

Rapport

Commissie

Dossier J.A. Poch

Rapport

Commissie

Dossier J.A. Poch

Commissie Dossier J.A. Poch

prof. mr. A.J. (Ad) Machielse	voorzitter
prof. mr. B.E.P. (Egbert) Myjer	commissielid
drs. N. (Nicoline) de Groot	secretaris
drs. P.C.M. (Paul) Koedijk	onderzoeker

Colofon

Uitgave

Commissie Dossier J.A. Poch
januari 2021

Vormgeving & drukwerk

Pencilpoint | creatief in vorm & inhoud, Woerden

Inhoudsopgave

Woord vooraf	5
Leeswijzer	6
Samenvatting en conclusies	7
RAPPORT	21
1 Verantwoording.....	23
1.1 Aanleiding	23
1.2 Het Instellingsbesluit	23
1.3 De onderzoeksopdracht.....	24
1.4 Onderzoeks- en gespreksprotocol	24
1.5 Afbakening en reikwijdte	24
1.6 Werkwijze.....	25
1.7 Volledigheid van het dossier	27
2 Reconstructie van de zaak Poch.....	33
2.1 Nederland en de opsporing en vervolging van internationale misdrijven.....	33
2.1.1 Politieke context	33
2.1.2 Organisatie van de opsporing in de periode 2003-2009	34
2.1.3 Aansturing van de opsporing: Landelijk Parket	35
2.1.4 De Vuile Oorlog in Argentinië	35
2.2 Start informatieve voorfase van het onderzoek	36
2.2.1 Melding	36
2.2.2 Inschakeling van de CIE	37
2.2.3 Eerste resultaten	38
2.2.4 Vervolgstappen	38
2.2.5 Bezoek aan Spanje	40
2.3 Plannen voor een reis naar Argentinië	41
2.3.1 Voorbereidingen	41
2.3.2 Uitstel besluit reis.....	42
2.3.3 Voorbereidingen reis gaan door	43

2.4	Stuurgroepvergadering van 26 september 2007	44
2.4.1	<i>Reis niet geagendeerd</i>	44
2.4.2	<i>'Verder onderzoek geen zin'</i>	45
2.5	Weerstand tegen het onderzoek?	46
2.5.1	<i>Onduidelijkheid</i>	46
2.5.2	<i>Een kwestie van prioriteiten?</i>	46
2.5.3	<i>Gevoeligheid in Argentinië</i>	48
2.5.4	<i>Gevoeligheid in Nederland</i>	48
2.6	Benadering van Eurojust	50
2.6.1	<i>Telefoongesprek met Eurojust</i>	50
2.6.2	<i>Observaties bij het telefoongesprek</i>	51
2.7	Gevolgen uitblijven besluit tot reis	51
2.7.1	<i>Pogingen tot schadebeperking</i>	51
2.7.2	<i>Publicatie in Vrij Nederland en de gevolgen</i>	53
2.7.3	<i>Het onderzoek krijgt 'prioriteit'</i>	53
2.7.4	<i>Interne gevolgen</i>	54
2.7.5	<i>'Onderzoek niet stilgelegd'</i>	54
2.7.6	<i>Aanvullende informatievoorziening</i>	55
2.8	Rol minister	56
2.8.1	<i>Formeel</i>	56
2.8.2	<i>Voortzetting onderzoek</i>	56
2.8.3	<i>Besluit reis CIE naar Argentinië</i>	58
2.9	Reis CIE naar Argentinië	60
2.9.1	<i>Kader van de reizen naar Argentinië</i>	60
2.9.2	<i>Verloop van de reis</i>	61
2.9.3	<i>Het onderhoud met ambassadeur Soeters</i>	61
2.9.4	<i>Kwestie reisverslag</i>	62
2.10	Tweede reis naar Argentinië	63
2.10.1	<i>Ambtsbericht aan de minister</i>	63
2.10.2	<i>Aanloop naar tweede reis</i>	64
2.10.3	<i>Verslag van de reis</i>	65
2.10.4	<i>Verloop en uitkomst van de reis</i>	65
2.11	Start eerste fase tactisch onderzoek	67
2.11.1	<i>Overleg tussen Nieuwenhuizen en Brouwer</i>	67
2.11.2	<i>Periode mei-juli 2008</i>	67
2.11.3	<i>Onderzoek Raaf gaat van start</i>	69
2.11.4	<i>Plan van Aanpak</i>	69

2.12	Rechtshulpverzoek aan Argentinië	71
2.12.1	Route rechtshulpverzoek	71
2.12.2	Inhoud rechtshulpverzoek	72
2.12.3	Antwoord op rechtshulpverzoek	73
2.13	Verloop onderzoek in het najaar van 2008	74
2.13.1	Poch formeel als verdachte aangemerkt	74
2.13.2	Dienstreis naar Spanje	75
2.13.3	Argentijns rechtshulpverzoek om getuigenverhoor	76
2.13.4	Bespreking met Torres over strategie	78
2.13.5	Antwoord op aanvullend rechtshulpverzoek	79
2.13.6	Besluit tot bevrozen van het Nederlandse onderzoek	81
2.14	Voorjaar 2009	82
2.14.1	Argentijns uitleveringsverzoek	82
2.14.2	Eerste verkenningen met oog op aanhouding in buitenland	84
2.15	Zomer 2009	85
2.15.1	Ambtsbericht van 10 juni 2009	85
2.15.2	Argentijnse Interpolverzoeken in juni 2009	86
2.15.3	Het zoeken naar een oplossing	87
2.15.4	Het vraagstuk van verkapte uitlevering	89
2.15.5	Problemen met hernieuwd uitleveringsverzoek	91
2.16	Aanloop tot de aanhouding	92
2.16.1	Overleg tussen Hirsch Ballin en Brouwer	92
2.16.2	Toestemming verstrekking vluchtgegevens	94
2.16.3	Feitelijke verstrekking vluchtgegevens	95
2.16.4	Aanhouding van Poch	97
2.17	Na de aanhouding	98
2.17.1	Huiszoeking	98
2.17.2	Vragen over AIVD-screening Poch	98
2.17.3	Verzoek om uitlevering aan Nederland	99
2.17.4	Kwestie logboeken	100
2.17.5	Pogingen tot beïnvloeding getuigen	100
2.17.6	Het Nederlandse onderzoek na de aanhouding	100
2.17.7	Rol minister van Justitie na uitlevering	101
2.17.8	Het vrijsprekend vonnis	102
2.17.9	Besluit tot sepot	102

3	Juridische analyse en conclusies	107
3.1	De zaak Poch en de internationale rechtsorde	107
3.2	De ontwikkeling van de internationale rechtsorde als grondwettelijke taak	107
3.3	Staatsrechtelijke context	111
3.4	Verhouding tussen minister van Justitie, OM en politie	111
3.5	Internationale rechtshulp	112
3.6	Het Landelijk Parket en de Nationale Recherche	113
3.7	Melding en vooronderzoek CIE	113
3.8	Het tactisch onderzoek	116
4	Beantwoording onderzoeksvragen	127

BIJLAGEN

Instellingsbesluit	131
Onderzoeks- en gespreksprotocol Commissie Dossier J.A. Poch	135
Door de commissie gevoerde formele gesprekken	138
De rechtsgang tegen Poch in Argentinië	139
Lijst van gebruikte afkortingen	158
Bibliografie	160

Woord vooraf

In dit rapport laat de commissie zich niet uit over schuld of onschuld van Julio Poch aan de feiten die hem werden verweten. Dat valt uitdrukkelijk buiten de taak van de commissie.

De commissie had vanuit die taak ook geen aanleiding inzage te vragen in het Argentijnse strafdossier of navraag te doen bij Argentijnse autoriteiten.

In het in Argentinië gevoerde strafproces is Julio Poch in eerste instantie vrijgesproken. Dat vonnis is nog niet definitief; de officier van justitie heeft hoger beroep aangetekend.

De commissie zal en kan zich ook niet uitlaten over de overwegingen die de rechters in Argentinië aan de vrij-spraak ten grondslag hebben gelegd.

Ook valt het buiten de taak van de commissie zich uit te laten over de inhoud van de melding en het daarbij gevoegde bericht die tot het nadere onderzoek en de daarop gevolgde handelingen in deze zaak hebben geleid. Wel hecht de commissie er aan op te merken dat zij geen enkele aanwijzing heeft gevonden om aan te nemen dat deze niet te goeder trouw en niet dan na lang overdenken zijn gedaan.

Dat doet niet af aan het feit dat de commissie beseft dat het voor Julio Poch zwaar moet zijn geweest om, na zijn aanhouding in Spanje en de daarop volgende uitlevering aan Argentinië, een groot aantal jaren - behoudens een onderbreking van een half jaar - tot zijn vrijlating na het vrijsprekend vonnis in voorlopige hechtenis te zijn gehouden. Datzelfde geldt voor zijn naasten die hem al die jaren hebben moeten missen en in onzekerheid hebben moeten verkeren.

Ook beseft de commissie dat het evenzeer zwaar moet zijn geweest voor degenen die daarover uiteindelijk hebben verklaard om nadien te moeten ondervinden dat hun werd nagedragen dat zij schuldig zouden zijn aan wat Julio Poch heeft moeten ondergaan evenals het feit dat dit een grote impact heeft gehad op hun leven en/of verdere loopbaan.

Leeswijzer

De samenvatting en conclusies waarmee wordt geopend bevatten een reconstructie van de voornaamste gebeurtenissen en bevindingen in de zaak Poch, een juridische analyse gevolgd door conclusies uitgaande van de onderzoeksvragen en de opdracht.

Daarna volgt het eigenlijke rapport. Dit bestaat uit vier onderdelen.

Deel 1 betreft de verantwoording. Daarin is ook een paragraaf opgenomen naar aanleiding van de vraag naar de volledigheid van het dossier die onderdeel is van de onderzoeksopdracht van de commissie.

Deel 2 beslaat de reconstructie van de zaak Poch vanaf de eerste melding tot en met de uitlevering van Poch.

Deel 3 bevat een juridische analyse en beoordeling van de gang van zaken zoals die naar voren komt uit de genoemde reconstructie.

Deel 4 bevat de beantwoording van de onderzoeksvragen.

Aan het slot zijn zes bijlagen opgenomen.

Samenvatting en conclusies

Taak commissie

De Commissie onderzoek dossier J.A. Poch die op 18 december 2019 door de minister van Justitie is ingesteld heeft als taak onderzoek te doen naar in ieder geval de volgende vragen¹:

- a. welke bemoeienis hebben blijkens het dossier achtereenvolgende ministers van Justitie gehad met het onderzoek naar en de vervolging van de heer Poch; zijn in het licht daarvan in het dossier aanwijzingen te vinden voor de in de media opgeworpen suggestie² dat de Minister van Justitie een aanwijzing zou hebben gegeven met betrekking tot of zich anderszins heeft bemoeid met het verloop van het politieonderzoek in de zaak Poch?
- b. welke overwegingen hebben een rol gespeeld bij het innemen van het standpunt dat eventuele vervolging van de heer Poch in Argentinië meer in de rede lag dan een vervolging in Nederland; zijn in het dossier aanwijzingen te vinden voor de in de media opgeworpen suggesties³ daaromtrent?
- c. welke overwegingen hebben gespeeld bij de diverse beslissingen en gedragingen van de Nederlandse autoriteiten met betrekking tot contacten die hebben plaatsgevonden tussen de justitiële autoriteiten van Nederland en andere landen zoals Argentinië over mogelijke vormen van rechtshulp en de handelingen die op basis daarvan zijn verricht?⁴

Deze vragen zijn in onderlinge samenhang onderzocht en de commissie heeft zelf kunnen beslissen om andere feiten te signaleren en/of andere onderzoeksvragen te formuleren als die kunnen bijdragen aan de waarheidsvinding. De commissie heeft met het oog op het beantwoorden van alle vragen een reconstructie van de gebeurtenissen opgesteld. Daarbij is zowel de context meegenomen op welke wijze Nederland internationale misdrijven onderzoekt en vervolgt, als de manier waarop Argentinië sinds 2005 de betrokkenen bij de zogeheten Vuile Oorlog ter verantwoording roept. Het commissieonderzoek concentreert zich evenwel op de Nederlandse autoriteiten over de periode waarop de melding over de uitlatingen van Poch over dodenvluchten bij de politie in september 2006 binnenkwam tot aan het moment waarop Poch in mei 2010 door Spanje werd uitgeleverd aan Argentinië. De commissie heeft veel onderzoeksmateriaal van alle betrokken instanties ontvangen maar constateert overigens wel dat bij het merendeel van deze instanties zich problemen voordoen op het gebied van archivering. Die hebben zowel betrekking op de (doorgaans oudere) papieren dossiers als in toenemende mate op de digitale archivering. Een aantal dossiers is niet aangetroffen in de archieven. Desniettemin is de commissie van mening dat zij een verantwoorde feitenreconstructie heeft kunnen maken.

Reconstructie

Context Internationale misdrijven

- Nederland heeft zich middels verdragen en door de komst naar Den Haag van het Internationaal Strafhof verplicht om zorg te dragen voor een actieve opsporing en vervolging op Nederlands grondgebied van internationale misdrijven. Een taak die zowel nationaal als internationaal als van het hoogste belang werd gezien. Dit vormt de politieke achtergrond waartegen de gebeurtenissen in het kader van het onderzoek naar Poch plaatsvonden.
- Per 1 juli 2003 ging in Nederland het Team Internationale Misdrijven (TIM) van start, gelijktijdig met de Nationale Recherche (NR). Bij de opsporing van internationale misdrijven werd ook de Criminele Inlich-

---

1 Aangangsel Handelingen II 2018-2019, nr. 1706.

2 Noot in Kamerstuk: Radio-uitzending van Argos 24 november 2018.

3 Noot in Kamerstuk: Radio-uitzending van Argos 24 november 2018.

4 Noot in Kamerstuk: Antwoord op vragen van de leden Sjoerdsma en Groothuizen (beiden D66) over het bericht «U-bocht in zaak Poch» d.d. 16 mei 2018. Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2018-2019, nr. 2128.

tingeneenheid (CIE) ingezet waardoor voor het eerst een inlichtingenaanpak werd toegepast bij het onderzoek naar internationale misdrijven.

- De aansturing van de Nationale Recherche en dus ook van het TIM kwam te liggen bij het Landelijk Parket (LP). Speciale CIE-officieren van justitie werden verantwoordelijk voor de aandachtsgebieden van de CIE, waaronder dat van internationale misdrijven.

De Vuile Oorlog in Argentinië

- Tussen 1976 en 1983 heerste in Argentinië een militaire dictatuur, aanvankelijk onder leiding van generaal J.R. Videla.⁵ Hij voerde een staatsgreep uit als uitvloeisel van een heftige en soms gewelddadige politieke strijd tussen linkse en rechtse partijen.
- Eind 2005 begon in Argentinië een serie rechtszaken tegen voormalige medewerkers van het Videla-regime. Een van de grootste processen was het zogenaamde ESMA-proces, vernoemd naar een militaire opleidingschool die als berucht martelcentrum had gefunctioneerd. Ook was het een uitvalsbasis voor zogenaamde dodenvluchten waarbij gevangenen - na te zijn geboeid en gedrogeerd - boven zee uit vliegtuigen werden geworpen.

Melding en oriënterend vooronderzoek door de CIE

- Op 15 september 2006 ontving het TIM een e-mail van J. (Jeroen) Engelkes, plaatsvervangend chef-vlieger bij Transavia. Hij vroeg daarin dringend aandacht voor een doorgestuurd bericht van zijn collega, T. (Tim) Weert van 15 april 2006. Het bericht ging over de mogelijke betrokkenheid van hun Nederlands-Argentijnse collega J.A. (Julio) Poch bij de uitvoering van dodenvluchten ten tijde van het Videla-regime. Poch zou dat zelf hebben gezegd tijdens een diner met collega's in 2003 op Bali. Omdat een intern onderzoek bij Transavia tot niets had geleid besloot Engelkes in overleg met Weert vanuit zijn burgerplicht melding te doen bij de politie.
- Poch is een voormalig militair vlieger die na zijn militaire carrière is overgestapt naar de burgerluchtvaart. Hij werd in Nederland werkzaam bij Transavia en verwierf in 1995 het Nederlands staatsburgerschap; hij behield daarbij de Argentijnse nationaliteit.
- De CIE voerde op verzoek van het TIM en in overleg met het Landelijk Parket een uitgebreid oriënterend vooronderzoek uit naar de melding en de perspectieven voor een eventueel tactisch vervolgonderzoek.
- De CIE-rechercheurs maakten conform de werkwijze bij onderzoeken naar internationale misdrijven naast openbare bronnen gebruikt van vertrouwenspersonen en andere contacten voor het verkrijgen van achtergrondinformatie en het leggen van contacten in Argentinië.
- De betrokken rechercheurs en de verantwoordelijke CIE-officier van justitie zijn tijdens de uitvoering van het onderzoek een paar maal geconfronteerd met onverklaarbaar uitstel van besluiten die nodig waren om bepaalde onderzoeksactiviteiten uit te voeren. Deze betroffen met name een onderzoeksreis naar Spanje en een voorgenomen reis naar Argentinië.
- Besluitvorming over een reeds voorbereide reis van de CIE-rechercheurs naar Argentinië om nadere informatie te vergaren, werd in de zomer van 2007 door het hoofd Nationale Recherche doorgeschoven naar de vergadering van de gezamenlijke stuurgroep van Nationale Recherche en Openbaar Ministerie op 26 september 2007, maar daar bleek de voorgenomen reis niet te zijn geagendeerd en bleef een besluit uit.
- De betrokken CIE-officier van justitie gaf in een intern memo binnen het Landelijk Parket aan: 'Het is ook voor mij een raadsel waarom in deze zaak de wielen in het zand worden getrokken. Verschaffing van duidelijkheid zou meer dan welkom zijn.' Deze duidelijkheid is haar nooit verschaft en evenmin aan de betrokken rechercheurs.

---

5 Videla werd in 1980 opgevolgd door generaal R. Viola, die op zijn beurt in 1981 het veld moest ruimen voor generaal L. Galtieri.

- De commissie heeft hiervoor geen verklaring kunnen vinden als gevolg van ontbrekende documentatie en gebrek aan herinneringen bij de betrokken leidinggevendenden van zowel de Nationale Recherche als het Landelijk Parket.

Mogelijke redenen voor uitstel

- Er is op gewezen dat onderzoek naar internationale misdrijven binnen de Nationale Recherche minder populair was dan onderzoeken naar zware criminaliteit. Deze laatste zouden bovendien kansrijker zijn geacht.
- Voor latere anonieme beweringen uit politiekringen dat de politie de zaak in die fase 'niet sterk' vond heeft de commissie geen aanwijzingen gevonden.
- De betrokken CIE-rechercheurs en de CIE-officier van justitie ontvingen signalen dat er sprake was van een niet geëxpliciteerde 'politieke' gevoeligheid. De commissie heeft als gevolg van het ontbreken van documentatie en gebrek aan herinneringen bij de betrokken leidinggevendenden van zowel Nationale Recherche als het Landelijk Parket hiervan geen bevestiging kunnen krijgen. Wel kwamen in de gesprekken elementen naar voren die mogelijk een rol hebben gespeeld.
- De Argentijnse context van de omgang met het eigen verleden werd als een gevoeligheid aan het onderzoek gezien, omdat na het opheffen van de amnestiewetgeving vervolging mogelijk werd en betrokkenen bij het Videla-regime terughoudend waren om openlijk informatie te geven.
- Een 'zekere gevoeligheid' in verband met het Koninklijk Huis speelde volgens sommige betrokkenen vanaf het begin een rol, al dan niet op de achtergrond.
- De commissie heeft aanwijzingen gevonden en gekregen dat specifiek de connectie met Argentinië gelet op de persoon van J. Zorreguieta binnen de Nationale Recherche als een gevoeligheid werd aangemerkt. Met het oog daarop is binnen het CIE-onderzoek een mogelijke relatie tussen Poch en Zorreguieta onderzocht; daarvan bleek geen sprake te zijn.
- De commissie heeft niet kunnen vaststellen dat deze gevoeligheid van invloed is geweest op het verloop van het onderzoek.

Interventiepoging

- De commissie is door een betrouwbare bron gewezen op een poging in de voorzomer van 2007, beweerdelijk vanuit kringen rond het Koninklijk Huis, om via Eurojust, dat bij het CIE-onderzoek slechts een faciliterende rol speelde, in het onderzoek te interveniëren. De reden die daarbij werd aangevoerd was dat 'die zaak tegen die Argentijnse piloot (...) zo pijnlijk' zou zijn voor (toen nog) prinses Maxima.
- De commissie heeft geen nadere bevestiging kunnen krijgen van het voorval.
- De commissie heeft het gemelde voorval geverifieerd bij het Kabinet van de Koning. De directeur van het Kabinet van de Koning heeft de commissie laten weten dat zijn navraag bij mogelijk betrokkenen tot niets heeft geleid.
- De commissie merkt op dat het opmerkelijk is dat het onderzoek - en ook nog eens in de oriënterende CIE-fase - kennelijk buiten de kring van Nationale Recherche en OM bekend is geworden.
- De commissie merkt op dat de gekozen route voor de interventiepoging geen kans van slagen had. Los van het feit dat de benaderde functionaris van Eurojust niet ontvankelijk was voor deze poging, was Eurojust niet de instantie waar zo een beslissing kon worden genomen.
- De commissie draagt geen kennis van, noch heeft aanwijzingen voor, mogelijk andere vergelijkbare interventies.

Publicatie in Vrij Nederland over onderzoek

- Het niet-agenderen van een besluit over de reis naar Argentinië en de daaropvolgende onzekerheid over het al dan niet doorgaan daarvan leidde tot onrust bij contacten van de CIE. Dit mondde uit in een publicatie in het weekblad Vrij Nederland op 24 oktober 2007, 'Onderzoek ligt stil; Nieuws Argentijnse oorlogsmisdadiger'. Op 26 oktober 2007 werden naar aanleiding van het artikel Kamervragen gesteld;

in antwoord daarop heeft de minister, zich baserend op het OM, op 26 november 2007 aangegeven dat het onderzoek niet was stilgelegd.

- Rond deze publicatie vernam minister Hirsch Ballin naar eigen zeggen voor het eerst van deze zaak.
- Na de publicatie werd het onderzoek de betrokken rechercheurs zonder nadere motivering uit handen genomen.

Onderzoek krijgt prioriteit

- Een week na het verschijnen van de publicatie in Vrij Nederland besloot de stuurgroep op 31 oktober 2007 het onderzoek 'NR-waardig' te verklaren en de status 'prioriteit' mee te geven. De commissie heeft niet kunnen vaststellen wat hiertoe de aanleiding is geweest; dientengevolge evenmin of dit een rechtstreeks gevolg was van de publicatie van het artikel in Vrij Nederland of dat het besluit om een andere reden is genomen. Geen van de betrokkenen bij dit besluit kon zich herinneren hoe dit besluit en de kennelijke ommezwaai in urgentie ten opzichte van een maand daarvoor tot stand was gekomen.
- De commissie heeft geen enkele indicatie gevonden dat – zoals in sommige media is beweerd – de minister heeft aangedrongen op hervatting van het onderzoek. De minister van Justitie draagt een politieke verantwoordelijkheid; het OM is belast met de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. Als de minister van Justitie iets anders wil dan de leiding van het OM dan is de formele weg die van een ministeriële aanwijzing aan het OM. Een dergelijke aanwijzing is niet gegeven. Gezien het belang dat de toenmalige minister, naar algemeen bekend was, hechtte aan het algemeen beleid ten aanzien van de vervolging van internationale misdrijven, kan de commissie niet uitsluiten dat deze wetenschap een rol heeft gespeeld bij de besluitvorming in de stuurgroep.
- De minister gaf op 26 november 2007 wel intern aan dat hij bij deze zaak 'de vinger aan de pols' wenste te houden. Volgens de commissie was die wens in het licht van de ernst van de verdenkingen, het algemene beleid inzake internationale misdaden en de gestelde Kamervragen alleszins verklaarbaar en vanuit de ministeriële verantwoordelijkheid niet ongebruikelijk en tevens begrijpelijk.

Dienstreis CIE naar Argentinië

- In overleg tussen OM en dienstleiding Nationale Recherche maakte het hoofd van de CIE, C. Brenninkmeijer, in januari 2008 een dienstreis naar Argentinië om daar contacten te leggen met het oog op de overdracht van het onderzoek van de CIE naar het TIM. Tijdens dit bezoek werd het hoofd CIE vergezeld door een van de Nederlandse KLPD-liaisonofficieren (LO) in Zuid-Amerika. Deze LO Post Venezuela had ook Argentinië in zijn portefeuille. Hij legde het verloop van het bezoek in zijn journaal vast.
- Brenninkmeijer sprak tijdens zijn bezoek met de voorzitter van de Argentijnse rekenkamer, L. Despouy. Deze zegde toe om de door Brenninkmeijer gevraagde contacten voor het vervolfbezoek te regelen.
- Brenninkmeijer had ook een onderhoud met de Nederlandse ambassadeur in Argentinië, H. Soeters. Volgens het journaal van de LO zou daarbij de gevoeligheid van de zaak aan de orde zijn geweest, mede in relatie tot het Koninklijk Huis.
- Het is onduidelijk gebleven of Brenninkmeijer een verslag van zijn reis heeft opgesteld. De commissie heeft niet kunnen vaststellen of een dergelijk reisverslag al dan niet is opgesteld en of, en zo ja onder welke omstandigheden, het eventueel is vernietigd.
- De commissie is van mening dat het genoemde reisverslag niet de lading kan hebben die daaraan later in de media is gegeven. Het journaal van de LO geeft een tamelijk uitgebreid beeld van het verloop van de reis en van de met Despouy besproken materie. Die informatie sluit aan op het vervolg van de gebeurtenissen.
- De commissie heeft geen enkel bewijs gevonden voor de suggestie dat minister Hirsch Ballin op enig moment een persoonlijke, informele opdracht heeft gegeven voor een hervatting van het onderzoek en/of de reis van Brenninkmeijer naar Argentinië. De commissie acht dat ook niet waarschijnlijk. De commissie heeft bij haar onderzoek evenmin enige ministeriële aanwijzing betreffende het onderzoek naar Poch aangetroffen; een dergelijke aanwijzing aan het OM is de enige formeel beschikbare manier

waarop een minister van Justitie vanuit zijn gevoelde politieke verantwoordelijkheid richting kan geven aan een strafrechtelijk onderzoek.

- Waarschijnlijker acht de commissie de mogelijkheid dat het eerder genoemde sterke gevoel van de minister betreffende de vervolging van internationale misdrijven, vervat in algemeen beleid, en diens tegen die achtergrond geuite wens om 'de vinger aan de pols te houden' naar aanleiding van de publicatie in Vrij Nederland, (te) vrij zijn vertaald naar een persoonlijke bemoeienis met het onderzoek.

Tweede reis naar Argentinië

- Op 6 februari 2008 ontving de minister van Justitie het reeds in december 2007 toegezegde ambtsbericht van het College van Procureurs-Generaal over de voortgang van het onderzoek. Hierin werd onder meer vermeld dat het hoofd van de CIE inmiddels contacten had gelegd in Argentinië en dat de CIE samen met een officier van justitie van het Landelijk Parket op korte termijn naar Argentinië zou afreizen om te zien of informatie kon worden uitgewisseld. Op basis daarvan zou vervolgens een beslissing worden genomen over het al dan niet instellen van een strafrechtelijk onderzoek naar Poch.
- Het College van Procureurs-Generaal zegde toe de minister op de hoogte te houden. De eerstvolgende keer dat dit middels een ambtsbericht gebeurde was op 17 juni 2009, bijna anderhalf jaar later.
- Van 3 tot en met 8 mei 2008 bezocht een Nederlandse delegatie Argentinië opnieuw. De delegatie bestond uit het hoofd CIE Brenninkmeijer, de pas benoemde zaakofficier voor het tactische onderzoek Ferdinandusse en een teamleider van het TIM. Zij werden begeleid door de Nederlandse LO Post Venezuela. De delegatie sprak in Argentinië onder andere met justitiële autoriteiten over de vraag of Nederland zelf zou gaan vervolgen of het onderzoek aan Argentinië zou laten. Met het oog daarop werd al een Nederlands rechtshulpverzoek aangekondigd. Met de Argentijnse justitiële autoriteiten werd afgesproken dat rechtshulpverzoeken via zowel officiële diplomatieke weg als - met het oog op snelheid - onderhands konden worden aangeboden.
- Deze werkwijze is niet ongebruikelijk bij onderzoeken naar internationale misdrijven.

Tactisch onderzoek van start

- Het tactisch onderzoek van TIM, genaamd Raaf, ging rond 1 juli 2008 van start op basis van de oorspronkelijke melding uit september 2006.
- In lijn met de aard van de werkzaamheden werd slechts spaarzaam informatie van de CIE overgedragen. Het tactisch onderzoek herhaalde dan ook veel van de onderzoekshandelingen van de CIE, zij het dat deze handelingen allemaal in processen-verbaal werden vastgelegd.
- Het onderzoek vond plaats aan de hand van een Plan van Aanpak met als driedubbele doelstelling: het achterhalen van de waarheid met betrekking tot de betrokkenheid van Poch bij de verdwijning van Argentijnse burgers tijdens de Vuile Oorlog; het indien mogelijk overgaan tot strafvervolging; een onderzoek naar de mogelijkheid van uitlevering aan Argentinië.
- Kort na de opstelling van het Plan van Aanpak werd geconcludeerd dat, gezien de dubbele nationaliteit van Poch, uitlevering als optie niet mogelijk was op basis van het bestaande uit 1893 daterende verdrag tussen Argentinië en Nederland.
- Omdat het ging om 'dodenvluchten' tijdens de "Vuile oorlog" (1976-1983) was het alleen al vanwege het tijdsverloop niet eenvoudig om die feiten in Nederland nog te vertalen in een vervolgbaar delict. Het vervolgingsrecht voor moord was op basis van de toen geldende wetgeving inmiddels verjaard. Het enige bruikbare wettelijk kader voor een vervolging in Nederland werd gevonden in de Wet Internationale Misdrijven. Onderdeel van het misdrijf 'verdwijning' is het verzwijgen van het lot van verdwenen personen, hetgeen een zelfstandig delict is dat voortduurt zolang opheldering uitblijft. Daarvoor was in Nederland nog nooit iemand vervolgd.
- Op 22 juli 2008 verzond het OM een officieel rechtshulpverzoek aan Argentinië. De onderhandse weg liep rechtstreeks tussen Ferdinandusse en de Argentijnse onderzoeksrechter Torres.

- Het indienen van het eerste Nederlandse rechtshulpverzoek was onvermijdelijk in het kader van het Nederlandse onderzoek. Het echte bewijsmateriaal over de dodenvluchten, de slachtoffers en de mogelijke betrokkenheid van Poch bevond zich immers in Argentinië. In het rechtshulpverzoek verzocht het OM om informatie voor een nadere beoordeling van de melding en een eventueel te volgen strafrechtelijk onderzoek. Later dat jaar werd nog een aanvullend rechtshulpverzoek ingediend door Nederland.
- Voorafgaand aan het indienen van het eerste rechtshulpverzoek leek het Argentinië nog om het even te zijn wie het onderzoek en een eventuele vervolging van Poch voor zijn rekening zou nemen. Het rechtshulpverzoek had wel het effect dat Argentinië op 31 juli 2008 een eigen onderzoek naar Poch begon binnen het lopende grotere ESMA-onderzoek.
- Op 24 september 2008 werd een proces-verbaal artikel 275v ondertekend. Op grond van de daarin vermelde feiten en omstandigheden werd Poch formeel aangemerkt als verdachte van overtreding van artikel 4 lid 1 onder i WIM, 'zijnde het misdrijf tegen de menselijkheid van de gedwongen verdwijningen, in de periode van 1976 tot heden'. Dit had te maken met de verdenking dat hij sinds zijn ontslag in 1980 uit Argentijnse militaire dienst tot en met heden, dus ook na de periode van 1 oktober 2003, datum van de inwerkingtreding van de WIM, geweigerd had de arrestatie, detentie of ontvoering van de betreffende personen te erkennen en geweigerd had om informatie te verschaffen over de verblijfplaats en het lot van de ontvoerde personen.

Argentinië neemt het voortouw

- Naar aanleiding van een door Argentinië ingediend rechtshulpverzoek hoorde de Argentijnse onderzoeksrechter Torres in december 2008 in Nederland een viertal getuigen. Nederlandse rechercheurs maakten daarbij met het oog op hun eigen onderzoek eigen processen-verbaal op.
- Tijdens de verhoren kwam onder meer aan de orde dat Poch tegenover leidinggevenden bij Transavia had aangegeven dat zijn in het Engels geuite woorden tijdens het diner in 2003 waren misverstaan en dat hij niet zelf had deelgenomen aan dodenvluchten. Daarmee werd Torres duidelijk dat Poch ontkende en wat zijn uitleg was van wat zich tijdens het diner op Bali had voorgedaan.
- Torres kreeg tijdens zijn bezoek nogmaals te horen dat Nederland Poch niet kon uitleveren vanwege diens dubbele nationaliteit en de ontoereikendheid van het bestaand uitleveringsverdrag, maar ook dat vervolging in Nederland juridisch lastig was. De vertegenwoordiger van het OM opperde daarbij dat aanhouding in een derde land waarmee Argentinië een geschikt uitleveringsverdrag had de enige mogelijkheid bood om Poch in Argentinië te krijgen. Dat zou kunnen op basis van door Nederland verstrekte informatie wanneer Nederland daarover zou beschikken. Een dergelijk meedenken was niet ongebruikelijk in het kader van rechtshulp.
- Mede naar aanleiding van de getuigenverhoren gaf Argentinië eind december 2008 aan dat het land zelf de vervolging van Poch ter hand wilde nemen.
- Op basis van een algemeen principe dat misdaden bij voorkeur vervolgd moeten worden in het land waar ze gepleegd zijn, had het OM een voorkeur voor vervolging in Argentinië. De minister onderschreef de opvatting van het OM dat de Argentijnse justitie in een betere positie verkeerde om zich met een strafzaak tegen Poch bezig te houden dan Nederland.
- Daarbij speelde ook de veronderstelling mee dat Argentinië over meer en concreter bewijsmateriaal zou beschikken dan waarover Nederland op dat moment beschikte, ook na de tegenvallende antwoorden op de twee bij Argentinië ingediende rechtshulpverzoeken. Er bestond aan Nederlandse zijde twijfel of Argentinië wel alle beschikbare informatie had verstrekt omdat het land graag zelf de vervolging ter hand wilde nemen.

Nederlands onderzoek 'bevroren'

- Toen in december 2008 duidelijk werd dat Argentinië zelf de vervolging wilde gaan uitvoeren werd het Nederlandse onderzoek 'bevroren' dan wel 'in de slaapstand geplaatst' in afwachting van het verloop van het Argentijnse onderzoek.

- Het OM heeft de optie van een eigen strafvervolging al die tijd opengehouden gezien de ernst van de verdenking en de mogelijkheid dat de vervolging in Argentinië niet zou worden doorgezet. Wel was het OM zich er tegelijkertijd van bewust dat een vergelijkbare vervolging nog nooit in Nederland had plaatsgevonden en juridisch gecompliceerd zou zijn.

Argentijns uitleveringsverzoek

- Hoewel het bestaande uitleveringsverdrag tussen Nederland en Argentinië uitlevering onmogelijk maakte, diende Argentinië op 3 februari 2009 toch een uitleveringsverzoek in.
- Na overleg met de afdeling AIRS van het ministerie van Justitie deed Ferdinandusse rechter Torres de suggestie om het rechtshulpverzoek in te trekken. Hieraan kon Argentinië volgens Torres om juridische redenen niet voldoen.
- Na diplomatiek overleg deed Argentinië het verzoek om het rechtshulpverzoek niet te beantwoorden. In plaats daarvan gaf Argentinië aan dat het zou streven naar aanhouding van Poch in een derde land waarmee het wel een verdrag had op basis waarvan uitlevering mogelijk was.
- Op dat moment liet Argentinië op 3 maart 2009 via Interpol een publieke signalering van Poch uitgaan, een zogenaamde 'red notice', zonder dat Nederland daar weet van had.

Aanhouding in een derde land

- Voor Nederland was een juridisch ingewikkelde situatie ontstaan. Vervolging in eigen land was juridisch gecompliceerd en bovendien wilde Argentinië zelf graag vervolgen; uitlevering was onmogelijk en ook aan een aanhouding in een derde land kleefden problemen. Zowel het ministerie van Justitie, als dat van Buitenlandse Zaken als het OM zochten naarstig naar mogelijke oplossingen.
- Op 17 juni 2009 zond het College van Procureurs-Generaal een ambtsbericht aan de minister van Justitie waarin de problemen rond de zaak Poch uiteen werden gezet. Het College adviseerde de minister om 'het alsnog daartoe te leiden dat uitlevering van deze verdachte aan Argentinië mogelijk wordt, zodat Argentinië zelf tot berechting van deze verdachte kan overgaan'.
- De situatie werd met ingang van 22 juni 2009 ingewikkelder door een serie Argentijnse verzoeken via Interpol waarin werd gevraagd om voorlopige aanhouding van Poch met het oog op uitlevering en om het monitoren van het vertrek en de bestemmingen van Poch. Die verzoeken gingen gepaard met toenemende Argentijnse diplomatieke druk waarbij ook met de mogelijkheid van publiciteit werd geschermd. Nederland werkte mee maar verzocht wel dat de 'red notice' bij Interpol door Argentinië werd ingetrokken, hetgeen gebeurde.
- Op 25 juni 2009 gaf minister Hirsch Ballin in een onderhoud met voorzitter Brouwer van het College van Procureurs-Generaal aan dat hij akkoord ging met het idee van uitlevering op basis van een aanpassing van het verdrag met Argentinië in combinatie met een zogenaamd Wotsverdrag (Wots: Wet overdracht tenuitvoerlegging strafvonnis). Medewerking aan aanhouding in het buitenland vond de minister op dat moment echter niet 'toelaatbaar'.
- Naast Justitie en Buitenlandse Zaken begon ook het Parket-Generaal, gewaarschuwd door Ferdinandusse, zich in augustus 2009 intensief met de zaak bezig te houden met het oog op een nieuw ambtsbericht aan de minister. De discussie concentreerde zich vooral op de vraag van 'verkapte uitlevering' wanneer Nederland zou meewerken aan een aanhouding van Poch in het buitenland, de enige oplossing op korte termijn die leek te resteren. In tegenstelling tot AIRS meende het OM dat van 'verkapte uitlevering' geen sprake zou zijn omdat Poch zich vrijwillig naar het buitenland begaf en hij daartoe niet werd uitgelokt. Om die reden zouden vluchtgegevens volgens het OM kunnen worden verstrekt.
- In een ambtsbericht aan de minister van 25 augustus 2009 presenteerde het College van Procureurs-Generaal de optie van medewerking aan aanhouding in het buitenland als de meest wenselijke. Op basis van een Argentijns rechtshulpverzoek zouden vluchtgegevens kunnen worden gevorderd en verstrekt.
- Het ambtsbericht vermeldde ook dat op verzoek van AIRS 'het Landelijk Parket sinds enige tijd verregaande terughoudendheid in de communicatie met de Argentijnse autoriteiten [betracht] teneinde

uw ministerie de regie te geven in deze gevoelige kwestie, zowel over de te nemen stappen als de communicatie daarover’.

Argentinië voert druk op

- Argentinië diende na aanvankelijke weigering alsnog op 25 augustus 2009 een hernieuwd uitleveringsverzoek in, ditmaal onder verwijzing naar het Folteringverdrag.
- Op 1 september 2009 liet de Argentijnse ambassadeur weten dat het hernieuwde uitleveringsverzoek een reactie was op ‘Nederlands verzoek’ en dat nieuwe vertragingen van Nederlandse kant een gebrek aan politieke wil zouden tonen met betrekking tot de gevraagde uitlevering. De ambassadeur verlangde ‘een snelle (politieke) oplossing’ middels een teken van Nederlandse betrokkenheid op korte termijn, ‘zoals bijvoorbeeld aanhouding van Poch, al is het maar voor korte duur’.
- Op 3 september 2009 gaf Hirsch Ballin in een overleg met Brouwer aan dat hij het voorstel om op basis van een Argentijns rechtshulpverzoek vluchtbewegingen door te geven en zo aanhouding in het buitenland te bewerkstelligen, ‘bespreekbaar’ vond. Hij had zich door het OM laten overtuigen dat daarbij geen sprake was van ‘verkapte uitlevering’.
- De minister van Justitie vond dat het meest aangewezen land altijd het land is waar de feiten waren begaan, waar de slachtoffers zich bevonden en waar het getuigenbewijs en de technische onderzoeken plaatsvonden, ervan uitgaande dat de eisen van de rechtsstaat daar tot toepassing kwamen en in acht werden genomen. De rechtsorde was er volgens hem ook mee gediend dat berechting daar plaatsvond.
- Ook maakte het feit dat Poch eveneens het Argentijnse staatsburgerschap had en dat de feiten die hem ten laste werden gelegd ernstige misdrijven betroffen, het vanuit het oogpunt van een ordentelijke internationale taakverdeling opportuun als de berechting in Argentinië kon plaatsvinden.

Laatste vlucht van Poch raakt bekend

- AIRS stelde op 4 september 2009 het OM van de gewijzigde opstelling van de minister op de hoogte.
- De Nationale Recherche ontving eveneens op 4 september 2009 vanuit luchtvaartkringen het bericht dat Poch vanwege zijn pensionering zijn laatste vlucht voor Transavia zou uitvoeren op 22 september 2009, een gebeurtenis waarvoor binnen Transavia via een aankondiging aan het personeel aandacht was gevraagd.
- Op 7 september 2009 werd de minister in een interne nota gewezen op de politieke risico’s die verbonden waren aan zowel het verstrekken als niet verstrekken van de reisgegevens van Poch. Enerzijds dreigde het onjuiste verwijt van medewerking aan verkapte uitlevering en anderzijds bij niet-verstrekking het verwijt ‘dat Nederland een vrijhaven is voor oorlogsmisdadigers’.
- Op 7 september 2009 ging de leiding van het Landelijk Parket akkoord met medewerking aan aanhouding in het buitenland. Daarvoor waren twee opties: de minister vragen om de Argentijnen ertoe te bewegen een rechtshulpverzoek te doen op basis waarvan informatie kon worden gevorderd of om te proberen ‘vluchten vast te stellen’ door middel van observatie. Tot het laatste werd besloten; het besluit werd besproken met het Parket-Generaal dat daarin meeging.

Akkoord minister op verstrekking vluchtgegevens

- Vanwege diens politieke verantwoordelijkheid was instemming nodig van de minister voor het verstrekken van de vluchtinformatie aan Argentinië en Spanje (de bestemming van Poch).
- De minister gaf op donderdag 10 september 2009 aan dat hij het voorstel van het OM om vluchtinformatie te verstrekken met de voorzitter van het College van Procureurs-Generaal wilde bespreken.
- Sinds het einde van vrijdagmiddag 11 september 2009 beschikte de politie over nadere informatie met betrekking tot de vlucht van Poch op 22 september 2009 en twee eerdere vluchten van Poch naar Spanje op 14 en 20 september 2009.
- Op maandag 14 september 2009 kreeg het OM toestemming van de minister om de vluchtgegevens te delen met Argentinië en Spanje.

- Het delen van de vluchtgegevens was kort na ontvangst van de aanvullende gegevens op 11 september 2009 met Argentinië kortgesloten. De commissie kon geen uitsluitsel verkrijgen over de vraag of de concrete vluchtinformatie al voorafgaand aan 14 september 2009 is gedeeld met de Argentijnen of dat er in eerste instantie alleen is overlegd over een doorlevering aan Spanje van nog niet gespecificeerde gegevens na verkregen groen licht van de minister.

Mislukte aanhouding van Poch

- Op 14 september 2009 mislukte een aanhouding van Poch op het vliegveld van Valencia omdat hij zijn vliegtuig niet verliet.
- De Nederlandse LO te Madrid was niet op de hoogte van de voorgenomen aanhouding.
- Bij diens navraag bleek dat de LO Post Venezuela op enig moment, maar uiterlijk 14 september 2009, via een eigen contact bij de Spaanse douane de vluchtinformatie had doorgegeven. De commissie heeft de precieze toedracht en timing van dit voorval niet kunnen vaststellen.

Aanhouding en vervolging van Poch

- Poch werd op 22 september 2009 door de Spaanse politie op het vliegveld van Valencia aangehouden.
- Uit de reconstructie van de gebeurtenissen rond de aanhouding blijkt geen vooropgezette bedoeling om de aanhouding van Poch te laten samenvallen met zijn laatste vlucht voor pensionering. Die vlucht markeerde de laatste zekere mogelijkheid om Poch aan te houden binnen een steeds nauwer wordende tijdsspanne als gevolg van het verloop van het besluitvormingsproces. Zoals de commissie bovendien heeft aangegeven heeft er in ieder geval een eerdere mislukte poging tot aanhouding in Valencia op 14 september 2009 plaatsgevonden.
- De wel geuite suggestie dat de aanhouding met opzet extra pijnlijk is gemaakt voor Poch is niet houdbaar.
- Na de vrijspraak van Poch op 17 november 2017 berichtte het College van Procureurs-Generaal in een ambtsbericht aan de minister dat het OM had besloten tot een sepot van de zaak tegen Poch. Na de vrijspraak in eerste aanleg waren er volgens het OM 'termen aanwezig de Nederlandse zaak tegen Poch te beëindigen'. Mede gezien de beperkte beschikbare capaciteit bij het TIM, in combinatie met het feit dat gedwongen verdwijningen 'naar zijn aard een lastig te bewijzen misdrijf is', kwam de zaak niet meer in aanmerking 'om verder te worden opgepakt'.

Juridische bevindingen en conclusies

Hieronder volgt een samenvatting van de conclusies uit de juridische analyse aan de hand van op de zaak Poch toegesneden vragen.

- *Bestond met betrekking tot de oorspronkelijke melding aan de politie een aangifteplicht?*
Naar luidt van artikel 160 Sv is een ieder die kennis draagt van de meest ernstige misdrijven zoals (een voornemen tot) moord 'verplicht daarvan onverwijld aangifte te doen bij een opsporingsambtenaar.' Die aangifteplicht wordt alleen gesanctioneerd in het Wetboek van Strafrecht als - eenvoudig gezegd - er nog een mogelijkheid bestaat dat de gevolgen worden afgewend. Dat is niet het geval met betrekking tot de dodenvluchten. Maar artikel 160 Sv geeft wel aan dat sprake is van een burgerplicht.
- *Kon de melding over de uitlatingen van Poch tijdens het diner op Bali niet gewoon door de politie worden genegeerd?*
Gelet op de ernst van de feiten waarop de melding betrekking had, het Nederlandse beleid ten aanzien van internationale misdrijven en op de consternatie die de mededelingen van Poch bij zijn collega's hadden teweeggebracht kon deze mededeling niet zonder onderzoek ernaar te verrichten worden opzij gelegd. Als dat zou zijn gebeurd en dat zou bekend zijn geworden zou dat, gelet op de openlijk uitgedragen ambitie van Nederland op het gebied van de bestrijding van internationale misdrijven nationaal en internationaal bij velen op onbegrip en verontwaardiging zijn gestuit.

- Waarom heeft de politie Poch niet meteen na de melding gevraagd wat daarvan waar was?*

Dat de politie bij een melding van zulke ernstige feiten eerst wilde nagaan of het de moeite waard was om tijd en capaciteit in deze zaak steken is alleszins verdedigbaar. Als de politie direct na de melding Poch de inhoud daarvan zou voorhouden zou hij, als hij inderdaad bij zulke feiten betrokken zou zijn geweest, maatregelen kunnen nemen om het onderzoek, dat dan nog zou moeten beginnen en deels ook in Argentinië zou moeten plaatsvinden, te dwarsbomen. En dan stond de politie meteen op achterstand.
- Mocht de politie al een onderzoek beginnen achter de rug van Poch om, enkel op basis van wat zijn collega's hem hebben horen zeggen, nu bij de politie ook bekend was dat Poch volgens hemzelf verkeerd begrepen was?*

Ook als er nog geen redelijk vermoeden van schuld (verdenking) is mag de politie naar aanleiding van verklaringen waarin gerefereerd wordt aan mogelijke strafbare feiten een onderzoek beginnen om te kijken wat er van die verklaringen waar kan zijn. De politie mag dan bijvoorbeeld mensen benaderen die misschien meer zouden kunnen vertellen over het onderwerp en publieke bronnen raadplegen. Dat de politie ervan op de hoogte was dat Poch de verklaringen had afgedaan als een misverstand staat aan zo een nader onderzoek niet in de weg. Maar de politie mag dan geen strafvorderlijke bevoegdheden zoals inbeslagneming of aanhouding inzetten. Wel mag de politie mensen benaderen die misschien meer zouden kunnen vertellen over het onderwerp en publieke bronnen raadplegen. Het was belangrijk om Poch niet te alarmeren om niet het risico te lopen dat het onderzoek zou worden bemoeilijkt.
- Was de CIE verplicht om een proces-verbaal te maken van de verrichtingen in het oriënterend onderzoek?*

Het antwoord hierop luidt ontkennend. Van belang in dit kader is de definitie van het begrip 'opsporing'. Deze definitie is van belang omdat artikel 152 Sv voorschrijft dat opsporingsambtenaren ten spoedigste proces-verbaal opmaken van wat door hen tot opsporing is verricht of bevonden.

Met ingang van 1 februari 2007 is opsporing gedefinieerd als "het onderzoek in verband met strafbare feiten onder gezag van de officier van justitie met als doel het nemen van strafvorderlijke beslissingen". Omdat een oriënterend onderzoek er niet op is gericht om bewijsmateriaal te verzamelen, maar enkel om te zien of er eventueel kansen zijn voor een tactisch onderzoek hoefden de CIE-rechercheurs geen processen-verbaal op te maken van hun verrichtingen tijdens het oriënterend onderzoek. Het opmaken van verslagen waaraan de rechter eventueel kan toetsen of het optreden van de CIE rechtmatig was, was voldoende.
- Kon Nederland de zaak niet laten rusten toen duidelijk werd dat aan een vervolging in Nederland allerlei haken en ogen zaten?*

Zo een beslissing zou zeker op kritiek gestuit zijn. Door de publicatie in Vrij Nederland en de Kamervragen was het onderzoek in het publieke domein beland. Nederland zou het verwijt kunnen krijgen dat het verplichtingen die voortvloeien uit verdragen zoals het Folteringverdrag en het Verdrag tegen gedwongen verdwijningen niet serieus nam. Het terzijde leggen van de zaak zou op gespannen voet komen te staan met de rol die Nederland voor zich zag weggelegd in de internationale rechtsorde.
- Had Nederland niet meteen het Argentijnse uitleveringsverzoek moeten afwijzen?*

Het Argentijnse aanhoudings- en uitleveringsverzoek wekte in Nederland verbazing omdat de Nederlandse Ovj aan de Argentijnse onderzoeksrechter had uitgelegd dat het bestaande uitleveringsverdrag tussen Argentinië en Nederland aan toewijzing van dat verzoek in de weg stond. Het Argentijnse verzoek leidde op het ministerie van Justitie tot overleg over de mogelijkheid de verdragsrelatie met Argentinië te moderniseren. Een rauwelijkse afwijzing zou de mogelijkheden tot samenwerking met de Argentijnen om tot een oplossing in de zaak Poch te komen niet bevorderen en zelfs de diplomatieke relatie met Argentinië kunnen schaden. Toen de Argentijnse ambassade hiervan op de hoogte werd

gesteld is door de Argentijnse autoriteiten uitdrukkelijk aangegeven dat niet op het uitleveringsverzoek gereageerd hoefde te worden.

- *Wie bepaalt waar strafvervolgning plaatsvindt als twee landen rechtsmacht hebben over dezelfde feiten?*
Dat iemand tweemaal vervolgd wordt in verschillende landen voor het zelfde feit is niet geoorloofd en moet worden voorkomen. De betrokken landen zullen in overleg tot een keuze moeten komen. De feiten zijn in Argentinië begaan, hoofdzakelijk tegen Argentijnse burgers. Daar zal zich - redelijkerwijs aangenomen - het bewijs bevinden. Tijdens de militaire dictatuur, toen de dodenvluchten plaatsvonden, had Poch nog uitsluitend de Argentijnse nationaliteit. Uitgangspunt in Nederland is dat vervolging zoveel mogelijk plaatsvindt in het land waar de feiten zijn begaan. Dat geldt ook als het om een Nederlandse verdachte gaat.
- *Mocht het Nederlandse OM de Argentijnse onderzoeksrechter wijzen op de enige mogelijkheid die er in Nederlandse ogen bestond om Poch in Argentinië voor de rechter te brengen?*
Nederland is een groot voorstander van internationale samenwerking om internationale misdrijven niet onbestraft te laten. Informeel overleg ter voorbereiding van een rechtshulpverzoek is in het internationale rechtsverkeer gebruikelijk. Zeker bij internationale misdrijven is het belangrijk van tevoren de mogelijkheden af te tasten om te voorkomen dat zulke ernstige misdrijven niet kunnen worden aangepakt. Het samen zoeken naar een mogelijkheid om zo een gevolg te voorkomen is onderdeel van die internationale samenwerking. Het verlenen van rechtshulp door het verschaffen van inlichtingen is geen list of trucje maar is een van de uitdrukkelijk in de wet voorziene vormen van rechtshulp (artikel 552h lid 2 (oud) Sv).
- *Was Nederland gehouden om aan de rechtshulpverzoeken van Argentinië om de vluchtgegevens te verschaffen te voldoen, ondanks dat daardoor een Nederlands onderdaan het risico liep in het buitenland gearresteerd te worden?*
Nederland was bijvoorbeeld op basis van het Folteringverdrag gehouden de grootst mogelijke mate van rechtshulp aan Argentinië te verlenen. Het verstrekken van gegevens aan Argentinië mocht niet afspringen op het feit dat het ging om iemand met de Nederlandse nationaliteit die als gevolg van die verstrekking in het buitenland zou worden aangehouden.
- *Heeft Nederland door het verschaffen van inlichtingen over de vliegbewegingen van Poch aan Argentinië geen verkapte uitlevering in gang gezet?*
De Nederlandse staat heeft niet teweeg gebracht dat Poch is afgeweken van wat hij van plan was te doen, te weten het volgens schema uitvoeren van een vlucht voor Transavia naar Valencia. Van een verkapte uitlevering was dus geen sprake.
- *Heeft Nederland door de vluchtgegevens te verschaffen Poch niet blootgesteld aan een flagrante schending van zijn grondrechten in Spanje en Argentinië?*
Omdat Argentinië sinds 1983 partij is bij mensenrechtenverdragen die een individueel klachtrecht kennen moet erop worden vertrouwd dat Argentinië de grondrechten respecteert. Die omstandigheid is uitdrukkelijk meegenomen bij de gedachtevorming door de toenmalige minister van Justitie en door het OM. De uitlevering door Spanje aan Argentinië is getoetst door de Spaanse rechter. Nadat Poch in Spanje was aangehouden is in Argentinië informatie ingewonnen over de duur van de voorlopige hechtenis. Deze zou maximaal drie jaar kunnen duren. De verwachting was dat de strafzaak binnen een jaar nadat Poch in Argentinië zou zijn gearriveerd zou zijn begonnen. De voorlopige hechtenis is verschillende malen aan het oordeel van een Argentijnse rechter onderworpen. Nederland had destijds geen aanleiding om aan te nemen dat de voorlopige hechtenis van Poch langer dan in totaal drie jaar zou kunnen duren.

- *Mocht Nederland wel meewerken aan aanhouding in Spanje als aanloop voor een uitlevering aan Argentinië nu naar Nederlandse maatstaven het bewijsmateriaal dat aan Nederland ter beschikking was gekomen onvoldoende zou zijn voor een veroordeling in Nederland?*

Internationale rechtshulp is gebaseerd op wederkerigheid en onderling vertrouwen. De aangezochte staat zal zich geen oordeel aanmeten over de kansen van de strafvervolgung in de verzoekende staat. In het internationale rechtsverkeer zal er op worden vertrouwd dat de staat die een rechtshulpverzoek doet daarvoor goede gronden heeft. Nederland mocht er in redelijkheid op vertrouwen dat het bewijsmateriaal primair in Argentinië te vinden zou zijn.

Beantwoording onderzoeksvragen

- Minister van Justitie Hirsch Ballin heeft geen ministeriële aanwijzing verstrekt met betrekking tot de zaak Poch. De minister heeft evenmin persoonlijke opdrachten verstrekt die de uitvoering van het onderzoek naar Poch raakten. Wel heeft de minister vanuit zijn ministeriële verantwoordelijkheid, na het verschijnen van het artikel in Vrij Nederland en de daaropvolgende Kamervragen, aangegeven dat hij 'de vinger aan de pols wilde houden'. Dit heeft zich vertaald in een ambtsbericht van het College van Procureurs-Generaal van 6 februari 2008 over de voortgang van het oriënterend onderzoek en de start van het tactisch onderzoek. Verder is de minister betrokken geweest bij de besluitvorming tot medewerking aan de aanhouding van Poch in het buitenland, door het verlenen van toestemming om de vluchtgegevens van Poch te delen met Argentinië en Spanje.
- Het standpunt dat een eventuele vervolging van Poch beter in Argentinië kon plaatsvinden berustte op een aantal overwegingen:
  - Het delict waarvan Poch werd verdacht had zich afgespeeld in Argentinië. Nederland vindt principieel dat vervolging bij voorkeur moet plaatsvinden in het land waar het delict is gepleegd. Daar bevinden zich de (nabestaanden van de) slachtoffers en bevindt zich redelijkerwijs ook het bewijsmateriaal.
  - De juridische mogelijkheden tot een vervolging van Nederland waren - los van praktische problemen met bewijsvergaring - beperkt. Dat kwam ook omdat in Nederland inmiddels het vervolgingsrecht voor allerlei feiten met betrekking tot de dodenvluchten verjaard was. In Argentinië kon Poch nog worden vervolgd voor het gehele feitencomplex met betrekking tot de dodenvluchten. Deze overwegingen komen overeen met hetgeen de minister van Justitie reeds op 4 november 2009 de Tweede Kamer heeft gemeld. De commissie heeft in haar onderzoek geen enkele indicatie aangetroffen dat ook andere overwegingen een rol hebben gespeeld.
  - Argentinië gaf aan dat het bij voorkeur de vervolging van Poch zelf ter hand nam en deed daartoe rechtshulpverzoeken aan Nederland waaraan Nederland zich gehouden voelde medewerking te verlenen.
- Minister van Justitie Hirsch Ballin werd met de val van het kabinet Balkenende IV op 20 februari 2010 demissionair tot het aantreden van het nieuwe kabinet Rutte I op 14 oktober 2010. Buiten hetgeen de commissie heeft vermeld in haar reconstructie heeft minister Hirsch Ballin geen (verdere) bemoeienis gehad met de zaak Poch.
- Zijn opvolgers hebben geen rechtstreekse bemoeienis met het dossier Poch gehad. Wel hebben zij in de loop der tijd vanuit hun functie geantwoord op vragen over het dossier Poch vanuit de Tweede Kamer; en uiteraard is daar de instelling van de onderhavige commissie door (inmiddels demissionair) minister van Justitie en Veiligheid Grapperhaus.
- De commissie heeft geen aanwijzingen gevonden dat Nederland, zoals wel beweerd, 'per se' Poch in Argentinië wilde laten berechten.
- Hetzelfde geldt voor beweringen van een mogelijke afruil van Poch tegen de belofte van de Argentijnse autoriteiten van het niet vervolgen in Argentinië van Jorge Zorreguieta.
- Anders dan de vermelde interventiepoging via Eurojust heeft de commissie geen aanwijzingen gevonden voor een rol van het Koninklijk Huis bij het onderzoek.

- De complicaties bij het onderzoek naar Poch zijn voor een gedeelte inherent aan onderzoeken naar internationale misdrijven: de feiten zijn niet in Nederland begaan en het primaire bewijsmateriaal ligt buiten Nederland. De verklaringen over wat er tijdens het diner in Bali was gezegd zijn zonder aanvullend bewijsmateriaal onvoldoende om tot enige bewezenverklaring te komen, maar waren wel voldoende om Poch als verdachte aan te merken.
- Daarbij deed zich de omstandigheid voor dat Argentinië met vergelijkbare zaken bezig was in het kader van het zogenaamde ESMA-onderzoek. Dit gebeurde in het kader van een afrekening met het verleden van de Vuile Oorlog. In Argentinië waren de strafbare feiten rond de dodenvluchten nog niet verjaard.
- Tot slot was een complicatie dat men de verdachte in redelijkheid niet kon vragen naar zijn verhaal. Als hij inderdaad betrokken zou zijn geweest bij de dodenvluchten, zou hij dan gewaarschuwd zijn en zijn plan kunnen trekken. Bovendien dreigde het gevaar dat eventueel bewijsmateriaal zou verdwijnen. In dit geval was bovendien reeds bekend dat Poch na daar op te zijn aangesproken door Transavia, zijn betrokkenheid bij de dodenvluchten had ontkend en had gezegd verkeerdt te zijn begrepen.

R A P P O R T

DEEL 1

1 Verantwoording

1.1 Aanleiding

- 01 Op 22 september 2009 werd de Nederlands-Argentijnse piloot J.A. (Julio) Poch op het vliegveld van Valencia (Spanje) aangehouden op verdenking van deelname aan de zogenaamde ‘dodenvluchten’ ten tijde van de Argentijnse militaire dictatuur (1976-1983). Na zijn uitlevering door Spanje aan Argentinië zat hij tot aan zijn vrijspraak op 29 november 2017 in Argentijns voorarrest. Zowel al voorafgaand aan zijn vrijspraak als daarna werden publiekelijk vragen gesteld over de Nederlandse rol in wat de ‘zaak Poch’ ging heten.
- 02 Op 18 januari 2019 zond de minister van Justitie en Veiligheid een brief aan de Tweede Kamer waarin hij de wenselijkheid van het verschaffen van duidelijkheid over de feiten in de zaak Poch benadrukte en met het oog daarop aankondigde een onafhankelijk persoon te zullen vragen een aanvullend onderzoek in te stellen naar de volledigheid van het dossier, mede tegen de achtergrond van de in de media gedane uitingen (Kamerstukken II 2018/19, 35000-VI, nr. 88).
- 03 Op 26 februari 2019 kon de minister naar aanleiding van vragen van het lid van de Tweede Kamer Sjoerdsma (D66) mededelen dat hij de heer prof. mr. A.J. Machielse, oud Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad, bereid had gevonden dit onderzoek in te stellen.⁶

1.2 Het Instellingsbesluit

- 04 Vooruitlopend op de totstandkoming van het Instellingsbesluit heeft de beoogd voorzitter van de onderzoekscommissie contacten gelegd met personen en instanties die bij de zaak Poch betrokken waren. Ook heeft hij zich laten informeren over de mogelijkheden zich een beeld te vormen van de beschikbaarheid van documenten die licht zouden kunnen werpen op het onderwerp van het onderzoek. Tevens heeft de beoogd voorzitter zich beraden over de personele invulling van de commissie en haar ondersteuning en daartoe contact gezocht met kandidaten. In de Staatscourant van 18 december 2019 (nr. 68436) is het Instellingsbesluit van 9 december 2019, houdende de instelling van de Commissie onderzoek dossier J.A. Poch gepubliceerd. Het integrale Instellingsbesluit is opgenomen als bijlage 1.

- 05 Samenstelling van de commissie

Tot leden van de Commissie Dossier J.A. Poch (hierna: de commissie) zijn bij het Instellingsbesluit benoemd:

- prof. mr. A.J. Machielse, voorzitter
- prof. mr. B.E.P. Myjer, lid.

De staf van de commissie werd gevormd door:

- mevrouw drs. N. de Groot, secretaris
- drs. P.C.M. Koedijk, onderzoeker.

Administratieve en secretariële ondersteuning is verzorgd door mevrouw N. van Heusden.

⁶ Aangangsel Handelingen II 2018/19, nr. 1706.

1.3 De onderzoeksoopdracht

- 06 De minister van Justitie en Veiligheid verzoekt in het Instellingsbesluit de commissie een aanvullend onderzoek in te stellen naar de volledigheid van het dossier Julio Poch, mede tegen de achtergrond van de in de media gedane uitingen. De commissie heeft tot taak onderzoek te verrichten met het oog op de beantwoording van in ieder geval, de volgende vragen⁷:
- a. welke bemoeienis hebben blijkens het dossier achtereenvolgende ministers van Justitie gehad met het onderzoek naar en de vervolging van de heer Poch; zijn in het licht daarvan in het dossier aanwijzingen te vinden voor de in de media opgeworpen suggestie⁸ dat de Minister van Justitie een aanwijzing zou hebben gegeven met betrekking tot of zich anderszins heeft bemoeid met het verloop van het politieonderzoek in de zaak Poch?
  - b. welke overwegingen hebben een rol gespeeld bij het innemen van het standpunt dat eventuele vervolging van de heer Poch in Argentinië meer in de rede lag dan een vervolging in Nederland; zijn in het dossier aanwijzingen te vinden voor de in de media opgeworpen suggesties⁹ daaromtrent?
  - c. welke overwegingen hebben gespeeld bij de diverse beslissingen en gedragingen van de Nederlandse autoriteiten met betrekking tot contacten die hebben plaatsgevonden tussen de justitiële autoriteiten van Nederland en andere landen zoals Argentinië over mogelijke vormen van rechtshulp en de handelingen die op basis daarvan zijn verricht?¹⁰
- 07 Bovenstaande, open geformuleerde, vragen moeten in onderlinge samenhang worden onderzocht, waarbij mede de informatiepositie op basis waarvan (politieke) besluitvorming heeft plaatsgevonden relevant is. Het staat de onderzoeker vrij om andere feiten te signaleren die hem in het licht van de onderzoeksvragen relevant voorkomen en kunnen bijdragen aan de waarheidsvinding.

1.4 Onderzoeks- en gespreksprotocol

- 08 De commissie heeft met inachtneming van de artikel 7 van het Instellingsbesluit een Onderzoeks- en gespreksprotocol vastgesteld met het oog op te voeren gesprekken met personen die bij de zaak betrokken zijn (geweest) of anderszins op enigerlei wijze de commissie van informatie kunnen voorzien die dienstig kan zijn bij de uitvoering van haar opdracht. Zie bijlage 2.

1.5 Afbakening en reikwijdte

- 09 De commissie definieert de onderzoeksoopdracht als het beschrijven en toetsen van de manier waarop Nederlandse autoriteiten het onderzoek in de zaak Poch hebben aangepakt, inclusief de beweegredenen die hun keuzen daarin hebben bepaald. Ook de samenwerking tussen Nederlandse en Spaanse of Argentijnse autoriteiten valt binnen het kader van het onderzoek. Daarbij neemt de commissie als uitgangspunt de feitelijke stand van zaken op het moment waarop de Nederlandse autoriteiten beslissingen moesten nemen en de informatie die op dat moment aan hen bekend was. De indertijd bestaande wet- en regelge-

---

7 Aanhangsel Handelingen II 2018-2019, nr. 1706.

8 Noot in tekst: Radio-uitzending van Argos 24 november 2018.

9 Noot in tekst: Radio-uitzending van Argos 24 november 2018.

10 Noot in tekst: Antwoord op vragen van de leden Sjoerdsma en Groothuizen (beiden D66) over het bericht «U-bocht in zaak Poch» d.d. 16 mei 2018. Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2018-2019, nr. 2128.

ving en de toenmalige rechtspraak van de nationale en internationale gerechten zoals het EHRM vormen voor de commissie het toetsingskader voor het onderzoek.

- 10 De zelfstandige beslissingen die buitenlandse autoriteiten in de zaak Poch hebben genomen vormden geen voorwerp van onderzoek maar golden voor de commissie als een gegeven. De commissie onthoudt zich van een oordeel over de rechtsgang in Argentinië in de zaak Poch nu het Argentijnse OM een rechtsmiddel heeft ingesteld tegen de vrijspraak. Wel heeft de commissie in de bijlage 4 bij dit rapport in het kort de belangrijkste gegevens van het in Argentinië gevoerde strafproces vermeld en ook een samenvatting van het vrijsprekend vonnis gegeven. In diezelfde bijlage heeft de commissie ervoor gekozen om ook aandacht te besteden aan de kritiek die op de Nederlandse getuigen à charge is uitgeoefend en die ook in het Argentijnse vonnis is verwoord.
- 11 De commissie heeft ervoor gekozen het onderzoek zowel om inhoudelijke als praktische redenen in de tijd te beperken tot de periode tussen de melding in september 2006 die aanleiding gaf tot het onderzoek naar Poch en het moment waarop Poch in mei 2010 door Spanje werd uitgeleverd aan Argentinië. Dit betreft naar haar mening de kernperiode van de zaak Poch, ook al is er na die tijd nog af en toe sprake geweest van zijdelingse Nederlandse betrokkenheid bij het Argentijnse onderzoek naar Poch. Aan dit laatste wijdt de commissie beperkt aandacht. De commissie heeft bij haar onderzoek echter wel al het bronnenmateriaal betrokken dat de betrokken instanties hebben opgemaakt in de periode na de uitlevering van Poch tot aan de start van haar onderzoek. Dit was mede noodzakelijk omdat met name in die periode veel van de vragen zijn opgeworpen die aanleiding vormden tot het onderzoek van de commissie.

1.6 Werkwijze

- 12 Om haar opdracht zo compleet mogelijk te vervullen heeft de commissie haar onderzoek langs drie sporen verricht: onderzoek naar de volledigheid van het dossier, beantwoording van de open geformuleerde vragen en het signaleren van relevante feiten. Basis van het onderzoek door de commissie vormt het fysieke en digitale archiefmateriaal dat vanwege de looptijd van het dossier J.A. Poch sinds september 2006 omvangrijk is. De commissie heeft dit materiaal vergaard door middel van een uitvraag bij alle betrokken overheidsinstanties.
- 13 De commissie is begonnen met het inventariseren van de door de betrokken instanties - politie (o.a. CIE/ Criminele Inlichtingeneenheid, TIM/Team Internationale Misdrijven, Landelijke Eenheid), ministerie van Justitie (en Veiligheid), Openbaar Ministerie (waaronder het Landelijk Parket), ministeries van Binnenlandse Zaken (AIVD) en van Buitenlandse Zaken - in eerste instantie na de uitvraag ter beschikking gestelde informatie. Naar aanleiding daarvan en ook gaandeweg het onderzoek - toen de commissie meer inzicht kreeg in wie bij het onderzoek op enigerlei wijze betrokken waren - heeft de commissie gericht aanvullende verzoeken om informatie doen uitgaan. Niet in alle gevallen leverde dat het gewenste resultaat op.
- 14 Soms bleek besluitvorming niet of onvolledig gedocumenteerd, dan weer bleken documenten die wel waren opgemaakt niet meer terug te vinden. In een enkel geval ontbraken volledige dossiers. De commissie staat hier uitgebreider bij stil in de passage over de volledigheid van het dossier.
- 15 De commissie heeft bij de diverse overheidsinstanties de documenten kunnen inzien waarnaar de commissie heeft gevraagd. Dat gold niet voor de notulen van de ministerraad die op grond van artikel 26 Reglement van orde voor de ministerraad 'Stg. Zeer geheim' zijn gerubriceerd. Daardoor heeft de commissie niet de gelegenheid gehad na te gaan of de zaak Poch in de jaren 2006-2009 ooit voorwerp van bespreking is geweest in de ministerraad.
- 16 De commissie heeft onder strikte voorwaarden inzage gekregen in stukken met betrekking tot de werkzaamheden van de CIE in deze zaak. Deze voorwaarden hebben in algemene zin betrekking op de afscherming van de identiteit van informanten, gesprekscontacten en zogenaamde vertrouwenspersonen; deze komt voort uit de zorgplicht die op de Nederlandse staat rust jegens dergelijke personen. De com-

missie heeft zich ook verplicht om geen informatie vast te leggen of verwijzingen op te nemen waaruit de identiteit van dergelijke personen direct of indirect kan worden afgeleid. Dat betekent dat de commissie zich enkele beperkingen heeft moeten opleggen waar het gaat om de volledigheid van de beschrijving van bepaalde onderdelen van het CIE-onderzoek. De commissie heeft binnen deze beperkingen van het CIE-materiaal gebruik kunnen maken voor de beschrijving van de rol van de CIE in het onderzoek tijdens de fase waarin inlichtingen werden verzameld. Overeenkomstig de voorwaarden waarop deze informatie ter inzage is gegeven zijn de stukken na afloop van de werkzaamheden van de commissie weer aan het TCI (Team Criminele Inlichtingen, de opvolger van de CIE) geretourneerd.

- 17 Tevens heeft de commissie openbare bronnen geraadpleegd voor het verkrijgen van achtergrondinformatie en van informatie over de publieke reactie op de zaak Poch en de daarin opgeworpen vragen.
- 18 Alle hiervoor genoemde informatie, bestaande uit tienduizenden brondocumenten (zoals nota's, memo's, rapporten, verslagen, journaals, correspondentie - waaronder een paar duizend e-mails) van verschillende herkomst, aard en inhoud - vormde de basis van een diepgaand en omvangrijk archief- en dossieronderzoek. Dit onderzoek was gericht op een chronologisch-thematische reconstructie (feitenonderzoek) van de zaak Poch binnen het kader van de onderzoeksvragen uit de opdracht.
Om deze informatie in de juiste context te plaatsen heeft de commissie zich tevens georiënteerd op de ontwikkelingen in Argentinië voor, tijdens en na de militaire dictatuur; het Nederlandse beleid ten aanzien van de vervolging van internationale misdrijven en de praktische uitwerking daarvan voor de werkwijze van Openbaar Ministerie (in het vervolg: OM) en politie. Tot slot heeft de commissie zich door bestudering van literatuur en rechtspraak de juridische context eigen gemaakt van de beslissingen die in de loop der jaren in Nederland jegens Poch zijn genomen.
- 19 Als onderdeel van het feitenonderzoek heeft de commissie zowel formeel als informeel gesproken met betrokkenen die op enigerlei wijze een rol hebben gespeeld bij de zaak Poch. De formele gesprekken zijn vermeld in bijlage 3. De commissie was zich daarbij bewust van de beperkingen van het geheugen. Desondanks heeft de commissie met spijt geconstateerd dat veel (direct) betrokkenen aangaven geen of nauwelijks herinneringen meer te hebben aan belangrijke momenten in het proces van besluitvorming in de zaak Poch. Vanwege de soms gelijktijdige ontoereikendheid van het dossier heeft de commissie die bewuste momenten niet altijd volledig in beeld kunnen krijgen. In andere gevallen leverden de gesprekken daarentegen belangrijke informatie op waarover het dossier geen uitsluitsel bood.
- 20 De commissie heeft in het licht van de onderzoeksopdracht geen aanleiding gezien om de heer Poch voor een gesprek uit te nodigen.
- 21 Uit overwegingen van privacybescherming heeft de commissie slechts vanaf een bepaald niveau functienarissen met naam en toenaam genoemd; in de overige gevallen is volstaan met de functieaanduiding.
- 22 Voorwaarde voor de commissie was betrouwbaar, zorgvuldig en hoogstaand onderzoek te verrichten. De beoogde onderzoeksperiode werd gaandeweg beïnvloed door de omvang van het dossier, de noodzaak aanvullende informatie op te vragen naar aanleiding van gedane bevindingen, en in een laat stadium van het onderzoek ontvangen nieuwe informatie die gevalideerd diende te worden. Deze oorzaken leidden tot een langere doorlooptijd van het onderzoek dan eerder voorzien.

1.7 Volledigheid van het dossier

Ministerie van Justitie en Veiligheid

- 23 Bij het ministerie van Justitie en Veiligheid zijn e-mails betreffende de zaak Poch van destijds direct bij het dossier betrokken ambtenaren aan de commissie ter beschikking gesteld. In de e-mailbox van de betrokken directeur bleken zich nagenoeg geen e-mails over de zaak Poch (meer) te bevinden. De commissie heeft verzocht om aan de zaak Poch gerelateerde informatie in de e-mailboxen van de toenmalige minister, SG en DG-en. Een zoekslag aan de hand van door de commissie aangeleverde zoektermen leverde geen resultaten op. Bij defungeren van de mailboxhouder wordt de mailbox binnen enkele maanden gedeactiveerd en verwijderd. Back-uptapes van de mailboxen bleven in ieder geval tot 2021 zeven, voorheen vijf jaar, bewaard en werden dan vernietigd, zoals ook hier is geschied.

Ministerie van Buitenlandse Zaken

- 24 Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft naar aanleiding van Kamervragen over het vermeende vernietigde dienstreisverslag van een politiemissie naar Argentinië in januari 2008 een archiefonderzoek laten uitvoeren. Bij de initiële zoekslag is in de beschikbare dossiers geen verslag gevonden. Wel is geconstateerd dat een aantal dossiers over de zaak Julio Poch niet meer te traceren was in de archieven. Hierop heeft de archiefdienst van het ministerie (DBV/IM) op verzoek van de directie Juridische Zaken (DJZ) een volledig archiefonderzoek uitgevoerd met als doel (a) alle dossier met betrekking tot de zaak Poch te inventariseren en centraal te verzamelen en (b) om alles in het werk te stellen de dossiers die eerder niet konden worden getraceerd alsnog te achterhalen.
- 25 Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft de commissie daarop laten weten dat 5 dossiers niet konden worden achterhaald:
- *Bij het huidige archiefonderzoek is geconstateerd dat vier dossiers over de zaak Poch van de afdeling consulaire zaken van de ambassade Buenos Aires uit de periode 2008-2009 zich niet meer bevinden in de kluis aldaar. Deze dossiers bevinden zich ook niet tussen de naar Nederland overgebrachte dossiers die thans worden bewaard op andere archiefbewaarplaatsen (bij Doc-Direct en het Nationaal Archief).*
  - *In 2009 is geconstateerd dat een rechtshulpdossier van DCV (Directie Consulaire Zaken en Visumbeleid) over de zaak Julio Poch is zoekgeraakt. Destijds is direct een vervangend dossier aangemaakt. Zowel toen als bij het huidige archiefonderzoek is het oorspronkelijke dossier niet aangetroffen.*

Openbaar Ministerie

- 26 Het digitale systeem Luris (Landelijk Uniform Registratiesysteem Internationale Rechtshulp) vergt, naar de commissie heeft vernomen, een omslachtige invoerprocedure. Mogelijk ligt dit ten grondslag aan het feit dat in Luris niet alle rechtshulpverzoeken waren terug te vinden. Zo bleek tijdens het onderzoek door de commissie dat een aantal rechtshulpverzoeken niet centraal in Luris waren opgeslagen, maar wel op de schijf van het Landelijk Parket. Ook bleek dat het officiële Argentijnse antwoord op een door het OM gedaan aanvullend rechtshulpverzoek aan Argentinië niet meer kon worden getraceerd. Desgevraagd heeft het Landelijk Parket aan de commissie in dit verband aangegeven dat er geen centrale dossiervorming bestaat binnen het OM. Dit is een (OM-breed) probleem dat thans is onderkend en waaraan wordt gewerkt. De dossiervorming in de tijd van de zaak Poch was minder georganiseerd dan thans het geval pleegt te zijn.

Politie

- 27 Voor het dossier Poch van de CIE geldt dat, zoals ook intern door de politie is geconstateerd, er over de periode november 2007 - 22 januari 2008 geen complete en aansluitende documentatie beschikbaar [is].
- 28 In het onderzoek naar de volledigheid van het dossier heeft de commissie het vermeende vernietigde reisverslag van de eerste reis naar Argentinië door Brenninkmeijer niet kunnen traceren dan wel vast kunnen stellen of van deze reis werkelijk een verslag gemaakt is.

- 29 De commissie heeft bij de politie verscheidene keren gevraagd naar bescheiden van de toenmalige KLPD liaisonofficier (LO) Madrid, zoals correspondentie, journaals en periodieke rapportages, rond de datum van de aanhouding van Poch op 22 september 2009 in Spanje. De politie heeft hierop laten weten dat geen informatie is aangetroffen die daarop betrekking heeft. De politie had geen verklaring voor het feit dat journaals van de LO Post Venezuela, die betrokken was bij de zaak Poch, wel blijken te zijn bewaard. Evenmin kon de politie aangeven welk vernietigingsbeleid wordt gehanteerd.
- 30 De commissie heeft geconstateerd dat er soms sprake was van slordige vastlegging van verslagen en besluiten van stuurgroepvergaderingen: slordig hergebruik van oude formats met dientengevolge onjuiste dateringen evenals verslaglegging waarvan alleen conceptversies bewaard zijn.
- 31 De commissie heeft - niet als eerste en enige - geconstateerd dat zich bij het merendeel van de bij haar onderzoek betrokken instanties problemen voordoen op het gebied van archivering. Die hebben zowel betrekking op de (doorgaans oudere) papieren dossiers als in toenemende mate op de digitale archivering. Hoewel de problemen worden onderkend, acht de commissie het niettemin van belang hiervoor aandacht te vragen.

R A P P O R T

DEEL 2

2 Reconstructie van de zaak Poch

2.1 Nederland en de opsporing en vervolging van internationale misdrijven

2.1.1 Politieke context

- 32 Sinds 1994 functioneerde in Nederland een nationaal opsporingsteam voor Joegoslavische oorlogsmisdrijven. Het takenpakket van dat team werd na de ondertekening in 1998 van het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof, dat in Den Haag gevestigd zou worden, uitgebreid naar internationale misdrijven wereldwijd. Deze uitbreiding hield verband met de politieke wens om de betrokkenheid van Nederland, toekomstig gastheer van het Internationaal Strafhof, bij de opsporing en vervolging van internationale misdrijven, te beklemtonen. Ook de inwerkingtreding op 1 oktober 2003 van de Wet internationale misdrijven (WIM) moet tegen deze achtergrond worden gezien.¹¹ Deze wet bracht een uitbreiding van de Nederlandse rechtsmacht mee tot misdrijven tegen de menselijkheid, naast de reeds bestaande rechtsmacht voor oorlogsmisdrijven onder de oude Wet Oorlogsstrafrecht (WOS), voor genocide op basis van de Uitvoeringswet Genocideverdrag en voor foltering op basis van de Uitvoeringswet Folteringverdrag.¹²
- 33 De Tweede Kamer volgde vanaf medio jaren negentig de ontwikkelingen op wat vanaf 2003 het zogenaamde Resultaatsgebied Oorlogsmisdrijven (ROM) ging heten, altijd op de voet. Een steeds terugkerende wens was dat het opsporingsteam (sinds 2003 ROM-team genaamd) ruimer zou worden voorzien van financiële middelen en personeel.¹³ Nederland moest laten zien dat het ook zelf serieus werk ging maken van de bestrafing van internationale misdrijven.
- 34 Omdat de bevoegdheid van het Internationaal Strafhof complementair is aan de nationale rechtsmacht in strafzaken ligt de primaire verantwoordelijkheid voor de reactie op genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven bij de Staten die partij zijn bij het Statuut van Rome. Dat betekende dat Nederland zorg moest dragen 'voor een actieve opsporing en vervolging op ons grondgebied', mede gezien het feit dat opsporing van oorlogsmisdadigers een taak is 'die nationaal en internationaal gezien wordt als een zaak van het hoogste belang'.¹⁴ De politieke druk om in Nederland verblijvende verdachten van oorlogsmisdrijven (het ging daarbij vooral om verdachten onder asielzoekers uit Afrika en Afghanistan) te vervolgen en te berechten was 'hoog' zo liet het departement in 2004 aan het College van Procureurs-Generaal weten.¹⁵ Deze lijn werd doorgetrokken in de daaropvolgende jaren en vormt de politieke achtergrond waar tegen de gebeurtenissen in het kader van het onderzoek naar Poch plaatsvonden.¹⁶

---

11 A. Smeulers, 'Tien jaar Wet Internationale Misdrijven - een evaluatie', in: *DD 2014/25, afl. 4, april 2014*, 267-290.

12 Ibidem.

13 M. Wijers, K. Lúnneman, R. Haveman, S. ter Woers, J. Timmer, *Evaluatie plan van aanpak opsporing en vervolging oorlogsmisdaden*, (november 2005), 27-28. Zie ook het Verslag van een algemeen overleg van 5 juni 2007, Kamerstukken II 2006-2007, 30800-VI, nr. 116 naar aanleiding van een brief van de minister van 11 december 2006 over deze evaluatie.

14 Smeulers, 'Tien jaar Wet Internationale Misdrijven', 269.

15 Brief van het Directoraat-Generaal Internationale Aangelegenheden en Vreemdelingenzaken, Directie Internationale Strafrechtelijke Aangelegenheden en Drugsbeleid aan de voorzitter van het College van Procureurs-Generaal, J.L. de Wijkerslooth, inzake 'onderzoekhandelingen in het buitenland', d.d. 22 december 2004.

16 Vgl. ook Tweede Kamer 30 800 VI, TK AO 5 juni 2007.

2.1.2 Organisatie van de opsporing in de periode 2003-2009

- 35 In 2002 werd besloten tot de oprichting van een Dienst Nationale Recherche (in het vervolg ook als: NR) als onderdeel van het Korps Landelijke Politie Diensten (KLPD), die zich vooral moest richten op de georganiseerde criminaliteit op nationaal en internationaal niveau. De eenheid binnen de politie die zich bezighield met het onderzoek naar internationale misdrijven/oorlogsmisdrijven, het TIM (Team Internationale Misdrijven) werd voortaan als onderdeel van de Nationale Recherche ook centraal aangestuurd. De start van het TIM per 1 juli 2003 viel samen met die van de Nationale Recherche.
- 36 De start van het TIM ging ook gepaard met een andere belangrijke verandering in de wijze waarop onderzoeken naar internationale misdrijven werden verricht. Met ingang van 2003 kreeg namelijk de CIE (Criminele Inlichtingeneenheid) een rol in de opsporing van dit soort misdrijven. Bij de vorming van de Nationale Recherche werd de CIE ondergebracht in de Unit Informatie. Ten tijde van de start van het onderzoek naar Poch was mr. C.M. (Curd) Brenninkmeijer chef van de CIE en J. (John) Tamerus chef van Unit Informatie.
- 37 De inzet van inlichtingenoperaties bij politieonderzoeken was al langer gebruikelijk maar nog nooit bij het aandachtsgebied internationale misdrijven. Deze rol werd belegd bij de Unit Midden-Nederland van de CIE.
- 38 De CIE had mede gezien het internationale werkveld en uitgaande van haar specifieke werkwijze eigen rollen, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. De eenheid droeg zorg voor inlichtingenoperaties, zocht bronnen, getuigen en door de CIE af te schermen informanten.
- 39 Het accent van het CIE-werk lag op de zwaardere vormen van criminaliteit. De CIE kon als enig politieonderdeel werken met afgeschermden informanten. Daarnaast sprak de CIE met zogenaamde gesprekscontacten over algemene, niet tot specifieke personen of strafbare feiten te herleiden onderwerpen.¹⁷ Ook het verzamelen van gegevens uit open bronnen behoorde tot de werkzaamheden. De CIE werd dus ingeschakeld in een 'informatieve voorfase', ter verkenning van de mogelijkheden van een tactisch opsporingsonderzoek.¹⁸
- 40 Omdat een justitiële en politieke structuur vaak ontbrak in landen waar internationale misdrijven waren begaan, was het uitvoeren van onderzoek ter plekke erg moeilijk. Buitenlandse Zaken werkte al met lokale vertrouwenspersonen voor het verkrijgen van informatie die wordt gebruikt voor ambtsberichten aan Den Haag. Deze methodiek werd ook door de CIE omarmd. Op die manier kon de CIE gaan fungeren als een vooruitgeschoven task force.
- 41 In de zaak tegen Guus Kouwenhoven bijvoorbeeld hebben vertrouwenspersonen de CIE op het spoor gebracht van getuigen, die vervolgens in Liberia door de CIE zijn gehoord. Kouwenhoven was in 2008 vrijgesproken door het hof Den Haag dat geen fiducia had in de ingeschakelde vertrouwenspersonen. De Hoge Raad casseerde omdat het hof, kort gezegd, onvoldoende rekening had gehouden met de bijzondere positie waarin het OM verkeerde gelet op de complicaties met de vereiste anonimiteit van de ingeschakelde vertrouwenspersonen.¹⁹
- 42 Vertrouwenspersonen kunnen net als contactpersonen algemene inlichtingen verstrekken, maar fungeren ook als gids en regelaar. Zij worden evenals informanten afgeschermd, maar worden niet opgenomen in een informantenregister omdat zij niet over kennis van de zaak of de verdachte beschikken. Zij hebben wel

---

17 T. Vis, *Intelligence, politie en veiligheidsdienst: verenigbare grootheden?*, (Tilburg 2012) 114.

18 Vis, *Intelligence*, 107.

19 Zie de conclusie van mr. E.J. Hofstee van 26 juni 2018, ECLI:NL:PHR:2018:662. De HR verwierp het cassatieberoep op 18 december 2018, ECLI:NL:HR:2018:2336. Voordat de HR in deze zaak het laatste woord had zijn al meerdere instanties, waaronder de HR, in deze zaak gemengd. Zie gerechtshof 's-Hertogenbosch 21 april 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:1760; HR 20 april 2010, NJ 2011/576 m.nt. Klip; gerechtshof 's-Gravenhage 10 maart 2008, NTM/NJCM-bull. 2008, p. 976 m.nt. Larissa van den Herik. Zie voorts W. Huisman, 'De koopman en de dominee. Multinationals, mensenrechten en misdrijven', DD 2017/70, over de zaken Van Anraat en Kouwenhoven; E. van Sliedregt, 'Rechtsgrenzen voor onbegrensde misdrijven - 'Neerlands dualisme' bestendig', DD 2008/47.

enige overeenkomst met de zogenaamde 'fixers' waarvan in het buitenland werkende journalisten graag gebruik maken om effectief en veilig hun weg te vinden in een vreemd land.

- 43 De CIE was zo in staat om voor het TIM bruikbare getuigen aan te dragen voor hun onderzoeken: vaak ging het daarbij om informanten die gaandeweg voldoende vertrouwen kregen in het onderzoek om zich bereid te verklaren als tactische getuige op te treden.

2.1.3 Aansturing van de opsporing: Landelijk Parket

- 44 De justitiële aansturing van de Nationale Recherche inclusief die van het TIM werd gelegd in handen van het Landelijk Parket. Dit is sinds september 2002 daardoor eveneens verantwoordelijk voor de vervolging van internationale oorlogsmisdrijven en daarmee voor de leiding over het TIM.²⁰ Speciale CIE-officieren werden verantwoordelijk voor de aandachtsgebieden van de CIE. De CIE-officier die ten tijde van de start van het onderzoek naar Poch belast was met het genoemde aandachtsgebied internationale misdrijven, was mr. M.H.L. (Marjolein) Verwiel. Zij vervulde deze functie van april 2005 tot eind 2007.
- 45 Verwiel legde verantwoording af aan de leiding van het Landelijk Parket, hoofdofficier van justitie mr. A.J.A.M. (Bart) Nieuwenhuizen en diens plaatsvervanger mr. A. (Albert) van Wijk. Eens in de twee weken vond er overleg plaats tussen de CIE-officieren en de parketleiding, meestal met Nieuwenhuizen. Deze overleggen hadden volgens Verwiel ten doel om de parketleiding te informeren over allerlei van belang zijnde zaken waar zij mee bezig was. Juist vanwege de gevoeligheid van CIE-onderzoeken waren de lijnen met de parketleiding volgens Verwiel zeer kort.

2.1.4 De Vuile Oorlog in Argentinië

- 46 Op 24 maart 1976 vond in Argentinië een staatsgreep plaats waarbij de zittende president Isabel Peron, die haar overleden man Juan Peron in 1974 was opgevolgd, was afgezet. Het land had toen al te maken met een diepe economische crisis en maatschappelijke onrust die zich ook vertaalde in een guerrillastrijd. De militaire junta onder leiding van generaal Jorge Videla deed via de staatsgreep een poging om met harde hand de orde te herstellen. Het nieuwe regime arresteerde op grote schaal (vermeende) sympathisanten van de linkse guerrillabeweging, leden van vakbonden en studentenbonden, intellectuelen en kunstenaars, politici, priesters, mensenrechtenactivisten maar ook mensen die geen politieke rol hadden gespeeld.
- 47 Tijdens deze zogenaamde Vuile Oorlog van de militairen tegen 'subversieven' maakten de militairen gebruik van concentratiekampen, gevangnissen en martelcentra waarin mensen zonder vorm van proces verdwenen. Naar schatting zijn zeker tienduizend en mogelijk meer van hen voorgoed verdwenen. Sommigen van hen werden na te zijn geboeid en gedrogeerd boven zee uit vliegtuigen geworpen tijdens zogenaamde dodenvluchten.
- 48 Gaandeweg nam zowel in Argentinië zelf als daarbuiten het protest tegen het regime toe. In combinatie met een verslechterende economische situatie en een mislukt militair avontuur in 1982 bij een poging de Britse Falklandeilanden te veroveren, leidde dit in 1983 tot het aftreden van de junta. De leiders werden voor het gerecht gebracht maar ontvingen in 1990 ondanks veel kritiek een presidentiële gratie. Eind 2005 werden de gratiewetten nietig verklaard. Dat leidde het begin in van een serie rechtszaken tegen voormalige medewerkers van het Videla-regime. Niet alleen binnen Argentinië vond vervolging plaats. In 2005 veroordeelde een Spaanse rechtbank de voormalige Argentijnse marineofficier Adolfo Scilingo tot 640 jaar gevangenisstraf wegens misdaden in de mensheid, meer in het bijzonder betrokkenheid bij de dodenvluchten.

---

²⁰ Wijers et al., *Evaluatie*, 35.

2.2 Start informatieve voorfase van het onderzoek

2.2.1 Melding

- 49 Op 15 september 2006 kwam bij de teamleider van het TIM een e-mail binnen van J. (Jeroen) Engelkes, plaatsvervangend chef-vlieger bij Transavia. Hij vroeg daarin dringend aandacht voor een doorgestuurd bericht van zijn collega, T. (Tim) Weert van 15 april 2006. Aan de e-mail was een in het Engels gestelde bijlage gehecht van een conceptverklaring van de hand van Weert betreffende oorlogsmisdaden begaan tijdens het Videla-regime in Argentinië. Meer in het bijzonder ging het over de mogelijke betrokkenheid daarbij van zijn Nederlands-Argentijnse collega J. (Julio) Poch.
- 50 Engelkes schreef dat hij door een aantal vliegers was aangesproken over hetgeen Weert over Poch schreef. Ook gaf hij aan dat dit aanleiding was geweest voor een intern onderzoek bij Transavia dat echter gestuit was 'op de juridische (on)mogelijkheden'. Als 'wereldburger' had hij het vervolgens als zijn burgerplicht gezien om een melding te doen, waarbij hij zich in eerste instantie had gewend tot het International Criminal Court (ICC) in Den Haag. Daar had men hem doorverwezen naar het TIM.
- 51 Volgens de verklaring van Weert waren hij en zijn collega's E.R. (Eduard) Reijnoudt Brouwer en C.H.A. (Chris) Duijker op 3 december 2003, tijdens een diner met Transaviapiloten in restaurant Gado-Gado op Bali, met hun collega Poch in een discussie verwickeld geraakt. Deze betrof aanvankelijk de Koninklijke Familie, waarbij een van de gespreksdeelnemers verwees naar het feit dat de schoonvader van de kroonprins deel had uitgemaakt van het 'criminele' Videla-regime. Volgens Weert had Poch vervolgens dat regime verdedigd en gesteld dat men in Nederland niet begreep wat zich destijds in Argentinië had afgespeeld, namelijk dat er een oorlog gaande was en dat het normaal is dat er in een oorlog mensen sterven. Poch vertelde ook dat hij in die periode zelf als 'military pilot' had gediend. Volgens Weert 'bekende' Poch vervolgens dat hij in die hoedanigheid op regelmatige basis had deelgenomen aan vluchten waarbij tegenstanders van het regime uit het vliegtuig waren gegooid. Het doel van de vluchten was 'to kill and get rid of the "terrorists" in Argentina'.
- 52 Toen Weert vervolgens zijn medeleven betoonde met het feit dat Poch moest leven met de gedachte dat hij mensen had gedood - in de veronderstelling dat hij daartoe door zijn meerderen was gedwongen - maakte hij uit de reactie van Poch op dat deze helemaal niet het idee had gehad dat hij hiertoe was gedwongen. Poch stemde nog steeds in met wat hij had gedaan en geloofde nog steeds dat '[he] did the right thing': 'He gave us the impression that he was not forced to do it and that he can live with it without emotional problems.'
- 53 Weert schreef dat hij vervolgens boos werd op Poch en hem zijn mening gaf, namelijk dat het om mensen ging met afwijkende politieke meningen die zonder voorafgaand eerlijk proces waren gedood. Ook stelde Weert dat bij de wijze waarop dat was gebeurd sprake was van 'a very cruel and inhumane procedure of executing people and get rid of their bodies'. Hij verwees in dat verband naar de nabestaanden die nog altijd demonstreerden om opheldering te verkrijgen over het lot van hun dierbaren. Weert zei dat Poch zich diende te schamen voor het feit dat hij de door hem begane oorlogsmisdaden nog altijd verdedigde.
- 54 Volgens Weert reageerde Poch door te verklaren dat de vermoorde mensen linkse terroristen waren die niet beter verdienden en dat hun nabestaanden dat ook dienden te beseffen; er was sprake van een oorlog waarbij aan beide kanten mensen het leven verloren. Bovendien was, aldus de weergave door Weert van de woorden van Poch, deze vorm van executie van terroristen humaan 'because they were drugged'. Volgens Weert zag zijn collega Reijnoudt Brouwer dat hij door de reactie van Poch van streek was. Reijnoudt Brouwer trachtte hem te kalmeren door hem in de ogen te kijken en de woorden van Poch te herhalen: 'It's no problem Tim, they were drugged.'
- 55 Weert beschreef tot slot dat Engelkes de discussie in Bali ter ore was gekomen en hem had gevraagd zijn verhaal op papier te zetten. In dat verband gaf hij aan dat hij zich niet meer herinnerde of Poch bij de luchtmacht of de marine had gediend en evenmin de types vliegtuigen of helikopters die bij de vluchten waren gebruikt. Ook wist hij niet hoeveel van dergelijke vluchten Poch had gemaakt: 'He spoke about groups of people, but he didn't tell us the numbers. According the story [sic] it took place at a regularly basis.'

- 56 Na ontvangst van dit bericht gaf de teamleider van het TIM aan een rechercheur opdracht contact op te nemen met Engelkes. Op 18 september 2006 hoorde de rechercheur Engelkes telefonisch 'als getuige'. Engelkes gaf volgens het proces-verbaal van dat gesprek aan dat hij van drie collega's, onder wie Weert, had vernomen 'dat Poch enige keren verteld had, dat hij vroeger linkse rebellen uit vliegtuigen had gegooid'. Hij vertelde ook dat Poch naar aanleiding hiervan door de directie van Transavia op zijn uitlatingen was aangesproken en dat Poch had ontkend. Daarmee was volgens Engelkes de zaak voor Transavia afgedaan. Hij herhaalde dat hij het daarop als zijn burgerplicht had gezien 'om dit bekend te maken bij de Nederlandse justitiële autoriteiten'.

2.2.2 *Inschakeling van de CIE*

- 57 Op 18 september 2006 voerden de teamleiders van TIM en CIE Midden (in het vervolg: CIE) overleg naar aanleiding van de melding over Poch. Dat gebeurde na afstemming door het TIM met officier van Justitie mr. J.P.J.A. (John) Lucas, de teamleider van het Landelijk Parket Rotterdam waar het TIM onder viel en valt. In dat overleg verzocht het TIM de CIE om ondersteuning. Volgens het CIE-journaal dat voor het onderzoek werd bijgehouden zou de ondersteuning moeten bestaan uit het 'verkennen' van 'mogelijkheden om een vooronderzoek te doen'. De CIE diende te bezien of voldoende informatie kon worden verzameld en 'veredeld' voor het opstellen van een zogenaamd preweegdocument.²¹ Daarin zou worden onderzocht 'of er voldoende aanknopingspunten waren voor bewijs'. Het document zou als basis moeten dienen voor verdere besluitvorming, uitmondend in de start van een tactisch opsporingsonderzoek door het TIM, waarin getoetst moest worden of er sprake was van verdenking, een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit (artikel 27 lid 1 Sv).
- 58 Over de redenen van het verzoek van het TIM vermeldt het CIE-journaal, dat bij ieder onderzoek wordt bijgehouden: 'Aangezien Taktiek op dit moment geen capaciteit heeft, afgesproken dat wij CIE-matig in de zaak duiken.'²² Tamerus, de chef Unit Informatie waar de CIE onder viel, relativeerde tegenover de commissie het capaciteitsargument. De CIE onderzocht wel meer de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van een eventueel tactisch onderzoek. Dat was ook hier het geval aldus Tamerus: 'De zaak Poch was daar niet anders in; ook hier moest de CIE scannen of er voldoende vlees aan de botten zat.'
- 59 Binnen de CIE was de capaciteit voor ondersteuning van het TIM bij haar onderzoeken overigens ook beperkt. In de desbetreffende periode waren er binnen de CIE twee rechercheurs (ook wel aangeduid als runners) die zich met internationale misdrijven bezighielden.
- 60 De CIE-rechercheurs legden voor hun dagelijkse activiteiten primair verantwoording af aan hun teamleider en uiteindelijk aan CIE-hoofd Brenninkmeijer. In het allereerste begin van het onderzoek stemden de CIE-rechercheurs hun activiteiten af met hun teamleider, die het contact onderhield met het OM. Het directe contact met CIE-officier Verwiel ontstond in november 2006 rond het moment dat de CIE-rechercheurs begonnen aan hun eerste rapport over hun bevindingen. Aan de hand daarvan zou bekeken moeten worden of de zaak een vervolg zou dienen te krijgen.

---

21 Zoals vermeld in een 'memo parketleiding Argentinië-zaak' van CIE-officier van justitie M. Verwiel, d.d. 1 november 2007. Lucas kon zich dit desgevraagd niet meer herinneren.

22 De verwijzing naar een capaciteitsprobleem komt ook in andere stukken voor. In het ambtsbericht van 14 december 2017 van het College van Procureurs-Generaal aan de minister werd bijvoorbeeld over de eerste fase van het onderzoek gesteld 'dat er in die eerste periode beperkte opsporingscapaciteit was omdat door het Team Internationale Misdrijven van de Nationale Recherche al verschillende grote onderzoeken werden gedraaid'. In zijn interview met de commissie zegt ook de voormalige teamleider bij de CIE dat het TIM wel vaker vol zat met tactische onderzoeken en dat de CIE dan werd gevraagd om in het verhaal te duiken en dat verder te veredelen ("informatief op werken").

2.2.3 Eerste resultaten

- 61 De CIE-rechercheurs konden naar eigen zeggen 'redelijk zelfstandig' te werk gaan omdat het aandachtsgebied oorlogsmisdaden min of meer 'een eilandje' vormde binnen de CIE. Zij legden al hun handelingen vast in een journaal, waar zowel hun teamleider als het hoofd CIE toegang toe hadden. Daarnaast maakten zij regelmatig voortgangsrapportages op. Op 19 december 2006 leverden de CIE-rechercheurs bij hun teamleider hun eerste rapportage in, vergezeld van een strategievoorstel. Het rapport laat zien dat de CIE-rechercheurs in betrekkelijk korte tijd (sinds medio oktober 2006) veel informatie over Poch hadden weten te achterhalen. Naast allerlei basale persoonlijke informatie betrof dat bijvoorbeeld ook een overzicht van de types vliegtuigen waarmee Poch in het verleden had gevlogen. Enkele van die types leken op het eerste gezicht bruikbaar voor dodenvluchten. Later zou ook een vermeende match worden vastgesteld met twee toestellen op een lijst van vliegtuigtypes die voor dodenvluchten zouden zijn gebruikt.²³
- 62 Het rapport stelde dat de gebeurtenissen ten tijde van de junta 'momenteel een uiterst gevoelig onderwerp [zijn] in Argentinië'. Dat hield onder meer verband met de opheffing van de amnestiewetgeving in Argentinië, waardoor vervolging voor misdaden begaan tijdens het Videla-regime weer mogelijk werd. Voor- en tegenstanders van het voormalige regime kwamen weer nadrukkelijk tegenover elkaar te staan. Daardoor waren 'mensen zeer terughoudend om openlijk informatie te verschaffen'. De CIE-rechercheurs concludeerden: 'Derhalve lijkt in dit stadium een CIE-traject het meest functioneel.' Zij wezen daarbij ook op een 'verhoogd afbreukrisico' bij een eventueel onderzoek ter plekke omdat nog veel mensen uit de juntatijd in het Argentijnse overheidsapparaat werkzaam waren, 'dan wel zijn opgevolgd door gelijkdenkenden in de persoon van familieleden'.
- 63 Het rapport concludeerde dat onderzoek in Nederland alleen nog informatie 'in de breedte' zou kunnen opleveren: 'De bevestiging van wat Poch heeft verteld', nog meer getuigen van wat tijdens het diner op Bali was voorgevallen. Voor de vergaring van 'diepte-informatie', die de handelingen van Poch bewijstech-nisch zou kunnen bevestigen, was volgens de CIE-rechercheurs onderzoek in het buitenland noodzakelijk: in Argentinië 'en eventueel Spanje'.
- 64 Met het oog op die verdieping hadden de CIE-rechercheurs al de nodige stappen gezet. Voor de Argentijnse kant van het onderzoek legde de CIE al in de loop van oktober 2006 in Nederland contact met zogenaamde vertrouwenspersonen. Via hen wisten de CIE-rechercheurs snel hun kennisniveau van de achtergrond van de Vuile Oorlog in Argentinië te verhogen en werden zij geïnformeerd over de pogingen de schendingen van de mensenrechten, begaan tijdens de militaire dictatuur, in Argentinië en daarbuiten voor de rechter te brengen.²⁴ Tevens kregen ze een eerste idee van hoe een eventueel oriënterend onderzoek in Argentinië uitgevoerd zou kunnen worden en welke contacten daarbij nuttig konden zijn.
- 65 Vanuit de vertrouwenspersonen kwam ook het advies om zich te verdiepen in de eerder genoemde zaak tegen Scilingo.

2.2.4 Vervolgstappen

- 66 De teamleider besprak het rapport van 19 december 2006 nog diezelfde middag met het hoofd van de CIE, Brenninkmeijer. Volgens een verklaring van de CIE-rechercheurs tegenover de commissie besprak Brenninkmeijer op zijn beurt de zaak met het hoofd van de Nationale Recherche, T. (Tom) Driessen. De CIE-re-

---

23 Volgens het vrijsprekend vonnis van de Argentijnse rechtbank was er geen enkele aanwijzing dat de door Poch gevlogen types transportvliegtuigen waren gebruikt voor het uitvoeren van dodenvluchten.

24 Zo is in Nederland onder meer door Argentijnse nabestaanden tevergeefs op de voet van artikel 12 Sv geklaagd over de beslissing van het OM om de toenmalige leden van de regering van Argentinië, onder wie Jorge Zorreguieta, niet te vervolgen.

- chercheurs kregen van Brenninkmeijer terug dat Driessen 'not amused' was over het rapport 'en dat dit te maken had met het Koningshuis'.²⁵
- 67 Praktisch was het gevolg dat Brenninkmeijer tegenover de CIE-rechercheurs – aldus hun vastlegging – aangaf: 'Arg niet, Spanje wel'. In januari 2007 lieten ze hun contacten weten dat over een onderzoek in Argentinië eerst nog beslist moest worden of dat 'doorgang kan vinden'. De runners bleven zich voorlopig verder oriënteren op de mogelijkheden van een onderzoek in Argentinië.
- 68 Verwiel raakte omstreeks november 2006 betrokken bij het onderzoek, zij het nog zijdelings. Afgaande op wat zij daarover later dat jaar schriftelijk zou verklaren, voerde zij in januari 2007 voor het eerst een gesprek met de CIE over het onderzoek. Op dat moment zal voor het eerst gesproken zijn over de wijze waarop het onderzoek zou kunnen worden voortgezet. Volgens het CIE-journaal zou het onderzoek zich vooralsnog met name richten 'op soortgelijke zaken als die van Scilingo in Spanje' en voorlopig nog niet in Argentinië zou plaatsvinden. Volgens de CIE-rechercheurs was de zaak Scilingo interessant vanwege een aantal door hen geconstateerde overeenkomsten tussen Scilingo en Poch. Ze waren beiden werkzaam geweest bij de marine, hadden ongeveer dezelfde leeftijd en beiden hadden uitspraken gedaan over hun mogelijke betrokkenheid bij de dodenvluchten.
- 69 Een bezoek aan Spanje bood de CIE-rechercheurs daarnaast de mogelijkheid om te spreken met onderzoekers die met onderzoek naar dergelijke internationale misdrijven al meer ervaring hadden.
- 70 Op 28 februari 2007 presenteerden de CIE-rechercheurs Verwiel het tweede rapport over hun bevindingen tot dan toe, uitmondend in een voorstel om gezamenlijk naar Spanje af te reizen 'teneinde onderzoekservaringen en informatie uit te wisselen'. Via de Nederlandse liaisonofficier (in het vervolg; LO) in Madrid hadden de CIE-rechercheurs begin november 2006 vernomen dat het onderzoek tegen Scilingo was uitgevoerd door de bekende onderzoeksrechter Baltasar Gárzon. Deze Spaanse magistraat timmerde aan de weg met zijn pogingen hooggeplaatste politici en militairen, die betrokken waren (geweest) bij internationale misdrijven, te vervolgen. Als gevolg hiervan was in Spanje al veel ervaring opgedaan met zulke rechtszaken. De LO suggereerde om via Eurojust Den Haag (het Europese samenwerkingsorgaan van justitiële instanties) met hem contact te leggen. De Nederlandse vertegenwoordiger van Eurojust en sinds 2004 tevens vicevoorzitter, mr. R.J. (Roelof Jan) Manschot zegde vervolgens toe om een verzoek aan Gárzon via zijn Spaanse collega bij Eurojust naar de onderzoeksrechter door te geleiden.
- 71 Volgens het rapport van 28 februari 2007 wilde het hoofd CIE van de Nationale Recherche 'dat er navraag wordt gedaan naar de onderzoekservaringen van het Spaanse onderzoeksteam olv rechter Gárzon om onderzoekservaringen uit te wisselen'. Dat sloot aan op het eerdere onderhoud met Brenninkmeijer begin januari 2007 waarbij de eerder genoemde boodschap 'Argentinië niet, Spanje wel' was afgegeven. Volgens het rapport dienden de CIE-rechercheurs van Brenninkmeijer informatie in te winnen over het eventuele gebruik van informanten van de Spanjaarden die misschien konden worden overgenomen; wilde hij weten of er in verklaringen was gesproken over Poch of over eenheden waarvan hij deel had uitgemaakt; welke archieven in zowel Argentinië als daarbuiten waren geraadpleegd; welk netwerk c.q. contacten waren opgebouwd en of deze konden worden overgenomen en tot slot 'dossieronderzoek'.
- 72 Verwiel ging na kennisneming van rapport en voorstel verder met Eurojust aan de slag. Daarbij kreeg zij van Manschot, in lijn met zijn eerdere suggestie aan de CIE-rechercheurs, het advies een brief aan zijn Spaanse ambtgenoot te schrijven. Deze brief werd op 4 april 2007 door tussenkomst van Europol aan de Spaanse autoriteiten verstuurd.

---

25 Driessen heeft in wederhoor aangegeven dat hij zich 'totaal' niet herkent in de passages waarin wordt gerefereerd aan een uitspraak dat hij 'not amused' zou zijn geweest over het onderzoek. Driessen gaf in dit verband verder aan dat het bijna niet voorkwam dat hij met Brenninkmeijer overleg voerde over de invulling van specifieke onderzoeken.

2.2.5 Bezoek aan Spanje

- 73 Op 10 mei 2007 bracht Verwiel tezamen met de twee CIE-rechercheurs een bezoek aan Madrid. In een memo van 1 november 2007 schreef Verwiel op verzoek een terugblik op het onderzoek. Het memo was gericht aan plaatsvervangend hoofdofficier van justitie Van Wijk, die eveneens voorzitter was van de gezamenlijke stuurgroep van OM en Nationale Recherche waarin besluiten over onderzoeken werden genomen. Verwiel schreef in dat memo over de reis naar Spanje dat '[d]e reisopdracht die ten behoeve van de CIE-rechercheurs binnen de KLPD werd aangevraagd werd geweigerd of opgehouden door T. Driessen, volgens zeggen omdat het onderzoek politiek te gevoelig zou liggen.'
- 74 Zij voegde hieraan toe dat ze de zaak had 'aangekaart' tijdens een regulier info-overleg 'en van jou teruggekoppeld [heb] gekregen dat er geen sprake was van blokkering van dit onderzoek om politieke redenen.'
- 75 De commissie heeft bij betrokkenen navraag gedaan over de voorbereiding van de reis naar Spanje. Driessen, Brenninkmeijer, van Wijk en Tamerus hadden daaraan geen herinneringen meer.
- 76 De toenmalige teamleider gaf desgevraagd aan geen antwoord te hebben op de vraag naar de mogelijke reden voor het aanvankelijk uitblijven van toestemming voor de reis. Daarbij verwees hij naar de omstandigheid dat destijds 'de structuur binnen de CIE en het TIM nog behoorlijk hiërarchisch was'. Besprekingen over dit soort zaken lagen volgens hem 'op het niveau zilver en goud'. Hij herinnerde zich wel de verbazing bij de CIE-rechercheurs over het ophouden van de reis.
- 77 Verwiel kon zich desgevraagd niet meer herinneren dat zij het aangehaalde citaat had opgeschreven. Zij wist dan ook niet meer wat zij met 'politiek gevoelig' bedoeld kon hebben, maar vermoedt dat ze deze term heeft gebruikt op basis van wat zij 13 februari 2007 van de teamleider van de rechercheurs had vernomen, namelijk dat Driessen het onderzoek 'politiek gevoelig' vond.
- 78 Bij de CIE-rechercheurs ontstond in die tijd naar eigen zeggen in ieder geval het gevoel 'van remmen, remmen, remmen en bedenk maar wat om ze bezig te houden'. Zij hebben tegenover de commissie wel aangegeven dat toen hun reisverzoek niet gehonoreerd werd, Verwiel ervoor had gezorgd dat zij op kosten van het OM meekonden naar Spanje. Zij hebben nooit vernomen wat de reden was van de aanvankelijke afwijzing van hun reisverzoek.
- 79 De haperende aanloop liet onverlet dat de reis naar Madrid volgens Verwiel succesvol was. Eurojust had contacten gelegd met relevante en betrouwbare Spaanse autoriteiten die ervaring hadden met samenwerking met Argentinië. De Nederlandse delegatie kon zodoende zowel met officier van justitie mevrouw Delgado García als met onderzoeksrechter Gárzon spreken, die allebei betrokken waren geweest bij de zaak tegen Scilingo.
- 80 De Spaanse onderzoekers wezen de Nederlandse delegatie op de nodige haken en ogen die zij hadden ondervonden bij het onderzoek naar Scilingo en die mogelijk ook zouden gelden bij een onderzoek naar Poch: onbetrouwbaarheid van getuigen die bij de marine hadden gediend, archieven die geruimd dan wel onvolledig bleken te zijn plus het feit dat militairen gebruikmaakten van bijnamen.
- 81 Delgado García beloofde dat de Nederlandse onderzoekers de beschikking konden krijgen over al het materiaal van het proces tegen Scilingo. Daarnaast boden Delgado García en Gárzon aan dat de Nederlanders voor hun eigen onderzoek gebruik konden maken van de contacten waarover zij beschikten. Verwiel vatte het later in haar memo aldus samen: 'Tijdens dit bezoek is afgesproken gebruik te maken van de reeds bij de Spaanse autoriteiten bestaande contacten teneinde op een veilige en afgeschermd wijze een aantal onderzoeksbevindingen in Argentinië te kunnen verifiëren en nadere informatie te verzamelen'.
- 82 Gárzon bood ten slotte aan om onderzoeksgegevens over Poch eventueel via de Spanjaarden aan Argentinië te verstrekken 'indien de zaak voor Nederland te gevoelig ligt ivm het koningshuis, zodat het in Argentinië zou lijken dat Spanje een onderzoek doet'. De Nederlandse delegatie zegde toe deze gegevens te zullen aanleveren. Op 21 juni 2007 werd via Eurojust informatie over het onderzoek (personalia van Poch en een 'tijdslijn Poch inclusief plaatsen') aan de Spaanse autoriteiten verstrekt. De commissie heeft geen aanwijzingen gevonden dat een verstrekking en doorgeleiding van deze onderzoeksinformatie aan Argentinië heeft plaatsgevonden, laat staan ergens toe heeft geleid.

- 83 De Nederlandse delegatie en hun Spaanse collega's spraken af dat zij in september 2007 bij Eurojust in Den Haag nader overleg zouden voeren naar aanleiding van de resultaten van een geplande onderzoeksreis naar Argentinië.

2.3 Plannen voor een reis naar Argentinië

2.3.1 Voorbereidingen

- 84 Na het succesvolle bezoek aan Spanje begonnen de CIE-rechercheurs concrete voorbereidingen te treffen voor een reis naar Argentinië. Met behulp van vertrouwenspersonen begonnen ze met het opstellen van een lijst van mogelijk interessante gesprekspartners waarbij ook de suggesties van Delgado García en Gárrzon werden meegenomen. De lijst maakte deel uit van de (deels cumulatieve) derde voortgangsrapportage die Verwiel, Brenninkmeijer, diens plaatsvervanger J. (Jan) van Looijen, Driessen en de teamleider in de loop van juni 2007 ter hand werd gesteld.
- 85 Vergeleken met het voorafgaande rapport van 27 februari 2007 bevatte het nieuwe rapport diverse aanvullingen. Kort na het uitbrengen van het rapport in februari hadden de CIE-rechercheurs informatie ontvangen dat er een vooralsnog onbekende 'link' was gevonden tussen Poch en ESMA (Escuela Superior de Mecánica de la Armada), de Marine Werktuigkundigenschol die ten tijde van het Videla-regime berucht werd als detentiecentrum. Inmiddels konden de rechercheurs in hun nieuwste rapport vermelden dat Poch 'naar voren [kwam] in een onderzoek in combinatie met het martelcentrum ESMA'.²⁶
- 86 Het rapport vermeldde eveneens dat 'diverse gegevens (...) op persoonlijk vlak van Poch' naar boven waren gekomen 'die aanknopingspunten zijn voor verder onderzoek'. Daarbij ging het om 'onder andere functies, standplaatsen, de militaire rang en een militaire onderscheiding'.
- 87 De stand van zaken mondde uit in een concreet voorstel voor een reis naar Argentinië in augustus 2007 'om de reeds verzamelde informatie over POCH bevestigd te krijgen, tevens meer gerichte informatie te vergaren mbt de militaire loopbaan en zijn aandeel in de verdwijningen'. Daartoe hadden de rechercheurs een aantal personen geselecteerd 'die gelet op hun positie, over de aanvullende informatie zouden kunnen beschikken of wel een netwerk hebben om deze informatie te achterhalen'. Deze (met naam en toenaam genoemde) personen waren in augustus beschikbaar voor een gesprek. Eén van de beoogde gesprekspartners was officier van justitie Eduardo Taiano, de leider van het ESMA-onderzoek, met wie men hoopte onder andere rechtshulpverzoeken te kunnen bespreken.
- 88 Aan het einde wijdde het rapport aandacht aan de strafbaarstelling van de verdwijningen, die konden worden opgevat als een 'voortdurend delict' en als een misdrijf tegen de menselijkheid met een gewoonterechtelijke status die de individuele strafrechtelijke aansprakelijkheid van de dader impliceerde.
- 89 Uit interne stukken komt naar voren dat de CIE-rechercheurs hoopten eind juli 2007 een beslissing te krijgen over de reis. Ze besloten vooralsnog 16 augustus 2007 als 'fictieve vertrekkdatum' aan te houden.
- 90 Op 14 juli 2007 ontvingen de rechercheurs het bericht dat er een militair dossier van Poch in Argentinië ter inzage lag naar aanleiding van de beweerde vermelding van Poch in een onderzoek met betrekking tot ESMA. 'Het goede nieuws is dat er een aantal zaken kloppen', tekenden de rechercheurs naar aanleiding hiervan op.
- 91 Op 18 juli 2007 nam Manschot contact op met Verwiel met het verzoek om verhinderdata door te geven met het oog op de geplande bijeenkomst met de Spanjaarden in september 2007 in Den Haag ten behoeve van een voortgezette informatie-uitwisseling.

---

26 De Argentijnse rechters hebben in het vonnis leidende tot vrij spraak van Poch vastgesteld dat er geen enkel verband gelegd kon worden tussen ESMA en Poch. Zie bijlage 4.

- 92 Op 26 juli 2007 zond Verwiel een e-mail naar de Spaanse collega van Eurojust met de mededeling dat de Nederlandse politie het voornemen had om – met het oog op de beoogde bespreking in september – in augustus 2007 naar Argentinië af te reizen. Zij vroeg in dat verband of dit van Spaanse kant op bezwaren stuitte. De Spaanse autoriteiten hadden hiertegen geen bezwaar, zo legde Verwiel vast.

2.3.2 Uitstel besluit reis

- 93 De CIE-rechercheurs hielden op 31 juli 2007 een presentatie van het onderzoek voor Brenninkmeijer en diens plaatsvervanger Van Looijen. Langs de lijnen van hun laatste rapportage, maar uitgebreider en met meer achtergronden, gaven de rechercheurs een overzicht van hun bevindingen tot dan toe evenals van de werkwijze die zij daarbij hadden gehanteerd. De presentatie bevatte een voorstel om in augustus 2007 naar Argentinië af te reizen.
- 94 In de herinnering van de rechercheurs was de reactie op de presentatie ‘lauw’ en was men ‘weinig geïnteresseerd’. Ook verklaarden zij dat zij bij die gelegenheid nadrukkelijk hadden aangegeven dat zij met al hun contacten in deze zaak nog nauw in verbinding stonden en hen ook nog steeds onder controle hadden. Die nadrukkelijke mededeling was volgens hen gebaseerd op een voorgevoel over het mogelijke verdere verloop van het onderzoek.
- 95 Het onderzoeksjournaal vermeldt dat de presentatie dezelfde dag ook nog werd besproken in de zogenaamde ‘4C’, het overleg van de vier chefs van de Nationale Recherche waarvan Tamerus deel uitmaakte. Op 8 augustus 2007 besprak Brenninkmeijer de zaak Poch met Driessen. Deze gaf tijdens het onderhoud aan dat de zaak en ‘de gewenste vervolgstappen in het buitenland (i.c. Argentinië)’ afgestemd dienden te worden in de strategische stuurgroep. De eerst in aanmerking komende gelegenheid was volgens Driessen de stuurgroepvergadering van 26 september 2007.
- 96 Brenninkmeijer kon zich desgevraagd niet meer herinneren waarom Driessen de zaak pas op 26 september 2007 in de stuurgroep wilde bespreken. Driessen zelf kon zich van dit gesprek niets herinneren en noemde de gang van zaken ‘redelijk opvallend’. Hij besprak naar eigen zeggen ‘zelden zaken een-op-een met Brenninkmeijer’. Over zijn besluit om het onderzoek in de stuurgroep van 26 september 2007 te bespreken is in het verslag van het gesprek van Driessen met de commissie opgenomen:
- ‘Tamerus was in deze de spin in het web. Dus een specifieke opmerking van hem dat onderhavige zaak naar de stuurgroep moest of dat dit met hem besproken zou zijn lijkt Driessen vrij onwaarschijnlijk. (...) De verantwoordelijkheid voor de activiteiten van Brenninkmeijer c.q. de CIE lag in principe bij Tamerus. Dus als er toestemming zou zijn of moeten zijn voor een internationale reis, dan kan dat in de visie van Driessen bijna niet anders dan via Tamerus zijn gelopen. (...)’*
- 97 Tamerus gaf in reactie hierop aan dat hij weliswaar de eerste professionele toets uitvoerde bij reisverzoeken maar dat Driessen uiteindelijk wel zelf over de reizen wilde beslissen.
- 98 De CIE-rechercheurs hoorden op 10 augustus 2007 via via van het uitstel. Zij verklaarden tegenover de commissie dat zij destijds noch later enige toelichting hebben ontvangen op het besluit. Een van hen informeerde meteen Verwiel. Zij zou later in haar eerder genoemde memo voor Van Wijk over dit moment opmerken dat er begin augustus ‘wederom een kink in de kabel was’. Ze sprak daarbij ook haar verwondering uit over het feit dat een onderzoek dat nog niet eens was toegekomen aan de fase van het opstellen van een preweegdocument- op basis waarvan de stuurgroep besluiten nam om een onderzoek al dan niet in de volgende fase te brengen - verwezen werd naar de stuurgroep.
- 99 In het memo van 1 november 2007 vermeldde Verwiel ook dat zij, na eerder Van Wijk te hebben aangesproken over de problemen tijdens de Spanjereis, vanwege deze nieuwe ontwikkelingen in augustus 2007 ook Nieuwenhuizen had aangesproken. Volgens het memo kreeg zij van Nieuwenhuizen na diens daaropvolgende onderhoud met Driessen te horen ‘dat mijn weergave van de feiten juist was’. Welke die weergave

was kon Verwiel zich desgevraagd door de commissie niet meer herinneren. Nieuwenhuizen kon, ook na het voorleggen van het memo van Verwiel, hier evenmin opheldering over verschaffen.

100 Verwiel sloot af met de woorden:

Naar mijn weten is oorlogsmisdrijven nog steeds een beschreven aandachtsgebied van de NR.

De verrichte onderzoeken zijn weliswaar arbeidsintensief maar voor het overgrote deel in veroordelingen geëindigd.

De wat afwijkende werkwijze van de CIE in deze bewerkelijke zaken is met name in het onderzoek Kouwenhoven tot in detail voor de rechtbank en verdediging onder de loupe genomen en akkoord bevonden. Het is ook voor mij een raadsel waarom in deze zaak de wielen in het zand werden getrokken.'

101 Verwiel heeft de door haar verlangde duidelijkheid, zo verklaarde zij tegenover de commissie, echter nooit gekregen.

102 Het besluit van Driessen doorkruiste niet alleen de plannen voor de reis naar Argentinië maar daarmee ook de voor september geplande bijeenkomst bij Eurojust met de Spaanse onderzoekers, waar immers de resultaten van het bezoek aan Argentinië besproken zouden worden. Pogingen van zowel de rechercheurs als Verwiel om nog iets aan de datum te doen hadden geen succes.

103 Het uitstel had ook praktische gevolgen op de korte termijn. Vanwege het feit dat de 'zaaksvoortgang wordt bekeken' werden de beoogde gesprekspartners in Argentinië eveneens over het uitstel geïnformeerd. Niet alles kwam echter stil te staan. Andere voorbereidingen op de reis gingen gewoon door waaronder op verzoek van Eurojust nog een extra check van de beoogde contacten in Argentinië.

2.3.3 Voorbereidingen reis gaan door

104 Op 17 augustus 2007 kregen de rechercheurs van Brenninkmeijer een telefonisch verzoek om een afspraak te maken met professor Theo van Boven, 'die ons contacten zou kunnen aanreiken op regeringsniveau'. Voor de runners kwam de opdracht van Brenninkmeijer naar eigen zeggen 'uit het niets' maar het gaf hun wel het idee dat het onderzoek door kon gaan. Bovendien ontving een van de rechercheurs op 23 augustus 2007, enkele dagen voor het bezoek aan de hoogleraar, een telefoontje van Tamerus. Volgens de rechercheurs, die er allebei (de een had meteen de ander geïnformeerd op diens vakantieadres) aantekening van maakten, gaf Tamerus 'onder embargo' de boodschap af 'dat men positief stond tegenover ons afreizen naar Argentinië en het onderzoek (groen licht)'. De mededeling van Tamerus werd vanwege het embargo niet opgenomen in het onderzoeksjournal.

105 De commissie heeft Tamerus om een reactie en een toelichting gevraagd op de verklaring van de rechercheurs. Tamerus gaf aan dat een dergelijk telefoontje hem niets zei en hem 'heel bijzonder in de oren [klonk]'. Hij kon zich voorstellen dat er rond die tijd 'gecommuniceerd' is over de dienstreis en dat mogelijk na een hem onbekend overleg er 'een belletje' geweest is 'dat het licht op groen lijkt te staan van die dienstreis. Dat zou kunnen. Ik zeg niet dat dat onmogelijk is.' Over het vermeende embargo merkte hij op dat hij dit in het geheel niet herkende: aan de status 'embargo' hangen volgens hem formele spelregels en daarvan was volgens hem hier geen sprake.

106 In het gesprek dat de CIE-rechercheurs op 27 augustus 2007 met Van Boven voerden werd de naam van Poch niet genoemd. Volgens het rapport dat van het bezoek werd opgesteld was Van Boven 'in zekere zin op de hoogte' maar hij 'kent geen namen': 'Verzoek is om de casuïstiek voor te leggen en de vertrouwelijkheid ervan te benadrukken.' De rechercheurs ontvingen van hem een aantal namen die correspondeerden met de lijst met namen die zij zelf al hadden aangelegd. Brenninkmeijer wist zich desgevraagd niet meer te herinneren of zijn opdracht eveneens bedoeld was in het kader van een extra check op de beoogde gesprekspartners.

- 107 Op 10 september 2007 vervaardigden de CIE-rechercheurs een korte statusrapportage waarin zij onder meer melding maakten van de resultaten van hun gesprek met Van Boven. Ook vermeldden zij een persbericht afkomstig uit een Argentijnse krant over een onderzoek naar een dodenvlucht waarbij het lot was achterhaald van acht verdwenen personen van wie de stoffelijke overschotten in december 1978 waren aangespoeld.
- 108 Later die maand noteerden de CIE-rechercheurs in hun journaal een samenvatting van het antwoord van 24 september 2007 van minister van Buitenlandse Zaken drs. M.J.M. (Maxime) Verhagen op Kamervragen door het CDA over de bedreiging van mensenrechtenactivisten in Argentinië inzake processen tegen mensen uit de juntatijd. Het volledige citaat luidt:
- 'Nederland werkt reeds actief met Argentijnse partners (overheid en maatschappelijk middenveld) samen op het gebied van mensenrechten, door middel van een dialoog met de Argentijnse autoriteiten en door concrete samenwerkingsprogramma's met mensenrechtenorganisaties. Hierbij ligt de nadruk op de verwerking van het militaire verleden, bevordering van de nationale mensenrechtendialoog, verbetering van de situatie in gevangenen en ondersteuning van de mediavrijheid. Ook de bedreiging van mensenrechtenactivisten en getuigen is regelmatig onderwerp van gesprek met overheid en maatschappelijk middenveld. Mijn streven is de Nederlandse inspanningen op het gebied van mensenrechten in Argentinië voort te zetten. Hiervoor bestaat ruime en intensieve belangstelling bij zowel de Argentijnse overheid als het maatschappelijk middenveld.'*
- 109 De CIE-rechercheurs vatten dit op als een ondersteuning van hun inspanningen in het onderzoek naar Poch. Volgens het journaal stuurden ze het antwoord op 24 september 2007 ook door aan Verwiel, met het oog op de stuurgroepvergadering van de 26e.
- 110 Een reis eind september dan wel begin of eind oktober 2007 leek tot de mogelijkheden te behoren.

2.4 Stuurgroepvergadering van 26 september 2007

2.4.1 Reis niet geagendeerd

- 111 In de stuurgroepvergadering van 26 september 2007 kwam, anders dan Driessen in augustus had aangekondigd, een besluit over een reis naar Argentinië niet aan de orde. Verwiel schreef in haar memo van 1 november 2007 aan Van Wijk:
- 'Groot was mijn verrassing toen "de zaak Argentinië" niet op de agenda bleek te staan van de stuurploeg op 26 september 2007. J. Tameris [sic] had echter voor alle leden van de vergadering een stapel rapportages en een presentatie van de zaak bij zich; T. Driessen liet ter vergadering echter blijken dat er over die zaak niet gesproken zou worden.'*
- 112 Verwiel gaf tegenover de commissie aan dat, hoewel dat soms wel meer gebeurde, er voorafgaand aan de vergadering 'alsmaar geen agenda doorkwam'. Tamerus was volgens Verwiel degene die altijd zorgde dat de zaken van het TIM op de agenda van de stuurgroep kwamen. Hij was zelf altijd erg betrokken geweest bij het onderzoek naar oorlogsmisdrijven.²⁷
- 113 De commissie heeft geconstateerd dat de uitnodiging/agenda voor de stuurgroepvergadering van 26 september 2007, geen agendapunt noch enige andere referentie aan het onderzoek naar Poch bevat.

---

²⁷ Tamerus is coauteur met Mirjam Corsèl van het boek *Tutti Fratelli. Het berechten van oorlogsmisdadigers is het minste wat we kunnen doen*, Alphen a/d Rijn 2007.

Het (concept-) verslag van de stuurgroepvergadering van 26 september 2007 bevat slechts één verwijzing naar het onderwerp Oorlogsmisdrijven in de vorm van de vermelding dat voorzitter Van Wijk 'geïnformeerd [wil] worden over welke criteria de NR hanteert om zaken als aangaande oorlogsmisdrijven te doen'. Dit zou moeten gebeuren in de vorm van een presentatie voor de stuurgroep van 31 oktober 2007, waarvoor Tamerus en nog twee anderen zorg zouden dragen. Van Wijk kon desgevraagd niet aangeven of deze opmerking op enigerlei wijze in relatie stond tot het onderzoek naar Poch.

- 114 Tamerus lichtte bij de commissie toe dat hij vanuit zijn functie als Chef Informatie verantwoordelijk was voor de voorbereiding van de vergaderingen van de stuurgroep 'in de breedte'. Hij kreeg daarvoor vanuit de organisatie zaken aangedragen:

'Zijn presentatie betrof dus niet alleen de zaak Poch, maar een scala aan zaken, die varieerden van terrorisme, verdovende middelen, witwassen en internationale misdrijven. Kwam de betreffende informatie niet op tijd voor de stuurgroep binnen, dan schoof een zaak door. Maar als de zaak Poch met een bijzondere reden doorgeschoven is, dat had hij dat nog wel geweten.'

- 115 Geen van de door de commissie geïnterviewde aanwezigen bij de vergadering had een herinnering aan de vergadering en evenmin een verklaring voor de gang van zaken. Brenninkmeijer was volgens het (concept-) verslag niet aanwezig bij de vergadering.
- 116 Brenninkmeijer gaf tegenover de commissie aan dat het 'niet uitzonderlijk' was dat plannen waar al een heleboel onderzoek in zat niet werden uitgevoerd of dat ze werden uitgesteld. Hij had dan ook niet het idee 'dat er een hele bijzondere reden is geweest om de reis naar Argentinië uit te stellen'. Hij plaatste dit mede in de context van het feit dat er binnen de Nationale Recherche als gevolg van een lopende reorganisatie 'veel gaande was': 'De zaak Poch was een van de tientallen zaken in voorbereiding, afgezet tegen misschien wel honderd lopende onderzoeken.' Hij achtte het ook mogelijk 'dat het onderzoek op dat moment niet als belangrijk genoeg werd ervaren'. Dat Tamerus tevergeefs een presentatie had voorbereid noemde Brenninkmeijer 'slordig' maar niet uniek.
- 117 Verwiel was ontstemd over de gang van zaken omdat zelfs niet werd aangegeven waarom de zaak niet werd besproken. Zij had hierover tijdens de vergadering geen vragen gesteld; dat had volgens haar te maken met het feit dat zij geleerd had 'om haar slagveld te kiezen'.
- 118 Verwiel heeft van niemand ooit gehoord wat er nu feitelijk speelde. Daar had zij een ongemakkelijk gevoel bij en dat heeft zij nog steeds. Ze heeft destijds echter nooit gevoeld of gedacht dat er politieke druk achter zat. Zij meende eerder dat de leiding van de Nationale Recherche 'een spelletje speelde' al wist zij niet welk.
- 119 Van Wijk kon zich niet herinneren dat hij Verwiel over de gang van zaken rond het onderzoek had gesproken. De inhoud van het memo van Verwiel aan hem van 1 november 2007 dat hem door de commissie is voorgelegd, was hem 'onbekend'. Hij gaf aan dat hij het memo 'ook niet [kon] plaatsen'.
- 120 De commissie heeft in haar gesprekken met Driessen, Tamerus en de beide vertegenwoordigers van het Landelijk Parket in de stuurgroep, stuurgroepvoorzitter Van Wijk en officier van justitie mr. D.Ph. (Digna) van Boetzelaer (teamleider bij het Landelijk Parket voor oorlogsmisdrijven) geen eenduidig antwoord gekregen op de vraag naar een verklaring voor de gang van zaken rond de stuurgroepvergadering van 26 september 2007. Driessen gaf tegenover de commissie aan dat hij zich op één onderdeel na - het later genomen besluit om Brenninkmeijer in januari 2008 naar Argentinië te laten afreizen - niets meer van de zaak Poch herinnert. De commissie stelt vast dat in de zaak Poch de stuurgroep in ieder geval later in het traject wel degelijk bemoeienis heeft gehad met de operationele beslissing over wel of niet afreizen naar Argentinië.

2.4.2 'Verder onderzoek geen zin'

- 121 Het niet behandelen van de zaak in de stuurgroep blokkeerde volgens Verwiel de planning om naar Argentinië af te reizen. Reeds gemaakte afspraken met Eurojust en in Argentinië moesten worden afgezegd. Bij Verwiel ontstond dan ook naar eigen zeggen het gevoel dat het onderzoek op deze manier geen zin meer

- had, in de zin dat de CIE hierin niets meer kon betekenen. Een vergelijkbare conclusie trokken ook de CIE-rechercheurs nadat zij, zonder enige nadere toelichting of verklaring, van hun teamleider (die op zijn beurt was geïnformeerd door Verwiel) vernomen hadden van het verloop van de stuurgroepvergadering.
- 122 In het journaal tekenden zij vervolgens het volgende op naar aanleiding van het niet-agenderen van het onderzoek:
- ‘De conclusie die hier uit getrokken kan worden is dat de leiding het onderzoek niet belangrijk genoeg vindt om in dit stadium een knoop door te hakken mbt doorgaan of stoppen met het onderzoek. Voor ons betekent dit dat het geen zin heeft verder onderzoek te doen.’*
- 123 Tegenover hun contacten gaven de rechercheurs niet lang daarna aan: ‘(...) onderzoek niet stil, maar wij doen voorlopig niets meer’.
- 124 De toenmalige teamleider van de rechercheurs gaf tegenover de commissie aan dat hij zich herinnerde hoe verbaasd Verwiel was geweest toen het onderzoek niet geagendeerd bleek. Ook binnen de CIE werd daar volgens hem ‘met verbazing naar gekeken’; zelf vond hij het ‘ook een vreemde gang van zaken’. Inhoudelijk heeft hij er nooit iets over gehoord. Verwiel liet van haar ontstemming blijken. Uit haar reactie is op te maken dat het onderzoek wat haar betreft moest doorgaan. Toen zij met vragen bij de parketleiding aanklopte wees niets in de antwoorden op een beslissing in een andere richting.

2.5 Weerstand tegen het onderzoek?

2.5.1 Onduidelijkheid

- 125 De commissie heeft gezocht naar een verklaring voor de problemen en de weerstand die de CIE-rechercheurs en Verwiel ervoeren tijdens het onderzoek, uitmondend in de gebeurtenissen rond de stuurgroep van 26 september 2007. De commissie heeft alle directbetrokkenen hiernaar gevraagd. Niemand van hen kon zich de gang van zaken destijds herinneren, laat staan een verklaring geven voor het verloop van de gebeurtenissen. Wel kwamen in de gesprekken elementen naar voren die mogelijk een rol hebben gespeeld.

2.5.2 Een kwestie van prioriteiten?

- 126 Verscheidene geïnterviewden gaven aan dat zij destijds de indruk hadden dat binnen de Nationale Recherche onderzoek naar oorlogsmisdrijven minder populair werd gevonden dan bijvoorbeeld aandacht voor de zogenaamde Hollandse netwerken en voor liquidaties. Onderzoeken naar oorlogsmisdrijven waren ingewikkeld, arbeidsintensief, vroegen veel gereis en waren vaak van lange duur. Daardoor waren ze duur in termen van benodigde capaciteit, ondanks het feit dat de capaciteit voor dergelijke onderzoeken speciaal gelabeld was, zowel bij CIE als TIM. Die labeling hielp echter in de praktijk niet altijd. Soms werd er capaciteit weggetrokken voor andersoortige taken.
- 127 Volgens Verwiel hingen onderzoeken naar internationale misdrijven ‘er een beetje bij’ en was ‘het iedere keer weer een strijd om een zaak gedraaid te krijgen’. Desgevraagd gaf zij aan dat dit alles een rol kan hebben gespeeld, ‘maar de werkelijke overweging is nooit uitgesproken’. De commissie heeft deze evenmin vernomen van Van Wijk, Driessen en Tamerus die zich geen van allen hiervan iets konden herinneren.
- 128 In zijn algemeenheid benadrukte Driessen wel dat de stuurgroep zich op de beleidsmatige en strategische kant van zaken richtte. De operationele keuzes lagen volgens hem op het niveau van de teamleider en de zaaksofficier: ‘Deze keuzes worden in de stuurgroep gemeld, zonder verdere besluitvorming door de stuurgroep.’

- 129 De commissie constateert dat het voorstel van Driessen in augustus 2007 om de stuurgroep een operationele beslissing te laten nemen over het onderzoek naar Poch, voordat zoals Verwiel ook opmerkte een preweegdocument was opgesteld, kennelijk een uitzondering was op de door Driessen geschetste werkwijze van de stuurgroep.
- 130 Dit laatste lijkt aan te sluiten op een uitspraak van de toenmalige teamleider tegenover de commissie, volgens wie het 'wel een logische stap [was] wanneer er in een zaak gevoeligheden spelen of buitenlandse risico's': 'Bij onderhavig dossier zijn er zoveel implicaties te bedenken dat het logisch is als deze in de stuurgroep komt.' Op dat moment echter kwam de zaak zo ver van het operationele niveau af te liggen dat hij niet langer inzicht had in wat er overwogen werd.
- 131 Het onderzoeksprogramma Argos van 24 november 2018 haalde een (onderdeel van een) schriftelijke reactie van het OM aan op vragen over het beweerde staken van het onderzoek. Het OM gaf volgens Argos in antwoord op een vraag aan 'dat bij het Team Internationale Misdrijven meerdere onderzoeken liepen die kansrijker werden geacht dan de zaak Poch'.²⁸ Uit het aangehaalde citaat is niet eenduidig af te leiden op welke fase van het onderzoek deze uitspraak betrekking zou hebben: ten tijde van de melding, toen het onderzoek in handen van de CIE werd gelegd, of als motief voor het niet-agenderen op de stuurgroepvergadering van 26 september 2007.
- De enige andere verwijzing die de commissie naar een dergelijk argument heeft aangetroffen in documenten uit de tijd zelf is in een rapportage van de teamleider CIE van 17 oktober 2007, toen - zoals hierna zal worden beschreven - de situatie inmiddels aan het escaleren was. Contacten van de CIE kregen te horen: 'Nogmaals uitgelegd dat er helemaal geen negatieve beslissing is over deze zaak, maar dat er ook nog eens vele andere zaken zijn die om de aandacht vragen.'
- 132 De hiervoor aangehaalde bevestiging van het OM was in reactie op de verklaring van een anonieme politiefunctionaris tegenover Argos:
- 'Dit was voor ons eigenlijk helemaal geen sterke zaak. In die aangifte stond alleen indirect bewijs. En wat op dat moment ook door de hoofden van de beslissers speelt, is de gedachte dat zo'n Argentijnse zaak waarschijnlijk ook politiek gevoelig ligt, vanwege de discussies over de vader van Máxima. Dus om al die redenen werd de zaak-Poch toen niet verder meer opgepakt.'*
- 133 De commissie merkt in reactie op het voorgaande op dat nergens uit het dossier is gebleken dat de politie (of het OM) ten tijde van de stuurgroepvergadering (noch overigens op enig ander moment) de zaak niet sterk vond. Zoals Verwiel ook benadrukte was men aan die afweging ook nog helemaal niet toe. Het oriënterende onderzoek was op het moment dat het tot stilstand kwam nog gaande en juist gericht op het verkrijgen van informatie die nodig was om te kunnen beoordelen of Poch daadwerkelijk verdachte zou kunnen zijn.
- 134 De commissie kan zich dan ook niet aan de indruk onttrekken dat de door Argos aangehaalde uitspraak van een anonieme politiefunctionaris niet los gezien kan worden van de gevoelige situatie na de vrijspraak van

---

28 Het citaat in bredere context: 'Het is juist dat destijds bij het Team Internationale Misdrijven meerdere onderzoeken liepen die kansrijker werden geacht dan de zaak Poch vanwege de beperkte Nederlandse rechtsmacht. Het Nederlandse onderzoek zou zich richten op gedwongen verdwijningen. Gelet op de ernst van de misdrijven waarover informatie was ontvangen werd een onderzoek wel noodzakelijk geacht. Voor de haalbaarheid van het onderzoek was het vooral van belang te achterhalen welk mogelijk *ander* bewijs beschikbaar was. Daartoe is rechtshulp gevraagd aan Argentinië en Spanje en onderzoek gedaan in open bronnen. Uitgangspunt bij Nederlandse onderzoeken naar internationale misdrijven gepleegd in andere landen is al heel lang dat zulke misdrijven zoveel mogelijk berecht dienen te worden in het land waarin ze gepleegd zijn. Uiteraard wordt wel steeds kritisch gekeken of meewerken aan een strafproces in een ander land verenigbaar is met ons mensenrechtenbeleid. In het geval van Argentinië was er geen reden om op grond daarvan af te zien van medewerking aan een Argentijns strafproces. De beslissing dat berechting van Poch in Argentinië de voorkeur verdiende boven berechting in Nederland is genomen door het Landelijk Parket en afgestemd met het ministerie van J&V.'

Poch in november 2017. Vanaf dat moment verhevigde de publieke discussie over de verantwoordelijkheid voor het feit dat Poch acht jaar in Argentijns voorarrest had gezeten; Poch werd in de media slachtoffer waar hij ooit in het begin door diezelfde media als dader was aangemerkt.

- 135 De indruk van de commissie wordt versterkt door het feit dat in het vervolg op voornoemd citaat dezelfde bron impliceert dat het onderzoek slechts als gevolg van ingrijpen van de minister en kennelijk dus tegen de zin van de politie, werd voorgezet. Op het vermeende ingrijpen van de minister komt de commissie later terug.
- 136 Al met al vindt de commissie de argumenten van capaciteitsgebrek dan wel van een inhoudelijke overtuiging bij de politie dat sprake was van een zwakke zaak, niet overtuigend.

2.5.3 Gevoeligheid in Argentinië

- 137 De commissie heeft met Verwiel (en ook andere betrokkenen) gesproken over mogelijke (politieke) gevoeligheden rond dit onderzoek. Volgens Verwiel was het onderzoek tegen Poch aanvankelijk 'een zaak naast alle andere zaken' al realiseerde ze zich bij het vernemen van de melding ook meteen 'dat dit ingewikkeld zou worden'. Ook zei ze destijds te beseffen dat wanneer er voldoende inhoud gevonden zou worden om de zaak te gaan draaien, 'het wel ingewikkeld en gevoelig zou kunnen worden hoe dit verder te onderzoeken'.
- 138 De gevoeligheid van het onderzoek lag voor haar aanvankelijk alleen besloten in de Argentijnse context van de omgang met het eigen verleden. Daarbij leefde de zorg over het risico dat de Argentijnen bekend zouden raken met de mogelijkheid dat zich in Nederland een piloot bevond die betrokken was bij de dodenvluchten. Mogelijkerwijs zouden ze er vervolgens alles aan willen doen om de hand op hem te leggen, zelfs zonder dat duidelijk was of er sprake was van betrouwbare informatie. Volgens Verwiel diende daarom eerst het waarheidsgehalte van de melding te worden geëvalueerd. Vandaar dat de vraag hoe op een betrouwbare manier informatie kon worden gedeeld, in relatie tot de beladenheid van het onderwerp in Argentinië, zo'n belangrijke rol speelde. De CIE wilde zo lang mogelijk de regie houden voordat informatie werd gedeeld met een land; was dat namelijk eenmaal gebeurd dan was het daarna niet meer mogelijk te regisseren wat er met die informatie ging gebeuren.

2.5.4 Gevoeligheid in Nederland

- 139 Dat de gevoeligheid mogelijk nog iets anders inhield dan alleen de Argentijnse context, werd Verwiel duidelijk bij het eerdergenoemde overleg met de CIE op 13 februari 2007, toen zij hoorde dat Driessen het onderzoek 'politiek gevoelig' zou vinden.
- 140 In hun tweede, eerder al genoemde voortgangsrapportage van 28 februari 2007 met het voorstel voor de reis naar Spanje, hadden de CIE-rechercheurs een paragraaf opgenomen over 'politieke gevoeligheid'. Deze luidt:

'Gezien alle commotie rondom het Koninklijk huwelijk van kroonprins Willem-Alexander en Maxima Zorreguieta in 2002 is niet uit te sluiten dat, in geval het tot een zaak komt, in bepaalde geledingen van de maatschappij onrust zou kunnen ontstaan in verband met een mogelijk[e] betrokkenheid van de vader van Maxima, Jorge Zorreguieta, die als staatssecretaris en later als minister van Landbouw was betrokken bij het regiem van Generaal Videla.

Tot op heden is nog geen enkel verband komen vast te staan en achtten [sic] wij het onwaarschijnlijk dat zo'n verband ook zal kunnen worden gelegd.

Prof. Mr. Van Boven, van 1977 tot 1982 directeur van de afdeling mensenrechten bij de Verenigde Naties in Genève en die door het Argentijnse corps diplomatique als een van de hardnekkigste vijanden van de militaire junta werd beschouwd, is de naam van Jorge Zorreguieta nooit tegengekomen in zijn onderzoeken.²⁹

- 141 De CIE-rechercheurs hebben tegenover de commissie toegelicht waarom zij aan dit thema aandacht hadden geschonken in hun rapportage. Volgens hen was de passage bedoeld om bij Driessen een eventuele zorg op dit punt weg te nemen. Aanleiding daarvoor was geweest wat Brenninkmeijer hun liet weten na zijn bespreking met Driessen van het eerste rapport van 19 december 2006. Zoals eerder aangehaald had Brenninkmeijer de CIE-rechercheurs bij die gelegenheid laten weten dat Driessen 'not amused' was over het onderzoek 'en dat dit te maken had met het Koningshuis'. De CIE-rechercheurs hadden naar eigen zeggen daarop gereageerd door te zeggen dat zij niet begrepen waar deze opmerking over het Koningshuis vandaan kwam omdat de zaak daar immers 'helemaal geen relatie' mee had. Om te anticiperen op die kennelijk heersende gevoeligheid hadden zij in hun eerstvolgende rapportage, die van 28 februari 2007, de geciteerde passage opgenomen.³⁰
- 142 Brenninkmeijer gaf desgevraagd bij de commissie in zijn algemeenheid aan dat het voor de CIE van begin af aan 'helder [is] geweest, (...) dat de CIE zich aan de hand van het onderwerp bewust was van een zekere gevoeligheid in relatie tot het Koningshuis'. De politieke gevoeligheid was volgens hem 'wel onderwerp van gesprek geweest' maar dit had 'domweg' met het onderwerp zelf te maken, 'namelijk misdrijven tegen de menselijkheid tijdens een regime waarvan het hele land wist dat de vader van Maxima Zorreguieta deel uitmaakte van dat kabinet.' Voor zover Brenninkmeijer wist was 'dat echter binnen de geledingen van de Nationale Recherche geen reden geweest om het onderzoek dan maar niet voort te zetten'.
- 143 Verwiel, die het rapport met het vermelde citaat van de CIE-rechercheurs ontving, gaf desgevraagd aan dat zij zich er van bewust was 'dat Zorreguieta op de achtergrond speelde', maar dat dit in haar herinnering geen rol speelde tijdens het oriënterende onderzoek. Zoals eerder opgemerkt had zij wel op 13 februari 2007 gehoord dat Driessen het onderzoek 'politiek te gevoelig' zou vinden. In haar gesprek met de commissie maakte zij echter wel een onderscheid tussen de gaandeweg bemerkte maar niet nader benoemde politieke gevoeligheid en het bemerken van politieke druk. Van dat laatste had zij nooit iets gemerkt. Zij had van de parktleiding nooit enig probleem ondervonden.
- 144 Verwiel gaf tegenover de commissie aan dat zij pas 'tegen een muur' aanliep op het moment dat de CIE van mening was dat er voldoende kanalen waren gevonden om op een veilige manier in Argentinië verder te kunnen onderzoeken of de zaak wel of niet onderzoekswaardig was. Die muur was de stuurgroepvergadering, waar een besluit over de reis naar Argentinië die nodig was om een finale afweging te kunnen maken over een eventuele voortzetting in de vorm van een tactisch onderzoek, zonder nadere verklaring uitbleef.
- 145 Tamerus gaf aan dat er in deze zaak zeker 'een klein oranje lampje' brandde omdat er sprake was van een toekomstige koningin uit Argentinië met een vader die deel had uitgemaakt van het Videla-regime. Dat in die context een eventuele relatie tussen Poch en Zorreguieta was uitgezocht en dat daarover 'in algemene zin' was gesproken stond hem nog wel bij maar het was iets 'waar hij niet echt in hoefde te duiken'.

29 Prof. dr. M. Baud concludeerde in 2001 over Zorreguieta: 'Het is praktisch uit te sluiten dat Zorreguieta in de periode van zijn regeringsdeelname persoonlijk betrokken is geweest bij de repressie of de schending van de mensenrechten. Gezien de hiërarchische organisatie van de militaire regering waarin de Minister van Economische Zaken de toegang tot de militaire leiders monopoliseerde, is het evenmin aannemelijk dat hij bij besprekingen over de repressie aanwezig is geweest.' M. Baud, *Militair geweld, burgerlijke verantwoordelijkheid. Argentijnse en Nederlandse perspectieven op het militaire bewind in Argentinië (1976-1983)*, 2001, p. 191.

30 Gezien het cumulatieve karakter van de rapportages bevindt deze passage zich ook in het voortgangsrapport van 18 juni 2007.

2.6 Benadering van Eurojust

2.6.1 Telefoongesprek met Eurojust

- 146 Zoals een aantal malen aan de orde is geweest, profiteerde het CIE-onderzoek van de steun vanuit Eurojust bij de verkenning van de mogelijkheden om in Spanje en Argentinië nadere informatie te verzamelen. Eurojust bemiddelde sinds november 2006 bij het leggen van contacten met de Spaanse autoriteiten. Eurojust drong ook aan op een extra controle van de beoogde gesprekspartners van de CIE in Argentinië. Verder zou Eurojust de geplande bijeenkomst in Den Haag met de Spaanse autoriteiten organiseren om de resultaten van de Argentiniëreis van de CIE te evalueren. De persoon met wie met name Verwiel in dit verband te maken had was Manschot, de nationale vertegenwoordiger van Nederland bij Eurojust. In september 2007 ging Manschot met pensioen. De facto werkte hij nog tot en met augustus 2007.
- 147 Eind voorjaar, begin zomer van 2007 werd Manschot telefonisch geconfronteerd met een poging vanuit - door de beller beweerde - kringen rond het Koninklijk Huis om in het onderzoek naar Poch te interveniëren. Hij heeft deze ervaring gedeeld met de commissie. Gelet op de statuur van de geïnterviewde moet de commissie aan deze interventiepoging aandacht besteden. Daarbij speelt ook dat deze poging plaatsvond op een tijdstip dat het CIE-onderzoek naar Poch nog slechts aan een gering aantal personen binnen het OM en de NR bekend was.

- 148 De commissie laat hier Manschot zelf aan het woord aan de hand van het verslag van zijn gesprek met de commissie:

'In mijn herinnering is dat geweest eind voorjaar/begin zomer 2007. Mijn vaste secretaresse had vrij en ik kreeg achter mijn bureau een telefoontje doorverbonden van het 'cabinet of your majesty'. De receptionistes bij Eurojust spraken meestal geen Nederlands. Dat was niet verwonderlijk omdat ik nog wel eens gevraagd werd voor voorlichtingsbijeenkomsten ten behoeve van leden van het Koninklijk Huis, waaronder het toekomstig koningspaar.

Ik kreeg een Nederlandse mevrouw aan de lijn die mij overviel met de vraag in de trant van: 'Die zaak tegen die Argentijnse piloot, is dat nou nodig?'. Toen zei ik: 'Ja, waarom vraagt u mij dat?'. Toen zei ze (en die zinsnede herinner ik me wel): 'Ja, het is zo pijnlijk voor Maxima'. Dat schoot mij in het verkeerde keelgat moet ik eerlijk zeggen en toen zei ik: 'Nou ik denk dat zo'n zaak veel pijnlijker is voor de slachtoffers die uit het vliegtuig gegooid zijn en de nabestaanden. U kunt zich toch niet voorstellen dat wij als justitiële autoriteiten zouden toestaan dat zo'n zaak niet behoorlijk onderzocht wordt, wat daar ook verder van komt?'. Toen zei zij: 'Nee, nee, dat is wel zo maar...'

En toen zei ik: 'Waarom benadert u mij daarover? Heeft Hare Majesteit u gevraagd om dat te doen?' Want ze waren dus van het kabinet van de koningin, of het secretariaat.

Toen zei ze 'Nee, maar binnen onze groep hebben we daar zo eens over gepraat en dat leefde een beetje in de zin van "moet dat nou"'. Waarop ik zei: 'Kijk, als u een concreet verzoek aan mij hebt, wilt u dat dan op papier zetten en aan mij toezenden met naam en toenaam. Dan kunnen we kijken wat dat verzoek inhoudt en wat wij daar eventueel mee kunnen. Maar u kunt natuurlijk niet verwachten dat wij op enigerlei wijze de normale gang van de rechtspleging gaan verstoren. Deze verdenking is boven komen drijven en is qua delict zo ernstig dat je dit niet in een achterkamertje wegstopt. Of er een veroordeling uit komt of niet weet ik niet, hoef ik op dit moment ook niet te weten, maar het moet wel goed bekeken worden'.

En toen was dat het einde van het gesprek. Ze zei nog: 'Ja, nou ja, maar... ' maar ik zei: 'Nee, zo werkt dat bij ons, als u een met reden omkleed verzoek hebt waarom eventueel iets zou moeten en dan specifiek door mij - want u belt mij - stuurt u me dat maar toe want dan krijgt u daar een fatsoenlijk antwoord op'. Dat heb ik nooit gekregen.'

- 149 Manschot gaf op een vraag van de commissie aan dat hij destijds niet naar de naam heeft gevraagd van degene die hij aan de lijn had:

'Ik dacht dat het een losse flodder was die op me afkwam en dat ik daar nooit meer wat van zou horen. Dat heb ik achteraf gezien betreurd. Ik had daar een gespreksnotitie van moeten maken en die niet in het te vernietigen archief moeten gooien maar gewoon even moeten bewaren. Maar zij zei zo uitdrukkelijk dat het min of meer een individuele/groepsactie was binnen het secretariaat waarbij het koninklijk huis als zodanig er niets mee te maken had, dat ik dacht van, nou ja...'

- 150 Desgevraagd gaf Manschot aan dat hij destijds met niemand over het voorval heeft gesproken.

2.6.2 Observaties bij het telefoongesprek

- 151 De commissie heeft geen bevestiging kunnen krijgen van het door Manschot gemelde voorval. Mede als gevolg daarvan heeft de commissie het voorval evenmin - eventueel - kunnen plaatsen in de context van andere gebeurtenissen bij het onderzoek naar Poch. Uitgaande van de betrouwbaarheid van de geïnterviewde staat voor de commissie in ieder geval vast dat het onderzoek reeds in een vroegtijdig stadium bekend is geraakt bij derden.
- 152 De commissie heeft daarvoor geen verklaring gevonden en evenmin voor de mogelijkheid dat - en de wijze waarop dan - de naar buiten gebrachte informatie over het onderzoek het Koninklijk Huis heeft bereikt. Volgens Brenninkmeijer is er geen contact opgenomen met het Koninklijk Huis omdat hij dit naar eigen zeggen geweten zou hebben. Als daar al sprake van zou zijn geweest zou dit volgens hem buiten zijn gezichtsveld zijn gebeurd.
- 153 Voormalig minister van Justitie prof. mr. E.M.H. (Ernst) Hirsch Ballin heeft tegenover de commissie aangegeven dat hem niets bekend was over een eventueel informeren van het Koninklijk Huis. Hij vernam naar eigen zeggen zelf pas van het onderzoek rond een publicatie hierover in Vrij Nederland in oktober 2007 - deze komt nog aan de orde.
- 154 De commissie heeft het door Manschot gemelde voorval voorgelegd aan het Kabinet van de Koning. De directeur van het Kabinet van de Koning heeft navraag gedaan bij mogelijk betrokkenen en is dit voorval nagegaan. Hij heeft de commissie laten weten dat dit tot niets heeft geleid.
- 155 De commissie merkt in dit verband nog wel op dat Eurojust vanwege de slechts zijdelingse betrokkenheid bij het onderzoek een niet voor de hand liggende ingang was voor deze interventiepoging. De commissie beschikt niet over aanwijzingen dat soortgelijke pogingen elders zijn gedaan.

2.7 Gevolgen uitblijven besluit tot reis

2.7.1 Pogingen tot schadebeperking

- 156 Het uitblijven van een besluit over de reis naar Argentinië in de stuurgroepvergadering van 26 september 2007 betekende dat de rechercheurs niet naar Argentinië konden reizen voor verder onderzoek. Gezien het stadium waarin de voorbereidingen voor die reis al verkeerden en de eerder door Tamerus gewekte overtuiging dat er groen licht zou komen, beseften zowel de CIE-rechercheurs als hun teamleider dat het uitblijven van het besluit tot onrust kon leiden bij hun contacten. Zij probeerden de gevolgen van het niet-doorgaan zo goed mogelijk te managen; het gebrek aan duidelijkheid impliceerde volgens Verwiel immers ook dat er geen beslissing lag om het onderzoek te staken.

- 157 Op 6 oktober 2007 spraken de CIE-rechercheurs met hun teamleider over de ontstane situatie. Zij hadden op dat moment geen goed gevoel over de situatie en wat er mogelijk nog te gebeuren stond; om die reden hadden zij onderling op 4 oktober 2007 besloten voortaan ieder afzonderlijk een journaal bij te houden. Tijdens het gesprek kregen zij van hun teamleider te horen dat 'de zaak niet gedraaid zou gaan worden en dat de seinen al voor langere tijd op rood staan' en dat dit hen 'nu toch wel duidelijk moest zijn'. De reactie van de CIE-rechercheurs was dat zij nog steeds niet hadden gehoord 'dat de zaak niet gedraaid gaat worden' en dat het 'indirecte nee' hen niet duidelijk was. Zij refereerden daarbij aan de reis naar Madrid om afspraken met de Spanjaarden te maken en aan het bezoek dat zij op aangeven van Brenninkmeijer op 27 augustus 2007 aan Van Boven hadden gebracht, dit alles in het kader van de voorbereiding op een reis naar Argentinië.
- 158 De voormalige teamleider gaf op een vraag van de commissie over dit contact met de rechercheurs aan dat hij hier 'vanuit zijn herinneringen geen uitspraak over [kon] doen'; 'Als zij dat zo hebben beleefd of opgeschreven, dan zou dat zo geweest kunnen zijn. Het was tegen die tijd wel duidelijk dat het onderzoek moeizaam en traag verliep.' Hij achtte het mogelijk dat hij 'vanuit die situatie een dergelijke opmerking [over de seinen op rood] gemaakt heeft om hen ook een beetje wakker te schudden en een andere kant te belichten'. Hij kon dit echter niet 'zwart op wit' bevestigen.
- 159 De CIE-rechercheurs hadden met hun teamleider bewust niet gesproken over het telefoontje van Tamerus van 23 augustus 2007 waarbij zij naar hun zeggen onder embargo te horen kregen dat hun reis naar Argentinië doorgang zou vinden. Wel maakten zij naar eigen zeggen aan hem duidelijk 'dat wij handelen uit bevologenheid en dat ons rechtsgevoel zegt dat deze zaak een kans verdient om gedraaid te worden.'
- 160 Ten tijde van dit gesprek was het de CIE-rechercheurs de dagen ervoor al duidelijk geworden dat een van hun contacten toenadering had gezocht tot de journalist Harm Ede Botje van Vrij Nederland. Toen duidelijk werd dat een publicatie in ieder geval zou plaatsvinden ondernam de CIE in de daaropvolgende weken pogingen om in ieder geval de mogelijke schade van het artikel voor het onderzoek zoveel mogelijk te beperken.
- 161 Op zaterdag 13 oktober 2007 belde journalist Botje met voorlichting van het OM.
- 162 Op 15 oktober 2007 werden de CIE-rechercheurs via de telefoon van een collega door hun teamleider gewaarschuwd dat er een intern onderzoek tegen hen was gestart. Zij kregen ook te horen dat inmiddels diverse mensen binnen de CIE op de hoogte waren gesteld van de naderende publicatie en dat dit tot allerlei activiteit leidde. Hen werd eveneens verteld dat ook de minister 'schijnt te zijn geïnformeerd'. De rechercheurs maakten hiervan aantekeningen.
- 163 Tamerus noch de teamleider had enige herinnering aan een dergelijk onderzoek, noch aan het mogelijk informeren van de minister. De teamleider kon zich het beweerde telefoongesprek niet herinneren evenmin als het gesprek met de rechercheurs op 6 oktober 2007.
- 164 Ondertussen gingen de pogingen om de schade te beperken – en vooral om te voorkomen dat Poch door de publicatie gewaarschuwd werd – onverminderd door. Even bestond er hoop dat het artikel kon worden tegengehouden maar toen dat niet het geval bleek werd alles in het werk gesteld om te voorkomen dat ongewenste informatie in het artikel zou worden opgenomen.
- 165 Als gevolg daarvan verdwenen te expliciete verwijzingen naar de functie van Poch uit het artikel. De aanvankelijk stellige bewering dat het onderzoek van hogerhand was stilgelegd werd genuanceerd naar 'afgelopen maanden lijkt het onderzoek stil te liggen. De reden hiervoor is onbekend'.
- 166 Het artikel zoals het uiteindelijk verscheen sloot af met de volgende passage:
'De zaak is voor zover bekend niet direct gerelateerd aan de affaire rond Jorge Zorreguieta, de vader van prinses Maxima en voormalig lid van het Argentijnse regime. Hij was afgelopen weekeinde in Nederland om de doop van Ariane bij te wonen, het derde kind van het kroonprinselijk paar.'

- 167 Deze tekst ontbreekt in de bij de CIE rechercheurs bekende concepten; de CIE-rechercheurs noch hun teamleider, die ook bij het aanpassen was betrokken, konden zich herinneren of deze tekst ook door hen was gesuggereerd.

2.7.2 Publicatie in Vrij Nederland en de gevolgen

- 168 Op woensdag 24 oktober 2007³¹ verscheen in Vrij Nederland het artikel 'Onderzoek ligt stil; nieuws Argentijnse oorlogsmisdadiger'. Het artikel stelde abusievelijk dat er al sinds het voorjaar van 2006 een vooronderzoek liep naar een vermoedelijke oorlogsmisdadiger. Deze was in de nadagen van de Argentijnse dictatuur naar Nederland gekomen, maar zijn verleden was nooit onderzocht. De zaak zou aan het rollen zijn gekomen door 'een tip van nabestaanden van slachtoffers uit Argentinië'. De verdachte was militair en zou actief geweest zijn aan de ESMA:

'Zijn rang, zijn functie, de periode waarin hij werkzaam was en de plek waar hij werkte, maakten het zeer waarschijnlijk dat de Argentijnse Nederlander op zijn minst medeplichtig was aan verdwijningen en martelingen.'

- 169 Volgens een anonieme bron die zijdelings bij de zaak was betrokken was het vooronderzoek 'de afgelopen maanden stil komen te liggen'. De reden daarvoor was 'onbekend'.
- 170 Journalist Botje haalde ook emeritus-hoogleraar Van Boven aan die bevestigde dat een vooronderzoek liep en dat hij het onderzoeksteam had geadviseerd. Hij zei het te betreuren 'als het onderzoek daadwerkelijk stilgelegd zou zijn'.
- 171 Op vrijdag 26 oktober 2007 stelde het Tweede Kamerlid J. (Jan) de Wit (SP) Kamervragen naar aanleiding van het VN-artikel waarin hij om opheldering vroeg over het onderzoek en het mogelijke stilleggen daarvan.

2.7.3 Het onderzoek krijgt 'prioriteit'

- 172 Op 31 oktober 2007, een week na de verschijning van het VN-artikel, kwam de stuurgroep voltallig bijeen, inclusief adviserend lid Brenninkmeijer. Het verslag van deze stuurgroep opent met de agenda waaraan meteen het volgende is toegevoegd:

Argentinië

Het onderzoek Argentinië is NR-waardig en krijgt de status "prioriteit". Er zal een lijst met antwoorden vanuit OM worden geformeerd. De NR maakt een inventarisatie van argumenten/beslispunten. Daarnaast zal er een profcheck moet worden georganiseerd waarin criteria worden vastgesteld en kansrijke punten in beeld worden gebracht.

Actie: Curd Brenninkmeijer

- 173 De commissie beschikt over een powerpointpresentatie over de zaak Poch met als datum 31 oktober 2007. De presentatie werd desgevraagd door de CIE-rechercheurs herkend als de presentatie die zij intern op 31 juli 2007 hadden gegeven.
- 174 De commissie heeft vergeefs gezocht naar de argumenten op basis waarvan nu werd besloten om het onderzoek 'NR-waardig' te verklaren en het predicaat 'prioriteit' toe te kennen.

³¹ De formele publicatiedatum is zaterdag 27 oktober 2007.

- 175 Driessen gaf tegenover de commissie aan dat hij geen herinnering heeft aan deze stuurgroepvergadering en het daar genomen besluit, al 'klinkt [het] hem niet onlogisch in de oren'. Ook de publicatie in Vrij Nederland stond hem niet voor ogen.
- 176 Van Wijk, Tamerus en Van Boetzelaer (Verwiel was toen al naar een nieuwe functie overgestapt) konden zich evenmin herinneren hoe dit besluit en de kennelijke ommezwaai in urgentie ten opzichte van een maand daarvoor tot stand was gekomen.

2.7.4 Interne gevolgen

- 177 Begin november 2007 hadden de betrokken rechercheurs, na enkele weken waarin zij met een grote stilte om hen heen waren geconfronteerd, een gesprek met Brenninkmeijer, Tamerus en hun teamleider. Bij die gelegenheid kregen zij 'op niet mis te verstane wijze' te horen dat zij van het onderzoek werden gehaald en ook van het thema internationale misdrijven. Voor een van hen betekende dat een vervroegd afscheid van het taakgebied waarop hij anders nog twee jaar werkzaam zou zijn geweest. Uit het dossier komt naar voren dat hij nog wel aanwezig is geweest bij een overleg op 30 juni 2008 met de CIE over de overdracht van de zaak aan het TIM. De andere runner kon kennelijk na een tijd weer aan de slag op het terrein van internationale misdrijven. Volgens het onderzoeksjournal van het latere tactische onderzoek werd hij vanuit de CIE aanspreekpunt 'voor al onze zaken behalve voor de zaak RAAF [de naam van het tactisch onderzoek naar Poch]'. Beide runners kregen tijdens het onderhoud te horen dat er geen aantekening in hun P-dossier zou worden gemaakt.
- 178 De rechercheurs gaven tegenover de commissie aan dat zij zich door deze gang van zaken zeer gekwetst voelden, te meer daar zij nog steeds in de overtuiging verkeren dat zij uit volle overtuiging aan het onderzoek hadden gewerkt en 'geen domme dingen' hadden gedaan of uit de bocht waren gevlogen'.
- 179 De overige genoemde aanwezigen konden zich desgevraagd dit gesprek niet herinneren.
- 180 De commissie heeft geen antwoord gekregen op de vraag waarom de rechercheurs van het onderzoek zijn gehaald. Het lijkt aannemelijk dat het feit dat zij de VN-publicatie niet hadden weten te voorkomen een rol heeft gespeeld, maar de commissie kan niet uitsluiten dat ook andere overwegingen (al dan niet mede) een rol hebben gespeeld.

2.7.5 'Onderzoek niet stilgelegd'

- 181 Op 31 oktober 2007 verzocht het Parket-Generaal aan het Landelijk Parket om 'inlichtingen en advies' naar aanleiding van de Kamervragen van De Wit van 26 oktober 2007. Op 6 november 2007 ontving het College de reactie van het Landelijk Parket. In antwoord op de vraag of er een vooronderzoek was gestart liet het Landelijk Parket weten dat de Nationale Recherche een 'zogenaamd voorbereidend onderzoek' was gestart dat 'uiteindelijk [moet] resulteren in een projectvoorstel'.
- 182 Op de vraag of het waar was dat het onderzoek 'sinds enige maanden' was stilgelegd luidde het antwoord dat dit 'niet juist' was: 'Het is vooralsnog onduidelijk wanneer het vooronderzoek afgerond zal zijn (...)'
- 183 Het College van Procureurs-Generaal zond het ambtsbericht van het Landelijk Parket mee met haar eigen ambtsbericht aan de minister van 12 november 2007, waarin het College adviseerde om over de in hiervoor genoemde vragen gestelde kwesties 'vanwege het onderzoeksbelang op dit moment geen mededelingen [te] doen'. Bij de beantwoording van de Kamervragen op 26 november 2007 nam de minister de laatste suggestie over. Wel vermeldde hij dat het onderzoek niet was stilgelegd.
- 184 Bijna elf jaar later kwam het College van Procureurs-Generaal in een ambtsbericht van 30 november 2018 aan de minister tot een aangepaste lezing, namelijk 'dat het onderzoek in afwachting van een besluit van de stuurploeg van de Nationale Recherche tijdelijk stil lag', maar ook 'dat het voorbereidend

onderzoek in oktober 2007 (en derhalve een maand voor de beantwoording van de Kamervragen) weer was opgestart’.

185 De aandacht voor het al dan niet stilleggen was het gevolg van een uitzending van Argos op 24 november 2018, waarin naar alle waarschijnlijkheid op basis van een intern politierapport beweerd werd dat het onderzoek aanvankelijk wel degelijk was stilgelegd. Deze term werd in het rapport gebruikt als een samenvatting van de conclusie die de rechercheurs in hun journaal hadden genoteerd en die de commissie hiervoor aanhaalde. Het beeld dat als gevolg hiervan ontstond was in strijd met wat de minister in 2007 op gezag van het OM aan de Kamer had gemeld.

186 De ogenschijnlijke discrepantie is vermoedelijk te herleiden tot een proces-verbaal van Brenninkmeijer van 22 september 2008 dat was gewijd aan de start van het onderzoek en dat naar voren kwam in het kader van de interne reconstructiepoging door politie en OM. In het proces-verbaal stelde Brenninkmeijer na een verwijzing naar de publicatie in Vrij Nederland:

‘(...) Gelet op het zeer hoge afbreukrisico en het grote risico voor een aantal personen en mogelijke getuigen en het risico op het doen (laten) verdwijnen van eventueel bewijs- en/of belastend materiaal contra verdachte, achtte ik het opportuun, na overleg met het Openbaar Ministerie en dienstleiding van de Nationale Recherche, de zaak voor geruime tijd te laten rusten teneinde meer schade te voorkomen. In oktober 2007 is, wederom in overleg met bovengenoemde partijen, besloten het oriënterend onderzoek weer op te starten. (...)’

187 De commissie meent dat Brenninkmeijer in dit citaat de volgtijdigheid van gebeurtenissen heeft verwisseld en dat dit later voor verwarring heeft gezorgd.

188 Tussen het verschijnen van het artikel op 24 oktober 2007 en het besluit van de stuurgroep op 31 oktober 2007 om het onderzoek prioriteit te geven kan niet ‘een geruime tijd’ gelegen hebben. Belangrijker is echter dat, zoals reeds eerder opgemerkt, het niet-agenderen van het onderzoek op 26 september 2007 in ieder geval bij de CIE tot de conclusie leidde dat verder onderzoek ‘geen zin’ had en dat het alsnog verlenen van prioriteit aan het onderzoek niet los gezien kan worden van de publicatie in Vrij Nederland.

189 Het ‘geruime tijd laten rusten teneinde meer schade te voorkomen’ kan alleen betrekking hebben op de periode na het VN-artikel en het daaropvolgende besluit op 31 oktober 2007 om het onderzoek prioriteit te geven; pas in januari 2008 werden voor het eerst weer onderzoeksactiviteiten ontplooid.

2.7.6 Aanvullende informatievoorziening

190 Al voorafgaand aan de beantwoording van de Kamervragen ontving de minister het ambtelijk advies om het vooronderzoek ‘wat momenteel door het LP wordt gedaan’ op te voeren als agendapunt voor een periodiek overleg met de voorzitter van het College van Procureurs-Generaal in februari 2008. Na een akkoord van de minister werd daarvoor een afspraak gemaakt met het Parket-Generaal voor 7 februari 2008.

191 Op 28 november 2007 berichtte een medewerker van het Parket-Generaal aan het Landelijk Parket over zijn contacten met het departement. Hij merkte op dat de Kamervragen ‘terecht, in het belang van de zaak, terughoudend beantwoord [waren]’. Hij had tegenover het departement benadrukt dat het ‘om niet meer dan een *voorbereidend* [cursivering in origineel] onderzoek’ ging. Desalniettemin, zo schreef hij, ‘heeft de minister besloten dat hij een vinger aan de pols wil houden’ door de voorzitter van het College van Procureurs-Generaal, mr. H.N. (Harm) Brouwer, in februari 2008 over de zaak te bevragen. In dat verband kreeg het Landelijk Parket het verzoek om uiterlijk eind januari 2008 een ambtsbericht aan te leveren.

192 In reactie hierop zond het Landelijk Parket, in de persoon van stuurgroepvoorzitter Van Wijk, op 11 december 2007 aan het Parket-Generaal een rapport van Tamerus (dat was opgesteld voor Driessen, in afschrift aan Van Wijk) over het verloop van het vooronderzoek. Daarin beschreef Tamerus in grote lijnen het onderzoek van de CIE dat er op gericht was om te zien of er voldoende aanknopingspunten waren ‘voor bewijs (...) rondom deze informatie’ en ‘een eventueel op te starten onderzoek’.

- 193 Het rapport stelde ten onrechte dat pas na de publicatie in Vrij Nederland duidelijk was geworden hoe deze tot stand was gekomen. De bedoelde informatie was vervolgens 'in de context' van het artikel besproken in de stuurploeg Landelijk Parket-Nationale Recherche: 'In deze stuurploeg is besloten om de binnengekomen informatie ondanks de publicatie in Vrij Nederland verder uit te rechercheren.'
- 194 Volgens het rapport werd nu 'actief' op een andere wijze onderzocht of er voldoende aanknopingspunten waren voor bewijs. Dat zou echter in de nieuwe situatie wel 'complexer' worden. De verwachting werd uitgesproken dat de resultaten van dit onderzoek 'in de maand januari' aan de stuurploeg zouden kunnen worden gepresenteerd: 'Op dat moment moet duidelijk zijn of er voldoende aanknopingspunten voor bewijs aanwezig zijn om de informatie over te dragen aan een tactisch rechteam voor verdere afhandeling.'
- 195 De commissie heeft geen aanwijzingen gevonden of en zo ja hoe (in ieder geval niet via een ambtsbericht) deze informatie door het Parket-Generaal is gedeeld met de minister.

2.8 Rol minister

2.8.1 Formeel

- 196 In 2018 ontstond over de zaak Poch in de nasleep van diens vrijspraak eind 2017 veel publiciteit. Daarbij is onder meer gesuggereerd dat minister Hirsch Ballin zich eind 2007 actief met het onderzoek naar Poch heeft bemoeid. Die bemoeienis zou betrekking hebben gehad op een hervatting van het volgens VN stilgelegde onderzoek. Daarnaast en in het verlengde daarvan zou er sprake zijn geweest van een specifieke opdracht aan het hoofd van de CIE om in het kader van het onderzoek naar Argentinië af te reizen.
- 197 Voordat de commissie bij beide elementen apart stilstaat, is het van belang om vooraf de formele rolverdeling aan te geven zoals die geldt in relatie tot een justitieel onderzoek.
- 198 Het CIE-onderzoek stond onder leiding van de CIE-Ovj die rapporteerde aan de (plaatsvervangend) hoofdofficier van het Landelijk Parket. Deze bracht weer verslag uit, uit eigen beweging of op aanvraag, aan de voorzitter van het College van PG's, die op zijn beurt - gevraagd of ongevraagd - weer de minister op de hoogte hield om de minister in staat te stellen te bepalen of hij politieke verantwoordelijkheid kon dragen voor stappen die het OM zette. De resultaten van een dergelijk overleg tussen de minister en de voorzitter van het College van PG's werden via dezelfde lijn teruggekoppeld naar de OvJ die het aanging.
- 199 Verder is het zo dat de politie een onderzoek waaraan de OvJ leiding geeft niet eigenmachtig kan stoppen. Als de minister in een individueel onderzoek wil ingrijpen zal hij een schriftelijke aanwijzing aan het OM moeten geven die voldoet aan de eisen die artikel 128 van de Wet op de rechterlijke organisatie stelt - de commissie wijdt hier uitgebreid aandacht aan in hoofdstuk 3.4.

2.8.2 Voortzetting onderzoek

- 200 De eerste verwijzing naar een vermeende bemoeienis van de minister met het onderzoek is te vinden in de uitspraak van een anonieme politiebron die is aangehaald in de Argosuitzending van 24 november 2018: *'(...) We zijn er destijds wel even mee bezig geweest: open bronnen raadplegen, hier en daar wat mensen spreken, wat ngo's benaderen, studies lezen. Maar daarna concludeerden we: dit is voor ons eigenlijk helemaal geen sterke zaak. In die aangifte stond alleen indirect bewijs. Bovendien waren we met het Team Internationale Misdrijven vooral gericht op Afghanistan, Congo, Sierra Leone en dat soort landen. Daar hadden we meer kennis van. Dus als je dan weet dat er een berg andere zaken ligt te wachten die vermoedelijk veel sneller iets oplevert, dan is de keuze snel gemaakt. En wat op dat moment ook door de hoofden van de beslissers speelt, is de gedachte dat zo'n Argentijnse zaak waarschijnlijk ook politiek gevoelig ligt, vanwege de discussies over de vader van Mâxima. Dus om al die redenen werd de zaak-Poch toen niet verder meer opgepakt.'*

- 201 Maar:
‘Toen kregen we te horen: jullie moeten er serieus naar kijken’, zegt de politiebron in Argos. ‘Dit kwam van de toenmalige minister van justitie zelf. Als de minister niet had aangeklopt, hadden wij er waarschijnlijk niks mee gedaan.’
- 202 Zoals destijds in 2018 het Parket-Generaal heeft gedaan, heeft ook de commissie zelf navraag gedaan bij de toenmalige CIE-Ovj, bij de leiding van het Landelijk Parket, bij de latere zaakofficier dr. mr. W.N. (Ward) Ferdinandusse en diens collega mr. H. (Hester) van Bruggen en bij de toenmalige voorzitter van het College van PC’s, Brouwer naar een opdracht van de minister om de zaak Poch voort te zetten. In alle gevallen leverde dat het antwoord op dat zo’n opdracht niet gegeven is. Hetzelfde geldt voor Driessen (destijds hoofd van de Nationale Recherche) en Van Beek (destijds hoofd van het TIM). Verschillende respondenten gaven te kennen dat zo’n opdracht, als die zou zijn gegeven, zeker zou zijn bekliefd.
- 203 Voormalig minister Hirsch Ballin gaf tegenover de commissie aan dat hij zich herinnert dat hij rond de publicatie in Vrij Nederland voor het eerst van het onderzoek hoorde. De publicatie zelf herinnerde hij zich goed. Toen hij er kennis van nam vond hij die ‘verontrustend’. Mocht het bericht juist zijn dan zou de gang van zaken rond het onderzoek haaks staan op het algemeen beleid dat hem na aan het hart lag inzake de vervolging en bestraffing van internationale misdrijven. Bovendien was er volgens hem in die tijd ook internationaal veel aandacht voor de bestraffing van misdaden onder het Videla-regime. Tot slot droeg ook de passage waarin Zorreguieta werd genoemd aan zijn verontrusting bij.
- 204 Desgevraagd gaf hij aan dat hij zich niet kon voorstellen dat hij in verband met het VN-artikel en zijn verontrusting daarover, niet al eerder, toen hij vernam van de voorgenomen publicatie, om opheldering gevraagd zou hebben – en zou hebben gekregen. Gezien de – in ambtelijke termen – korte tijdsspanne tussen publicatie en het besluit om het onderzoek prioriteit te geven, achtte hij het onwaarschijnlijk dat hij binnen dat korte bestek per nota geïnformeerd zou zijn naar aanleiding van de door hem mogelijk gevraagde opheldering.
- 205 Wel zei hij zich te kunnen voorstellen dat zijn verontrusting en zijn daaropvolgende vraag naar wat er gaande was, op een of andere wijze mogelijk van invloed is geweest op het besluit van de stuurgroep van 31 oktober 2007. Tegelijkertijd achtte hij het evenzeer mogelijk dat ook zonder een dergelijke vraag van zijn kant, tegen de achtergrond van het algemeen beleid duidelijk geweest moet zijn hoe het artikel bij hem zou vallen.
- 206 Hirsch Ballin gaf aan dat hij in relatie tot het onderzoek in ieder geval geen aanwijzing heeft gegeven zoals bedoeld in artikel 127 RO – waarbij de minister het OM schriftelijk instrueert betreffende de uitoefening van taken en bevoegdheden. De commissie heeft een dergelijke aanwijzing ook niet aangetroffen. De door de commissie geïnterviewde personen gaven nadrukkelijk aan dat er geen aanwijzing is gegeven.
- 207 De door de minister geuite wens in het najaar van 2007 dat hij, na de ontstane ophef over het VN-artikel, ‘de vinger aan de pols’ wilde houden, sloot aan op de politieke verantwoordelijkheid die hij als minister droeg voor het OM. Hirsch Ballin gaf tegenover de commissie aan dat hij het zijn taak achtte om er op toe te zien dat de zaak serieus werd onderzocht.
- 208 Er is tot slot volgens de commissie bovendien geen ondersteuning in het dossier te vinden voor de bewering dat ‘de politie’ in de periode augustus-september 2007 van mening was dat er ‘eigenlijk helemaal geen sterke zaak [was]’. In grote lijnen dekt de weergave van de verrichte activiteiten door de anonieme politiebron bij Argos de activiteiten die de CIE (en dus niet het TIM) in die periode verrichtte, maar hij is niet volledig. Met onder meer het vooruitzicht op mogelijk belangrijke informatie uit Argentinië en het geplande overleg bij Eurojust met de Spaanse onderzoekers was, zoals de commissie al eerder aangaf, het moment zelfs nog niet aangebroken om te bepalen of de zaak kansrijk genoeg was om tot een tactisch onderzoek te kunnen besluiten. De CIE-Ovj Verwiel wilde doorgaan met het onderzoek. De commissie acht de suggestie dat een op voorhand door de politie kansloos geacht onderzoek alleen door toedoen van de minister zijn verdere – door sommigen bekritiseerde – loop heeft genomen, ook om die reden niet houdbaar en onjuist.

2.8.3 Besluit reis CIE naar Argentinië

- 209 Een ander aspect van de bewering dat de minister persoonlijk zou hebben ingegrepen bij het onderzoek naar Poch heeft betrekking op het besluit tot een reis naar Argentinië door het hoofd van de CIE, Brenninkmeijer. Daarbij ging het om een aangepaste vorm van de reis die de CIE-rechercheurs in augustus 2007 hadden willen uitvoeren maar waarover de besluitvorming nooit plaatsvond; die reis was het beoogde slotstuk van de onderzoeksactiviteiten van de CIE voordat het onderzoek eventueel weer terug zou gaan naar het TIM.
- 210 Het dossier bevat vrijwel geen stukken die betrekking hebben op het besluit over de reis. Toen de politie in 2018 een interne reconstructie deed van de gebeurtenissen rond het onderzoek werd over de periode van november 2007 tot 22 januari 2008 opgemerkt dat daarvoor 'geen complete en aansluitende documentatie beschikbaar [is]'. De laatste verwijzing naar besluitvorming over de reis die de commissie aantroef is in een memo over een ingelaste stuurgroepbijeenkomst op 28 november 2007, waarbij onder meer Brenninkmeijer en Tamerus evenals een lid van het OM, ovj mr. R.B. (Rolf) Eigeman, als aanwezigen waren vermeld. Het memo lijkt verder niet meer te zijn dan een agenda voor het overleg, die 'n.a.v. het Stuurploegoverleg 31-okt-2007' een agendapunt 'Argentinië' bevat. Als onderdelen daarvan waren onder meer vermeld een 'Advies van de CIE' en een 'Keuze voor afreizen naar Argentinië ja/nee'.
- 211 Een verslag van deze bijeenkomst is in het dossier niet aangetroffen zodat onbekend is of tijdens deze vergadering een besluit is genomen over de Argentiniëreis. Evenmin is duidelijk of er in december 2007 nog een stuurgroepvergadering heeft plaatsgevonden waarbij mogelijk over het onderzoek en de reis is gesproken.
- 212 De CIE-rechercheurs maakten een aantekening (die, omdat zij van de zaak waren afgehaald, gebaseerd moet zijn op horen zeggen) over een stuurgroepvergadering op 9 januari 2008 met de opmerking 'zaak gaat door'. Een aanvullende zoekactie op verzoek van de commissie leverde de agenda en een conceptverslag van deze stuurgroepvergadering op. Deze bevatten geen van alle enige verwijzing naar het onderzoek. Een definitief verslag werd niet gevonden evenmin als van de daaropvolgende stuurploeg van 30 januari 2008.
- 213 Al met al zijn er geen bescheiden die verwijzen naar een besluit over de reis die het hoofd CIE Brenninkmeijer in januari 2008 naar Argentinië maakte in verband met het onderzoek naar Poch.
- 214 Op 7 maart 2018 publiceerde De Telegraaf een artikel waarin werd beweerd dat de politie in een 'solo-actie' en 'buiten de officiële kanalen om' naar Argentinië was afgereisd. De Telegraaf noemde dit een u-bochtconstructie die bedoeld zou zijn geweest 'om Poch koste wat kost achter de Argentijnse tralies te krijgen'.³²
- 215 Omdat zowel departement als Parket-Generaal hierover opheldering wilden stelde de politie de al eerder genoemde interne reconstructie op. Een gelekte passage uit deze zogenaamde DLIO³³-tijdlijn vond zijn weg naar een uitzending van Argos op 24 november 2018. Op basis daarvan stelde Argos dat de minister persoonlijk opdracht had gegeven aan het hoofd CIE om het onderzoek toch door te zetten en naar Argentinië af te reizen. De desbetreffende tekst luidde:
- 'Het Hoofd van de CIE Brenninkmeijer krijgt (getrapt via de Minister van Justitie) opdracht van het Diensthoofd DNR (T. Driessen) om alsnog contact te leggen in Argentinië om te verkennen welke mogelijkheden daar zijn tot samenwerking etc.'*
- 216 In 2020 kregen de radioprogramma's Bureau Buitenland (VPRO) en RTL Nieuws³⁴ inzage in het journaal van de Nederlandse KLPD LO Post Venezuela die Brenninkmeijer bij diens reis had begeleid (hij had ook Argentinië in zijn portefeuille). Daarin was op 31 januari 2008 genoteerd:

---

32 'U-bocht in de zaak Poch'/'Nederlandse politie bezocht op eigen houtje aanklager Poch', *De Telegraaf*, 7 maart 2018.

33 Dienst Landelijke Informatieorganisatie van de Nationale Politie.

34 Uitzending van 7 mei 2020.

'De zaak ligt uiterst gevoelig ivm het feit dat er al een artikel is verschenen in Vrij Nederland, waarbij wordt gesuggereerd dat de NR [Nationale Recherche - red.] het onderzoek stop heeft gezet. In het artikel wordt tussen de regels verwezen naar een mogelijke rol van het Koningshuis. Curd [Brenninkmeijer - red.] heeft echter persoonlijk van de Minister van Justitie de opdracht gekregen om toch door te gaan met het onderzoek en om in Argentinië "solderende" [sic] gesprekken te voeren.'

- 217 De commissie heeft de bewering over een persoonlijke opdracht voorgelegd aan voormalig minister Hirsch Ballin. Het verhaal zelf vond hij niet plausibel. Hij gaf aan dat er van hem als minister mocht worden verwacht dat het onderzoek serieus werd uitgevoerd maar dit betekende niet dat hij zich met opsporingshandelingen bemoeide:

'Zijn betrokkenheid bij deze zaak was overeenkomstig zijn taak van minister van Justitie en zijn relatie tot het OM. Hij was betrokken bij deze zaak, maar heeft zich in niets bemoeid met dingen die buiten zijn verantwoordelijkheden liggen. Op het moment dat mensen denken dat iets een door de minister gedefinieerd verwachtingspatroon is, en dat is hij bij herhaling tegengekomen, dan wordt dit in de lijn groter gemaakt, persoonlijker gemaakt dan het echt is. Dit om argumenten kracht bij te zetten en of om de belangrijke positie van spreker te onderstrepen.'

- 218 Hirsch Ballin gaf hierbij ook aan dat hij zelfs niet wist of hij Brenninkmeijer ooit had ontmoet.
- 219 Geconfronteerd met het citaat van de persoonlijke opdracht verklaarde Brenninkmeijer tegenover de commissie dat hij 'het niet [zou] kunnen verzinnen om te zeggen dat hij een persoonlijke opdracht van de minister heeft gehad'. De toenmalige LO Post Venezuela kon zich genoemde passage in zijn journaal niet meer herinneren maar gaf wel aan dat 'het feit dat het in zijn journaal staat', volgens hem betekende 'dat Brenninkmeijer dit zo gezegd heeft'. Desgevraagd gaf hij aan dat hij zijn journaal altijd actueel bijhield maar dat de mutaties geen woordelijk 'gespreksverslag' waren 'maar meer een samenvatting'.
- 220 Met betrekking tot de opmerking over een 'getrapte opdracht' gaf Brenninkmeijer in het gesprek met de commissie wel aan:

'In zijn herinnering heeft Driessen zich tegen hem geuit in de trant van: deze zaak is besproken met het College [van Procureurs-Generaal] en minister en minister en College vinden dat jij het moet gaan doen.'

- 221 Tamerus zei bij de commissie dat hij zich in dit verband kon herinneren dat Brenninkmeijer in hun gezamenlijk overleg over de reis, dat 'op hoofdlijnen' was gevoerd, had aangegeven 'dat de minister betrokken was'. Tamerus had daar niet op doorgevraagd. Hij gaf desgevraagd wel aan dat hij Brenninkmeijer nooit de term 'opdracht' heeft horen noemen.
- 222 Driessen gaf bij de commissie aan geen betrokkenheid van de minister bij een dergelijke opdracht te kennen. Ook zei hij dat hij met de minister niet over de zaak had gesproken. Hij kon zich ook niet voorstellen dat Brenninkmeijer van de minister persoonlijk een opdracht had gekregen. Driessen meende dat het hoofd van de CIE 'wellicht (...) binnen de geledingen van het OM iets [heeft] opgevangen, waaruit hij de conclusie heeft getrokken dat ook de minister wilde dat deze reis zou plaatsvinden'.
- 223 De commissie merkt in verband hiermee op dat Brenninkmeijer in een proces-verbaal van 22 september 2008 dat hij schreef ter verantwoording van de start van het onderzoek naar Poch, niet verwees naar een opdracht van de minister, noch in relatie tot het onderzoek als zodanig.

- 224 Hoe kwam het besluit tot de reis dan wel tot stand? Driessen kon zich van de zaak Poch bij de commissie alleen herinneren dat hij over de reis van Brenninkmeijer een overleg had gevoerd met zowel Brenninkmeijer als (informatie-)officier van justitie mr. A.R.E. (Guus) Schram van het Landelijk Parket. Dat overleg ging over de vraag of Brenninkmeijer degene moest zijn die naar Argentinië diende af te reizen; normaliter zouden CIE-rechercheurs en een officier van justitie een dergelijke reis uitvoeren. In dit geval werd volgens Driessen tijdens het overleg besloten dat Brenninkmeijer zou gaan. Volgens Brenninkmeijer moest hij van Driessen de zaak weer op de rails zien te krijgen omdat de situatie op zijn afdeling was ontstaan. Ook zei hij

- zich te herinneren dat de opdracht de 'hoogste prioriteit' moest krijgen: 'Er moet nu een vervolg aan worden gegeven en wel onmiddellijk.' Hij sprak in dit verband van een 'oekaze'.
- 225 Tamerus gaf aan dat de keuze om het hoofd CIE op reis te laten gaan 'met name te maken had met de status richting de ambassadeur en de gevoeligheid richting het Koninklijk Huis'. Bij dat laatste speelde volgens hem ook het Vrij Nederlandartikel een rol. Het voorstel om Brenninkmeijer te laten gaan was naar eigen zeggen afkomstig van hemzelf en Brenninkmeijer, iets wat ook Driessen zich meende te herinneren.
- 226 Het reisverzoek ging volgens Driessen uit van de gedachte dat in Argentinië mogelijk informatie beschikbaar was of bronnen beschikbaar waren 'die ons zouden kunnen helpen in de voorbereiding van het onderzoek'. De aanwezigheid van Schram bij het gesprek over de reis had volgens Driessen te maken met het feit dat de formele opdracht tot de reis van het OM diende te komen; de commissie heeft een dergelijke opdracht niet aangetroffen.
- 227 Voormalig stuurgroepvoorzitter Van Wijk had geen herinneringen aan de gang van zaken rond de reis naar Argentinië. Volgens hem zou de CIE-officier toestemming moeten verlenen voor een dergelijke reis waarna het LP de opdracht gaf en de kosten voor zijn rekening nam. De commissie kon dit niet controleren. De opvolger van Verwiel als CIE-officier, mr. J. (John) Kerkhof, overleed onverwacht op 3 februari 2008, niet lang na zijn aantreden.
- 228 De commissie acht het op basis van haar onderzoek ondanks de genoemde beperkingen redelijkerwijs uitgesloten dat minister Hirsch Ballin een persoonlijke, informele opdracht heeft gegeven voor de reis van Brenninkmeijer naar Argentinië.
- 229 De commissie acht het waarschijnlijk dat het sterke gevoel van de minister betreffende de vervolging van internationale misdrijven, vervat in algemeen beleid, en diens tegen die achtergrond geuite wens om 'de vinger aan de pols te houden' naar aanleiding van de publicatie in Vrij Nederland, (te) vrij zijn vertaald naar een persoonlijke bemoeienis met het onderzoek.

2.9 Reis CIE naar Argentinië

2.9.1 Kader van de reizen naar Argentinië

- 230 Het eerder aangehaalde Telegraafartikel van 7 maart 2018 over een beweerde u-bocht bij een reis naar Argentinië veroorzaakte veel verwarring bij Parket-Generaal en departement. Dat had onder meer te maken met het feit dat elementen van twee reizen naar Argentinië, de eerste reis van Brenninkmeijer en de tweede reis met de zaakofficier in mei 2008, door elkaar werden gehaald. Volgens het artikel 'ontdoeken de politiemannen doelbewust de officiële routes die voor dit soort internationaal overleg over strafrechtelijk onderzoek bestaan'. De in het artikel geciteerde advocaat van Poch, prof. mr. G.G.J.A. (Geert-Jan) Knoops, duidde de gevolgde werkwijze als 'een bewuste omzeiling van de waarborgen van een reguliere uitleveringsprocedure'. In het artikel werd in dat verband beweerd dat de reis had plaatsgevonden zonder een voorafgaand rechtshulpverzoek.
- 231 Op basis van een intern onderzoek constateerde het Parket-Generaal dat de reis van Brenninkmeijer en een tweede reis in mei 2008 'niet in strijd met enige regel' waren uitgevoerd. Daarbij werd verwezen naar de bepalingen van de Instructie opsporingshandelingen buitenland. In die instructie werden de verschillen uitgelegd tussen dienstreizen ten behoeve van een verkennend vooroverleg in het buitenland en dienstreizen ten behoeve van het verrichten van opsporingshandelingen door buitenlandse of Nederlandse opsporingsambtenaren. Alleen in het geval van opsporingshandelingen was een voorafgaand rechtshulpverzoek vereist. Beide bezoeken betroffen verkennende vooroverleggen en geen opsporingshandelingen. In alle gevallen was echter wel de toestemming van een buitenlandse autoriteit vereist.
- 232 Brenninkmeijer vertrok op 26 januari 2008 naar Argentinië in gezelschap van een runner. In Buenos Aires voegde zich een tweede runner bij hen. Volgens zeggen van de Nederlandse LO Post Venezuela die Bren-

ninkmeijer opving en begeleidde was voor de reis van de twee CIE-rechercheurs naar Argentinië toestemming gevraagd aan de Argentijnse autoriteiten en reisde Brenninkmeijer onder die paraplu mee. Dit bezoek vond plaats in het kader van een ander onderzoek waarvoor de rechercheurs een interview moesten uitvoeren; de commissie heeft dit aan de hand van het desbetreffende dossier kunnen verifiëren. Uit het journaal dat de LO Post Venezuela met ingang van het bezoek van Brenninkmeijer ging bijhouden over 'de zaak Argentinië' en zijn verklaring tegenover de commissie, valt op te maken dat hij van tevoren niet op de hoogte was van het feit dat Brenninkmeijer meekwam en wat daarvan de reden was.

2.9.2 Verloop van de reis

- 233 Omdat er nog veel medestanders van het oude regime in het overheidsapparaat werkten had Brenninkmeijer zelf Van Boven benaderd voor een betrouwbaar contact. Van Boven adviseerde hem om in Argentinië te gaan praten met Leandro Despouy, het Hoofd van de Argentijnse Rekenkamer en een goede kennis van Van Boven.
- 234 Brenninkmeijer gaf bij zijn aankomst in Buenos Aires tegenover de LO Post Venezuela aan dat hij zich bij zijn twee medewerkers had gevoegd omdat hij nog een persoon wilde spreken in verband met een mogelijk gepleegd oorlogsmisdrijf. Hij verzocht of hij kon helpen een afspraak te maken met Despouy. Deze bleek op dat moment in zijn vakantieverblijf te vertoeven, een buitenhuis aan de kust van Argentinië. Brenninkmeijer en de LO arriveerden daar na een autorit van verscheidene uren. De beide CIE-rechercheurs gingen hun eigen weg.
- 235 Brenninkmeijer gaf bij de commissie aan dat hij tijdens het gesprek met Despouy globaal de casus in Nederland had besproken. In dat verband had hij Despouy vooral gevraagd naar contacten die voor Nederland relevant zouden kunnen zijn om in deze casus verdere afspraken te kunnen maken. Die afspraken zouden dan betrekking moeten hebben op onder meer samenwerking en informatie-uitwisseling.
- 236 Volgens het journaal van de LO, dat overigens zijn naam niet noemt, werd met Despouy 'een route uitgestippeld'. Brenninkmeijer zou over enkele weken terugkeren in gezelschap van de 'Nederlandse zaakofficier' voor het voeren van diverse gesprekken.
- 237 De verwijzing naar de zaakofficier (die bij een tactisch onderzoek door het TIM een rol speelt) bevestigt dat een tactisch vervolg op het CIE-onderzoek kennelijk al was voorzien toen werd besloten om Brenninkmeijer naar Argentinië te laten afreizen.
- 238 Het journaal van de LO noemt als beoogde gesprekspartners die in het gesprek met Despouy aan de orde kwamen de staatssecretaris van Justitie, die ook mensenrechten 'in zijn pakket' had; 'een onderzoeksrechter die al vele zaken mbt oorlogsmisdrijven heeft onderzocht en vervolgd' en die mogelijk adviezen dan wel informatie kon verstrekken; de directeur van de Kanselarij, die de rol vervult 'van het AIRS' (de Afdeling Internationale Rechtshulp in Strafzaken van het Nederlandse ministerie van Justitie) en via wie 'de buitenland-informatie ook naar Nederland [zal] moeten komen' en tot slot de directeur van de NGO 'Selis' (dit moest zijn CELS) 'die onderzoek verricht naar misdrijven tijdens het Videla regime'. Bij deze laatste werd opgemerkt dat deze 'zeer waarschijnlijk (...) het onderzoeksteam van een dossier kan voorzien mbt de verdachte'.

2.9.3 Het onderhoud met ambassadeur Soeters

- 239 Brenninkmeijer sprak tijdens zijn verblijf in Argentinië behalve met Despouy ook met de Nederlandse ambassadeur in Buenos Aires, mr. H.W.J. (Henk) Soeters. In het journaal van de LO Post Venezuela, die hoofd CIE Brenninkmeijer begeleidde tijdens diens bezoek aan Argentinië, tekende de LO op 31 januari 2008 (vermoedelijk na zijn terugkeer op zijn standplaats in Caracas) het volgende op over dit bezoek:

(...) De zaak ligt uiterst gevoelig ivm het feit dat er al een artikel is verschenen in Vrij Nederland, waarbij wordt gesuggereerd dat de NR het onderzoek stop heeft gezet.

In het artikel wordt tussen de regels door verwezen naar een mogelijke rol van het Koningshuis.

(...)

Een van de gesprekken was met de ambassadeur.

De ambassadeur, Henk Soeters, gaf aan dat hij de gevoeligheid erkent, maar dat het Koningshuis er toch vrij makkelijk insteekt. Namelijk: "goed is goed, fout is fout". Soeters vertelde dat hij net een maand lang de Koninklijke familie "op bezoek" heeft gehad. (...)'

- 240 Voormalig ambassadeur Soeters heeft tegenover de commissie ten stelligste ontkend dat wat de LO beschreef zich heeft voorgedaan. Hij heeft aangegeven dat hij over de zaak Poch noch de mensenrechtensituatie in Argentinië ooit met leden van het Koninklijk Huis heeft gesproken. Voor zover hij zich iets heeft laten ontvallen in termen van 'goed is goed, fout is fout' kon dat volgens hem alleen een persoonlijke uitlating zijn geweest zonder enig verband met het Koninklijk Huis of de zaak Poch.
- 241 De LO gaf naar aanleiding van het voornoemde citaat desgevraagd aan dat hij zich herinnerde dat Soeters dit had gezegd, maar dat de uitspraak 'in z'n algemeenheid' was en 'niet zozeer op de persoon Poch of de zaak gericht [was]'.
- 242 Brenninkmeijer gaf bij de commissie aan dat hij het gesprek met Soeters 'niet scherp' had maar dat wel was besproken wat 'van begin af aan helder is geweest' namelijk dat de CIE zich vanwege het onderwerp bewust was van 'een zekere gevoeligheid in relatie tot het Koningshuis'.
- 243 De commissie merkt op dat uit het citaat zelf in het journal niet is af te leiden dat hetgeen daar wordt gesteld specifiek betrekking heeft op de zaak Poch.

2.9.4 Kwestie reisverslag

- 244 Op 28 oktober 2018 kwam Argos met het bericht dat een door Brenninkmeijer opgesteld verslag van zijn dienstreis was vernietigd. Argos baseerde zich naar alle waarschijnlijkheid op informatie uit de DLIO-tijdlijn, die op verzoek van het Landelijk Parket en de sectiehoofden van DLIO en Nationale Recherche was opgesteld naar aanleiding van het Telegraafartikel over de toepassing van een u-bocht bij het bezoek van politiemensen aan Argentinië. Hierin was onder meer opgenomen dat Brenninkmeijer had aangegeven dat hij een verslag van zijn dienstreis in zijn kluis op zijn werkplek zou hebben gelegd. Hij had bij zijn vertrek bij de CIE (medio 2009) de inhoud van de kluis niet kunnen overdragen aan zijn opvolger. Toen hij in maart 2018 over de reis werd gebeld had hij 'geen beeld waar dit verslag zou kunnen zijn'. Toen de rapporteur van de DLIO-tijdlijn op zijn beurt in 2012 de functie van Brenninkmeijers opvolger overnam werden hem geen documenten in de casus Poch overgedragen. Volgens een mededeling van zijn voorganger was de inhoud van de kluis 'op enig moment vernietigd'.
- 245 Toen Brenninkmeijer nogmaals in het kader van de interne inventarisatie werd bevraagd, gaf hij aan dat hij inmiddels begon te twijfelen of hij wel een verslag had gemaakt. Hij herhaalde dit in zijn gesprek met de commissie.
- 246 De commissie heeft niet kunnen vaststellen of het bewuste reisverslag er is geweest en of, en zo ja onder welke omstandigheden, het is vernietigd.
- 247 Tamerus gaf tegenover de commissie aan dat hij van Brenninkmeijer alleen een mondelinge terugkoppeling had gekregen. Dat paste volgens hem ook bij de werkwijze van de CIE:
- 'Bij andere onderdelen vroeg je gewoon om een reisverslag en dan ontving je dat. Bij de CIE was het standaard gebruik dat dit soort informatie achter gesloten deuren bleef, omdat het over afgeschermd zaken ging. In de zaak Poch lag het iets anders, omdat het feitelijk een TIM-zaak was, maar ook bij dat soort zaken zag je dat het niet ongebruikelijk was om informatie binnen de CIE te houden.'*

- 248 In het licht van de uitgebreide informatie in het journaal van de LO over een mogelijk programma voor een vervolgreis doet de commissie twee observaties. De eerste is dat het zich moeilijk laat voorstellen dat Brenninkmeijer geen notitie heeft gemaakt van de door Despouy voorgestelde gesprekspartners, die overeenkomen met de lijst van personen met wie de Nederlandse delegatie tijdens de tweede reis zou spreken. Het lijkt waarschijnlijk dat dit is gebeurd op basis van door Brenninkmeijer verschaft informatie; er zijn geen aanwijzingen en het ligt ook niet voor de hand dat de LO deze informatie, al dan niet op verzoek van Brenninkmeijer, bij het TIM heeft bezorgd. In dat verband wijst de commissie er op dat in een verslag van een briefing door het TIM aan het OM op 10 juli 2008 vermeld is: 'Over de eerste Argentinië missie komt geen PV, is puur ter voorbereiding geweest.'
- 249 De andere observatie is dat wanneer er inderdaad een verslag is geweest dat om onbekende redenen is vernietigd, dit volgens de commissie inhoudelijk gezien niet de lading heeft die daaraan in de media is gegeven. Het journaal van de LO geeft een tamelijk uitgebreid beeld van het verloop van de reis - die bovendien van korte duur was - en van de met Despouy besproken materie. Die informatie sluit aan op het vervolg van de gebeurtenissen. De commissie acht het tegen die achtergrond onwaarschijnlijk dat het journaal belangrijke lacunes bevat waarover het mogelijk vernietigde reisverslag eventueel uitsluitend had kunnen geven.

2.10 Tweede reis naar Argentinië

2.10.1 Ambtsbericht aan de minister

- 250 Op 1 februari 2008 keerde Brenninkmeijer terug in Nederland. Twee dagen later, op 3 februari 2008, overleed zoals eerder vermeld Kerkhof, de opvolger van Verwiel als CIE-officier. Een paar dagen daarvoor, op 31 januari 2008, had het Parket-Generaal al bij het LP gerappelleerd waar het in december 2007 gevraagde ambtsbericht bleef met het oog op het periodiek overleg van voorzitter Brouwer met de minister op 7 februari 2008. Dat rappel werd herhaald op 6 februari 2008. Nog diezelfde dag zond hoofdofficier Nieuwenhuizen van het LP een ambtsbericht aan het Parket-Generaal.
- 251 Gebaseerd op het aanvullend ambtsbericht (aanvullend op het eerdere ambtsbericht van 6 november 2007) van het LP zond Brouwer nog op 6 februari 2008 een ambtsbericht naar de minister. Daarin was vermeld:
- 'Naar aanleiding van informatie uit het voorbereidende onderzoek van de Nationale Recherche is aan de Criminele Inlichtingen Eenheid (CIE) van het KLPD opdracht [is] gegeven een vervolgtraject te starten.*
- Inmiddels heeft het hoofd van de CIE de eerste contacten in Argentinië gelegd. Op korte termijn zal de CIE samen met een officier van justitie van het Landelijk Parket naar Argentinië reizen teneinde te bezien of informatie kan worden uitgewisseld.*
- Op basis van alle verkregen informatie zal vervolgens een beslissing worden genomen met betrekking tot het al dan niet instellen van een strafrechtelijk onderzoek.'*
- 252 Het memo van 6 februari 2008 ten behoeve van Brouwer met het oog op het gesprek met de minister de daaropvolgende dag vermeldt zes onderwerpen die door de minister op de agenda zijn gezet. Een agendapunt dat te relateren valt aan Argentinië zit daar niet bij. Het onderwerp 'Argentijnse oorlogsmisdadiger' is in het memo vermeld onder 'onderwerpen die mogelijk ook nog aan bod komen'. Of daarover is gesproken en zo ja op welke manier heeft de commissie niet kunnen bepalen. In zijn algemeenheid werden van de overleggen geen verslagen opgemaakt en de beide gespreksdeelnemers hadden er geen herinnering aan.
- 253 Het College zegde in zijn ambtsbericht tot slot toe 'uiteraard' de minister op de hoogte te zullen houden 'van alle relevante ontwikkelingen in het onderzoek'. Afgaande op de ambtsberichten en de agenda's van de

periodieke overleggen was de eerstvolgende keer dat de minister weer met een ambtsbericht werd geïnformeerd op 17 juni 2009. Intussen was er inderdaad – op 24 september 2008 – een strafrechtelijk onderzoek ingesteld. De commissie heeft geen enkele aanwijzing gevonden dat ten tijde van het besluit daartoe (op) de minister op enigerlei wijze daarbij betrokken is geweest dan wel daarover is geïnformeerd. Op 30 september 2008 informeerde het Parket-Generaal, onder verwijzing naar het ambtsbericht uit februari 2008, of ‘er sindsdien relevante ontwikkelingen geweest zijn in deze zaak’. Het LP gaf als antwoord dat er op dat moment geen ontwikkelingen waren die aanleiding konden vormen tot een vervolgamtsbericht: ‘Op het moment dat er zaken gaan spelen die “publiekelijk” kunnen worden zullen we jullie uiteraard hiervan op de hoogte brengen’.

2.10.2 Aanloop naar tweede reis

- 254 Op 20 februari 2008 stond een ‘update’ over ‘Argentinië’ op de agenda van de stuurgroep. Volgens het verslag van de vergadering gaf Tamerus daar een presentatie met ‘een korte samenvatting over de voortgang en de stand van zaken’. Waaruit die bestond heeft de commissie niet kunnen vaststellen.
- 255 Eind februari 2008 informeerde Despouy bij de LO en via hem bij Brenninkmeijer naar de stand van zaken met het oog op een tweede bezoek. Twee dagen later, op 28 februari 2008, noteerde de LO dat Brenninkmeijer voornemens was om begin april weer af te reizen naar Argentinië. Mogelijk vanwege drukke bezigheden met een andere zaak waarnaar Brenninkmeijer verwees kwam het daar niet van.
- 256 Het verslag van de stuurgroep van 18 april 2008 vermeldt vervolgens: ‘Poch (Argentinië) is formeel gestart – loopt en komt een terugkoppeling in de volgende stuurgroep vergadering. Vastgesteld wordt dat het traject formeel is gestart.’ Het dossier bevat geen bescheiden die aangeven op basis waarvan dit besluit tot stand kwam.
- 257 Enkele dagen na de stuurgroepvergadering van 18 april 2008 berichtte de LO aan Despouy dat ‘het er goed uitziet’ voor afspraken in de eerste week van mei 2008.
- 258 Toen de LO Post Venezuela op 28 februari 2008 melding maakte van het voornemen van Brenninkmeijer om begin april weer naar Argentinië af te reizen tekende hij daar ook bij aan dat ook de zaakofficier zou worden geïntroduceerd. Kort voordat uiteindelijk pas begin mei 2008 de reis naar Argentinië zou plaatsvinden wees Van Wijk in zijn functie van plaatsvervangend hoofdofficier van justitie van het Landelijk Parket Ferdinandusse aan als zaakofficier. Ferdinandusse gold als een expert in internationaal recht en had zich eerder in Argentinië verdiept.³⁵ Niet lang daarna werd Van Bruggen als tweede officier aan het onderzoek toegevoegd.
- 259 In de herinnering van Ferdinandusse stelde Van Wijk hem voor een voldongen feit met de mededeling dat hij naar Argentinië zou afreizen. Ferdinandusse kreeg te horen dat Brenninkmeijer tijdens diens eerdere reis een verkenning had uitgevoerd naar goede en bruikbare contacten ‘om de rechtshulp mogelijk te maken’. Het doel van de reis was om die contacten over te dragen van de CIE naar het TIM.
- 260 Het OM verschafte een dienststopdracht aan zowel Ferdinandusse als aan de meereizende politiemensen. Zij dienden zich na aankomst te voegen bij de bevoegde justitiële autoriteiten. Naast Brenninkmeijer en Ferdinandusse reisde ook de teamleider van het TIM mee naar Argentinië waar zij op zaterdag 3 mei 2008

---

35 Ferdinandusse schreef in 2000 samen met Hugo Bakker het ‘Advies inzake de mogelijke internationale strafrechtelijke aansprakelijkheid van leden van de regering van Argentinië in de periode 1976-1983’; dat advies was ‘geschreven teneinde bij te dragen aan de beoordeling of Jorge Zorreguieta als lid van de regering van Videla individueel aansprakelijk zou kunnen zijn onder internationaal recht.’ En: ‘Dit advies heeft niet beoogd antwoord te geven op vragen die de strafbaarheid van Zorreguieta in concreto betreffen. Het heeft in algemene zin de juridische voorwaarden geformuleerd waaronder een regeringsfunctionaris van een dictatoriaal regime strafbaar kan worden geacht naar normen uit het volkenrecht.’

arriveerden. Daar voegde de LO Post Venezuela zich bij de delegatie. Zoals Brenninkmeijer tijdens het bezoek zou verklaren had hij via Van Boven naar 'betrouwbare gesprekspartners' gezocht. De LO had afspraken weten te maken met Despouy; dr. Eduardo Duhalde, staatssecretaris voor mensenrechten van het ministerie van Justitie; officier van justitie Taiano van het ESMA-onderzoek en Horacio Verbitsky, directeur van de mensenrechtenorganisatie CELS. Eenmaal in Argentinië dienden zich nog andere gesprekspartners aan, onder wie onderzoeksrechter S. (Sergio) Torres.

2.10.3 Verslag van de reis

- 261 Het journaal van de LO bevat geen mutaties tussen 2 en 14 mei 2008. Voor informatie over het verloop en de resultaten van de reis, die duurde van zaterdag 3 mei tot donderdag 8 mei 2008, was de commissie vrijwel uitsluitend aangewezen op aantekeningen die in eerste instantie werden opgemaakt door de teamleider van het TIM. Ferdinandusse gaf bij de commissie aan dat wat later een 'verslag' ging heten in feite niet meer was dan een verzameling aantekeningen door de politie waarop hij zelf aanvullingen had gegeven. Het document werd aangeduid als 'Journaal Buenos Aires Argentinië verkenning'.
- 262 De commissie merkt zelf op dat het journaal voor een belangrijk deel inderdaad het karakter van aantekeningen vertoont: soms staccato, soms uitgebreid en niet overal even duidelijk.

2.10.4 Verloop en uitkomst van de reis

- 263 Afgaande op het journaal van de reis kwam in de gesprekken met de diverse gesprekspartners een groot aantal thema's aan de orde. Het eerste gesprek vond plaats op het ministerie van Justitie met staatssecretaris Duhalde, zelf een voormalige politiek vervolgte, met Despouy, een mensenrechtenadvocaat die in de ESMA gevangen had gezeten en met enkele archiefambtenaren. Brenninkmeijer schetste de situatie die was ontstaan na de publicatie in Vrij Nederland, waardoor volgens hem 'de kans op bewijs kleiner' was geworden. Hij gaf ook aan dat 'vandaag [5 mei, de dag van de eerste gesprekken] 'het startpunt [is] om dit onderzoek tactisch op te gaan pakken'.
- 264 De Argentijnse gesprekspartners gaven de Nederlandse delegatie een toelichting op de structuur rond de ESMA en de dodenvluchten. Tevens verschaften zij een overzicht van de (weinige) informatie die men tot dan toe over Poch in de archieven had aangetroffen. Men was bezig om allerlei dossiers op te vragen.
- 265 Ferdinandusse liet de gesprekspartners weten dat het streven was om zoveel mogelijk informatie te verzamelen 'om een goed besluit over de te volgen strategie te kunnen nemen'. Daarbij ging het om de vraag: 'Gaan we de zaak in Nederland draaien of gaan we mogelijk uitleveren'. Volgens hem was niets nog zeker; wel wees hij op de aanwezigheid van juridische complicaties in Nederland.
- 266 Staatssecretaris Duhalde gaf in reactie daarop aan dat de Argentijnse voorkeur uitging naar uitlevering aan Argentinië maar dat er ook geen bezwaar bestond tegen vervolging in Nederland: 'Samen willen we kijken naar de grootste kans van slagen op vervolging.' In dat verband gaf Despouy het compliment dat het goed was om te zien 'dat ondanks gevoeligheid met koningshuis in Ned. zaak toch zo serieus wordt opgepakt.' Het journaal sluit het gedeelte over dit gesprek af met:
- 'Ward procedure RHV. 1. verzoek aan Argentinië om info m.b.t. verdachte. 2. verzoek van Argentinië om verdachte te mogen vervolgen en tevens een verzoek aan ons team om onderzoek in Nederland, deelonderzoek, uit te laten voeren. (faciliteren.) Te richten aan onderzoeksrechter Torres die we vandaag nog gaan ontmoeten.'*
- 267 De commissie observeert dat kennelijk hier al werd gezinspeeld op de mogelijkheid dat Argentinië de zaak naar zich toe zou trekken, waarbij het Nederlandse onderzoek ondersteuning zou bieden ('faciliteren').

- 268 Over het daaropvolgende gesprek met officier van justitie Taiano vermeldt het journaal dat Brenninkmeijer bij die gelegenheid 'meer info' had gegeven omdat de officier niets over Poch had kunnen vinden. Taiano gaf daarbij echter aan dat het feit dat Poch nog niet uit het archief naar voren was gekomen niet vreemd was omdat op dat moment nog niet alles was onderzocht. Bovendien achtte hij het mogelijk dat Poch nog niet door slachtoffers of andere verdachten was genoemd. Het gesprek ging daarna over het soort misdrijven dat in Argentinië ten laste werd gelegd en het soort bewijs waarop werd geleund. Op een vraag van Brenninkmeijer of datgene wat Poch had verklaard 'überhaupt' kon kloppen antwoordde Taiano met 'ja maar we kennen hem nu nog niet'.
- 269 Na het gesprek met Taiano, die ze de volgende dag opnieuw zouden treffen, had de Nederlandse delegatie een onderhoud met onderzoeksrechter Torres. Ferdinandusse had daarbij de procedure uitgelegd, in lijn met wat hij Duhalde had voorgehouden: 'Voorstel voor vervolging gedaan, uitleveren en onderzoek in Ned.'. Het Nederlandse rechtshulpverzoek zou via 'de gebruikelijke weg' (lees: de officiële kanalen) gaan maar 'ook onderhands'.
- 270 Torres gaf op zijn beurt aan dat de verdachte voorkwam op de officiële lijst van 500 geregistreerde piloten die vluchten voor de marine mochten uitvoeren. Daarnaast legde hij 'de complexiteit van het onderzoek' uit evenals de plaats die de verdwijningen in de onderzoeken innamen. Alle onderzoeken naar slachtoffers die eerst bij ESMA waren gemarteld en daarna verdwenen vielen onder zijn jurisdictie.
- 271 Ferdinandusse verklaarde tegenover de commissie dat hij tijdens het bezoek aan Torres de indruk kreeg dat het om een groot onderzoek ging waarbij veel naar boven was gehaald. Tegelijkertijd gaf hij aan dat destijds zijn gevoel was dat de Argentijnen 'niet al hun kaarten lieten zien'. Dat was volgens hem overigens niet ongebruikelijk binnen de internationale rechtshulp.
- 272 De volgende dag, 6 mei 2008, bracht de Nederlandse delegatie eerst een bezoek aan het ESMA-museum waarbij de delegatie een gedetailleerd beeld verkreeg van wat zich in de ESMA had afgespeeld. Daarna volgde een gesprek met advocaat-generaal Adrian Marchisio, die belast was met buitenlandse contacten. Met hem werden nadere details over de route van een Nederlands rechtshulpverzoek besproken.
- 273 Die avond vond een diner plaats met onder meer Torres. Volgens het journaal legde Torres uit dat vanwege het verleden in Argentinië het vertrouwen in de politie weg was: 'Een getuigenverklaring afgelegd bij de politie is in het geheel niets waard, een verklaring van een getuige afgelegd tegenoverstaan [sic] van een tweede persoon die vervolgens gehoord wordt door de politie wel, anders gaat men er vanuit dat de verklaringen zijn afgelegd door getuige en verdachte onder druk en marteling.' Torres benadrukte om die reden ook het belang van de aanwezigheid van een rechter-commissaris of eventueel een officier van justitie bij verhoren. Hij zei nog te moeten nadenken over de vraag of dat in Argentinië ook een Nederlandse rechter-commissaris of officier van justitie kon zijn, mocht Nederland in Argentinië getuigen willen horen.
- 274 In het journaal werd genoteerd dat het de Nederlandse delegatie was opgevallen dat Torres 'vooral bang is dat het onderzoek niet via "het boekje" gaat: er moet dus ook regelmatige afstemming plaatsvinden tussen Torres en Ward en eventueel onze rc [rechter-commissaris]. Verdere afspraken worden een volgende keer scherp gezet.'
- 275 Over de onderlinge communicatie werd in het journaal vastgelegd dat deze zou lopen 'via dinpol³⁶, buza en de liaison. Beveiligde mail. Alle contacten met overheid en rechter via [de LO]'
- 276 De laatste dag van het bezoek, 7 mei 2008, gebruikte de Nederlandse delegatie voor overleg (ook over andere lopende zaken) en telefoongesprekken. Op 8 mei 2008 keerde de delegatie in Nederland terug.

---

36 Dinpol: Dienst Internationale Politiesamenwerking, tot 2008 de koepel voor de internationale samenwerking Europol, Interpol en Schengen.

2.11 Start eerste fase tactisch onderzoek

2.11.1 Overleg tussen Nieuwenhuizen en Brouwer

- 277 In het gesprek dat de commissie voerde met toenmalig voorzitter van het College van Procureurs-Generaal Brouwer bracht deze een voorval ter sprake dat zich laat plaatsen kort na het bezoek van zaakofficier Ferdinandusse aan Argentinië. De commissie citeert integraal uit het verslag van het gesprek met Brouwer:
- Hij is in zijn herinnering een keer gebeld door Bart Nieuwenhuizen naar aanleiding van een bezoek van OM'ers of politiemensen aan Argentinië. Nieuwenhuizen gaf aan dat de naam van Julio Poch in Argentinië niet bekend was uit eerdere onderzoeken in relatie tot de dodenvluchten. Nieuwenhuizen wilde hierover overleggen. Brouwer heeft toen, in zijn herinnering, gezegd dat het feit dat de naam van Poch onbekend was op zichzelf geen nieuws was. Immers wanneer dat wel het geval was geweest dan had Argentinië zelf zich al veel eerder bij Nederland gemeld. Brouwer vond de ernst van de zaak groot. De verklaringen van de getuigen vormden een zelfstandige grond voor een verdenking van betrokkenheid van Poch. Er waren in zijn herinnering nog helemaal geen bijzondere opsporingsmiddelen en dwangmiddelen ingezet, evenmin beschikte men nog over het logboek van Poch als militair vlieger. De zaak diende eerst tot de bodem te worden uitgezocht ook met het horen van Poch zelf. Dat zou ook het standpunt van de Argentijnen zijn. In zijn beleving voelde Brouwer zich daarin ook gesteund door de minister.*
- 278 De commissie merkt op dat de door Brouwer gemelde mededeling van Nieuwenhuizen mogelijk gezien kan worden in het licht van de opmerking in het verslag van de reis dat officier van justitie Taiano vooralsnog niets over Poch had kunnen vinden (wat voor Brenninkmeijer aanleiding was om hem aanvullende informatie te verstrekken).
- 279 De commissie heeft dit voorval in eerste instantie voorgelegd aan Nieuwenhuizen. Deze kon zich er niets van herinneren. Ook heeft de commissie naar aanleiding van de uitspraak van Brouwer aan Ferdinandusse gevraagd of er na zijn Argentiniëreis sprake was van twijfel over voortzetting van het onderzoek en of hij wist van het voornoemde contact tussen Nieuwenhuizen en Brouwer. Ferdinandusse was hier niets van bekend.

2.11.2 Periode mei-juli 2008

- 280 Op 14 mei 2008 kreeg LO Post Venezuela een bericht van de plaatsvervangend Chef de Poste van de Nederlandse ambassade in Buenos Aires, mr. G. (Gerrie) Willems, die gebeld was door Despouy. Die vertelde haar dat het bezoek van de Nederlandse delegatie naar zijn mening 'nuttig' was geweest en vroeg of er in Nederland al een besluit was genomen 'over de follow-up'. Zo ver was het nog niet, al werden in mei 2008 al wel enkele stappen gezet. Half mei 2008 voerde het TIM een 'eerste verkenning' in open bronnen uit met betrekking tot het militaire regime in Argentinië tussen 1976 en 1983. Kort daarna kreeg het door tussenkomst van de Nederlandse ambassade de beschikking over documentatie die door het Argentijnse ministerie van Justitie en Mensenrechten was verzameld, waaronder het rapport 'Nunca Más' ('Nooit meer') over de verdwijningen ten tijde van de Vuile Oorlog.
- 281 Op 27 mei 2008 zond Ferdinandusse een memo aan Van Wijk, Lucas en Schram van het Landelijk Parket met een 'Analyse misdrijven voor 1980'. Hij zette hierin de juridische stand van zaken uiteen 'in de Argentijnse zaak' en gaf in de begeleidende e-mail kort zijn conclusies daarbij. De 'betrokkene' kon worden vervolgd voor misdrijven tegen de menselijkheid als voortdurend delict; wel signaleerde hij enig afbreukrisico gelet op de omstandigheid dat met dit delict in de Nederlandse rechtspraak nog geen ervaring was opgedaan. Vervolgens schreef hij dat Poch, met zijn dubbele nationaliteit, niet kon worden uitgeleverd zolang

- hij Nederlander was.³⁷ Evenmin kon hij worden uitgeleverd voor moord omdat dit naar Nederlands recht inmiddels verjaard was. Daarnaast was het de vraag of Poch kon worden uitgeleverd voor misdrijven tegen de menselijkheid omdat deze ontbraken in het bestaande uitleveringsverdrag met Argentinië (dat uit 1893 dateerde). Ferdinandusse gaf tegenover de commissie aan dat deze hindernissen hem pas na de reis naar Argentinië, waarbij uitlevering als een van de opties aan de orde was geweest, duidelijk waren geworden.
- 282 Gezien dit alles stelde hij de volgende stappen voor:
- 1) *Z.s.m. een RHV naar Argentinië waarin wij onze info geven en van hun alle beschikbare info terugvragen*
  - 2) *Informeel aan Argentinië berichten dat zij alleen info moeten geven en (nog) geen verzoeken moeten doen omdat het verdragskader daarvoor niet geschikt is*
  - 3) *MinBuiza en AIRS raadplegen over de mogelijkheid om bestaand verdrag aan te passen of extra verdragje te sluiten voor WIM misdrijven, zodat dwangmiddelen voor rechtshulp en uitlevering mogelijk worden*
  - 4) *Ondertussen zelfstandig onderzoek doen naar misdrijven tegen de menselijkheid als voortdurend delict*
  - 5) *Einddoel: uitlevering of evt. vervolging alhier, denaturalisatie indien mogelijk*
- 283 Het originele bijbehorende document bij de e-mail bleek onvindbaar; wel is er een door Van Bruggen, de tweede zaakofficier, aangepaste versie van 21 augustus 2008 aangetroffen. Vermoedelijk kwam de eerste versie van de analyse aan bod tijdens de stuurgroepvergadering van 30 mei 2008. Het verslag vermeldt naar aanleiding daarvan dat de zaak 'juridische complicaties' kende: '(...) veel investeringen maar tegelijk ook juridische risico's. Ook zit er een politieke component aan; wil je Nederlanders uitleveren aan Argentinië?'
- 284 Op 20 juni 2008 besloot de stuurpleg 'om een onderzoek te starten dat zich richt op betrokkenheid van J.A. Poch bij ernstige strafbare feiten gepleegd in Argentinië in de periode van 1976-1980.' Volgens het LP ging het om een voortdurend delict en hechtte het LP er om die reden aan 'om de zaak te gaan starten'. Voorzien werd dat 'meerdere personen een jaar werk hebben'. Vanwege die gevolgen voor de capaciteit diende er een plan van aanpak te worden opgesteld waarin die gevolgen duidelijk werden gemaakt, eveneens ten opzichte van andere onderzoeken naar oorlogsmisdrijven.
- 285 Diezelfde dag stuurde de teamleider van het TIM een e-mail naar de LO Post Venezuela waarin hij alvast in grote lijnen uiteenzette welke aanpak de politie wilde gaan volgen. Daarin maakte hij ook duidelijk dat het nog altijd ging om een 'vooronderzoek': 'officieel is er nog geen onderzoek.' Zoals uit een mutatie in het Algemeen journaal van het onderzoek op 24 november 2008 blijkt, wenste de chef van het TIM, M. (Martijn) P.A. van de Beek, alle activiteiten tot die datum te beschouwen als 'projectvoorbereiding' waarna vervolgens het tactisch onderzoek feitelijk van start ging (ook een tactisch onderzoek doorloopt in zijn algemeenheid enkele fasen voordat het al dan niet uitmondt in een daadwerkelijk strafrechtelijk onderzoek).
- 286 Op 27 juni 2008 zond Ferdinandusse via de LO Post Venezuela een in het Spaans vertaalde brief aan Torres, Taiano en Marchisio. Hij liet weten dat er na de reis was nagedacht over de volgende stappen maar dat dit was vertraagd als gevolg van 'de complicaties van de in onbruik geraakte verdragen tussen onze landen'. Hij zegde toe dat hij op korte termijn een verzoek om informatie zou sturen. Wanneer Argentinië daaraan zou kunnen voldoen zouden op basis van die informatie de mogelijkheden tot samenwerking beoordeeld kunnen worden. Later zouden dan in overleg de volgende stappen bepaald kunnen worden. In de tussentijd konden de Argentijnen ervan verzekerd zijn 'dat we op de hoogte zijn van het Argentijnse belang in deze kwestie' en dat Nederland er voor zou proberen te zorgen 'dat dit belang zo goed mogelijk in overeenstem-

---

37 Poch verwierf op 11 november 1995 het Nederlanderschap. Op basis van Argentijnse wetgeving behield hij echter de Argentijnse nationaliteit.

ming is met de wet.³⁸ Ferdinandusse liet de LO in zijn begeleidende mail weten dat het hem beter leek 'op dit moment niet op de details van het juridisch kader in te gaan, maar het is ook een beetje aftasten hoe zenuwachtig ze daarover zijn.'

- 287 Op 8 juli 2008 antwoordde Marchisio dat men in afwachting was van de informatie 'als hulp bij het onderzoek' en dat men deze met grote interesse tegemoetzag.

2.11.3 Onderzoek Raaf gaat van start

- 288 Het tactische onderzoek kreeg de naam Raaf. Volgens het Algemeen journaal van het onderzoek startten de medewerkers van het TIM 'omstreeks' 1 juli 2008 met hun werkzaamheden. Als formele aanleiding voor het onderzoek gold de melding van Engelkes van 15 september 2006. Naar aanleiding daarvan vond op 3 juli 2008 een verhoor plaats van Engelkes in aanwezigheid van officier van justitie Van Bruggen. Het verhoor werd, door de coördinerend rechercheur tegenover de commissie gekarakteriseerd als 'het opnemen van de aangifte'. Melding en verhoor vormden het gezamenlijke startpunt van de oriëntatiefase van het tactisch onderzoek, het eerdergenoemde 'vooronderzoek'.
- 289 Volgens het proces-verbaal van het verhoor, waarvan de inhoud overigens in maart 2019 door RTL in de openbaarheid werd gebracht, gaf Engelkes weer hoe en wat hij had vernomen over de gebeurtenissen tijdens het diner op Bali. In dat verband had hij ook gehoord dat de echtgenote van Poch 'instemmend knikte op het verhaal wat haar man vertelde'. Op een vraag of hij wist dat Poch vaker over het onderwerp had gesproken antwoordde Engelkes dat hij van een andere collega wist dat er eind jaren tachtig een feestje was geweest waarop Poch 'verhalen van soortgelijke strekking' had verteld.
- 290 Engelkes had volgens zijn verklaring over de zaak vervolgens contact opgenomen met zijn 'baas' waarbij hij het schrijven van zijn collega ter beschikking had gesteld. Daarop had een gesprek met Poch plaatsgevonden. Engelkes had daarover gehoord dat Poch had gezegd 'dat dit alles niet waar is'. Hij zou gezegd hebben dat Engels niet zijn moedertaal was en dat hij alleen in de 'wij'-vorm had gesproken, waarmee hij Argentijnse marine bedoelde. Voor zover Engelkes wist was hierop vanuit Transavia verder geen actie ondernomen. Hij had toen besloten er zelf werk van te maken.

2.11.4 Plan van Aanpak

- 291 Een week na het getuigenverhoor van Engelkes werd op 10 juli 2008 het aangekondigde Plan van Aanpak voor het onderzoek voltooid nadat het eerst binnen het onderzoeksteam was besproken. Volgens het verslag van een interne briefing voorafgaand aan de voltooiing was men het erover eens 'dat dit een specifiek aandachtsgebied is dat niet te vergelijken is met andere recherche onderzoeken'.
- 292 Het Plan van Aanpak vermeldde een driedubbele doelstelling van het onderzoek. De eerste was het achterhalen van de waarheid met betrekking tot 'de betrokkenheid van verdachte Poch bij het vermoorden van Argentijnse burgers tijdens de "Vuile Oorlog" in de periode tussen 1978 en 1983'. De tweede was 'indien mogelijk' over te gaan tot strafvervolging in Nederland 'als blijkt dat er rechtsmacht is over de gepleegde feiten'. En als derde doelstelling: 'Parallel daaraan zal onderzoek gedaan worden naar de mogelijkheid van uitlevering van de verdachte aan Argentinië, in samenwerking met de Argentijnse autoriteiten'. In dat verband werd elders in het plan, in de paragraaf 'Kansen en risico's' onder 'kansen', vermeld dat mogelijk de '[z]aak (...) niet inhoudelijk helemaal uitgelopen [hoeft] te worden, indien gericht op uitlevering'.

---

38 De brief werd alleen in Spaanse vertaling aangetroffen en de commissie heeft deze moeten terugvertalen. Het is mogelijk dat in de Nederlandse versie een andere redactie is gehanteerd dan in de hier weergegeven vertaling.

- 293 Verder vermeldde het plan dat er sprake was van een 'signaalfunctie' bij het onderzoek: 'zaak is in de openbaarheid geweest, gezien de ernst van de feiten niet wenselijk de zaak niet op te pakken.' Tegelijkertijd werden ook risico's aan het onderzoek onderkend: het juridisch kader was 'complex'; ooggetuigen van de dodenvluchten zouden moeilijk te traceren zijn en tenslotte was er het probleem van het 'getuigenbewijs': 'De "Vuile Oorlog" waarbinnen deze zaak zich afspeelt, begon in 1976 en eindigde in 1983.'
- 294 Het juridisch kader zoals dit volgens het Plan van Aanpak op dat moment voorlag betrof 'verdwijning als voortdurend delict, art 4 onder i Wet Internationale Misdrijven'; 'moord art 289 Sr, (na 2003 geen verjaaringstermijn)' en 'Marteling cq foltering, Uitvoeringswet Folteringverdrag'.
- 295 Omdat het tactische onderzoek gefaseerd werd uitgevoerd betekende dit praktisch dat het TIM in de eerste fase in grote lijnen het oriënterende onderzoek dat de CIE had verricht - en waarvan de bevindingen conform de werkwijze van de CIE slechts zeer spaarzaam werden gedeeld - opnieuw ging verrichten. Dat betekende dat de betrokken rechercheurs begonnen met een uitgebreid onderzoek in open en gesloten bronnen op zoek naar contextinformatie en basisinformatie over Poch.
- 296 Praktisch gezien hield de voorgestelde aanpak in dat het onderzoek zich de eerste maanden vooral richtte op het verzamelen van allerlei informatie, zowel voor een beter begrip van de achtergronden als specifiek over Poch. In het Plan van Aanpak werd in dat verband gesproken over 'een diepgaande mediascan' en het opvragen van informatie uit landen waar soortgelijke zaken hadden gespeeld (waarbij net als bij de CIE Spanje vanwege de zaak Scilingo prominent naar voren kwam). De bedoeling was een beeld te krijgen van het soort bewijsmateriaal dat bij deze zaken was gebruikt.
- 297 Met betrekking tot 'het getuigentraject' werd als werkwijze gekozen om vanuit de 'buitenring' te gaan werken richting 'binnenring': 'getuigen met een laag afbreukrisico traceren, om de verdachte heen werken'. In dat verband werd ook opgemerkt, kennelijk met de optie van een eventuele uitlevering aan Argentinië op het oog: 'Hear-say verklaringen gelden in Argentinië als sterker bewijs dan in Nederland.' Dat laatste verwees waarschijnlijk naar wat de Nederlandse delegatie in Argentinië had vernomen over het wantrouwen jegens ten overstaan van de politie afgelegde verklaringen.
- 298 Ferdinandusse gaf ter toelichting hierop bij de commissie aan dat het TIM angst had voor het afbreukrisico van een vroegtijdig verhoor van getuigen, omdat het TIM eerst wilde kijken of er in Argentinië bewijs was en wat er in open bronnen te vinden was. Bij het team bestond ook de angst dat een verhoor tot gepraat en onrust zou leiden binnen Transavia met alle risico's van dien dat Poch gewaarschuwd zou worden en mogelijk bewijsmateriaal zou verdonkeremanen. Om die reden was het in de ogen van het TIM verstandiger om eerst om de getuigen heen te werken. Tevens speelde volgens Ferdinandusse de overweging mee dat een verdere verdieping binnen Transavia niet meer zou opbrengen dan de reeds bekende mensen die aanwezig waren geweest bij het diner op Bali.
- 299 In een zogenaamde Onderzoeksmonitor, waarin regelmatig de vorderingen van het onderzoek werden vastgelegd, is begin augustus 2008 vermeld dat het de bedoeling was om 'per maand' een evaluatie uit te voeren van die vorderingen: 'Tevens zal er maandelijks kritisch worden gekeken naar de haalbaarheid van deze zaak.' Dezelfde monitor vermeldde ook dat het van belang was dat er met Argentinië een uitleveringsverdrag zou worden gesloten en dat het ministerie van Buitenlandse Zaken daar 'momenteel' aan werkte.
- 300 Op 11 juli 2008, een dag na de voltooiing van het Plan van Aanpak, noteerde de coördinator van het onderzoek in het journaal dat het internationale persbureau IPS (Inter Press Service) melding had gemaakt van een verklaring van het voormalige hoofd maritieme operaties ten tijde van het Videla-regime, de gepensioneerd viceadmiraal Luis Maria Mandia. Hij had volgens het bericht voor de rechtbank tegenover rechter Torres toegegeven dat hij schriftelijke instructies had gegeven voor de 'fysieke eliminatie' van 'subversieven' die uit vliegtuigen zouden worden gegooid, 'alive but drugged'. Mandia nam voor deze 'dodenvluchten' de verantwoordelijkheid op zich.

2.12 Rechtshulpverzoek aan Argentinië

2.12.1 Route rechtshulpverzoek

- 301 De officiële route van een uitgaand rechtshulpverzoek verliep via de Afdeling Internationale Rechtshulp in Strafzaken (AIRS) van het ministerie van Justitie, op het moment van het eerste rechtshulpverzoek in de zaak Poch nog aangeduid als het Bureau Internationale Rechtshulp in Strafzaken (BIRS). Nadat het was ingediend namens het OM - in dit geval via het TIM - werd het verzoek doorgeleid naar het departement van Buitenlandse Zaken. Dat droeg er vervolgens zorg voor dat het rechtshulpverzoek via de diplomatieke post werd bezorgd bij de desbetreffende buitenlandse, in dit geval Argentijnse, autoriteiten. Bij een verzoek aan Nederland werd de omgekeerde route gevolgd.
- 302 De toepassing van rechtshulpverzoeken bij onderzoeken naar internationale misdrijven was toegenomen als gevolg van de cultuuromslag in de aanpak van dergelijke onderzoeken, waarbij men zich veel meer op een effectieve opsporing was gaan richten. De officiële route was daarbij niet altijd naar tevredenheid van OM en politie bewandeld. Wijers e.a. wijzen erop dat in sommige gevallen nooit antwoord werd ontvangen op rechtshulpverzoeken. Dat verklaarde waarom politie en OM bij voorkeur zelf in het betrokken land de noodzakelijke contacten met de autoriteiten legden. Op die manier konden zij zelf bepalen aan wie en op welke wijze een rechtshulpverzoek kon worden aangeboden. Volkenrechtelijk was daarbij alleen van belang dat de bevoegde buitenlandse autoriteiten toestemming verleenden, 'niet dat dit via BIRS/de minister en/of via de officiële diplomatieke kanalen gaat'.³⁹
- 303 In het onderzoek naar Poch was zoals gezegd met Marchisio afgesproken dat rechtshulpverzoeken gelijktijdig zowel via de officiële weg als onderhands mochten worden aangeboden aan Torres en Taiano. Het op 14 juli 2008 gedateerde rechtshulpverzoek werd de dag daarop vertaald. Een week later, op 22 juli 2008, werd het via de onderhandse route per e-mail via de LO Post Venezuela en vervolgens ambassadeur Soeters naar Torres gestuurd die het de daaropvolgende dag ontving.
- 304 Het rechtshulpverzoek werd op 22 juli 2008 ook via de officiële kanalen verzonden. Echter, als gevolg van enkele administratieve onvolkomenheden kon DJOA⁴⁰ na ditmaal correcte aanlevering het rechtshulpverzoek pas op 4 augustus 2008 aan Buitenlandse Zaken sturen ter doorgeleiding aan de Argentijnse autoriteiten. In de begeleidende brief van het hoofd van BIRS aan het ministerie van Buitenlandse Zaken werd een medewerker bij BIRS genoemd als contactpersoon. Het rechtshulpverzoek kwam op 11 augustus 2008 bij ambassadeur Soeters binnen die het de volgende dag verstrekke aan het Argentijnse ministerie van Buitenlandse Zaken.
- 305 De vertraging van de officiële aanlevering veroorzaakte in eerste instantie verwarring. Op 24 juli 2008, de dag na de aanbieding aan Torres, kwam de rechter samen met zijn assistent op bezoek bij ambassadeur Soeters die daarvan de LO Post Venezuela op de hoogte bracht. Torres gaf aan dat de 'informele en korte lijnen' gebruikt kunnen worden maar dat ook de officiële kanalen bewandeld dienden te worden. Dat hield in dat het via het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken aangeboden diende te worden waarna Soeters het kon aanbieden aan het Argentijnse ministerie van Buitenlandse Zaken. Verder 'zal dezelfde weg worden bewandeld met de antwoorden. De Arg rechter zal per fax hun wederwaardigheden rechtstreeks aan NL sturen.' De Nederlandse ambassade zou daarvan onderhands een kopie krijgen waarna het origineel via de officiële route zou volgen.

---

39 Wijers, *Evaluatie plan van aanpak*, 75.

40 Directie Juridische en Operationele Aangelegenheden van het ministerie van Justitie, waarvan BIRS/AIRS onderdeel vormde.

- 306 In de begeleidende e-mail van de LO Post Venezuela bij het doorsturen van het bericht van Soeters onderstreepte hij nogmaals dat 'de Argentijnen toch ook gelijktijdig het officiële kanaal willen bewandelen en men is erg gedreven om er een goede zaak van te maken.'
- 307 In reactie op deze dubbele boodschap liet Ferdinandusse enkele dagen later aan de LO weten dat hij zich absoluut aan de afgesproken werkwijze zou houden namelijk dat het rechtshulpverzoek gelijktijdig via de LO en de officiële weg zou worden verstuurd. Tegenover de LO lichtte hij toe: 'De formele weg levert echter een vertraging op van vele weken, dat is juist de reden dat we tegelijkertijd informeel werken.' Ferdinandusse vroeg de LO nadrukkelijk om dit alles nog eens aan de Argentijnen uit te leggen 'om irritatie te voorkomen'.
- 308 In een departementale nota van 4 november 2009, bijna anderhalve maand na de aanhouding van Poch, werd gesteld dat het OM de zaak Poch 'buiten medeweten van AIRS om' middels een rechtshulpverzoek onder de aandacht had gebracht van de Argentijnse autoriteiten. De nota was de neerslag van een gezamenlijke evaluatie van Justitie en Buitenlandse Zaken waarvoor het OM niet was uitgenodigd. Het OM en meer in het bijzonder Ferdinandusse werden daar pas in februari 2018 voor het eerst mee geconfronteerd. Uit de voorgaande reconstructie blijkt echter dat het rechtshulpverzoek destijds wel degelijk via (toen nog) BIRS (in het vervolg: AIRS) was aangeboden.
- 309 Wel onderkende het LP in 2018 dat het eerste rechtshulpverzoek 'te snel parallel aan de officiële aanbieding via de ministeries direct via de Nederlandse ambassade is verzonden aan de Argentijnse onderzoeksrechter, namelijk vrijwel gelijktijdig met de verzending via AIRS. Gelet op het feit dat al vele maanden eerder het ministerie op de hoogte is gebracht van de voorgenomen rechtshulpvraag en het feit dat het rechtshulpverzoek al direct in juli 2008 tevens via AIRS werd verzonden kan hier echter niet gesproken worden van rechtshulp "buiten medeweten van AIRS" om'.

2.12.2 Inhoud rechtshulpverzoek

- 310 In het rechtshulpverzoek, waarin ook verwezen wordt naar het Verdrag van Rome⁴¹, stelde Ferdinandusse rechter-commissaris Torres ervan op de hoogte dat op 3 juli 2008 een getuige een verklaring had afgelegd dat hij in 2006 informatie had gekregen van een collega. Deze collega had hem verteld dat hij van Poch zelf had vernomen 'dat Poch gedurende het Videla-regime meerdere mensen uit vliegtuigen zou hebben gegooid': 'De echtgenote van Poch was hierbij aanwezig en bevestigde het verhaal van haar echtgenoot.'
- 311 De commissie heeft Ferdinandusse gevraagd een toelichting te geven op de redactie van de zin over de echtgenote in het licht van de bewoordingen die Engelkes tijdens het verhoor hanteerde, namelijk dat de echtgenote van Poch 'instemmend knikte op het verhaal wat haar man vertelde'. Ferdinandusse gaf in reactie hierop aan dat de door hem gekozen bewoording een samenvatting was van wat Engelkes op 3 juli 2008 had verklaard over het instemmend knikken van de echtgenote van Poch. Wel gaf hij aan dat achteraf gezien het rechtshulpverzoek op dit punt 'scherper geformuleerd' had kunnen worden. Tegelijkertijd wees Ferdinandusse er op dat het rechtshulpverzoek in zijn geheel moet worden gezien: hij verwees naar het slot van het rechtshulpverzoek waarin hij expliciet om informatie vroeg ter 'nadere beoordeling van voornoemde informatie en een eventueel te volgen strafrechtelijk onderzoek'.
- 312 De commissie merkt hierbij in aanvulling op dat de Argentijnen op 22 oktober 2008 de beschikking kregen over een Spaanse vertaling van de getuigenverklaring van Engelkes als onderdeel van een Nederlands aanvullende rechtshulpverzoek.

41 De commissie begrijpt dit als een verwijzing naar het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof.

- 313 De Argentijnse officier van justitie Taiano deed op 31 juli 2008 bij de rechtbank in Buenos Aires een vordering tot het doen van onderzoek naar Poch gelet op het lopende ESMA-onderzoek. De commissie vroeg Ferdinandusse ook naar zijn mening over de bewering dat het rechtshulpverzoek - en meer in het bijzonder van de zinsnede over de echtgenote - van invloed was geweest op deze Argentijnse beslissing om zelf een onderzoek naar Poch in te stellen. Ferdinandusse gaf aan te erkennen dat het rechtshulpverzoek mede aanleiding vormde voor de start van het Argentijnse onderzoek. Hij gaf daarbij ook aan dat Torres al tijdens het gesprek met de Nederlandse delegatie in mei 2008 liet weten dat de Argentijnse autoriteiten hun eigen onderzoek wilden gaan doen (zijn uitspraak sluit aan bij wat hij opmerkte tijdens een interne briefing op 23 juli 2008 dat de Argentijnen 'graag zelf [wilden] berechten').
- 314 Ferdinandusse was van mening dat de Argentijnen op basis van eigen archiefonderzoek en het horen van Nederlandse getuigen eind 2008 hadden besloten tot vervolging over te gaan. De commissie merkt daarbij op dat het Nederlandse rechtshulpverzoek mede de aanleiding was om in Argentinië een onderzoek naar Poch te starten dat uiteindelijk uitmondde in een besluit tot vervolging.

2.12.3 Antwoord op rechtshulpverzoek

- 315 Nadat medio juli 2008 het Plan van Aanpak was voltooid en het eerste rechtshulpverzoek was verzonden hielden de onderzoekers zich tijdens de zogenaamde 'opstartfase' vooral bezig met het verder verzamelen en analyseren van informatie over de Vuile Oorlog. De onderzoekers hadden zich beziggehouden met een mediascan die zich onder andere richtte 'op de algehele situatie mbt de schending van mensenrechten in Argentinië ten tijde van het Videla-regime'. Ook werd gekeken naar rechterlijke uitspraken in het buitenland die betrekking hadden op de moorden en verdwijningen van arrestanten ten tijde van de Vuile Oorlog. Daarnaast werd een begin gemaakt met het opstellen van een zogenaamde bewijsmatrix.
- 316 Al deze activiteiten dienden als opmaat voor het opstellen van een zogenaamd artikel 27Sv⁴² proces-verbaal op basis waarvan Poch officieel in Nederland als verdachte kon worden aangemerkt met het oog op vervolging. Ook de resultaten van het ingediende rechtshulpverzoek zouden daarbij moeten worden betrokken.
- 317 Op 20 augustus 2008 werd namens Torres een fax van 75 pagina's aan de Nederlandse onderzoekers verstuurd met onder meer kopieën van officiële bescheiden betreffende Poch maar ook een lijst van marinevliegers die tussen 1976 en 1983 actief waren geweest. In het begeleidende schrijven was vermeld dat officier van justitie Taiano 'concreet in het kader van deze zaak [het bredere onderzoek naar ESMA] een onderzoek heeft ingesteld naar de feiten betreffende Julio Alberto Poch (...)'. Soeters meldde zich twee dagen later met de boodschap dat hij het inmiddels ook onderhands had ontvangen en zou doorsturen. Hij merkte daarbij op: '(...) ik moet zeggen dat de snelheid waarmee deze kwestie door Argentinië wordt behandeld (met een Nederlandse vertaling erbij) buitengewoon bijzonder en tegelijkertijd uitzonderlijk is'. De officiële Argentijnse reactie werd pas op 19 september 2008 door Buitenlandse Zaken aan Justitie aangeboden ter doorgeleiding aan het OM. Dat was drie dagen voordat de Argentijnen zelf het rechtshulpverzoek waarop zij antwoord hadden gegeven via de officiële weg ontvingen.
- 318 De Argentijnse autoriteiten stelden diverse documenten ter beschikking. Naast de hiervoor genoemde namenlijst van marineofficieren, waarop Poch stond vermeld, bestond de zending uit de staat van dienst van Poch met details over bevorderingen en gevolgde cursussen; een schema van de door Poch uitgevoerde vluchten voor de Argentijnse marine per maand en jaar van 1974 tot en met mei 1980 (het jaar

---

42 Artikel 27 van het Wetboek van Strafvordering vermeldt in het eerste lid: 'Als verdachte wordt vóórdat de vervolging is aangevangen, aangemerkt degene te wiens aanzien uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit voortvloeit.' Het tweede lid luidt: 'Daarna wordt als verdachte aangemerkt degene tegen wie de vervolging is gericht.'

van zijn terugtrekking); een schema van vaarten waaraan Poch had deelgenomen en tot slot een weergave van de ESMA-zaak.

- 319 De destijds coördinerend onderzoeker gaf bij de commissie aan dat de eerste enthousiaste reactie bij het onderzoeksteam van het TIM al snel omsloeg in teleurstelling. Men had gehoopt iets te krijgen dat 'vlees op de botten' zou aanbrengen maar de documenten bleken weinig concrete informatie te bevatten. Informatie over vluchtgegevens, plaatsen van stationering, welk type vliegtuig op bepaalde dagen was gebruikt, wie leidinggevende en collega's van Poch waren geweest, ontbrak. Verder betrof het 'een allegaartje aan algemene stukken over de vuile oorlog': 'Met de verkregen informatie was de zaak niet rond te maken; het leverde zelfs eerder vragen op.'
- 320 De vaststelling leidde tot gesprekken binnen het onderzoeksteam over de vraag of dit betekende dat er niet meer was of dat de Argentijnen informatie achterhielden voor Nederland omdat ze Poch in eigen land wilden kunnen berechten - in de begeleidende brief bij de zending was immers aangegeven dat Taiano zelf een onderzoek naar Poch was gestart. De verwachting bleef bestaan dat Argentinië over meer en waarschijnlijk belangrijker bewijsmateriaal beschikte. Er werden aan de Argentijnse reactie dan ook geen conclusies verbonden ten aanzien van de eventuele toereikendheid van het bewijsmateriaal tegen Poch.

2.13 Verloop onderzoek in het najaar van 2008

2.13.1 Poch formeel als verdachte aangemerkt

- 321 Het onderzoek richtte zich na het ontvangen van de Argentijnse reactie onder meer op het vaststellen van de plaatsen waar Poch ten tijde van het Videla-regime had gewoond en gelegerd was en in hoeverre die een verband hielden met de dodenvluchten.
- 322 De informatie uit Argentinië was een van de bouwstenen voor het proces-verbaal artikel 27Sv dat de onderzoekscoördinator op 24 september 2008 ondertekende. In dat proces-verbaal werden alle tot dan toe verrichte activiteiten in het kader van het onderzoek Raaf vermeld. Op grond van de vermelde feiten en omstandigheden werd Poch formeel aangemerkt als verdachte van overtreding van artikel 4 lid 1 onder i WIM, 'zijnde het misdrijf tegen de menselijkheid van de gedwongen verdwijningen, in de periode van 1976 tot heden'. Dit had te maken met de verdenking dat hij sinds zijn ontslag in 1980 uit Argentijnse militaire dienst tot en met heden, dus ook na de periode van 1 oktober 2003, datum van de inwerkingtreding van de WIM, geweigerd had de arrestatie, detentie of ontvoering van de betreffende personen te erkennen en geweigerd had om informatie te verschaffen over de verblijfplaats en het lot van de ontvoerde personen.
- 323 Op 25 september 2009 volgde een proces-verbaal aanvraag artikel 126nf Sv⁴³ met het oog op vordering van gegevens bij de IND over Poch in de verwachting dat dit tot nadere informatie zou leiden over zijn verblijfplaatsen en werkzaamheden in Argentinië in de jaren 1976-1980. Daaruit zouden aanknopingspunten voor nader onderzoek naar voren komen, 'zoals de identiteit van personen met wie Poch na de genoemde periode had samengewerkt en die mogelijk door hem op de hoogte zijn gebracht van (onderdelen) van zijn activiteiten in Argentinië in de jaren 1976-1980'. Volgens het proces-verbaal was er sprake van 'een dringend onderzoeksbelang'.

---

43 Dit artikel luidt: '1 In geval van verdenking van een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, dat gezien zijn aard of de samenhang met andere door de verdachte begane misdrijven een ernstige inbreuk op de rechtsorde oplevert, kan de officier van justitie, indien het belang van het onderzoek dit dringend vordert, van degene van wie redelijkerwijs kan worden vermoed dat hij toegang heeft tot gegevens als bedoeld in artikel 126nd, tweede lid, derde volzin, deze gegevens vorderen; 2. Een vordering als bedoeld in het eerste lid kan niet worden gericht tot de verdachte. (...); 3. Een vordering als bedoeld in het eerste lid kan slechts worden gedaan na voorafgaande schriftelijke machtiging, op vordering van de officier van justitie te verlenen door de rechter-commissaris (...); 4. (...)'.

- 324 De rechter-commissaris bij wie de vordering werd ingediend liet in eerste instantie weten de vordering af te wijzen. Hij vond dat uit het proces-verbaal onvoldoende duidelijk was waaruit bleek dat de verdachte geweigerd had om informatie (over de vermisten) te verschaffen. Evenmin was hem duidelijk dat die weigering was gebeurd met steun of autorisatie van de staat. Bovendien vroeg hij zich af in hoeverre er nog steun van de staat kon zijn voor het achterhouden van informatie vanaf 2003.
- 325 De rechter-commissaris gaf ook aan dat hij al deze punten 'zo complex' vond en 'het misdrijf zo nieuw' (want nog nooit eerder op deze wijze aan een rechter voorgelegd) dat naar zijn mening niet hij maar de zittingsrechter zich er over uit moest laten. Hij wilde alvorens definitief te beslissen wel de gelegenheid geven tot het verstrekken van een aanvulling op het eerste punt over de weigering om informatie te verschaffen. Dan zou inzichtelijk moeten worden gemaakt welke pogingen al in Argentinië waren ondernomen om informatie over de verdwenen personen te krijgen, hoe daarop was gereageerd en wat de afgelopen jaren de houding van de Argentijnse marine was geweest.
- 326 Het antwoord op de vragen van de rechter-commissaris werd vervat in een aanvullend proces-verbaal art. 126nf Sv dat Ferdinandusse op 29 oktober 2008 bij hem indiende. In het proces-verbaal werd uitgebreid aandacht geschonken aan het 'convenant van stilte', dat ervoor zorgde dat ex-medewerkers van leger en marine niet spraken over wat er tijdens de Vuile Oorlog was voorgevallen. Het effect daarvan was zichtbaar in open bronnen waar slechts enkele personen in naar voren kwamen die zich wel over de gebeurtenissen tijdens de Vuile Oorlog hadden uitgelaten. Ook was gebleken dat dit voor de personen in kwestie niet zonder gevolgen was gebleven en zij te maken hadden gekregen met represailles. Het proces-verbaal besteedde in verband met dit convenant ook aandacht aan het opzettelijk heimelijke karakter van de operaties tegen de 'subversieven'.
- 327 Specifiek over Poch werd opgemerkt dat uit onderzoek in open bronnen niet was gebleken dat hij ooit informatie had verstrekt over het lot van verdwenen personen tijdens de Vuile Oorlog. Door het zwijgen van voormalige betrokkenen bleef de onduidelijkheid over het lot van de verdwenen personen tot op heden voortduren. Ook werd opgemerkt dat alle rapporten die tot op dat moment over de Vuile Oorlog waren verschenen, tot stand waren gekomen 'zonder, of met hele geringe, informatie vanuit het leger en de marine': 'Het hele proces van aanhouding, insluiting en verdwijning was gericht op het niet-verstrekken van informatie. Dit blijkt uit de heimelijkheid die betracht werd bij de aanhouding en insluiting, en vervolgens uit het feit dat nagenoeg geen enkele zaak voor de rechter werd gebracht.'
- 328 Op 31 oktober 2008 besloot de rechter-commissaris na kennisneming van het aangepaste proces-verbaal dat aan de eisen die de wet stelt toch was voldaan. Hij gaf de machtiging af die het mogelijk maakte de gegevens bij de IND te vorderen.

2.13.2 Dienstreis naar Spanje

- 329 Al vroeg in het onderzoek kwam bij het TIM, net als destijds bij de CIE, Spanje in beeld als belangrijke bron van informatie vanwege het onderzoek naar Scilingo. Het idee om Scilingo zelf te horen had men om diverse redenen na verloop van tijd weer losgelaten maar op basis van een rechtshulpverzoek maakten twee rechercheurs van het TIM van 24 tot en met 27 november 2008 met instemming van de Spaanse autoriteiten een dienstreis naar Spanje. Daar konden zij een blik werpen in het strafdossier in de zaak Scilingo. Dat leverde 'geen nieuwe relevante dingen voor onze Poch zaak' op. Daarnaast werden ze in staat gesteld om een aantal vragen te stellen aan officier van justitie Dolores Delgado García, die in Spanje de zaak Scilingo voor de rechter had gebracht. Het was dezelfde officier die de CIE-rechercheurs en de CIE-officier van justitie Verwiel in mei 2007 hadden bezocht. De rechercheurs legden hun bevindingen vast in een proces-verbaal.
- 330 De rechercheurs vroegen Delgado García naar het belangrijkste bewijsmateriaal dat de rechtbank had gebruikt om tot een veroordeling van Scilingo te komen. Volgens Delgado García was de basis gevormd door de eerste 'bekennende' verklaring van Scilingo, ook al had hij deze later op zitting weer ingetrokken met de

mededeling dat hij alles had verzonnen. Verder waren verklaringen meegenomen van mensen tegenover wie Scilingo zijn betrokkenheid bij de dodenvluchten had toegegeven. Daarnaast waren er ook slachtoffers die getuigden over de gang van zaken in ESMA, hetgeen aansloot op wat Scilingo zelf daarover had verklaard. Een bestaand Argentijns vonnis was gebruikt als basis voor bewijzen van misdaden tegen de menselijkheid, namelijk de vaststelling dat ten tijde van de 'Vuile Oorlog' sprake was van een systematisch plan om de oppositie uit te schakelen.

- 331 Gevraagd naar bewijs voor de dodenvluchten kregen de rechercheurs te horen dat zowel de eigen verklaringen van Scilingo waren gebruikt als een overzicht van vluchten gemaakt met het toestel waarnaar Scilingo had verwezen, maar: 'Er is geen ander direct bewijs dan zijn eigen verklaring voor de uitvoering van de dodenvluchten waarbij Scilingo zelf aanwezig was.' Delgado García gaf echter ook aan dat het Spaanse onderzoek zich minder had gericht op de dodenvluchten zelf maar veel meer op wat zich binnen de ESMA had afgespeeld.
- 332 Over de medewerking van de Argentijnse autoriteiten bij het verstrekken van informatie kregen de rechercheurs te horen dat die aanvankelijk nihil was maar dat na 2004 wel volledige medewerking werd gegeven bij het verhoren van getuigen in Argentinië middels een video-link. Veel van die getuigen hadden zich gemeld nadat bekend was geworden dat Scilingo vervolgd zou worden. De meeste getuigen hadden echter vooral verklaard over wat zich binnen de ESMA had afgespeeld; er waren geen ooggetuigen van de dodenvluchten zelf, laat staan van degenen die daarbij betrokken waren. De Argentijnse autoriteiten hadden geen direct bewijs aangeleverd in de Scilingozaak, op de vluchtschema's van de zogenaamde Skyvan en van piloten na.
- 333 De rechercheurs informeerden ook of het Spaanse onderzoek last had gehad van het zogenaamde 'convenant van stilte'. Samengevat kregen zij te horen dat uit de verkregen lijsten en de verklaring van Scilingo was gebleken dat er sprake was van een roulatiesysteem waarbij militairen voor een bepaalde tijd op een basis (detentiecentrum) waren gelegerd waarna zij dan weer werden overgeplaatst naar een andere basis (detentiecentrum): 'Dit [was] wel een methode (...) om meerdere personen van iets deelgenoot te maken waarbij een situatie gecreëerd wordt waarbij personen zich stil houden over hetgeen zij in die betreffende periode hebben meegemaakt.'
- 334 De Nederlandse rechercheurs concludeerden uit de woorden van Delgado García dat de bekentenis van Scilingo in combinatie met 'de stapeling van alle getuigenverklaringen' geleid had tot de veroordeling van Scilingo. Wegens tijdsgebrek had Delgado García niet alle vragen van de rechercheurs kunnen beantwoorden. De rechercheurs lieten die achter samen met een lijst met de toegezegde stukken die op basis van een eventuele aanvulling op het rechtshulpverzoek zouden kunnen worden opgestuurd.
- 335 Op 26 november 2008, nog voor de terugkeer van beide rechercheurs, kreeg Ferdinandusse van de onderzoekscoördinator te horen dat zich in het dossier van de zaak Scilingo diverse stukken over de Argentijnse marine bevonden die voor het Nederlandse onderzoek interessant konden zijn. Daaronder bevonden zich vluchlijsten van de dodenvluchten en lijsten van marineofficieren 'aangeleverd door de Argentijnen'. Nederland kon daarover de beschikking krijgen maar dat diende wel te gebeuren op basis van een rechtshulpverzoek aan Delgado. De stukken konden namelijk alleen worden verstrekt met toestemming van de rechtbank. De onderzoekscoördinator merkte naar aanleiding daarvan op dat het een 'wat rare situatie' zou zijn om in Spanje documenten op te vragen 'die Torres zo onder z'n arm kan meenemen'. Om die reden spraken TIM en OM af met het opvragen van deze informatie nog even te wachten totdat duidelijk was of deze van de Argentijnse autoriteiten was verkregen.

2.13.3 Argentijns rechtshulpverzoek om getuigenverhoor

- 336 Op 1 oktober 2008 berichtte ambassadeur Soeters aan Ferdinandusse dat rechter Torres hem had bezocht met het oog op een bezoek aan Nederland voor 'verdere bespreking en wat nu verder kon worden gedaan'. Torres wilde graag 'de bedoelde getuigen' horen: 'Zulks is een vereiste ingeval tzt Argen-

tinië om uitlevering zou vragen.’ Ferdinandusse deed hierop het verzoek aan de LO Post Venezuela om Torres mede te delen dat Nederland openstond voor een rechtshulpverzoek om de getuigen te horen en men Torres daartoe graag wilde ontvangen; onderdeel van de boodschap was ook dat Torres nadrukkelijk nog niet om uitlevering moest vragen. Het rechtshulpverzoek kon weer via de gebruikelijke informele en formele weg worden ingediend.

- 337 Op 6 november 2008 ontving Ferdinandusse via ambassadeur Soeters alvast een kopie van het Argentijnse rechtshulpverzoek om in Nederland de getuigen te identificeren ‘aan wie Julio Alberto Poch verteld zou hebben over zijn mogelijke deelname in de feiten voorgevallen in de “Escuela Superior de Mecánica de la Armada” (...) gedurende de periode 1976-1983’. Ambassadeur Soeters ontving het diezelfde dag in kopie. Verzocht werd om hen te dagvaarden om op 8 december 2008 te verschijnen voor een getuigenverhoor. Torres achtte de verhoren noodzakelijk met het oog op de voortgang van zijn onderzoek, gezien de gerechtelijke stappen die reeds waren gezet in het kader van het ESMA-onderzoek en de ‘duidelijke vooruitgang’ in het Nederlandse onderzoek zoals dat naar voren kwam in het eerste Nederlandse rechtshulpverzoek.
- 338 Het officiële rechtshulpverzoek werd via AIRS ingenomen. Het LP had volgens Ferdinandusse al in oktober 2008 telefonisch met AIRS overlegd over de vraag of Torres conform diens wens in Nederland getuigen mocht horen op de Argentijnse ambassade – de locatie werd afgewezen, de verhoren dienden op Nederlands grondgebied plaats te vinden.
- 339 Torres arriveerde op 5 december 2008 met twee secretarissen in Nederland nadat zij – afgaande althans op wat in het rechtshulpverzoek stond vermeld – in verband met het onderzoek eerst ook nog een paar dagen in Madrid hadden doorgebracht.
- 340 Op maandag 8 december 2008 nam hij verhoren af van Engelkes, Weert, Reijnoudt Brouwer en J.J.G. (Jeroen) Wiedenhoff. Laatstgenoemde had bij een andere gelegenheid Poch over diens verleden gesproken. Poch was toen naar zijn zeggen plotseling in woede ontstoken en had volgens Wiedenhoff geschreeuwd: ‘They should have buried the fuckers, they should have killed them all’.
- 341 De verhoren vonden plaats in aanwezigheid van twee rechercheurs van het TIM en een tolk. De getuigen kregen te horen dat zij werden gehoord in het kader van een Argentijns rechtshulpverzoek. Zij kregen ook te horen ‘dat in een later stadium duidelijk moet worden of de mogelijke vervolging uiteindelijk in Nederland of Argentinië zal plaatsvinden’. Om die reden maakte de Nederlandse rechercheurs, zoals afgesproken met het OM, eigen processen-verbaal op van de verhoren die door de getuigen werden ondertekend.
- 342 De verhoren van de vier getuigen concentreerden zich op details van de gebeurtenissen tijdens het diner in Bali, de persoon van Poch en op de vraag welke andere aanwijzingen of getuigen er mogelijk waren die aansloten op hun eigen ervaringen met Poch tijdens het diner.
- 343 Volgens een verklaring van een van de getuigen was ongeveer twee weken voor het verhoor de directie van Transavia in vertrouwen geïnformeerd over de getuigenverhoren. Dat was aanleiding geweest om opnieuw een gesprek met Poch aan te gaan. Poch had bij die gelegenheid ontkend dat hij had deelgenomen aan de dodenvluchten. Hij had gezegd dat zijn Engels niet zo goed was en dat hij met ‘wij’ de mensen van de marine had bedoeld en niet zichzelf.
- 344 De commissie merkt op dat daarmee ook aan de Argentijnse rechter bekend was geworden dat Poch ontkende met de dodenvluchten van doen te hebben gehad en ook wat zijn tegenverhaal was bij hetgeen zijn collega’s in Bali over de daar gevoerde gesprekken hadden verhaald.
- 345 Gevraagd of met de kennelijke ontkenning van Poch verder nog iets was gedaan gaf Ferdinandusse tegenover de commissie aan dat het juist vanwege die ontkenning belangrijk was om te achterhalen over welke informatie men in Argentinië beschikte over de context van de dodenvluchten. Het was al vroeg duidelijk dat veel bewijs uit de context zou moeten worden gehaald. Het werd in dat verband ‘bemoedigend’ geacht dat uit die informatie was gebleken dat Poch op dezelfde militaire basis gestationeerd was geweest als Scilingo.

- 346 De getuigen gaven later aan dat zij van Torres hadden begrepen dat er in Argentinië veel bewijsmateriaal lag; volgens een van hen had hij zelfs gezegd dat Poch 'a confirmed suspect' was. De bij de verhoren aanwezige Nederlandse coördinerend rechercheur kon zich dit desgevraagd niet herinneren. Wel gaf hij tegenover de commissie aan dat hij Torres had horen zeggen 'dat er al een heleboel bewijsmateriaal in Argentinië beschikbaar was, maar niet specifiek over Poch'. Hij voegde toe dat Torres in de contacten over de rechtshulpverzoeken 'heel overtuigend' was en geruststellend: 'Het komt helemaal goed.'
- 347 Dat zoals later zou blijken de zaak tegen Poch in Argentinië voor het grootste deel werd opgehangen aan de Nederlandse getuigenverklaringen kwam voor de getuigen als een onaangename verrassing.

2.13.4 *Bespreking met Torres over strategie*

- 348 Eind oktober 2008 had Ferdinandusse aan de LO Post Venezuela gevraagd om aan Torres uit te leggen dat Nederland 'langzaam "beweegt" ivm juridische complicaties'. Ook vroeg hij de LO in dat verband om Torres te vragen of die al had nagedacht over de aanhouding van Poch gezien de problemen met uitlevering als gevolg van het verouderde verdrag tussen Argentinië en Nederland. Ferdinandusse gaf ook aan dat hij graag bereid was met de Argentijnen te overleggen 'hoe de zaak het beste afgedaan kan worden'. Dat zou dan kunnen plaatsvinden tijdens het bezoek van Torres aan Nederland met het oog op de getuigenverhoren. Torres had daarop aangegeven graag van die mogelijkheid gebruik te maken.
- 349 Het gesprek vond plaats in de middag na de getuigenverhoren. Ferdinandusse was daarbij vanwege persoonlijke omstandigheden niet aanwezig. Zijn plaats werd tijdelijk ingenomen door officier van justitie Lucas, die werd vergezeld door de coördinerend rechercheur en de projectleider van het onderzoek naar Poch.
- 350 Van het gesprek met de Argentijnse delegatie dat met behulp van een tolk werd gevoerd is geen formeel verslag opgemaakt maar wel een serie aantekeningen onder de noemer 'bespreking strategie Raaf'. Betrokkenen van het OM en de politie met wie de commissie sprak hadden geen gedetailleerde herinneringen meer aan het onderhoud met Torres.
- 351 Afgaande op de aantekeningen opende Torres met de opmerking dat de getuigenissen van de vier getuigen een bijdrage zouden gaan leveren aan de Argentijnse zaak. Hij zei ook dat Ferdinandusse met hem had afgesproken dat het Nederlandse politiedossier voor hem zou worden gekopieerd. Lucas en het TIM bleek die afspraak nog niet bekend te zijn. De rechercheurs gaven aan dat een groot deel van het dossier gebaseerd was op open bronnen. Het was dus de vraag wat Torres nodig had. Torres zei dat hij daar geen antwoord op kon geven voordat hij de documentatie zou hebben gezien. Bij terugkomst in Argentinië moest er eerst een analyse plaatsvinden en pas daarna zou een beslissing volgen over een eventueel uitleveringsverzoek.
- 352 Volgens de aantekeningen maakte Lucas uit die laatste opmerking van Torres op 'dat ze een vervolging wel zagen zitten', waarop Torres antwoordde dat dit 'zeker' het geval was. Volgens Lucas was dat ook de wens aan Nederlandse zijde: 'Wat we hier hebben is alles.' Verder wees hij er op dat het gezien de beperkte jurisdictie 'lastig [is] om verder te gaan in het onderzoek'.
- 353 Lucas stelde vervolgens de vraag hoe Poch naar Argentinië gekregen kon worden: 'Of gaan we info over zijn verblijf in een ander land doorgeven. Dat zijn opties waar we over na moeten denken.' Hij zei te vinden dat Poch in Argentinië berecht moest worden, maar dat vanwege het ontbreken van een uitleveringsverdrag Nederland Poch 'niet zomaar' kon uitleveren: 'Mijn idee is dat we de info verstrekken als we de info hebben dat Poch in een ander land verblijft.' Het zou dan ook beter zijn wanneer Nederland en Argentinië zouden samenwerken om tot een aanhouding in een ander land te komen.
- 354 Torres gaf in reactie daarop aan dat hij geen problemen zag met uitlevering maar dat dit anders lag bij aanhouding in een ander land omdat er dan wel een verdrag moest zijn. Hij zag als eerste mogelijkheid dat Poch het Nederlanderschap zou worden ontnomen op grond van een verzoek tot uitlevering. Lucas zei dat er dan wel eerst een vervolging ingesteld moest zijn.

- 355 Torres gaf aan dat hij de komende woensdag (na zijn terugkeer in Argentinië) verder zou gaan met het onderzoek en 'bijvoorbeeld' informatie over Poch zou gaan ophalen bij het leger. In dat verband wees hij erop dat dan een afbreukrisico zou kunnen ontstaan omdat misschien iemand van de zaak te weten zou komen. Daarom was het volgens hem nodig dat de Nederlandse politie Poch 'onder controle' hield. Als het moment daar zou zijn om hem aan te houden mocht het niet zo zijn dat Poch weg was.
- 356 Lucas gaf in reactie daarop aan dat 'we parallel op [kunnen] blijven lopen, en hem trachten onder controle te houden'. Vervolgens kwam hij nogmaals terug op het feit dat het gezien de juridische moeilijkheden 'lastig' was om de zaak in Nederland voort te zetten. Nederland zou gaan bestuderen 'of we kunnen uitleveren'.
- 357 Toen Torres op het eind van het overleg gevraagd werd of Argentinië Poch zou aanhouden als hij 'morgen' in Argentinië zou landen antwoordde Torres dat hij in dat geval aangehouden kon worden. Over de reactie op de vraag of hij dat dan ook daadwerkelijk zou doen werd genoteerd: 'Licht, geen antwoord.'
- 358 De commissie merkt naar aanleiding van de woorden van Lucas over een eventuele aanhouding in een derde land op dat dit al sinds mei 2008 binnen het Nederlandse onderzoek als een van de opties gold naast uitlevering aan Argentinië en een strafvervolging in Nederland.

2.13.5 Antwoord op aanvullend rechtshulpverzoek

- 359 Al begin oktober 2008 had Ferdinandusse via de LO Post Venezuela aan Torres laten weten dat hij een tweede, aanvullend Nederlands rechtshulpverzoek kon verwachten 'met nog wat vragen'. De antwoorden waren nodig 'om verder te gaan met ons onderzoek'. Volgens Ferdinandusse betekende dat niet 'dat wij de zaak per se zelf willen houden: we staan open voor hun rechtshulpverzoek en zullen graag met ze overleggen over hoe de zaak het beste afgedaan kan worden. Maar gezien de juridische complicaties vinden wij het nodig om ook ons eigen onderzoek door te zetten tot we zeker weten hoe de zaak wordt afgedaan'.
- 360 Ferdinandusse gaf bij de commissie aan dat het aanvullende rechtshulpverzoek een extra poging was om concreet bewijs uit Argentinië te verkrijgen. Hij had het verzoek ingediend ondanks de gedachte dat de kans aanwezig was dat het op een vervolging in Argentinië zou uitdraaien. Daarover bestond op dat moment echter nog geen uitsluitel en daarom werd het eigen onderzoek onverminderd voortgezet om te kunnen bepalen welke mogelijkheden er nog lagen om tot een succesvolle vervolging te komen.
- 361 Het rechtshulpverzoek bestond uit vijftien vragen in twee categorieën. De eerste categorie betrof informatie over het lot van verdwenen personen. De vragen raakten zowel het bestaan van feitelijke informatie hierover als eventuele instructies van de kant van de marine met betrekking tot het al dan niet verstrekken van informatie. Verder werd gevraagd of Poch na zijn emigratie nog in contact was geweest met de Argentijnse autoriteiten over zijn activiteiten voor de Argentijnse marine; en zo ja, of hij toen informatie had gegeven of geweigerd te geven betreffende verdwenen personen.
- 362 De tweede categorie vragen was geplaatst onder het hoofd 'Gedwongen verdwijningen'. Ze hadden onder meer betrekking op het roulatiesysteem dat ervoor zorgde dat iedere officier wel eens dienst deed op het ESMA-complex. Specifiek was een vraag of er gegevens waren over de deelname van Poch aan dat systeem. Daarnaast was er een aantal vragen betreffende de uitvoering van de dodenvluchten, meer in het bijzonder naar lijsten van afgevoerde gevangenen en van hen die aan boord waren gegaan. Ook werd gevraagd naar ooggetuigen en mogelijk reeds afgelegde getuigenverklaringen.

- 363 Net als bij het eerste rechtshulpverzoek ging er ook bij het aanvullende rechtshulpverzoek iets mis bij de verzending via de officiële weg op 8 oktober 2008.⁴⁴ Dat had tot gevolg dat het officiële verzoek op het moment dat Torres Nederland bezocht nog steeds niet in Buenos Aires was gearriveerd. Torres, die het rechtshulpverzoek wel al op 30 oktober 2008 ‘ivm tijdsdruk’ rechtstreeks van Ferdinandusse had ontvangen, had laten weten dat hij in ieder geval tijdens zijn bezoek de vragen in het rechtshulpverzoek informeel zou bespreken.
- 364 Tijdens het overleg op 8 december 2008 gaf Torres een reactie naar aanleiding van de vijftien vragen uit het aanvullend rechtshulpverzoek. Op de meeste kon hij geen antwoord verstrekken omdat zaken niet bekend waren of daarvan geen vermeldingen waren aangetroffen in processtukken. Wel gaf hij aan dat ex-marineleden die waren gehoord ‘geen enkele informatie vrijwillig hebben bijgedragen’, met de kanttekening dat ‘niemand kan worden gedwongen een verklaring af te leggen tegen zichzelf’.
- 365 Torres gaf aan dat uit verklaringen bij de processtukken bleek dat er sprake was van een rotatiesysteem maar dat er ‘geen documentaire vermeldingen in de processtukken [zijn] waaruit blijkt van het bedoelde rotatiesysteem’.
- 366 Op de laatste acht vragen kon Torres geen antwoorden geven. Zijn uitgebreide toelichting kwam erop neer dat deze vragen op dat moment ook onderdeel uitmaakten van het Argentijnse onderzoek, dat zich nog bevond in ‘het instructietraject (voorbereidende procedure en inleiding)’. In deze periode lag het accent nog op het verkrijgen van alle bewijselementen en kon nog niet worden bevestigd dat sommige feiten waren bewezen. Daar nu uitspraken over doen zou volgens Torres in zijn zaak tot wraking kunnen leiden.
- 367 Torres liet een schriftelijke in het Spaans gestelde notitie met zijn reactie achter onder de gelijktijdige toezegging dat een formeel antwoord op het rechtshulpverzoek nog zou volgen via de diplomatieke weg. Dit stuk en een eigen vertaling in het Nederlands trof de commissie aan in het politiedossier, respectievelijk het dossier van het LP. Het formele antwoord, in het Spaans en met een Nederlandse vertaling werd op 10 februari 2009 aan ambassadeur Soeters verstrekt. Op 18 februari 2009 zond Buitenlandse Zaken het door aan Justitie (AIRS) die het op 27 februari 2009 doorstuurde naar het Landelijk Parket.
- 368 Het merkwaardige feit doet zich voor dat naderhand de indruk is ontstaan dat het tweede rechtshulpverzoek nooit is beantwoord. De commissie constateerde dat het OM op 16 januari 2018 op herhaalde vragen⁴⁵ van journalist Jos Slats van het onderzoeksprogramma Reporter als reactie gaf dat Nederland nooit een antwoord had ontvangen op het aanvullende rechtshulpverzoek. Gevraagd naar een verklaring voor deze incorrecte mededeling is het OM op verzoek van de commissie intern nagegaan waarop deze mededeling was gebaseerd, hetgeen niet tot resultaat heeft geleid.
- 369 De commissie trof bij haar onderzoek de originele note verbale niet in de archieven aan. Een uitgebreide zoektocht door het OM na een vraag van de commissie, waarbij ook de politie is geraadpleegd, leidde niet tot resultaat. Het OM gaf daarbij aan dat er destijds bij het OM geen sprake was van centrale dossiervorming, wat het zoeken bemoeilijkte. Ook in het archief van Buitenlandse Zaken en dat van Justitie zijn de stukken niet aangetroffen. Wel werd uiteindelijk een kopie aangetroffen van de officiële Nederlandse vertaling van het antwoord, die van de note verbale onderdeel uitmaakte. De tekst is nagenoeg gelijklopend aan de vertaling van de notitie die Torres bij zijn bezoek op 8 december 2008 achterliet.

---

44 Ditmaal ontbrak in eerste instantie de apostillestempel op de Nederlandse vertaling van het rechtshulpverzoek wat tot administratieve vertraging leidde. Vervolgens ging er iets mis met de diplomatieke verzending. Ambassadeur Soeters informeerde Ferdinandusse op 11 december 2008 dat hij het rechtshulpverzoek die dag pas had ontvangen omdat de koerierszak ‘lange tijd’ in Havana (Cuba) had gelegen waarna het ‘geruime tijd’ had gekost om de koerierszak vrij te krijgen. Soeters liet weten dat hij het rechtshulpverzoek diezelfde dag aan het Argentijnse ministerie van Buitenlandse Zaken had verstrekt.

45 Slats had zijn vragen ook al in 2014 gesteld maar kreeg er toen geen antwoord op omdat de zaak tegen Poch toen nog liep. Hij deed een hernieuwde en ditmaal succesvolle poging na de vrijspraak van Poch op 29 november 2017.

370 De commissie heeft de gang van zaken rond het antwoord op het rechtshulpverzoek ook voorgelegd aan Ferdinandusse. Hij kon niet verklaren waarom het antwoord administratief niet goed is afgehandeld. Zelf was hij in die periode enige tijd niet aanwezig en werd het dossier Poch waargenomen. Mogelijk heeft dat ertoe geleid dat niet dezelfde mate van controle op het dossier is uitgevoerd als hij gewoon was zelf te doen. Ferdinandusse gaf aan dat hij ook niet uitsloot dat het belang om de zaak administratief goed af te hechten afnam toen in december 2008 duidelijk werd dat Argentinië de zaak zelf ging doen.

2.13.6 Besluit tot bevrozen van het Nederlandse onderzoek

- 371 Over wat er in de weken na het bezoek van Torres binnen het onderzoek gebeurde biedt alleen de zogenaamde onderzoeksmonitor over de maand december 2008, die werd opgemaakt op 21 januari 2009, enig uitsluitel. De commissie heeft geen andere bescheiden aangetroffen die inzicht bieden in wat er in die maand gebeurde.
- 372 In de onderzoeksmonitor werd verwezen naar het bezoek van onderzoeksrechter Torres; naar aanleiding daarvan zou er in Argentinië worden overwogen of er een succesvolle vervolging kon worden ingesteld. Over de juridische constructie van een mogelijke uitlevering bestond nog altijd onduidelijkheid: 'er zijn weliswaar mogelijkheden maar niet met betrekking tot deze feiten'. Die mogelijkheden zouden er wel zijn 'als het feitencomplex wordt gewijzigd naar marteling/foltering'. Het OM boog zich over de te volgen lijn.
- 373 Het aanvullende rechtshulpverzoek had 'duidelijkheid gegeven omtrent de mogelijkheden die er momenteel in Argentinië bestaan om onderzoek te doen naar het militaire verleden van Poch'. Er kon onderzoek worden gedaan naar zijn militair dossier, 'er moet dan echter eerst duidelijkheid komen over de vervolgbaarheid van verdachte Poch in Argentinië'. Een besluit daarover werd verwacht in februari of maart 2009.
- 374 Het Nederlandse onderzoek in open bronnen had 'het waarheidsgehalte van de uitspraken van verdachte over de dodenvluchten bevestigd'.⁴⁶ Ook hadden inmiddels andere getuigen de uitspraken van Poch bevestigd. Het rechtshulpverzoek aan Spanje had inmiddels duidelijk gemaakt 'dat er vluchtroosters beschikbaar zijn van de marinevluchten van destijds'. Tevens waren de bekende verklaringen van Scilingo verkregen evenals documentatie over gebruikte vliegtuigen bij dodenvluchten. Ook had men de beschikking gekregen over het boek 'Sempre nunca más' dat kort na de verschijning uit de handel was genomen. In dat boek werden namen genoemd van marineofficieren die betrokken waren bij de dodenvluchten.
- 375 In de conclusies werd echter vermeld dat 'meer gedetailleerde informatie' gewenst was en dat daarom een aanvullend rechtshulpverzoek aan Argentinië was verzonden. De antwoorden hierop evenals het resultaat van de uitvoering van het rechtshulpverzoek aan de Spaanse autoriteiten waren 'waar het gaat om aanwijzingen naar Poch persoonlijk niet toereikend geweest'. Daarom zou er nader onderzoek in Argentinië dienen plaats te vinden ter bewijsvergaring. Voordat daartoe een besluit zou worden genomen zou echter eerst de definitieve beslissing van de Argentijnen over vervolging van Poch afgewacht worden.
- 376 Na een evaluatie met het OM was daarom besloten het onderzoek te 'bevrozen' (elders is vermeld dat het onderzoek 'in de slaapstand' is gezet). Eerst diende er zekerheid te komen over vervolging in Argentinië, een mogelijkheid die bij de start van het onderzoek nog niet bekend was en pas lopende het onderzoek door de Argentijnen was gemeld. Het OM deed nu onderzoek naar 'de juridische constructie hiervan'. Vooralsnog lag het niet in de verwachting dat er op korte termijn een uitleveringsverdrag met Argentinië kon worden gesloten.
- 377 In het licht van het besluit in december 2008 om het Nederlandse onderzoek te 'bevrozen' heeft de commissie met Ferdinandusse de informatiepositie van het Nederlandse onderzoek op dat moment besproken. Gevraagd naar de betekenis van de door Argentinië verstrekte informatie gaf Ferdinandusse aan dat de eerste resultaten bemoedigend waren geweest. Poch stond op een lijst van vliegers uit die jaren en

---

46 De commissie meent dat dit moet worden gelezen als dat het bestaan van dodenvluchten is bevestigd, niet van een eventueel aandeel van Poch daarin.

- ook bleek hij op dezelfde basis geleverd te zijn geweest als Scilingo; in combinatie daarmee was er een verklaring van Scilingo over een bijeenkomst met alle officieren waar openlijk over gevoelige zaken was gesproken. De meer specifieke informatie uit de marinearchieven heeft het TIM volgens Ferdinandusse echter nooit ontvangen – de commissie heeft ook geen aanwijzingen gevonden dat een destijds aan de CIE toegezegd dossier, waaraan ook Brenninkmeijer refereerde tijdens zijn eerste reis, ooit is verstrekt.
- 378 Ferdinandusse gaf aan dat hij niet kon inschatten hoe gemakkelijk of moeilijk het was om in Argentinië informatie in de archieven te vinden. Daarbij speelde ook de vraag mee – die niet alleen Ferdinandusse maar zoals al eerder aangegeven ook de onderzoekers van het TIM bezighield – of Argentinië wel alle informatie verstrekke waarover het beschikte of dat men informatie achterhield omdat men zelf wilde gaan vervolgen.
- 379 In dit verband speelde volgens Ferdinandusse ook mee dat een groot deel van het bewijs in dit soort zaken uit de context moet komen in plaats van bewijs op de persoon. Het horen van getuigen was onvoldoende; er was meer en concreter bewijs nodig en dat diende uit Argentinië te komen. Dat was voor Ferdinandusse ook een belangrijk argument waarom vervolging beter in Argentinië kon plaatsvinden dan in Nederland.
- 380 Volgens Ferdinandusse was altijd de insteek geweest om te zien ‘hoever we kunnen komen’ ook al was de verwachting dat het onderzoek buitengewoon moeilijk zou zijn. Op het moment dat de Argentijnen aangeven dat zij zelf de vervolging wilden uitvoeren gaf hem dat niet het recht of de plicht om zich op de hoogte te stellen over welk bewijsmateriaal Argentinië beschikte. Het Nederlandse onderzoek werd opgehouden omdat niet duidelijk was hoe het onderzoek door Argentinië zou gaan verlopen. Voor Nederland stonden nog altijd onderzoeksopties open die nog niet waren beproefd, waaronder een huiszoeking zoals die uiteindelijk na de aanhouding van Poch plaatsvond en waarbij diens logboeken waren aangetroffen.
- 381 Ferdinandusse gaf in verband met de vraag naar bewijs aan dat de betrokkenheid van Poch bij de dodenvluchten nog bewezen moest worden. Omdat een dergelijke zaak zich nog niet eerder had voorgedaan was voor het TIM echter ook niet duidelijk welk bewijsmateriaal daarvoor precies vereist zou zijn. Het enige wat het TIM kon doen was laten zien dat het onderzoek serieus werd aangepakt.

2.14 Voorjaar 2009

2.14.1 Argentijns uitleveringsverzoek

- 382 Op 30 december 2008 vaardigde Torres de Verordening van dagvaarding tot het verhoor en detentie van Poch uit met het oog op diens uitlevering. Daarin stond dat Torres van mening was dat er voldoende redenen waren om Poch te verdenken ‘van deelneming in het plegen van de onderzochte illegale feiten’. Om die reden diende hij te worden verhoord. Omdat het om belangrijke feiten ging die hem ten laste waren gelegd moest hij met het oog op het verhoor in detentie worden genomen. Een verzoek daartoe zou moeten worden afgegeven aan de Nederlandse officier van justitie.
- 383 Al op 28 juli 2008 had Ferdinandusse aan de LO Post Venezuela gevraagd om, als de gelegenheid zich voordeed, de Argentijnse autoriteiten ‘informeel [te] laten weten dat zij in ieder geval niet zonder nader overleg een uitleveringsverzoek moeten doen aan ons’ omdat Nederland daar op dat moment niet aan kon voldoen ‘gelet op de inhoud van het bilaterale verdrag’. Bij afwezigheid van Ferdinandusse tijdens het bezoek van Torres op 8 december 2008 was het vraagstuk van uitlevering dan wel aanhouding in een derde land door Lucas, de OM-collega die hem verving, aan de orde gesteld. Ook hij had aangegeven dat er juridische complicaties waren rond uitlevering en geopperd om gezamenlijk naar de mogelijkheid te kijken om Poch in een ander land aan te houden.
- 384 Desondanks ontving Ferdinandusse op 3 februari 2009 zowel rechtstreeks van Torres’ secretaresse als via ambassadeur Soeters de Nederlandse vertaling van een Argentijns verzoek tot uitlevering van Poch zoals dat via de officiële kanalen zou worden ingediend. Hij zond het bericht op 5 februari 2009 door aan AIRS waarbij hij om een gezamenlijk overleg vroeg zodra het verzoek was binnengekomen ‘zodat we dan

nog eens met elkaar een analyse kunnen doen van de (on)mogelijkheden van dit concrete verzoek'. Drie dagen later, op zondag 8 februari 2009, zond hij AIRS een uitgebreide nota met observaties en vragen over de juridische complicaties bij het uitleveringsverzoek. In de begeleidende mail gaf hij aan dat het 'inderdaad een heel naar verhaal [is] en ook nog eens heel lastig' omdat het verzoek 'niet heel duidelijk' was opgesteld. Hij wierp daarbij de vraag op 'of we het signaal moeten geven dat ze het helemaal moeten intrekken of dat ze het moeten aanpassen of aanvullen'. Op 10 februari 2009 liet AIRS aan Ferdinandusse weten dat het 'heel fijn' zou zijn wanneer de Argentijnen hun verzoek zouden aanpassen ('verduidelijken en inkorten zou ik zeggen'). Ook zond AIRS opmerkingen mee bij het memo dat Ferdinandusse eerder had toegestuurd.

- 385 Mede op basis van de reactie van AIRS schreef Ferdinandusse op 10 februari 2009 een informele brief aan Torres die op 16 februari 2009 (de brief moest ook nog vertaald worden) per e-mail aan Torres werd verzonden. Hij gaf daarin aan dat tot zijn spijt de juridische mogelijkheden om iets tegen Poch te ondernemen in Nederland beperkt waren. Een ander probleem was dat uitlevering was uitgesloten vanwege het uit 1893 stammende verdrag tussen beide staten. Gezien al deze problemen deed hij Torres enige suggesties aan de hand.
- 386 De eerste suggestie was dat hij de verdachte liet aanhouden in een ander land dan Nederland, waarmee Argentinië een uitleveringsverdrag had dat geen obstakels vormde. Een andere mogelijkheid was het aanpassen van het verdragskader. De derde suggestie was dat Ferdinandusse een denaturalisatieprocedure zou starten tegen de verdachte om - indien mogelijk - hem zijn Nederlandse nationaliteit te ontnemen. Die procedure zou echter mogelijk meer dan een jaar in beslag nemen en het was onmogelijk om de verdachte zo lang in detentie te houden. Tot slot noemde Ferdinandusse de - lastige - mogelijkheid van een vervolging in Nederland. Hij voegde daar echter aan toe dat berechting in Argentinië volgens hem de meest passende reactie was gelet op de Argentijnse belangen in deze zaak, zoals hij al eerder had laten weten. In ieder geval verdiende het volgens Ferdinandusse aanbeveling 'uw uitleveringsverzoek (voor nu) in te trekken'. Wel gaf hij aan nog in overleg te zijn met het ministerie van Justitie om te zien of er nog andere manieren waren om de juridische problemen op te lossen, bijvoorbeeld door een aanpassing van het uitleveringsverdrag. Ook dat zou echter geruime tijd in beslag nemen.
- 387 Voordat de brief was verzonden werd op 13 februari 2009 het via de Argentijnse ambassade ingediende officiële uitleveringsverzoek bij Buitenlandse Zaken ingeboekt. Op 17 februari 2009, de dag na de verzending van de brief aan Torres, berichtte AIRS aan Ferdinandusse dat het uitleveringsverzoek 'toch' was binnengekomen en dat AIRS vreesde het op dit moment te moeten afwijzen. Wel onderzocht AIRS of men samen met de directies beleid en wetgeving iets kon doen met betrekking tot de verdragen.
- 388 Op 18 februari 2009 ontving ambassadeur Soeters in Buenos Aires bezoek van Torres. Die bleek niet gelukkig te zijn met het bericht van Ferdinandusse. Torres kondigde aan dat hij het 'onderhands' zou beantwoorden in de hoop via Ferdinandusse nog invloed op het antwoord te kunnen uitoefenen voordat het officieel werd. Torres deelde in dat verband Soeters mee dat bij zijn weten het rechtshulpverzoek door Buitenlandse Zaken in Den Haag nog niet was doorgestuurd [aan Justitie]. Ook gaf Torres tegenover de ambassadeur aan dat het in Argentinië juridisch onmogelijk was om het rechtshulpverzoek in te trekken. Hij kondigde tevens aan dat de Argentijnse ambassadeur in Den Haag hierover mogelijk een demarche zou gaan verrichten bij Buitenlandse Zaken.
- 389 Voor Ferdinandusse was dit laatste aanleiding om op 23 februari 2009 bij de leiding van het Landelijk Parket aan te geven dat het mogelijk nuttig was om via het Parket-Generaal de minister van Justitie in te lichten 'voor contact met Buiza'. Bij deze gelegenheid zond hij ook de informele brief mee die hij eerder aan Torres had verzonden. Er vond daarop overleg plaats tussen het Parket-Generaal en AIRS waarbij AIRS liet weten dat er contact was geweest met de 2e secretaris van de Argentijnse ambassadeur. AIRS had hem 'uitgelegd hoe de juridische vork in de steel zit en wat Argentinië zou kunnen doen om uit de impasse te komen'. Het betrof opties zoals het eventueel openbreken van het sterk verouderde verdrag en een mogelijke aansluiting van Argentinië bij het desbetreffende Raad van Europaverdrag.

- 390 Twee dagen later, op 25 februari 2009, belde de Argentijnse ambassadeur in Den Haag, S. (Santos) Goñi, Ferdinandusse om een onderhoud bij Buitenlandse Zaken aan te kondigen. Hij zou, zo gaf hij aan, bij die gelegenheid zijn waardering uitdrukken voor 'onze positieve houding tov samenwerking' en eveneens het besluit van Torres overbrengen 'dat zij nu toch gaan proberen aan te houden in het buitenland en hopen op onze samenwerking daarbij en ons vragen geen negatief antwoord te geven op het uitleveringsverzoek maar dat voorlopig onbeantwoord te laten'.
- 391 Toen Buitenlandse Zaken later die dag het uitleveringsverzoek van Argentinië doorgeleidde naar Justitie ging dat vergezeld van een 'non paper' dat de Argentijnse ambassadeur bij zijn bezoek aan het departement had afgegeven. In dat document werd gewezen op het grote belang van een vervolging in het licht van het beleid van de Argentijnse regering 'regarding the judgment of those responsible for State terrorism'. In dat licht was het belangrijk dat er voorlopig geen antwoord zou komen op het uitleveringsverzoek. Dat zou de voorbereiding en coördinatie mogelijk maken van 'the international capture of Mr. Poch'. Informeel, zo blijkt uit een opmerking van een betrokken medewerker van Buitenlandse Zaken deden de Argentijnse autoriteiten het verzoek aan Nederland om het uitleveringsverzoek niet formeel af te wijzen 'vanwege de negatieve publiciteit voor beide landen'.
- 392 Ferdinandusse liet aan AIRS weten dat hij, nu er 'geen onvrede meer [lijkt] te zijn' contact op zou nemen met Torres om te bezien of Nederland nog op enige wijze bijstand kon verlenen aan zijn onderzoek.
- 393 Op 10 maart 2009 schreef Ferdinandusse een tweede informele brief aan Torres. Nu de Argentijnen hadden besloten om te proberen Poch in het buitenland aan te houden liet hij weten dat Nederland bereid was 'waar wij kunnen' om Argentinië te ondersteunen in het verdere verloop van hun onderzoek. Daartoe deed Ferdinandusse Argentinië de suggestie om een nieuw rechtshulpverzoek in te dienen waarin onder meer zou worden gevraagd 'om verstrekking van alle informatie die relevant is voor uw onderzoek, inclusief informatie over de huidige contacten en activiteiten van de heer Poch en informatie over zijn activiteiten tijdens de door u onderzochte periode.' Hij merkte daarbij tevens op dat wanneer Torres van oordeel was dat de door hem onderzochte feiten vielen onder het Verdrag tegen Foltering van 1984 'het voor ons behulpzaam [is] als u naast het toepasselijke Uitleveringsverdrag tussen onze landen tevens het Verdrag tegen Foltering vermeldt in uw rechtshulpverzoek'.
- 394 In het vervolg van zijn brief gaf Ferdinandusse aan dat wanneer Torres hem 'een dergelijk breed geformuleerd verzoek om informatie' zou doen, hij hen zo goed mogelijk zou kunnen informeren 'omdat dit verzoek de rechtsbasis kan zijn voor verschillende opsporingsbevoegdheden die wij anders niet kunnen uitvoeren'. Gezien de juridische complicaties bij het ingediende uitleveringsverzoek was het 'handiger om een nieuw, zelfstandig rechtshulpverzoek te doen en niet een aanvulling op of een verwijzing naar uw eerdere uitleveringsverzoek'. Ferdinandusse vroeg Torres daarnaast om 'mij direct in te lichten als u Poch hebt laten aanhouden'.
- 395 Torres reageerde op 31 maart 2008 dat hij de suggestie van Ferdinandusse niet kon en wilde volgen en dat het eerder ingediende uitleveringsverzoek volstond.

2.14.2 Eerste verkenningen met oog op aanhouding in buitenland

- 396 Op 3 maart 2009 had Argentinië een internationale signalering van Poch doen uitgaan. Deze werd door Nederland verwerkt op 4 april 2009 met de aantekening dat Poch voor Nederland was gesignaleerd als 'opsporen verblijfplaats, niet aanhouden' – het OM zou zich hiervan overigens pas eind juni 2009 bewust worden. In de Onderzoeksmonitor Raaf van 11 maart 2009 werd opgetekend dat de politie in samenwerking met het OM zou trachten om de Argentijnen met het oog op een aanhouding in Argentinië dan wel in een land waarmee Argentinië een uitleveringsverdrag heeft 'van relevante informatie te voorzien'.
- 397 Vanaf begin april 2009 voerde de politie enkele sonderingen uit naar mogelijkheden voor het verkrijgen van informatie over de bestemmingen van Poch zonder dat daarvoor een vordering bij Transavia nodig was.

Ook werd gekeken naar mogelijkheden voor een eventuele monitoring van zijn reisbewegingen. Deze sonderingen leidden vooralsnog niet tot resultaat.

- 398 Eind april 2009 kreeg de LO Post Venezuela vanuit het TIM te horen: 'Als onze vd naar Argentinië of een ander interessant land voor de Argentijnen reist zullen wij dat op een of andere manier onder de aandacht van de Argentijnen brengen.' Volgens het bericht waren de Argentijnen 'er van overtuigd dat ze een sterke zaak hebben tegen onze man.'
- 399 In de Onderzoeksmonitor over april 2009 werd opgetekend dat het onderzoeksteam in afwachting was van de aanhouding van Poch in het buitenland. Op dat moment zou op basis van een Argentijns rechtshulpverzoek 'een huiszoeking en dergelijke worden georganiseerd. In de tussentijd wordt het onderzoeksteam ingezet in andere onderzoeken'.

2.15 Zomer 2009

2.15.1 Ambtsbericht van 10 juni 2009

- 400 In mei en juni 2009 vond informeel overleg plaats tussen OM, AIRS en de Directie Wetgeving van het ministerie van Justitie over de situatie rond Poch. Het overleg leidde niet tot uitzicht op een oplossing op afzienbare termijn. Voor het Landelijk Parket was dat aanleiding om op 10 juni 2009 een ambtsbericht te sturen aan het College van Procureurs-Generaal. Het Landelijk Parket (Nieuwenhuizen) wees daarin op de 'uiterst gecompliceerde' situatie met betrekking tot een strafvervolgning van Poch in Nederland. Vanaf het begin was duidelijk geweest dat de mogelijkheden tot strafvervolgning in Nederland 'ernstig beperkt' waren. Gelet op die beperkingen had het onderzoek zich gericht op verdwijningen als voortdurende misdrijven tegen de menselijkheid.
- 401 De verrichte onderzoekshandelingen hadden volgens het Landelijk Parket 'de aanvankelijke verdenking bevestigd betreffende de rol van de verdachte in de onderzochte periode'. Tegelijkertijd had het onderzoek nog geen informatie opgeleverd over de identiteit van de slachtoffers. Een strafvervolgning voor gedwongen verdwijningen als voortdurend misdrijf tegen de menselijkheid had in Nederland nog nooit plaatsgevonden en zou allerlei 'juridische complicaties' met zich meebrengen. Daarom vond het Landelijk Parket dat een strafvervolgning in Argentinië de voorkeur verdiende boven strafvervolgning in Nederland. In Argentinië waren de misdrijven gepleegd en de nabestaanden van de slachtoffers bevonden zich daar; ook bevond zich in Argentinië 'de meest relevante informatie' en had Argentinië (in tegenstelling tot Nederland) volledige rechtsmacht over alle misdrijven.
- 402 Het bestaande uitleveringsverdrag stond uitlevering niet toe. Ook het Folteringverdrag bood geen soelaas. De Argentijnen hadden het voornemen uitgesproken om Poch te laten aanhouden in een ander land, maar dat was tot nu toe niet gebeurd en leek moeilijk te realiseren. Ze waren inmiddels informeel op de hoogte gebracht van deze stand van zaken 'alsmede van het feit dat wij graag zullen bezien hoe wij, binnen ons wettelijk kader, op andere wijze kunnen bijdragen aan het Argentijnse onderzoek.' Een inventarisatie van alle juridische problemen en mogelijke oplossingen samen met AIRS en Directie Wetgeving had 'niet geleid tot uitzicht op een oplossing op afzienbare termijn'. Strafvervolgning was juridisch gecompliceerd, uitlevering onmogelijk 'en aanhouding in een ander land eveneens gecompliceerd'. Tegelijkertijd vond het Landelijk Parket het 'van groot belang' gelet op de ernst van de verdenking 'dat verdachte niet ongemoeid wordt gelaten'.
- 403 Als mogelijkheden om uitlevering aan Argentinië mogelijk te maken gaf het Landelijk Parket aan dat het bilaterale uitleveringsverdrag of de Wet overlevering inzake oorlogsmisdrijven kon worden 'gemoderniseerd'. Een derde optie was het opstellen van adequate uitleveringsbepalingen bij de implementatie van het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van personen tegen gedwongen verdwijningen (dat Nederland op 28 april 2008 had ondertekend).

- 404 Nieuwenhuizen concludeerde dat het om al die redenen (nog) niet gewenst was om over te gaan tot strafvervolging 'gezien de complicaties daarbij en de uitdrukkelijke wens van Argentinië deze misdrijven zelf te vervolgen'. Hij gaf voorzitter Brouwer van het College van Procureurs-Generaal daarom in overweging de minister van Justitie op de hoogte te brengen van de door hem geschetste beperkingen van het wettelijk kader en de gevolgen daarvan voor de strafzaak.
- 405 Op 17 juni 2009 zond het College van Procureurs-Generaal een ambtsbericht naar de minister van Justitie dat in grote lijnen het betoog van het Landelijk Parket volgde. Het ambtsbericht was het derde dat de minister in relatie tot de zaak Poch ontving na het eerste van 12 november 2007 en het daaropvolgende van 6 februari 2008. Het College adviseerde de minister aan het slot van het ambtsbericht 'het alsnog daartoe te leiden dat uitlevering van deze verdachte aan Argentinië mogelijk wordt, zodat Argentinië zelf tot berechting van deze verdachte kan overgaan'. Het College was 'uiteraard' bereid om met de minister 'over deze kwestie en mogelijke oplossingen van gedachten te wisselen'. De minister tekende op het ambtsbericht aan dat hij hierover graag een bespreking met de voorzitter van het College wilde voeren.
- 406 Onder tussen boog men zich ook bij Buitenlandse Zaken over de zaak waarbij ook AIRS werd betrokken. Volgens het departement vond Nederland 'het gelet op de ernst van de zaak een zeer ongewenste situatie als betrokkene aan vervolging zou ontkomen. Nederland doet al het mogelijke om dat te voorkomen'. Buitenlandse Zaken droeg op 22 juni 2009 bij AIRS diverse alternatieven aan, waarvan het eerste was de 'aanhouding van betrokkene in een derde land op grond van een door Argentinië uitgevaardigd internationaal verzoek tot opsporing en uitlevering'. Dat laatste had ook de voorkeur van de Argentijnse ambassadeur. Buitenlandse Zaken signaleerde echter dat het de Nederlandse politie en justitie ontbrak 'aan het wettelijk kader om informatie, o.a. over het vlieschema van betrokkene te vergaren'. Een Argentijns rechtshulpverzoek daartoe van de Argentijnse autoriteiten zou in de ogen van Buitenlandse Zaken daarbij als basis kunnen dienen.
- 407 De tweede optie zag Buitenlandse Zaken eveneens in een modernisering van het uitleveringsverdrag; het was echter onduidelijk hoeveel tijd daarmee gemoeid zou zijn. Bovendien gold voor Nederlanders die voor vervolging werden uitgeleverd dat uitlevering alleen mogelijk was wanneer zij vervolgens de opgelegde straf in Nederland mochten uitzitten. Een zogenaamd Wots-verdrag (Wots: Wet overdracht tenuitvoerlegging strafvonnissen) tussen Nederland en Argentinië ontbrak echter. Ook het sluiten van een dergelijk verdrag zou de nodige tijd kosten (AIRS had dit probleem zelf ook al gesignaleerd).
- 408 Over de derde en laatste optie, strafvervolging in Nederland, werd opgemerkt dat een veroordeling onder de WIM 2003 'niet gegarandeerd is'. Niet alleen lag vervolging in Argentinië meer in de rede 'ook zou de zeer ongewenste situatie kunnen ontstaan dat Argentinië het recht op vervolging verliest op grond van het ne bis in idem-beginsel als het in Nederland niet tot een vervolging komt'. Het was gezien dit alles van belang om 'in goed overleg de verschillende mogelijkheden te bezien en gezamenlijk een besluit te nemen over de te volgen koers'.

2.15.2 Argentijnse Interpolverzoeken in juni 2009

- 409 Het bepalen van de door Nederland te volgen koers werd in de loop van juni 2009 ingewikkelder. Op 24 juni 2009 kwam bij het TIM een bericht binnen van Interpol Buenos Aires dat op 22 juni 2009 via fax bij Interpol Den Haag was bezorgd. Het bericht behelsde een verzoek tot voorlopige aanhouding met het oog op uitlevering. De Argentijnse rechtbank had Interpol Argentinië gevraagd om bij de Nederlandse tegenhanger te informeren naar de mogelijke bestemmingen van Poch. Als onderdeel van dat verzoek werd ook gevraagd of het mogelijk was geweest vast te stellen dat Poch zich op zijn woonadres bevond en dat hij inderdaad vlieger bij Transavia was. Tevens werd gevraagd of Transavia internationale vluchten uitvoerde en zo ja op welke bestemming. De daaropvolgende vraag was welke maatregelen genomen zouden worden als de locatie van Poch bekend was en of hij in voorlopige hechtenis kon worden genomen in afwach-

ting van uitlevering aan Argentinië. Ook werd gevraagd om de besluiten en 'aangenomen resoluties' aan te geven met betrekking tot het eerder via diplomatieke kanalen ingediende uitleveringsverzoek. Tot slot was het verzoek om in kennis te worden gesteld van een vertrek van Poch uit Nederland en van de desbetreffende buitenlandse bestemming.

- 410 Diezelfde dag stelde AIRS de KLPD ervan op de hoogte dat Poch niet mocht worden aangehouden met het oog op uitlevering omdat dit laatste niet mogelijk was en er bovendien geen WOTS-relatie bestond tussen Nederland en Argentinië. Poch mocht ook niet worden opgenomen in het Opsporingsregister. Eveneens naar aanleiding hiervan kwam Ferdinandusse er al een dag eerder, op 23 juni 2009, achter dat er sinds 3 maart 2009 een publieke signalering van Poch op de website van Interpol stond.
- 411 Op 26 juni 2009 werden de gegevens over de vluchtbestemmingen van Transavia via Ferdinandusse aan AIRS aangeleverd, die ze op haar beurt verstrekke aan de KLPD ten behoeve van het informeren van Argentinië. Ook werd het adres van Poch bevestigd evenals dat hij piloot was bij Transavia. De overige Argentijnse vragen werden niet beantwoord. Apart daarvan werd via Interpol Den Haag aan Argentinië verzocht om de publieke signalering van Poch, de zogenaamde 'red notice', in te trekken.

2.15.3 Het zoeken naar een oplossing

- 412 Op 25 juni 2009 vond een periodiek overleg plaats tussen minister Hirsch Ballin en collegevoorzitter Brouwer. Daarbij werd vooral gesproken naar aanleiding van het ambtsbericht van 17 juni 2009. Volgens ambtelijke notities naar aanleiding van het overleg ging de minister bij die gelegenheid akkoord met het idee van uitlevering; daartoe moesten verdragen worden gesloten dan wel worden aangepast. Die gewenste aanpassing betrof het uitleveringsverdrag met Argentinië, in de vorm van een aanvullend verdrag, evenals de voorbereiding van een Wots-verdrag. Die wensen had hij ook al genoteerd op de ambtelijke nota van 24 juni 2009 die hij ter voorbereiding op het overleg had ontvangen. Diezelfde nota vermeldde ook het alternatief dat Nederland 'eventueel' de reisbewegingen van Poch aan Argentinië kon doorgeven na een Argentijns rechtshulpverzoek. De minister tekende daarbij echter in de kantlijn aan: 'Dit moet niet.'
- 413 Hirsch Ballin bevestigde tegenover de commissie dat - na de ongeldigverklaring van de amnestiewetten in 2003 en de berichten in 2006-2007 over inspanningen bij onderzoeken naar de militaire repressie - het nieuwe Argentinië weer werd gezien als een rechtsstaat waar mensenrechten geëerbiedigd werden; dat was de reden dat het OM met vertrouwen samenwerkte met de Argentijnen.
- 414 Op 29 juni 2009 verzond Interpol Argentinië een nieuw bericht en verzoek aan de Nederlandse autoriteiten. Het voorafgaande bericht van 22 juni 2008 had meteen geleid tot een Nederlands verzoek om de publieke signalering te verwijderen gezien het daaraan verbonden risico dat Poch daar achter zou komen. Na telefonisch overleg tussen Interpol Buenos Aires en het NCB Den Haag (National Central Bureau van Interpol) over een 'useful work strategy' besloten de Argentijnen om de 'red notice' van de openbare Interpolsite af te halen. Nederland ontving daarvan in het nieuwe bericht de bevestiging tegelijkertijd met de hernieuwde vraag of Den Haag klaar was om een eventueel vertrek van Poch uit Nederland te monitoren. Het verzoek was dat NCB Den Haag in dat geval zowel het land van bestemming als Argentinië daarvan op de hoogte zou stellen. De beslissing tot aanhouding zou dan afhangen van de justitiële- en politieautoriteiten van het land van bestemming.
- 415 Het nieuwste Argentijnse verzoek vormde mede aanleiding tot een overleg op 30 juni 2009 op het ministerie van Buitenlandse Zaken tussen vertegenwoordigers van Buitenlandse Zaken, AIRS en het OM in de persoon van Ferdinandusse. De directeur Westelijk Halfrond, L. (Laurent) Stokvis, benadrukte bij de opening van het overleg volgens het opgemaakte verslag 'de druk vanuit Argentinië mbt deze zaak en de publicitaire en politieke gevoeligheid van de zaak. Minister BZ zit erg op deze zaak.' Vervolgens kwamen alle juridische problemen rond het dossier ter sprake. De afspraak werd gemaakt dat met Justitie in het voortouw 'huiswerk' zou worden gemaakt in de vorm van het inwinnen van informatie bij andere landen over hun ervaringen

- gen met Argentinië. Daarna zouden eventueel via de kanalen van Buitenlandse Zaken nadere vragen aan Argentinië kunnen worden gesteld over hun rechtssysteem, zoals over hun standpunt ten aanzien van het uitleveren of 'wotsen' van eigen onderdanen.
- 416 In een eigen bericht van Ferdinandusse aan de leiding van het Landelijk Parket gaf hij aan dat de ministers van Buitenlandse Zaken en Justitie hun departementen 'tot actie hadden aangespoord'. Zijn verslag bevatte ook de verklaring voor de uitspraak van Stokvis over 'publicitaire gevoeligheid'. De Argentijnse ambassadeur had volgens Buitenlandse Zaken gezinspeeld op media-aandacht. In de weergave van Ferdinandusse: 'zou toch vervelend zijn als zaak volgende week in De Telegraaf staat omdat er niets gebeurt, oid'.
- 417 Daarnaast vermeldde Ferdinandusse dat de minister van Justitie medewerking aan aanhouding in het buitenland 'niet toelaatbaar vindt' vanwege het gevaar van 'verkapte uitlevering', een argument dat Ferdinandusse onjuist vond 'aangezien wij op geen enkele manier verdachte uitlokken of dwingen het land te verlaten'.
- 418 Als uitvloeisel van het overleg bij Buitenlandse Zaken benaderde AIRS diezelfde dag Eurojust met de boodschap dat Nederland 'in zijn maag' zat met een Argentijnse verdachte van misdaden in Argentinië maar die inmiddels ook nog eens Nederlander was geworden, wat de zaak nog ingewikkelder maakte: 'De zaak speelt op hoog politiek niveau (Justitie en BZ) en ligt heel erg gevoelig.' Vandaar dat AIRS het vertrouwelijke verzoek deed 'of jullie eens (heel erg algemeen) rond zouden kunnen vragen wat de ervaringen van jullie collega's zijn met uitlevering en overdracht strafexecutie (wots) met Argentinië.' Daarbij ging het met name om verdachten (veroordeelden) van misdrijven die zijn gepleegd tijdens het Videla-regime. Ook wilde AIRS weten wat andere landen voor ervaringen hadden met rechtshulp door Argentinië met het oog op de vervolging van Argentijnen voor gelijksoortige misdrijven.
- 419 Wat het antwoord op het rechtshulpverzoek van 29 juni 2009 betrof gaf Ferdinandusse op 1 juli 2009 richting onderzoeksteam en AIRS aan dat het rechtshulpverzoek maar onbeantwoord moest blijven en dat gewacht zou moeten worden op de diplomatieke ontwikkelingen 'nu de minister zich blijkbaar op het standpunt stelt dat Nederland niet moet meewerken aan aanhouding in het buitenland'.
- 420 Terwijl het antwoord op het vorige rechtshulpverzoek nog hing kwam er op 3 juli 2009 bij de Nationale Recherche via de Interpollijn opnieuw een Argentijns bericht binnen betreffende een aanhouding van Poch met het oog op uitlevering. Het verzoek was ditmaal om door middel van 'under cover police tasks' vast te stellen wat de komende vluchten van Poch naar bestemmingen buiten Nederland waren. Mocht dat van tevoren bepaald kunnen worden dan was het voornemen om met het desbetreffende land van bestemming samen te werken op zowel het niveau van Interpol als via diplomatieke kanalen. Doel was een voorlopige inhechtenisneming gevolgd door een uitlevering aan Argentinië. Het bericht werd doorgestuurd aan zowel het Parket-Generaal als aan Ferdinandusse. Laatstgenoemde gaf hetzelfde advies en met dezelfde argumentatie om ook op dit verzoek nog maar niet te antwoorden.
- 421 Gezien de toenemende Argentijnse druk en de zinspeling op publiciteit begon Ferdinandusse zich rond deze tijd zorgen te maken. Op 7 juli 2009 voltooide hij een memo over de stand van zaken in het onderzoek Raaf waarop Schram (de opvolger van Lucas als teamleider) op 16 juli 2009 zijn akkoord gaf voordat het naar officier van justitie Van Bruggen en de Parketleiding ging. In het memo vestigde hij de aandacht op het 'huidig afbreukrisico' dat was ontstaan. De zaak had al eens in Vrij Nederland gestaan 'voor aanvang onderzoek' en nu dreigden de Argentijnen met publiciteit terwijl ze ook via Interpol druk uitoefenden. Het zag er daarnaast niet naar uit dat de minister van Justitie 'op korte termijn uitlevering mogelijk wil/kan maken, en het is de vraag of de Argentijnen voldoende geduld hebben voor dat proces'.
- 422 Volgens Ferdinandusse moest het uitgangspunt zijn dat de strafzaak in Argentinië thuishoorde. Vanaf het begin van het Nederlandse onderzoek was duidelijk 'dat onze mogelijkheden beperkt waren door keuzes wetgever, maar niets doen was geen optie i.v.m. ernst feiten'. Nederland kon zelf vervolgen maar dat was

gecompliceerd; die optie zou echter aangehouden worden totdat zeker was of de verdachte wel of niet 'op een redelijke termijn' in Argentinië vervolgd zou worden. Nederland had 'pas op de plaats gemaakt om de Argentijnen de kans te bieden'. Tot duidelijk was dat Poch in Argentinië vervolgd zou worden 'slaapt ons onderzoek.'

- 423 De Nederlandse inspanningen waren er nog steeds op gericht om mee te werken aan onderzoek en vervolging in Argentinië. Dat de verdachte nog niet was aangehouden voor vervolging of uitlevering had eveneens primair te maken met de gebrekkige wetgeving in Nederland '(geen rechtsmacht over misdrijven tegen de menselijkheid, geen uitlevering voor misdrijven tegen de menselijkheid tenzij bilateraal uitleveringsverdrag)'. Nu Nederland zelf niet ging aanhouden in het kader van het eigen onderzoek, uitlevering ook niet zou plaatsvinden en de minister medewerking aan aanhouding in een derde land als verkapte uitlevering zag dreigde het risico van uitlekken van de zaak en als gevolg daarvan negatieve publiciteit.
- 424 Ook binnen het ministerie van Justitie werd ondertussen nagedacht over de beste uitweg uit de situatie. Voor de door de minister gewenste aanpassingen meenden de ambtenaren geschikte buitenlandse voorbeelden te hebben gevonden. Zij meenden begin juli 2009 dan ook dat het moment was gekomen om de Argentijnen eens voorzichtig te bevragen hoe zij dachten over 'uitlevering en wots van eigen onderdanen met dubbele nationaliteit'. Volgens een andere ambtelijke opvatting zou de gewenste aanpassing van de verdragen ook bij een optimistische schatting pas 'over een jaar of vier' in behandeling kunnen worden genomen, waarna de procedure vervolgens nog een jaar zou duren. Als 'mogelijke alternatieve', zij het ook niet probleemloze oplossing werd het idee aangedragen om Poch het Nederlanderschap te ontnemen op basis van een wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap. Blijkens een aantekening van de minister op een nota van 21 juli 2009 over de strafrechtelijke verdragen met Argentinië vond hij dit alternatief, waarvan de secretaris-generaal opmerkte dat deze 'het rechtsgevoel evenzeer bevredigt', 'interessant' en zag hij graag nadere voorstellen. Na ambtelijke discussies over de haken en ogen aan dit voorstel kwam men toch weer uit op aanpassing van verdragen. Het duurde echter nog tot ver in augustus 2009 voordat hierover in overleg met Buitenlandse Zaken vragen waren opgesteld die 'informeel en voorzichtig' en 'vooral niet officieel' aan de Argentijnse autoriteiten gesteld moesten worden met het verzoek om een 'informele reactie'.
- 425 Ondertussen stonden de ontwikkelingen niet stil. Op 23 juli 2009 kwam via Interpol een herhaald verzoek tot preventieve hechtenis van Poch binnen, in aansluiting op het eerdere verzoek van 3 juli 2009. Daarbij luidde specifiek de vraag of vastgesteld kon worden of Poch van plan was om naar het buitenland te reizen. Op 3 augustus 2009 vermeldde de Onderzoeksmonitor met het overzicht van 10 maart 2009 dat de contacten met de Argentijnse overheid 'momenteel [plaatsvinden] op het niveau van het Ministerie van Justitie en het Ministerie van Buitenlandse Zaken'. 'Ondertussen' had Torres gedreigd om naar De Telegraaf te stappen 'als een en ander niet binnenkort geregeld wordt. Zij eisen uitlevering van de verdachte'.

2.15.4 Het vraagstuk van verkapte uitlevering

- 426 Behalve beide betrokken departementen hield vanaf eind juli 2009 ook het Parket-Generaal zich intensief bezig met de zaak, met het oog op een nieuw ambtsbericht aan de minister. Dat gebeurde in nauw overleg met Ferdinandusse maar ook met de bij AIRS met de zaak belaste ambtenaar. De discussie tussen alle betrokkenen concentreerde zich vooral op de kwestie van verkapte uitlevering, waar de minister voor vreesde. Alle andere opties leken namelijk dood te lopen. AIRS bleef van mening dat verstrekking van vluchtgegevens neerkwam op verkapte uitlevering. Ferdinandusse en - tijdens diens afwezigheid wegens vakantie - zijn collega-zaakofficier Van Bruggen waren van mening dat hiervan geen sprake was.
- 427 Van Bruggen gaf op 20 augustus 2009 in een reactie op een van de vele concepten van het ambtsbericht aan dat zij 'fundamenteel anders' aankeek tegen de jurisprudentie die was aangehaald over verkapte uit-

levering. Die had volgens haar namelijk vooral betrekking op het over de grens lokken van een verdachte om die zodoende buiten Nederland te kunnen aanhouden en niet op de verstrekking van vluchtgegevens. Volgens haar was het belangrijk om dit onder de aandacht van de minister en de voorzitter van het College te brengen omdat haar vaak opviel 'dat "in de lijn" op elk nivo de primaire reactie steeds is "Verkapte uitlevering! Doen we niet aan mee!'. Ze was daar 'intern' ook op verschillende niveaus tegenaan gelopen en gezien de reactie van de minister was dat op het departement niet anders'. Inmiddels hadden Ferdinandusse en Van Bruggen het Landelijk Parket ervan kunnen overtuigen 'dat het uitwisselen van vluchtgegevens iets heel anders is dan verkapte uitlevering, wellicht dat het onze Collegevoorzitter lukt dat ook aan de minister uit te leggen.'

- 428 Het vraagstuk werd dringender nadat Ferdinandusse via Soeters had vernomen dat Argentinië een herhaald uitleveringsverzoek ging indienen. Op 14 augustus 2009 was daar nog eens het alarmerende bericht - eveneens van Soeters - aan voorafgegaan dat inmiddels ook een Argentijnse journalist lucht had gekregen van de zaak en hem vragen begon te stellen.⁴⁷
- 429 Op 24 augustus 2009 stelde hij het Parket-Generaal van deze nieuwe ontwikkelingen op de hoogte. Daarbij waarschuwde hij er voor dat de zaak nu 'op de spits' werd gedreven en waarschijnlijk binnenkort op straat zou liggen. Daarmee won het punt van al dan niet meewerken aan aanhouding in het buitenland volgens hem aan belang 'want dat lijkt de enige concrete uitweg uit de huidige impasse'.
- 430 Met het oog daarop schreef Ferdinandusse een uitgebreid memo 'Meewerken aan aanhouding in het buitenland'. Hij verdedigde daarin op basis van allerlei jurisprudentie het verschaffen van inlichtingen over vluchtgegevens en vervolgens aanhouding in het buitenland op basis van allerlei jurisprudentie. Volgens Ferdinandusse was het 'enkel verschaffen van informatie over reisbewegingen waarop Nederland geen invloed heeft betreffende een verdachte van misdrijven die een veel sterkere binding hebben met de buitenlandse rechtsorde dan de Nederlandse (...) niet onrechtmatig'. Hij constateerde dan ook dat er geen sprake was van verkapte uitlevering.
- 431 Op 25 augustus 2009 legde de afdeling Bestuurlijke en Juridische Zaken (BJZ) van het Parket-Generaal het memo en een conceptbrief voor aan voorzitter Brouwer. Naar aanleiding daarvan besprak BJZ op verzoek van het Landelijk Parket de daaropvolgende dag met Brouwer of de optie van een mogelijke aanhouding in het buitenland, gevolgd door uitlevering aan Argentinië, 'met meer kracht verdedigd kon worden' dan in een eerder concept van de brief het geval was. Dit verzoek werd mede ingegeven door het feit dat volgens de afdeling AIRS de minister zelf had aangegeven 'dat het verstrekken van vluchtgegevens of het anderszins meewerken van NL aan aanhouding van de verdachte in het buitenland geen optie is'. Daarom werd Brouwer nu een nieuwe conceptbrief ter ondertekening voorgelegd waarin de optie van medewerking aan aanhouding in het buitenland als de meest wenselijke werd gepresenteerd. Brouwer ging akkoord. Diezelfde dag werd het ambtsbericht aan de minister verstuurd, zij het vooralsnog zonder het memo van Ferdinandusse die het echter wel onderhands aan AIRS stuurde.
- 432 Het College van Procureurs-Generaal gaf in het ambtsbericht aan dat het verstrekken van vluchtgegevens niet moest worden gezien als verkapte uitlevering omdat Poch niet werd gedwongen om Nederland te verlaten. De 'meest wenselijke oplossing' was dan ook om de Argentijnse autoriteiten duidelijk te maken dat de enige manier om op korte termijn tot aanhouding te kunnen overgaan gelegen was in het indienen van een rechtshulpverzoek om informatie over de reisbewegingen van de verdachte 'teneinde aanhouding in het buitenland te bewerkstelligen'. De enige alternatieve 'reële optie' betrof een spoedige aanpassing

---

47 Soeters liet Ferdinandusse op 2 september 2009 weten dat dit volgens hem niet uit de koker van Torres kwam. De journalist had hem verteld dat hij op de zaak Poch was gestuit toen hij gerechtelijke documenten '(kennelijk alhier openbaar)' onder ogen had gekregen over de aanhouding van mensen die betrokken waren bij de ESMA. De journalist was zich bewust van de eventuele gevolgen van publicatie van de naam van Poch en zou dat niet doen, zo hij überhaupt al iets over deze kwestie zou willen melden.

van het bilaterale uitleveringsverdrag en het sluiten van een Wots-verdrag met Argentinië, 'ondanks de te verwachten duur van zo'n traject'.

- 433 Het ambtsbericht vermeldde ook dat op verzoek van AIRS 'het Landelijk Parket sinds enige tijd verregaande terughoudendheid in de communicatie met de Argentijnse autoriteiten [betracht] teneinde uw ministerie de regie te geven in deze gevoelige kwestie, zowel over de te nemen stappen als de communicatie daarover'. Het College gaf tot slot aan graag op korte termijn 'uw gevoelens in deze kwestie' te vernemen; uiteraard was het College ook gaarne bereid daarover met de minister van gedachten te wisselen.

2.15.5 Problemen met hernieuwd uitleveringsverzoek

- 434 Op 25 augustus 2009 kreeg Ferdinandusse via Soeters een kopie van het uitleveringsverzoek zodat hij kennis kon nemen van de inhoud. Het uitleveringsverzoek kwam als een verrassing omdat Torres eind maart een suggestie van Ferdinandusse voor een aangepast rechtshulpverzoek had afgewezen aangezien het uitleveringsverzoek volstond. Daarnaast had Argentinië verzocht om geen reactie te geven op het uitleveringsverzoek, onder meer omdat dit tot slechte publiciteit voor beide landen kon leiden. Ondanks dit alles stelde Torres in het hernieuwde uitleveringsverzoek:

'In aanmerking nemende: Dat er geruime tijd verstreken is sinds de datum waarop men om uitlevering heeft verzocht van Julio Alberto Poch en men tot op heden geen antwoord heeft ontvangen aangaande de behandeling van het desbetreffende rechtshulpverzoek, dringt men er bij de Nederlandse rechterlijke autoriteiten op aan om de verzochte uitlevering in behandeling te nemen en wijzen wij nogmaals op de belangen die deze rechterlijke macht heeft bij de uitlevering van Julio Alberto Poch.'

- 435 Het officiële verzoek was ditmaal gebaseerd op het Folteringverdrag. Het werd op 28 augustus 2009 door de Argentijnse ambassade in Den Haag via de gebruikelijke weg aangeboden. Op 1 september 2009 vond bij Buitenlandse Zaken een overleg plaats tussen de Argentijnse ambassadeur S. (Santos) Goñi, die werd vergezeld door de tweede secretaris van de ambassade, en op zijn verzoek vertegenwoordigers van een drietal directies van Buitenlandse Zaken evenals vertegenwoordigers van Justitie. De ambassadeur wenste 'de zaak P' te bespreken ondanks het feit dat hij nog niet over alle antwoorden beschikte op de tien Nederlandse vragen over eventuele verdragsaanpassingen die via hem inmiddels informeel waren ingediend.
- 436 De ambassadeur produceerde tijdens de bijeenkomst een 'non paper' waarin werd gesteld dat het uitleveringsverzoek door de Argentijnse rechter was voorbereid 'in order to satisfy the new Dutch requests'. Nieuwe vertragingen van de kant van de Nederlandse autoriteiten zouden volgens het 'non paper' een 'lack of political willingness' tonen met betrekking tot het aanvaarden van de gevraagde uitlevering.
- 437 Volgens het door AIRS opgestelde vertrouwelijk verslag dat op 7 september 2009 ook aan de minister werd verstrekt, was Argentinië niet bereid tot het openbreken of sluiten van verdragen vanwege de zaak Poch. De ambassadeur stond 'een snelle (politieke) oplossing' voor middels een teken van betrokkenheid door Nederland op korte termijn 'zoals bijvoorbeeld aanhouding van Poch, al was het maar voor korte duur'. Hij was van mening dat van Argentijnse zijde 'voldoende inbreng was geweest en dat Nederland nu aan zet is': 'Nederland had immers zelf de zaak Poch onder de aandacht van de Argentijnse autoriteiten gebracht.'
- 438 Van Nederlandse kant werd uitgelegd dat men 'hier niet stil heeft gezeten' maar dat alle mogelijkheden tot uitlevering waren onderzocht. Deze waren echter 'doodgelopen' op de nationaliteit van Poch, het bilaterale uitleveringsverdrag en de Nederlandse Uitleveringswet. Ook het nieuwe (aanvullende) uitleveringsverzoek, dat was gestoeld op het Folteringverdrag, kon niet tot het gewenste resultaat leiden 'nu het Folteringverdrag verwijst naar bestaande (bilaterale) verdragen en de nationale wetgeving van de aangezochte staat'. De ambassadeur beweerde in reactie 'dat juist op Nederlands verzoek [de 'new Dutch requests'] de verdragsbasis in het aanvullende verzoek was gewijzigd in het Folteringverdrag'. Hij was dan ook niet blij met de juridische tegenwerpingen tegen het verzoek.
- 439 Volgens het verslag was het wel de bedoeling geweest van Buitenlandse Zaken en Justitie om, wanneer de Argentijnen wel hadden laten blijken open te staan voor aanpassen dan wel sluiten van verdragen, een

- wijziging van de verdragsbasis in bijvoorbeeld het Folteringverdrag te suggereren. Dat zou één probleem verhelpen 'omdat in dat geval niet twee verdragen maar alleen een wotsverdrag zou moeten worden gesloten'. Die weg was nu door de ambassadeur afgesloten.
- 440 De opmerkingen over de 'new Dutch requests' bleken te verwijzen naar de opmerkingen van Ferdinandusse in diens informele brief aan Torres van 10 maart 2009. Al meteen na het overleg met de ambassadeur werd bij Ferdinandusse navraag gedaan over de gang van zaken bij het begin van het onderzoek. Hij gaf een toelichting op de gang van zaken en stelde daarbij – zoals de commissie ook constateert – dat hij destijds het Folteringverdrag niet als mogelijke basis voor een uitleveringsverzoek had genoemd.
- 441 Ferdinandusse lichtte tegenover de commissie toe wat de aanleiding was geweest voor zijn opmerking over het opnemen van een verwijzing naar het Folteringverdrag. Deze was gelegen in het feit dat Torres in zijn eerdere rechtshulpverzoek bij de beschrijving van de feiten wel vele malen naar foltering verwees maar niet bij de vermelding van de rechtsbasis voor de rechtshulp. De verwijzing naar het Folteringverdrag was relevant omdat in de lezing van Ferdinandusse van het toepasselijk recht het Folteringverdrag 'extra bevoegdheden en verplichtingen met zich meebracht boven het bilaterale uitleveringsverdrag'. Nu de Argentijnen gingen aansturen op aanhouding in het buitenland zou een verwijzing naar het Folteringverdrag een rechtsbasis bieden om reisgegevens te vorderen.
- 442 Ferdinandusse stuurde naar aanleiding van deze kwestie al op 1 september 2009 zijn twee aan Torres gerichte informele brieven naar AIRS. In de begeleidende e-mail benadrukte hij nog eens: 'Ik heb steeds duidelijk gemaakt dat uitlevering er niet in zit en dat wij alleen nog wat in de rechtshulp kunnen betekenen, andere suggesties zijn volkomen uit de lucht gegrepen.'
- 443 Het Parket-Generaal constateerde nog in 2018 dat de tweede brief van Ferdinandusse 'bepaald niet sturend is, het wordt aan dhr. Torres overgelaten om te beoordelen of de verdenking onder de reikwijdte van het verdrag valt.'
- 444 De non-paper die de ambassadeur mondeling had gepresenteerd werd op 4 september 2009 bij Buitenlandse Zaken bezorgd. De dag ervoor had een medewerker van het departement op een receptie bij de Argentijnse ambassadeur opnieuw gemerkt 'dat de kwestie hoog zit bij de Argentijnen'. De tweede man van de ambassade 'verbond de komst van de Argentijnse minister van Buitenlandse Zaken met deze zaak'.

2.16 Aanloop tot de aanhouding

2.16.1 Overleg tussen Hirsch Ballin en Brouwer

- 445 Op het ambtsbericht van het College van Procureurs-Generaal van 26 augustus 2009 had de secretaris-generaal van Justitie, mr. J. (Joris) Demmink eerder aangetekend dat hij 'dit (...) geen sterke casus [vond]'. De minister zelf gaf aan dat het moest worden 'meegenomen' op het eerstkomende overleg met voorzitter Brouwer. Dat overleg vond plaats op 3 september 2009 en was grotendeels gewijd aan het ambtsbericht. Bij het overleg was ook de directeur DJOA/AIRS mr. M. (Marcel) Cramwinckel aanwezig, die verslag uitbracht van het onderhoud met de Argentijnse ambassadeur twee dagen daarvoor. De essentie van dat onderhoud was volgens hem dat de ambassadeur Nederland onder druk zette. Het OM had in het ambtsbericht voorgesteld om op basis van een Argentijns rechtshulpverzoek de vluchtbewegingen door te geven om zo aanhouding in het buitenland te bewerkstelligen. Dat laatste voorstel bleek nu volgens een ambtelijke terugkoppeling van het overleg 'bespreekbaar' voor de minister. De redenering van het OM was 'verdedigbaar' tegenover het risico van het verwijt dat de rechten van de verdediging werden ontdoken. Wel wilde de minister eerst nog de optie van ontneming van het Nederlanderschap 'proberen'. Afgesproken werd dat gezamenlijk nieuwe voorstellen zouden worden opgesteld; er zou op voorstel van Buitenlandse Zaken over

drie weken een nieuw overleg met de Argentijnse ambassadeur plaatsvinden. Die had volgens een notitie van een van de deelnemers aan het overleg op 1 september 2009 gevraagd om 'nog geen NL reactie' op het uitleveringsverzoek te verstrekken. In onderling overleg tussen Buitenlandse Zaken en Justitie werd besloten aan dat verzoek gehoor te geven.

- 446 AIRS belde het standpunt van de minister op 4 september 2009 door aan Ferdinandusse. Later op die dag kwam bij het OM via de politie een ander bericht binnen dat de gebeurtenissen in een stroomversnelling bracht. De Nationale Recherche ontving vanuit luchtvaartkringen het bericht dat Poch op 22 september 2009 zijn laatste vlucht voor Transavia zou uitvoeren vanwege zijn pensionering, een gebeurtenis waarvoor binnen Transavia via een aankondiging aan het personeel aandacht was gevraagd.
- 447 Het bericht kwam aan de orde in de departementale nota van 7 september 2009 aan minister Hirsch Ballin over de 'voortgang uitleveringsverzoek POCH Argentinië'. In de nota werden alle recente ontwikkelingen nog eens op een rij gezet evenals de mogelijke oplossingen en de politieke risico's die verbonden waren aan zowel het verstrekken als niet verstrekken van de reisgegevens van Poch; daarin zou volgens de nota een afweging moeten worden gemaakt. Het afbreukrisico bij verstrekken was in juridisch opzicht klein maar de minister liep 'in politiek opzicht (...) een risico' als zou worden meegewerkt aan wat gezien zou kunnen (maar niet zou moeten) worden als verkapte uitlevering. Wanneer Nederland niet zou meewerken 'aan de thans enige openstaande optie (...) zou u het verwijt kunnen worden gemaakt dat Nederland een vrijhaven is voor oorlogsmisdadigers (...)'.⁴⁸
- 448 In verband met alle benodigde afwegingen werd er in de nota op gewezen dat inmiddels via het OM bekend was geworden 'dat Poch hoogstwaarschijnlijk 22 september a.s. met pensioen gaat'. Dat betekende dat het verstrekken van informatie over vliegbewegingen door Nederland 'nog maar een beperkte tijd mogelijk was, omdat na 22 september a.s. Poch geen reizen meer maakt uit hoofde van zijn beroep'.
- 449 De minister werd de beslissing voorgelegd of hij kon 'instemmen om (op grond van een rechtshulpverzoek) vluchtinformatie aan de Argentijnse autoriteiten te verstrekken ten einde de kans te vergroten dat Poch in het buitenland wordt aangehouden'; bij 'instemmen' was in de marge met de hand genoteerd 'op korte termijn, vóór de 22e'.
- 450 Voordat de minister de hem gevraagde beslissing over al dan niet verstrekken zou nemen speelden zich ook op andere vlakken belangrijke ontwikkelingen af. Op 7 september 2009 had een vertegenwoordiger van Buitenlandse Zaken samen met een collega van Justitie een onderhoud met de Argentijnse ambassadeur. Daarbij bleek nogmaals dat er aan Argentijnse kant 'irritatie' was ontstaan over het feit dat Nederland eerst 'een mogelijke oplossing' aandroeg maar deze vervolgens weer 'als niet of mogelijk niet haalbaar' had afgedaan nadat de Argentijnen eerst op basis daarvan in actie waren gekomen. De vertegenwoordiger van Buitenlandse Zaken had de ambassadeur verzocht om aan zijn autoriteiten door te geven 'dat Nederland er alles aan doet om in deze juridisch zeer complexe zaak tot berechting van betrokkene te komen (...)'. Het memo van Buitenlandse Zaken over het onderhoud vermeldde tevens dat was aangegeven dat op korte termijn aanhouding in een derde land de enige mogelijkheid was. De ambassadeur was in dat verband 'het idee aan de hand gedaan dat Argentinië zelf actief de landen waarop Transavia (de werkgever van *) vliegt kan benaderen (...)'. Als zij bij die landen de signalering van Poch onder de aandacht zouden brengen waren die misschien bereid om inkomend vliegend personeel van Transavia te controleren.
- 451 Ferdinandusse ontving diezelfde dag, mogelijk met het oog hierop, van AIRS een lijst van Europese landen waarmee Argentinië een uitleveringsverdrag had.

48 In verband met dit laatste verwees de nota naar het bijgevoegde artikel van journalist Arnold Karskens in *De Pers* van die dag met de kop: 'Den Haag laat oorlogsbeulen liever lopen. Diplomatieke druk en slechte wetten maken Nederland een vrijhaven voor oorlogsmisdadigers'

- 452 Eveneens op 7 september 2009 vergaderde de leiding van het Landelijk Parket over de (on)rechtmatigheid van het meewerken aan aanhouding in het buitenland. De parketleiding ging vervolgens met die medewerking akkoord. Om dat te bewerkstelligen stonden twee mogelijkheden open. De eerste was de minister vragen om de Argentijnen te bewegen tot het doen van een rechtshulpverzoek op basis waarvan nadere informatie kon worden gevorderd (op 8 september 2009 informeerde AIRS de secretaris-generaal dat het OM een dergelijk voorstel had gedaan). De andere mogelijkheid was om te proberen 'vluchten vast te stellen' door middel van de inzet van observatieteam (OT) 'welke info verstrekt kan worden ogv Interpol verzoek Argentijnen'. Besloten werd ook dat laatste in gang te zetten. De politie kreeg toestemming om, rekening houdend met het gebrek aan vorderingsbevoegdheid, te kijken of er uit luchtvaartkringen nog informatie kon worden verkregen over andere vluchten die Poch vóór 22 september 2009 zou uitvoeren. Aan de hand daarvan zou het OT 'specifieker' kunnen worden ingezet.
- 453 Afgaande op vermeldingen in het Algemeen Journaal Raaf is het besluit door het Landelijk Parket ook besproken met het Parket-Generaal. Het journaal vermeldt althans dat de politie in de eerste week van september van het OM het bericht kreeg 'dat we van de PG's actiever info mochten gaan verzamelen mbt Poch en dat er van verkapte uitlevering geen sprake was'.

2.16.2 Toestemming verstrekking vluchtgegevens

- 454 De vraag of verkregen vluchtinformatie mocht worden verstrekt aan Argentinië en Spanje was afhankelijk gemaakt van instemming van de minister. Dat die instemming is gekomen en heeft geleid tot de aanhouding van Poch op 22 september 2009, staat voor de commissie vast. Het moment waarop die instemming werd gegeven, de wijze waarop deze tot stand kwam en hoe deze vervolgens is gecommuniceerd met het OM laat zich als volgt reconstrueren. Daarbij stelt de commissie voorop dat Hirsch Ballin noch Brouwer zich de precieze omstandigheden hierbij wist te herinneren.
- 455 Op het handgeschreven memo van 8 september 2009 van AIRS aan de secretaris-generaal over het OM-voorstel om op basis van een Argentijns rechtshulpverzoek vluchtinformatie te vorderen en te verstrekken, tekende de minister op 10 september 2009 aan dat hij dit met 'SG/PG Brouwer' wilde bespreken. Het eerstkomende periodiek overleg tussen Hirsch Ballin en Brouwer zou echter pas plaatsvinden op vrijdag 18 september 2009. Alles wijst er op dat al voor die tijd beiden met elkaar spraken.
- 456 Op 14 september 2009 maakte de minister op het memo van 7 september 2009 namelijk de volgende aantekening: 'Hoewel het verwijt van verkapte uitlevering op de loer ligt, wil ik het OM wel volgen in zijn opvatting dat een verzoek om rechtshulp t.a.v. de (ook) Argentijn ook WOTS kan worden gehonoreerd; graag echter nagaan waarom de info niet op andere wijze te verkrijgen zou zijn (...)'.
 457 Diezelfde dag noteerde Ferdinandusse in het OM-journaal dat hij bericht had gekregen van Van Boetzelaer van het Parket-Generaal: 'Bericht via Digna dat minister akkoord is met verstrekking'.
- 458 Van Boetzelaer verklaarde tegenover de commissie dat zij Ferdinandusse hierover had bericht nadat zij was gebeld door Brouwer. Zij wist zich niet meer de precieze datum van het bericht te herinneren (zij gaf aan dat zij haar aantekenboekjes uit die tijd niet meer had). Wel herinnerde zij zich dat Brouwer haar had gebeld nadat hij een onderhoud had gehad met de minister. Die had volgens hem akkoord gegeven op verstrekking van de vluchtgegevens. Brouwer had haar daarbij nog wel voor de zekerheid gevraagd of er sprake was van een serieuze verdenking jegens Poch, hetgeen zij bevestigde.
- 459 Van Boetzelaer merkte in dit verband eveneens op dat het vaker voorkwam dat de minister iets via een nota voorgelegd kreeg en dat hij daar eerst nog met Brouwer over wilde spreken voordat hij een beslissing nam: 'Nu Brouwer mij belde met de opdracht het akkoord door te geven neem ik aan dat de beslissing in zijn aanwezigheid gevallen is en dat de minister dat later op de nota heeft aangetekend.'
- 460 Op het moment dat Van Boetzelaer het besluit van de minister doorgaf aan Ferdinandusse wist deze dat het voorbehoud dat de minister had gemaakt - eerst nagaan of de informatie niet op andere wijze te verkrijgen zou zijn - niet meer relevant was. De politie beschikte namelijk sinds het einde van vrijdagmiddag

11 september 2009 over aanvullende gegevens over zowel de laatste vlucht van Poch op 22 september 2009, als over twee voorafgaande vluchten op 14 en 20 september 2009, eveneens naar Spanje. Dat betekende dat een aanvullend Argentijns rechtshulpverzoek niet meer nodig was. Deze informatie was de minister noch Brouwer bekend toen zij elkaar op 14 september 2009 spraken.

- 461 Mogelijk later op 14 september 2009 dan wel vroeg de volgende dag raakte ook het departement ervan op de hoogte dat de situatie was veranderd. In de ochtend van 15 september 2009 vond er telefonisch contact plaats tussen AIRS en Buitenlandse Zaken over de 'Argentijnse uitleveringszaak'. De medewerker van Buitenlandse Zaken die het gesprek voerde berichtte meteen na het gesprek intern dat de minister van Justitie en de voorzitter van het College elkaar later die week 'wederom' zouden spreken, gevolgd door de mededeling: 'Formeel is er nog geen groen licht voor het verstrekken van de gegevens. Informeel staat iedereen en alles in stelling heb ik begrepen.'
- 462 AIRS legde diezelfde dag de opvatting van de minister over het 'volgen' van het OM ambtelijk in een memo vast. In dat memo was nu ook naast de bij eerder bekende vluchtdatum 22 september 2009 nu ook die van de 20e vermeld. Ook werd in het memo specifiek opgemerkt dat een Argentijns rechtshulpverzoek niet meer nodig was omdat de informatie al op andere wijze was verkregen.
- 463 De minister zou in het nader overleg met Brouwer op 18 september 2009 hebben aangegeven dat hij het OM volgde in de opvatting dat het verzoek om rechtshulp kon worden ingewilligd en er geen dringende redenen waren om dat niet te doen; dat de zaak gezien de Argentijnse achtergronden beter in Argentinië plaats kon vinden, dat de argumenten van het OM daarvoor 'valide en overtuigend' waren en dat hij meende voor de beslissing van het OM verantwoording te kunnen afleggen. De ontvangen toelichtingen hadden hem overtuigd van de rechtmatigheid van de verstrekking.⁴⁹

2.16.3 Feitelijke verstrekking vluchtgegevens

- 464 De vraag wanneer en op welke basis het OM toestemming ontving voor de verstrekking van de vluchtgegevens is belangrijk vanwege een andere gebeurtenis op 14 september 2009. De LO Post Venezuela tekende die dag namelijk in zijn journaal op dat op deze datum een mislukte poging tot aanhouding van Poch had plaatsgevonden op het vliegveld van Valencia. De mislukking was te wijten aan het feit dat Poch het vliegtuig niet had verlaten. Dat leidt tot de vraag wanneer en hoe de informatie die tot deze mislukte aanhoudingspoging leidde, bij de Spaanse autoriteiten bekend was geworden.
- 465 Nadat op 11 september 2009 de aanvullende vluchtgegevens bekend waren geworden voerde Ferdinandusse diezelfde dag evenals de dag daarop overleg met teamleider Schram van het Landelijk Parket over onder meer de 'wijze van doorverstrekking' van de gegevens. Die zou 'in eerste instantie via LO, daarna evt. via IPOL⁵⁰ of Interpol' moeten plaatsvinden. Onduidelijk is echter of 'via LO' verwees naar de LO in Madrid of die in Zuid-Amerika.
- 466 Afgaande op wat daarover uit de beschikbare documentatie viel op te maken lag het in de bedoeling dat, wanneer daarvoor eenmaal de toestemming was verstrekt, de vluchtgegevens via de LO Madrid aan de Spanjaarden zouden worden verstrekt. De LO Madrid werd echter op 14 september 2009 geheel overvallen door een telefoontje van Interpol Madrid waarin hij naar eigen zeggen werd geconfronteerd 'met een voor

49 Hirsch Ballin noemde in zijn voorlopig getuigenverhoor op 19 november 2019 bij de rechtbank in Den Haag in het kader van de civiele zaak van Poch tegen de Nederlandse Staat op basis van eigen aantekeningen dat hij op 19 september 2009 een 'vervolgafpraak' met Brouwer had. Een voorbereidende nota van 17 september 2009 voor Brouwer met het oog op het overleg verwijst naar een overleg op de volgende dag, 18 september 2009, welke datum door Hirsch Ballin blijktbaar werd bedoeld. Hirsch Ballin verklaarde ook dat hij geen kennis had kunnen nemen van stukken uit die tijd.

50 De oude benaming tot 2013 van DLIO.

- hem onbegrijpelijk verhaal over een persoon die aangehouden moest worden en de vraag of zij zijn vlucht moesten vasthouden.' De LO Madrid gaf als antwoord dat hij geen idee had waar dit alles over ging en dat het verzoek om aanhouding niet van hem afkomstig was – hij wist niet dat het om Poch ging en evenmin dat Poch werd gezocht door de Argentijnse autoriteiten. Zijn advies aan Interpol Madrid was om 'naar bevind van zaken' te handelen. De aanhouding vond niet plaats.
- 467 Bij navraag bleek hem dat de informatie bij de Spaanse autoriteiten terecht was gekomen via zijn collega in Zuid-Amerika.
- 468 Uit de stukken komt naar voren dat de verstrekking van informatie aan Spanje plaatsvond 'na overleg met de Argentijnen'.⁵¹ Uit de stukken blijkt eveneens dat het TIM nog op 11 september 2009 via diens secretaresse contact had gezocht met de LO Post Venezuela. Die bleek zich op dat moment in Argentinië te bevinden. Het verzoek was om hem door te geven dat een gesprek wenselijk was 'about the development of the case of the pilot in Argentina'. Afgaande op het vervolg van de gebeurtenissen vond dat gesprek vervolgens inderdaad plaats en was er daarna contact tussen de LO en Argentijnse autoriteiten - de Argentijnse krant La Nacion wist de dag na de uiteindelijke aanhouding van Poch op 22 september 2009 te melden dat Argentinië de informatie had gekregen van 'een functionaris van de Nederlandse ambassade in Venezuela' (de standplaats van de LO Post Venezuela).
- 469 Vanwege het ontbreken van schriftelijke informatie (het journaal van de LO biedt hierover geen opheldering) en gebrekkige herinneringen bij de betrokkene kon de commissie geen uitsluitel verkrijgen over de vraag of de concrete vluchtinformatie al voorafgaand aan 14 september 2009 is gedeeld met de Argentijnen of dat er in eerste instantie alleen is overlegd over een doorlevering aan Spanje van nog niet gespecificeerde gegevens na verkregen groen licht van de minister.
- 470 De LO Post Venezuela heeft vervolgens op enig moment, maar uiterlijk op 14 september 2009, via een eigen kanaal de informatie doorgegeven aan Spanje. Toen zijn collega in Madrid die dag telefonisch verhaal ging halen kreeg deze naar eigen zeggen te horen dat de LO Post Venezuela de informatie over Poch aan Spanje had verstrekt via een contact bij de Spaanse douane dat hij had opgedaan tijdens een gezamenlijke cursus; de toenmalige LO Post Venezuela kon zich op een vraag van de commissie niets noemenswaardigs van deze gebeurtenissen herinneren, al wist hij nog wel van een contact bij de Spaanse douane.
- 471 Uit een vertaalde Spaanse informatienota over de aanhouding van Poch in het onderzoeksdossier Raaf blijkt dat de uiteindelijke aanhouding plaatsvond 'naar aanleiding van informatie afkomstig van de directie voor douanecontrole (DAVA)'.⁵¹
- 472 De mislukte aanhouding op 14 september 2009, buiten medeweten van de LO Madrid, vertoont de trekken van een last-minute actie. Daarbij blijft ook voor de commissie in het midden hoe deze gebeurtenis zich verhoudt tot het tijdstip van de verleende toestemming van de minister, met andere woorden of de LO Post Venezuela in overeenstemming daarmee handelde of daarop vooruitliep.
- 473 De LO Madrid nam op 14 september 2009 ook contact op met Ferdinandusse. Volgens hem bood Ferdinandusse bij die gelegenheid zijn verontschuldiging aan voor de gang van zaken die dag. Vervolgens spraken zij af dat in het vervolg de LO Madrid de contacten met de Spaanse autoriteiten zou onderhouden. Dat laatste wordt bevestigd door twee mutaties in het journaal van de Zuid-Amerikaanse LO, op respectievelijk 14 en 15 september 2009, die beide vermelden dat de LO in Madrid 'de zaak verder [zal] oppakken voor de volgende keer dat POCH naar Spanje komt'. De mutatie van 15 september 2009 vermeldt bovendien 'dat de PG's hebben besloten dat Nederland een officiële [sic] verstrekking kan doen aangaande de info over POCH en zijn reisbewegingen. Het verdient echter voorkeur om het afgeschermd te doen. Middels een "routine

---

51 Het overleg met de Argentijnen over de verstrekking aan Spanje is naar het zich laat aanzien geheel voorbijgegaan aan het departement en mogelijk ook aan het College. Alleen daaruit laat zich verklaren dat in een ambtelijke nota van AIRS van 10 november 2010 over de verstrekking aan Spanje werd gesteld: 'De informatieverstrekking is zonder medeweten van de Argentijnen gebeurd.'

controle". [LO Madrid] neemt het verder over.' Dit lijkt aan te sluiten op een vermelding in het eerder aangehaalde memo van AIRS van 15 september 2009 dat het OM de informatie aan de Spaanse autoriteiten zou doorgeven 'of via de Liaison Officer of via Interpol, waarbij de eerste optie de voorkeur verdient. Op die manier wordt de meest vertrouwelijke weg bewandeld'.

- 474 De vermelding dat het College van Procureurs-Generaal op de 15 september 2009 besloot de informatie 'officieel' te delen zou gelezen kunnen worden als een reactie op het telefoontje van de LO Madrid, waarbij duidelijk was geworden dat de informatie die aanleiding was voor de mislukte aanhouding de vorige dag, al via een andere weg Spanje had bereikt.
- 475 De commissie maakt hierbij de kanttekening dat het haar niet onwaarschijnlijk lijkt dat er inmiddels ook rechtstreeks contact was tussen de Spaanse en de Argentijnse autoriteiten. Volgens de hiervoor aangehaalde Spaanse informatienota stelde het eerder genoemde DAVA de Spaanse eenheid voor de opsporing van voortvluchtigen (de Unido de Fugitivos van UDYCO-Central, onderdeel van de Policia Nacional) op de hoogte, waarna zij gezamenlijk 'onderzoekshandelingen' verrichtten. Daarbij kregen zij van de Argentijnse autoriteiten via Interpol Buenos Aires informatie over Poch.

2.16.4 Aanhouding van Poch

- 476 Volgens de toenmalige LO Madrid had hij na zijn gesprek met Ferdinandusse het verzoek tot aanhouding ingediend bij de Relaciones Internacionales van de Spaanse politie. De LO Post Venezuela noteerde op 16 september 2009 in zijn journaal dat hij van zijn collega in Madrid bericht had ontvangen dat 'alles' gereed was voor een aanhouding op dinsdag 22 september 2009 in Valencia. Ook vermeldde hij daarbij dat 'de bekende rechter Gárzon' toestemming zou hebben gegeven 'om desnoods het vliegtuig te betreden om POCH aan te houden' - vermoedelijk in reactie op het feit dat de eerdere aanhouding was mislukt omdat Poch zijn toestel niet had verlaten. Volgens de eerder aangehaalde Spaanse informatienota was 'de rechter nummer ZES van het hooggerechtshof te Madrid' (Gárzon) vanaf het begin bij de zaak betrokken.
- 477 Hoewel alles dus gericht leek op de 22e verhinderde dat niet dat de LO Post Venezuela op 18 september 2009 kon noteren dat hij was gebeld door 'Jesús' (naar eigen zeggen vermoedelijk zijn Spaanse douanecontact van wie hij de achternaam niet meer wist) 'met het verhaal dat POCH zondag [de 20e] zal worden aangehouden op de Balearen'. Bij navraag door de LO bleek zijn college in Madrid hiervan niet op de hoogte te zijn en nog steeds uit te gaan van dinsdag 22 september 2009. Ze spraken onderling af 'dat wij het op zijn beloop laten om te kijken wat er gebeurt'. Er gebeurde voor zover bekend niets.
- 478 Volgens de toenmalige LO Madrid kreeg hij op 22 september 2009, de dag van de laatste vlucht van Poch, via Ferdinandusse een instructie van het College van Procureurs-Generaal om aan de Spaanse autoriteiten de boodschap af te geven dat 'niet vastgesteld was dat Poch niet op de vlucht zat'. Naar eigen zeggen reageerden de Spanjaarden aanvankelijk bevreemd maar werd de boodschap uiteindelijk toch begrepen. De commissie heeft bij de toenmalige voorzitter Brouwer trachten te achterhalen wat de achtergrond van deze cryptische boodschap was maar deze kon zich er niets van herinneren en het bericht evenmin plaatsen. Mogelijk ging het om een bevestiging van het vertrek van Poch van Schiphol naar Valencia.
- 479 Diezelfde middag werd Poch bij het verlaten van het vliegtuig door de Spaanse politie op het vliegveld van Valencia aangehouden.

2.17 Na de aanhouding

2.17.1 Huiszoeking

- 480 Na de aanhouding van Poch op 22 september 2009 voerde de Nederlandse politie nog diezelfde dag een huiszoeking uit in de woning van Poch waarbij zijn logboeken van vluchten in de periode 1974-1980, dagboeken en een voormalig dienstwapen werden aangetroffen. De verkrijging van eventuele logboeken, was reeds als optie voorzien in het Plan van Aanpak van het onderzoek Raaf van 10 juli 2008. In eerdere communicatie met de Argentijnse autoriteiten was al aangegeven dat Nederland direct op de hoogte gesteld zou willen worden van een eventuele aanhouding van Poch. Op die manier zou meteen bronnenmateriaal veiliggesteld kunnen worden voor het eigen onderzoek. Volgens een nota van AIRS aan de minister van 23 september 2009 bestond er geen verband tussen de huiszoeking en de Spaanse uitleveringsprocedure. Het betrof volgens de nota 'twee gescheiden trajecten'; dat de huiszoeking op dezelfde dag plaatsvond als de start van genoemde procedure 'is een zelfstandige beslissing van het Openbaar Ministerie geweest'.
- 481 Op 23 september 2009 vroeg Ferdinandusse aan de LO Post Venezuela om rechter Torres of diens medewerkers te informeren dat er 'interessante bewijsstukken' waren gevonden tijdens de huiszoeking. Wanneer de Argentijnen een rechtshulpverzoek zouden indienen om alle Nederlandse onderzoeksresultaten te verkrijgen zouden zij over deze informatie de beschikking kunnen krijgen.
- 482 Dat rechtshulpverzoek bleek al op 22 september 2009 door Torres te zijn opgesteld en arriveerde op 28 september 2009 bij het OM. Argentinië ontving daarop kopieën van alle bescheiden. Op 4 mei 2010, twee dagen voor de uitlevering van Poch stuurde het OM op Argentijns verzoek de originele logboeken, dagboeken en foto's van Poch aan Torres. De stukken werden tijdelijk door de officier van justitie ter beschikking gesteld aan de Argentijnse autoriteiten ten behoeve van hun strafrechtelijke onderzoek tegen Poch. Na gebruik van de stukken dienden ze te worden geretourneerd aan de officier van justitie.

2.17.2 Vragen over AIVD-screening Poch

- 483 Daar waar media en politici zich later grotendeels achter Poch scharden en diens onschuld benadrukten, gingen zij kort na de aanhouding (impliciet) uit van diens betrokkenheid bij de dodenvluchten of hielden zij daar althans rekening mee. Al op 24 september 2009 vroeg De Telegraaf zich af hoe het kon dat Poch 'moeiteloos' door de screening van de AIVD was gekomen.⁵² Naar aanleiding daarvan stelde VVD-Kamerlid mr. L.J. (Laetitia) Griffith een aantal schriftelijke vragen aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en die van Justitie over de rol van de AIVD bij de screening van Poch. Die werden gevolgd door aanvullende vragen van haarzelf en haar partijgenoot mr. F. (Fred) Teeven, waaronder ook de vraag of de AIVD al dan niet was geïnformeerd over de melding over Poch. Het Kamerlid K. (Krista) van Velzen (SP) vroeg of er bij de screening rekening was gehouden 'met de onderzoeksresultaten van de Nationale Recherche'.
- 484 Op 25 september 2009 vond een bijeenkomst plaats van de zogenaamde 'incidententafel' met OM, AIVD, AIRS en IND naar aanleiding van de vragen over de screening. Bij die gelegenheid liet de AIVD weten dat Poch conform de reguliere screeningsprocedure voor personen die beveiligde terreinen op Schiphol ('air-side') betreden, een zogenaamde B-screening had ondergaan. Deze was namens de AIVD uitgevoerd door de Koninklijke Marechaussee (KMar) op Schiphol. De screening behelsde niet meer dan het raadplegen van de Justitiële Documentatie (JD) te Almelo. Poch was voor het laatst gescreend in 2004. Omdat er bij scree-

---

52 *De Telegraaf*, 'Moeiteloos door screening AIVD?', 24 november 2009.

nings gewerkt wordt volgens een vijfjarige cyclus was de KMar begin 2009 begonnen met het raadplegen van de JD. Bij die gelegenheid nam de KMar kennis van het onderzoek van het OM naar Poch. In juni 2009 werd de screening daarom overgedragen aan de AIVD, die de zaak nog in onderzoek had op de dag van de aanhouding van Poch.

- 485 Desgevraagd heeft de AIVD aan de commissie medegedeeld dat de AIVD op geen enkele wijze bij het onderzoek naar Poch betrokken is geweest en voorafgaand aan juni 2009, toen de dienst de screening overnam van de KMar, nooit op de hoogte is geweest van de melding over Poch in september 2006.
- 486 De minister van Binnenlandse Zaken antwoordde op 17 december 2009 dat zij over individuele zaken in het openbaar geen mededelingen kon doen. Wel gaf zij aan dat de AIVD 'via naslag in de relevante registers' kan nagaan of er een strafrechtelijk onderzoek tegen de betreffende persoon loopt.

2.17.3 Verzoek om uitlevering aan Nederland

- 487 Op 15 oktober 2009 deed mr. G. (Gerard) Spong namens Poch een verzoek aan de minister van Justitie om een uitleveringsverzoek in te dienen bij de Spaanse justitiële autoriteiten en de vervolging van Poch in Nederland te initiëren. Ook was het verzoek om zonodig overname van strafvervolging aan de Argentijnse autoriteiten te vragen. Verder verzocht Spong de minister om bij de Spaanse justitiële autoriteiten het verzoek te doen om als voorwaarde aan een eventuele uitlevering van Poch aan Argentinië te bedingen dat de tenuitvoerlegging van een eventuele straf in Spanje zou plaatshebben.
- 488 Het hoofd AIRS wees op 28 oktober 2009 namens de minister alle verzoeken af. Over het uitleveringsverzoek merkte hij op dat tussen Spanje en Nederland niet langer het Europees Uitleveringsverdrag gold, maar inmiddels het EU-Kaderbesluit van 13 juni 2002 betreffende het Europees aanhoudingsbevel (hierna: EAB) en de procedures inzake de overlevering. De procedure die daarbij gold was vastgelegd in de Overleveringswet. Uit het Kaderbesluit en de Overleveringswet volgde dat de minister van Justitie geen rol meer had bij het verzoeken om overlevering op basis van een Europees aanhoudingsbevel. Om die reden kon de minister niet voldoen aan de wens van Spong om bij de Spaanse autoriteiten een uitleveringsverzoek te doen. Een besluit over de uitvaardiging van een EAB was een zaak van OM. Daarbij merkte de minister 'in zijn algemeenheid' op dat uitvaardiging alleen aan de orde was indien het Openbaar Ministerie dit in het belang achtte van een lopende strafvervolging of strafexecutie.
- 489 In antwoord op de vraag naar een overname van strafvervolging gaf de minister aan dat de voorzitter van het College van procureurs-generaal hem had aangegeven dat het OM een strafvervolging van Poch in Nederland 'minder voor de hand vindt liggen dan een strafvervolging in Argentinië'. Argentinië beschikte volgens het OM over aanzienlijk ruimere mogelijkheden om tot berechting van Poch te komen dan Nederland: 'De Argentijnse rechtsmacht strekt zich uit over een omvangrijker feitencomplex dan de Nederlandse, gegeven het feit dat betrokkene ook het Argentijnse staatsburgerschap heeft en dat de feiten die hem ten laste worden gelegd ernstige misdrijven betreffen, begaan tegen Argentijnen.'
- 490 Om al deze redenen concludeerde het OM 'dat een goede rechtsbedeling niet in de eerste plaats is gediend met strafvervolging in Nederland'. De minister achtte deze zienswijze 'navolgbaar'.
- 491 Voor Spong was dit aanleiding een kort geding aan te spannen dat op 10 december 2009 plaatsvond. Een van de argumenten die Poch en Spong naar voren brachten was dat Poch naar verwachting zeer lang in voorarrest zou blijven. Ferdinandusse had met het oog daarop nog op 8 december 2009 via de LO Post Venezuela bij de assistent van Torres laten navragen welke termijnen voor voorarrest in Argentinië golden. Hij ontving daarop de wetstekst met daarin de bepaling over de maximering van het voorarrest tot twee jaar met in het uiterste geval een verlenging van een jaar. Ook gaf de LO aan dat 'gebaseerd op de ervaringen die men tot nu toe heeft opgedaan' de verwachting was dat Poch binnen een jaar voor de rechter zou staan voor de inhoudelijke behandeling van zijn zaak.
- 492 Op 18 december 2009 wees de voorzieningenrechter de vordering af. Begin 2014 werd door de inmiddels nieuwe advocaat van Poch, Knoops, in een kort geding tegen de Staat naar voren gebracht dat de rechter in

2009 zich bij zijn beslissing op verkeerde aannames had gebaseerd omdat de landsadvocaat onjuiste informatie had verstrekt. Hij beweerde dat de rechter door het OM onjuist was voorgelicht over zowel de lengte van het voorarrest als over de bewering dat er in Argentinië meer bewijs tegen Poch voorhanden zou zijn dan in Nederland. De voorzieningenrechter oordeelde echter dat het OM destijds in 2009 ten aanzien van het voorarrest slechts een verwachting had uitgesproken. Dat men in Argentinië over meer en belangrijker bewijsmateriaal beschikte was volgens de rechter eveneens niet meer dan een verwachting, onder meer gebaseerd op het gegeven dat de vermeende strafbare feiten zich in Argentinië hadden afgespeeld.

2.17.4 Kwestie logboeken

- 493 Op 2 oktober 2009 benaderde Ferdinandusse de LO Post Venezuela met het bericht dat Spong hem had benaderd met het verzoek om kopieën van de inbeslaggenomen logboeken van Poch, ter voorbereiding van diens verdediging. Ferdinandusse liet via de LO vragen in hoeverre dat een belemmering kon vormen voor hun onderzoek en of zij bezwaar hadden tegen een eventuele verstrekking. De assistent van Torres antwoordde dat om procedurele redenen de advocaat pas toegang tot bewijsstukken kon krijgen na de uitlevering van Poch. Het verzoek was daarom de verstrekking van de gevraagde informatie zo lang mogelijk te rekken. Het Nederlandse OM gaf aan hieraan te zullen meewerken voor zover dat binnen de Nederlandse wetgeving kon.
- 494 Op 22 december 2009 vond een raadkamerzitting bezwaarschrift onthouding processtukken plaats om inzage in het bewijsmateriaal en meer in het bijzonder de logboeken. Poch werd enkele dagen daarvoor met het oog daarop via een videoverbinding gehoord. Op 5 januari 2010 beschikte de rechtbank dat Poch met het oog op het voeren van zijn verdediging een kopie van zijn logboeken moest ontvangen.

2.17.5 Pogingen tot beïnvloeding getuigen

- 495 Al op 25 september 2009 berichtte de LO Post Venezuela dat een Argentijnse krant op zijn webpagina de namen had gepubliceerd van de Nederlandse getuigen. Die waren afkomstig uit allerlei stukken over Poch die de Argentijnse autoriteiten online hadden gezet. Voor de leden van het onderzoeksteam kwam deze publicatie als een onaangename verrassing. Dat gold nog meer voor de getuigen. Als gevolg daarvan kregen zij in november en december 2009 te maken met allerlei acties van (oud-) collega's, deels geïnstigeerd door familieleden van Poch, die hen in e-mails ertoe trachtten te bewegen hun verklaringen in te trekken dan wel te wijzigen. Die acties stonden niet los van publicaties in de media waarin werd beweerd dat de zaak tegen Poch minder sterk zou zijn dan aanvankelijk door het OM beweerd en vooral rustte op de getuigenverklaringen.
- 496 Het OM nam de pogingen tot beïnvloeding hoog op en onderzocht mogelijkheden om over te gaan tot vervolging. Twee rechercheurs brachten onder meer een bezoek aan een van degenen die de getuigen hadden benaderd om hem erop te wijzen dat wat hij deed strafbaar was. Uiteindelijk besloot het OM er verder geen werk van te maken. Het OM stelde echter wel de Argentijnse autoriteiten op de hoogte van de beïnvloedingspogingen.

2.17.6 Het Nederlandse onderzoek na de aanhouding

- 497 Tijdens een Algemeen Overleg met de minister van Justitie op 4 november 2009 gaf de minister nog eens aan waarom Nederland de voorkeur gaf aan berechting van Poch in Argentinië:
- 'Uitgaande van de veel omvangrijker tenlastelegging die naar Argentijns recht mogelijk is, gegeven het feit dat betrokken ook het Argentijnse staatsburgerschap heeft en dat de feiten die hem ten laste wor-*

den gelegd ernstige misdrijven betreffen, begaan tegen Argentijnen, is het vanuit het oogpunt van een ordentelijke internationale taakverdeling in mijn ogen goed als er berechting in Argentinië kan plaatsvinden. Ook in voorgaande overleggen heb ik aangegeven dat het meest aangewezen land, ervan uitgaande dat de eisen van de rechtsstaat daar tot toepassing komen en in acht worden genomen, altijd het land is waar de feiten zijn begaan, waar de slachtoffers zich bevinden en waar het getuigenbewijs en de technische onderzoeken plaatsvinden. De rechtsorde, de rechtsstaat daar is er ook mee gediend dat berechting daar plaatsvindt.'

- 498 Dit betekende echter niet dat het Nederlandse onderzoek werd gestaakt. In het ambtsbericht van het College van Procureurs-Generaal aan de minister van 23 september 2009 liet de voorzitter van het College weten dat het OM 'geen onderzoeksmogelijkheden onbenut [wil] hebben gelaten in het geval de Argentijnse autoriteiten te zijner tijd onverhoopt toch mochten beslissen niet tot vervolging over te gaan. Het Nederlandse onderzoek wordt daarom pas afgesloten op het moment dat duidelijk is dat de man in Argentinië wordt vervolgd'.
- 499 In de nota van AIRS aan de minister van eveneens 23 september 2009 werd aangegeven dat de Nederlandse strafzaak 'op de achtergrond' zou blijven en dat de Argentijnse strafzaak 'alle voorrang' zou hebben. Het onderzoek zou worden gesloten 'zodra het verantwoord is – afhankelijk van bijvoorbeeld het succes van de uitleveringsprocedure in Spanje (...)'.⁵⁰⁰
- 500 Ook na de uitlevering van Poch door Spanje aan Argentinië op 6 mei 2010 bleef het Nederlandse onderzoek slapen. Ferdinandusse had twee dagen daarvoor aan Torres gevraagd hem '(te zijner tijd) in kennis te stellen van de feiten waarvoor Poch in Argentinië wordt vervolgd en de resultaten van de strafvervolging. Teneinde dubbele vervolging van Poch te voorkomen zal ik aan de hand van die informatie bepalen of een eventuele strafvervolging van Poch in Nederland nog passend is, en zo ja, voor welke feiten. Ik zal daarbij in ieder geval zorg dragen dat in Nederland geen vervolging wordt ingesteld voor feiten waarvoor Poch in Argentinië is of wordt vervolgd.'
- 501 Het vraagstuk van een eventuele dubbele vervolging speelde ook in relatie tot de Nederlandse medewerking aan Argentijnse rechtshulpverzoeken. In dat verband schreef het hoofd AIRS in juli 2010 in een brief aan Buitenlandse Zaken dat aan rechtshulpverzoeken geen vervolg kon worden gegeven wanneer het betrekking had op een onderzoek naar feiten ter zake waarvan de verdachte in Nederland werd vervolgd (onder verwijzing naar art. 552l Sv⁵³). In de situatie met de zaak Poch was er volgens AIRS echter geen sprake van strijdigheid met het voornoemde artikel. In Nederland had nog slechts een (voorlopig) onderzoek plaatsgevonden en was er nog geen vervolgingsbeslissing tegen Poch genomen. Het OM had toegezegd er voor zorg te zullen dragen dat in Nederland geen vervolging zou worden ingesteld voor feiten waarvoor Poch in Argentinië werd vervolgd. Om enige dubbele vervolging te voorkomen zou de Nederlandse officier van justitie aan de hand van de uitkomsten van de vervolging van Poch in Argentinië bepalen of een strafvervolging van Poch in Nederland nog passend was en zo ja, ter zake van welke feiten. Laatstgenoemde boodschap had Ferdinandusse ook al op 4 mei 2010 aan Torres doorgegeven.

2.17.7 Rol minister van Justitie na uitlevering

- 502 Minister van Justitie Hirsch Ballin werd met de val van het kabinet Balkenende IV op 20 februari 2010 demissionair tot het aantreden van het nieuwe kabinet Rutte I op 14 oktober 2010. Buiten hetgeen de commissie heeft vermeld in haar reconstructie heeft Hirsch Ballin geen (verdere) bemoeienis gehad met de zaak Poch.

53 Artikel 552l Sv luidde toen, voor zover relevant, aldus: 1. Aan het verzoek wordt geen gevolg gegeven (...) c. voor zover het is gedaan ten behoeve van een onderzoek naar feiten terzake waarvan de verdachte in Nederland wordt vervolgd.

- 503 Zijn opvolgers hebben geen rechtstreekse bemoeienis met het dossier Poch gehad. Wel hebben zij in de loop der tijd vanuit hun functie geantwoord op vragen over het dossier Poch vanuit de Tweede Kamer; en uiteraard is daar de instelling van de onderhavige commissie door (inmiddels demissionair) minister van Justitie Grapperhaus.
- 504 Hoewel geen onderdeel van de onderzoeksvraag merkt de commissie terzijde op dat in februari 2013 de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken dr. F.C.G.M. (Frans) Timmermans zich schaarde achter een verzoek van de verdediging van Poch tot diens invrijheidstelling om humanitaire redenen.

2.17.8 Het vrijsprekend vonnis

- 505 De rechtbank in Buenos Aires sprak Poch op 29 november 2017 vrij. Het Argentijnse OM is tegen de uitspraak in beroep gegaan. Een samenvatting van het vonnis staat in bijlage 4.
- 506 De commissie staat echter bij één aspect van het vonnis apart stil. In het licht van wat te doen gebruikelijk is in de Nederlandse strafrechtspleging, is het zeer opmerkelijk te moeten constateren dat de drie Argentijnse rechters van oordeel zijn dat er termen zijn een onderzoek in te stellen wegens het geven van een valse getuigenis door de getuigen Engelkes, Weert en Reijnoudt Brouwer.
- 507 Uit alles in het dossier blijkt hoe deze drie getuigen oprecht geworsteld hebben met wat zij voelden als hun rechtsplicht om aandacht te vragen voor de verschrikkelijke zaken waaraan Poch zich zou hebben schuldig gemaakt. Ze hebben wel bij de Argentijnse onderzoeksrechter duidelijk gemaakt dat ze ervan uitgingen dat het echte bewijs in Argentinië geleverd zou worden. Dat werd hun toen bevestigd.
- 508 Onweersproken is dat Poch zich heeft uitgelaten op de wijze zoals de getuigen dat hebben weergegeven. Zij hebben - niet onbegrijpelijk gelet ook op de nadrukkelijke verdediging door Poch van de militaire onderdrukking - aan die woorden een betekenis gegeven die Poch nadien heeft ontkend daarin te hebben willen leggen. Naar Nederlandse begrippen blijft dat mijlen ver verwijderd van het misdrijf meeneed. Dat zij nu zelf door de Argentijnse rechters 'verdacht' zijn gemaakt lijkt - naar Nederlandse maatstaven - een onbegrijpelijke kwalificatie van duidelijk optreden te goeder trouw.

2.17.9 Besluit tot sepot

- 509 Op 26 april 2018 berichtte het College van Procureurs-Generaal in een ambtsbericht aan de minister dat het OM had besloten tot een sepot van de zaak tegen Poch. Daarin werd vermeld dat het Nederlandse onderzoek vanaf de aanhouding van Poch en zijn daaropvolgende uitlevering aan Argentinië 'feitelijk tot stilstand is gekomen' maar nooit formeel was beëindigd. Daarvan was de achtergrond dat het OM er rekening mee hield dat Poch weer naar Nederland zou kunnen komen voordat strafvervolging in Argentinië daadwerkelijk had kunnen plaatsvinden dan wel voordat een eventueel op te leggen straf ten uitvoer was gelegd. Omdat uitlevering naar Argentinië niet mogelijk was en evenmin de overname van de tenuitvoerlegging van gevangenisstraffen, zou de berechting dan alsnog in Nederland kunnen plaatsvinden.
- 510 Na de vrijspraak in eerste aanleg waren er volgens het OM 'termen aanwezig de Nederlandse zaak tegen Poch te beëindigen'. Daarbij was een belangrijke overweging 'dat het Nederlandse onderzoek naar gedwongen verdwijningen tot op heden onvoldoende bewijs heeft opgeleverd om tot vervolging te kunnen overgaan en er geen concreet zicht is op onderzoeksrichtingen die in de toekomst wel voldoende bewijs zouden kunnen opleveren'. Mede gezien de beperkte beschikbare capaciteit bij het TIM, in combinatie met het feit dat gedwongen verdwijningen 'naar zijn aard een lastig te bewijzen misdrijf is', kwam de zaak niet meer in aanmerking 'om verder te worden opgepakt'. Ook de vervolging wegens vuurwapenbezit, de tweede verdenking, werd geseponeerd.

R A P P O R T

DEEL 3

3 Juridische analyse en conclusies

3.1 De zaak Poch en de internationale rechtsorde

- 511 De zaak Poch laat zien hoe internationale verwikkelingen van invloed kunnen zijn op de loop van een in Nederland begonnen onderzoek naar mogelijk in een ander land begane internationale misdrijven. Het onderzoek in deze zaak begon in Nederland en verplaatste zich uiteindelijk naar Argentinië, met een tussenstop in Spanje. Het onderzoek had betrekking op de mogelijke betrokkenheid van een voormalig Argentijns marinepiloot, Julio Alberto Poch, bij de uitvoering van de zogenaamde dodenvluchten tijdens de militaire dictatuur in Argentinië. Poch had zich na zijn vertrek uit Argentinië in 1988 in Nederland gevestigd en was gaan werken voor een Nederlandse luchtvaartmaatschappij. Hij had in 1995 het Nederlands staatsburgerschap verkregen.
- 512 Een rode draad die door de hele zaak Poch loopt is dat bijna alle belangrijke beslissingen in de zaak op enigerlei wijze een internationale component hebben. De zaak heeft betrekking op mogelijke betrokkenheid bij, en later strafrechtelijke verdenking van het (mede)plegen van internationale misdrijven. Deze misdrijven zijn zo ernstig dat wereldwijd wordt onderschreven dat zulke misdrijven niet ongestraft mogen blijven. Omdat het onderzoek in Nederland is begonnen en het gaat om een persoon die ook de Nederlandse nationaliteit heeft, geldt zeker voor de Nederlandse staat dat deze zich moet inspannen om deze wereldwijde ambitie waar te maken.
- 513 Anderzijds rust op Nederland een bijzondere verantwoordelijkheid voor het voorkomen van situaties waarin deze persoon slachtoffer zou kunnen worden van ongerechtvaardigde inbreuken op zijn universele grondrechten. Voorts speelt de verhouding tussen twee autonome landen, Nederland en Argentinië, die beide in aanmerking komen als forum voor vervolging, een rol. Er zal een keuze gemaakt moeten worden die recht doet aan de ernst van de verdenking, het belang bij vervolging van het ene respectievelijk het andere land, maar anderzijds ook aan het belang dat de grondrechten van verdachte worden gerespecteerd.
- 514 Voor een goed begrip van de besluitvorming aan Nederlandse zijde in de zaak Poch is een schets in hoofdlijnen van de wijze waarop Nederland zich presenteert inzake internationale samenwerking, opsporing en vervolging van internationale misdrijven en de bescherming van de universele mensenrechten op zijn plaats. Zo kan de achtergrond worden geschetst van verschillende Nederlandse beslissingen in de zaak Poch die aanleiding geven tot discussie. Naar die schets kan dan telkens worden verwezen bij onderwerpen waarvoor die achtergrond relevant is.

3.2 De ontwikkeling van de internationale rechtsorde als grondwettelijke taak

- 515 De internationale rechtsorde is sinds de Tweede Wereldoorlog niet enkel een diplomatieke, militaire, economische of monetaire afstemming tussen staten maar ook een steeds verder ontwikkelde aspiratie ter bevordering van het respect voor grondrechten en ter bescherming van burgers tegen genocide,

oorlogsmisdrijven en misdaden tegen de menselijkheid.⁵⁴ In 1945 werden de Verenigde Naties opgericht. Het Handvest van de Verenigde Naties beschrijft de rechten en plichten van lidstaten, de organisatie van de Verenigde Naties en zijn organen en procedures. De Verenigde Naties beogen internationale samenwerking tot stand te brengen onder meer bij het oplossen van internationale vraagstukken en bij het bevorderen en stimuleren van eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Daarbij ligt de nadruk in het Handvest op het bewaren van vrede en veiligheid tussen de staten en het op vreedzame wijze regelen van geschillen, die kunnen worden voorgelegd aan een van de organen van de Verenigde Naties, het Internationaal Gerechtshof. De preambule van het Handvest verwijst naar de twee wereldoorlogen die de mensheid teisterden, spreekt zich uit voor de fundamentele rechten van de mens en vraagt eerbied voor uit verdragen en andere bronnen van internationaal recht voortvloeiende verplichtingen. In het Handvest verbinden alle lidstaten zich ertoe om afzonderlijk en gezamenlijk op te treden in samenwerking met de Verenigde Naties om de universele eerbiediging en inachtneming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden voor allen te verwezenlijken (artikel 55 en 56).

- 516 Op 10 december 1948 namen de leden van de Verenigde Naties, waaronder Nederland en Argentinië, de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens aan (New York, Trb. 1969, 99). Deze Verklaring is geen verdrag maar is een van 's werelds belangrijkste teksten. Overal vertaald, ontelbare keren aangehaald, nader uitgewerkt in grondwetten en verdragen, een bron van inspiratie voor (internationale) wetgevers, rechters, ngo's enzovoorts. In eerste instantie is de Universele Verklaring een plechtige belofte van de staten om overal de eerbied voor en de inachtneming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden te bevorderen. Artikel 3 van de Universele Verklaring luidt dat iedereen recht heeft op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon: artikel 5 dat niemand zal worden onderworpen aan foltering, noch aan een wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing. Artikel 9 houdt vervolgens in dat niemand zal worden onderworpen aan willekeurige arrestatie, detentie, of verbanning. In de preambule van de Universele Verklaring worden de lidstaten van de Verenigde Naties dan opgeroepen 'door voortstrevende maatregelen op nationaal en internationaal terrein deze rechten algemeen en daadwerkelijk te doen erkennen en toepassen.' Op internationaal terrein gebeurde dat door verdragen inzake de rechten van de mens.
- 517 Europa in het bijzonder heeft geleden onder twee wereldoorlogen. Na de Tweede Wereldoorlog was de wil om nogmaals zo een catastrofaal massaal lijden te voorkomen de drijfveer voor het oprichten van de Raad van Europa⁵⁵ en het sluiten van verdragen zoals het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.⁵⁶ Deze ontwikkeling bracht een kader voort van gemeenschappelijke normatieve standaarden in de vorm van grondrechten, die ook zijn neergelegd in het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie.⁵⁷ Binnen Europa⁵⁸ gaat de bevordering van de internationale rechtsorde hand in hand met de interstatelijke strafrechtelijke samenwerking bij de vervolging van internationale misdrijven. Dat geldt ook voor Nederland. Artikel 90 van de Nederlandse Grondwet geeft de regering de opdracht de ontwikkeling van de internationale rechtsorde te bevorderen. Nederland moet streven naar een op universeel geldende rechtsnormen gebaseerd internationaal stelsel, het ontwikkelen van overlegstructuren voor het stimuleren van vrede en veiligheid en tegelijkertijd het bevorderen van een universele

---

54 Tegen die achtergrond moet ook het tot stand komen van het Internationaal Strafhof worden geplaatst. Zie Margriet Drent & Minke Meijnders, Internationale Rechtsorde als zesde Nationale Veiligheidsbelang, mei 2019, Clingendael.

55 Londen 5 mei 1949.

56 Rome 4 november 1950.

57 Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, 2012/C 326/02.

58 Zie Besluit van de Raad van de Europese Unie van 8 mei 2003 inzake opsporing en vervolging van genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven, 2003/335/JBZ onder (2), CELEX 32003D0335.

verwezenlijking van de rechten van de mens in de breedste zin van het woord.⁵⁹ Uit artikel 90 Grondwet vloeit voor Nederland een verplichting voort om een einde te maken aan feitelijke straffeloosheid van juist de ernstigste misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven.⁶⁰

- 518 Nederland kwijt zich van de in artikel 90 Grondwet opgedragen taak onder meer door verdragen te sluiten of zich bij verdragen aan te sluiten en aldus verplichtingen aan te gaan. De commissie noemt er een aantal die in het kader van haar onderzoek relevant zijn:
- Handvest van de Verenigde Naties, San Francisco 26 juni 1945, Trb. 1979, 37, en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens⁶¹
  - Verdrag inzake de voorkoming en de bestraffing van genocide, Parijs 9 december 1948, Trb. 1960, 32
  - (Europees) Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM), Rome 4 november 1950, Trb. 1951, 154, plus de additionele Protocollen
  - Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (BUPO), New York 16 december 1966, Trb. 1969, 99 plus het Facultatief Protocol
  - Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, New York 10 december 1984, Trb. 1985, 69
  - Europees Verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing, Straatsburg 26 november 1987, Trb. 1988, 19
  - Verdrag inzake de rechten van het kind, New York 20 november 1989, Trb. 1990, 46
  - Statuut van Rome inzake het Internationale Strafhof, Rome 17 juli 1998, Trb. 2000, 120
  - Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning, New York 20 december 2006, Trb. 2008, 173.
- 519 Nederland is aangesloten bij al deze verdragen; Argentinië ook, met uitzondering van het EVRM en het Europees Folteringverdrag. Wel is Argentinië in 1983 toegetreden tot de Amerikaanse regionale tegenhanger van het EVRM, het Verdrag van San José (Amerikaans Verdrag van de Mensenrechten van 1969). Het Verdrag van San José kent evenals het EVRM een individueel klachtrecht voor de burger.
- 520 Een aantal van die verdragen heeft de strekking de naleving van universele mensenrechten door de staten die partij zijn te garanderen. Het Handvest van de Verenigde Naties verplicht tot eerbiediging van die grondrechten. Voor Nederland zijn daarnaast het EVRM en het BUPO-verdrag de belangrijkste verdragen op mensenrechtengebied. Nederland zal in het algemeen vertrouwen op een eerlijke procesvoering in landen die partij zijn bij het EVRM, het Amerikaans Mensenrechtenverdrag van San José of het BUPO en die het individuele klachtrecht hebben erkend.
- 521 Andere verdragen verplichten ertoe internationale misdrijven, die een gevaar vormen voor vrede, veiligheid en welzijn in de wereld niet ongemoeid te laten en daartoe internationaal samen te werken.
- 522 De preambule van het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof bevat bijvoorbeeld de algemene verklaring van de deelnemende staten dat de ernstigste misdrijven, waarvan miljoenen mensen in de 20e eeuw slachtoffer zijn geweest, niet onbestraft mogen blijven. De preambule houdt voorts in dat een doeltreffende vervolging verzekerd dient te worden door het treffen van maatregelen op nationaal niveau en door het versterken van internationale samenwerking. Het Strafhof heeft complementaire rechtsmacht ten aanzien van internationale misdrijven; genocide, misdrijven tegen de menselijkheid, waaronder

---

59 'Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van bepalingen inzake de buitenlandse betrekkingen', Kamerstuk II 1979/80, 15049 (R1100), nr. 7, p. 5.

60 Hirsch Ballin heeft als minister dit beleid mede vormgegeven en na zijn ministerschap heeft hij als wetenschapper de relatie tussen artikel 90 Grondwet en de Nederlandse aanpak van internationale misdrijven in dezelfde trant beschreven: E.M.H. Hirsch Ballin, Commentaar op artikel 90 van de Grondwet, in: E.M.H. Hirsch Ballin en G. Leenknecht (red.), Artikelsgewijs commentaar op de Grondwet, webeditie 2020 (www.Nederlandrechtsstaat.nl).

61 Strikt genomen geen verdrag maar wel een gezaghebbende gezamenlijke verklaring.

gedwongen verdwijning van personen en foltering, en oorlogsmisdrijven.⁶² Dat wil zeggen dat het primair de plicht van iedere staat is om zijn rechtsmacht in strafzaken uit te oefenen ten aanzien van degenen die verantwoordelijk zijn voor deze internationale misdrijven. Pas als staten hierin tekortschieten komt het Strafhof in beeld. De plicht om internationaal samen te werken is ook in het Folteringverdrag opgenomen. De Staten die partij zijn bij het Folteringverdrag verlenen elkaar de grootst mogelijke mate van rechtshulp in verband met vervolgingen ingesteld ter zake van foltering (artikel 9 Folteringverdrag). In gelijke zin verplicht artikel 14 van het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning alle aangesloten lidstaten om elkaar de ruimst mogelijke wederzijdse rechtshulp te verlenen in verband met strafrechtelijke procedures ten aanzien van het misdrijf van gedwongen verdwijning.

- 523 Dat Nederland zich sterk maakt voor de ontwikkeling van de internationale rechtsorde blijkt nog eens extra uit het feit dat Den Haag sinds 1945 de vestigingsplaats is van het Internationaal Gerechtshof van de Verenigde Naties, van 1993-2017 het Joegoslavië Tribunaal herbergde en dat sinds 2002 ook het Internationaal Strafhof in Den Haag zetelt.
- 524 In hoofdstuk 2 Reconstructie van de zaak Poch is de politieke context van de opsporing en vervolging van internationale misdrijven al belicht. Nederland heeft zich internationaalrechtelijk verbonden om zich op nationaal niveau van wetgeving en beleid toe te rusten voor een effectieve bestrijding van deze misdrijven. In een notitie van 8 december 2000 merkte de minister van Justitie op dat het voor zich sprak dat Nederland, zeker ook gelet op zijn bijzondere positie als gastland, gehouden is om het Statuut van Rome op loyale en zorgvuldige wijze uit te voeren. Het complementariteitsbeginsel – dat inhoudt dat staten in eerste instantie zelf de internationale misdrijven dienen te vervolgen – verlangde van Nederland dat in de Nederlandse wetgeving op adequate wijze zou worden voorzien in rechtsmacht en strafbaarstellingen.⁶³ Een nieuwe wet werd in het vooruitzicht gesteld ter vervanging van de Wet Oorlogsstrafrecht en ter strafbaarstelling van internationale misdrijven.
- 525 In een brief van 3 april 2002 schreef de minister van Justitie dat de komst van het Internationaal Strafhof en de invoering van de Wet Internationale Misdrijven (WIM) Nederland aanspoorde om meer zorg te dragen voor actieve opsporing en vervolging van oorlogsmisdadigers op Nederlands grondgebied. Dit betekende concreet dat er geïnvesteerd moest worden in opsporing en vervolging om te bewerkstelligen dat Nederland een serieuze partner zou zijn in de internationale samenwerking.⁶⁴ Door intensivering van de internationale samenwerking en van de rechtshulp tussen staten onderling zou zich het net langzaam om de plegers van internationale misdrijven kunnen sluiten.⁶⁵ In een brief van 9 september 2008 schreef de minister dat Nederland ervoor heeft gekozen internationaal voorop te lopen in de opsporing en vervolging van internationale misdrijven. Die opsporing en vervolging zouden, aldus de minister, worden geïntensiveerd door een ketenbreed versterkingsprogramma dat moest leiden tot professionalisering, borging van kwaliteit en expertise, en verhoging van de capaciteit en het verbeteren van het juridisch instrumentarium.⁶⁶ Uit het voorgaande blijkt dat Nederland zich dus de laatste decennia stevig heeft geprofileerd als een protagonist van de internationale rechtsorde en daartoe ook verplichtingen is aangegaan. Nederland is partij bij verschillende verdragen die de mensenrechten beschermen en bij verdragen die een effectieve bestrijding van internationale misdrijven nastreven. Daarnaast onderschrijft Nederland de wereldwijd gevoelde wens dat internationale misdrijven niet straffeloos mogen blijven en draagt daaraan actief bij

---

62 Het in het Statuut van Rome ook genoemde internationale misdrijf van agressie moet nog nader omschreven worden.

63 Kamerstukken II 2000-2001, 26562, nr. 9, p. 2 e.v.

64 Kamerstukken II 2001-2002, 28317, nr. 1, p. 13 e.v.

65 Kamerstukken II 2002-2003, 28337, nr. 6, p. 10.

66 Kamerstukken II 2007-2008, 31200 VI, nr. 193, p. 4. Zie ook Kabinetsreactie op het advies van de Commissie van Advies inzake Volkenrechtelijke Vraagstukken de (CAVV) inzake de ontwerpartikelen van de International Law Commission over misdrijven tegen de menselijkheid, 13 februari 2019, Kamerstukken II 2018-2019, 35000-V, nr. 59, blg-873354.

door het Internationaal Strafhof gastvrijheid te verlenen en door wetgeving en beleid uit te rollen met de strekking zulke misdrijven in internationale samenwerking effectief te kunnen aanpakken.

3.3 Staatsrechtelijke context

526 Naast het internationale aspect aan deze zaak is er nog een ander kenmerk dat in meerdere stadia van het onderzoek in de zaak Poch relevant is. De commissie doelt hier op de staatsrechtelijke verhoudingen tussen de minister van Justitie en Veiligheid, het OM, en de politie. In de zaak Poch zijn op verschillende tijdstippen door verschillende van deze genoemde autoriteiten standpunten ingenomen of beslissingen genomen. Over en weer is er gecommuniceerd en zijn er meningen en gegevens uitgewisseld. In de media is daarover bericht, waarbij gegevens werden gepresenteerd zonder daarbij de (juridische) context van die verhoudingen te betrekken. De commissie acht het voor een verantwoorde duiding van de gebeurtenissen gewenst om eerst in het kort de achtergrond van de staatsrechtelijke verhoudingen tussen minister van Justitie, OM en politie te schetsen.

3.4 Verhouding tussen minister van Justitie, OM en politie

527 De Koning en de ministers vormen volgens het eerste lid van artikel 42 Grondwet samen de regering. Het tweede lid van artikel 42 van de Grondwet bepaalt dat de koning onschendbaar is en de ministers verantwoordelijk zijn. Politieke verantwoordelijkheid brengt mee dat de minister aan de volksvertegenwoordiging de inlichtingen verschaft die een of meer leden daarvan wensen (artikel 68 Grondwet). Tussen de minister van Justitie en Veiligheid en het Openbaar Ministerie (OM) bestaat een gezagsverhouding. De minister is politiek verantwoordelijk voor het OM. Dit betekent dat de minister beslissingen van het OM politiek voor zijn rekening moet kunnen nemen en daarover verantwoording moet kunnen afleggen aan het parlement.⁶⁷ Wil de minister zijn politieke verantwoordelijkheid kunnen waarmaken dan zal hij wel over de nodige inlichtingen moeten beschikken. Artikel 129 van de Wet op de Rechterlijke Organisatie (RO) bepaalt dat het College van Procureurs-Generaal (PG's) de minister de inlichtingen verstrekt die deze nodig heeft en dat de leden van het OM op hun beurt het College informeren. Artikel 11 van het Reglement van Orde van het College van PG's (Stcrt. 1999, nr. 106, p. 13) stelt in het eerste lid dat het College van PG's de minister onder meer op de hoogte stelt van voorvallen in strafzaken die de hoofdlijnen van beleid met betrekking tot de strafrechtelijke rechtshandhaving raken of die van bijzondere betekenis zijn voor de rechtshandhaving, alsmede in gevallen waarin de minister dat heeft aangegeven.

528 Het College van PG's staat aan het hoofd van het OM en kan algemene en bijzondere aanwijzingen geven aangaande de uitoefening van de taken en bevoegdheden van het OM (artikel 130 RO). Zulke algemene aanwijzingen van het College van PG's worden voor de inwerkingtreding voorgelegd aan de minister zodat deze zich daarover een oordeel kan vormen.⁶⁸ Artikel 148 Wetboek van Strafvordering (Sv) belast de officier van justitie (Ovj) met de opsporing van strafbare feiten. De Ovj geeft daartoe bevelen aan de overige personen die met opsporing zijn belast. Artikel 141 Sv stelt dat met de opsporing van strafbare feiten onder meer politieambtenaren zijn belast. Artikel 13 Politiewet 1993 regelde tot 2012 de verhouding tussen OM en politie. Als de politie optrad ter strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde of taken verrichtte ten

---

67 Kamerstukken II 2019-2020, 35300-VI, nr. 106, p. 4.

68 Reglement van Orde College van procureurs-generaal van 31 mei 1999, Stcrt. 1999, nr. 106, p. 13.

- dienste van justitie stond de politie onder gezag van de Ovj. De Ovj kan de politieambtenaren de nodige aanwijzingen geven voor de vervulling van die taken.
- 529 Het OM is belast met de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde (artikel 124 RO). Uitgangspunt is dat het OM in Nederland het vervolgingsmonopolie heeft. De minister kan deze bevoegdheid niet aan zich trekken. Wel kan de minister het OM algemene en bijzondere aanwijzingen geven betreffende de uitoefening van de taken en bevoegdheden van het OM. (artikel 127 RO).
- 530 De algemene aanwijzingen die de minister kan geven kunnen betrekking hebben op de inrichting van het strafrechtelijke beleid. Op dat terrein dienen voortdurend keuzes te worden gemaakt en prioriteiten te worden gesteld waarover politieke verantwoording kan worden gevraagd. Gewoonlijk vindt de uitwerking van beleid plaats in beleidsoverleggen waarin de budgettaire, beheers- en beleidsmatige contouren voor een beperkte toekomst worden uitgezet. Als de minister accenten wil leggen in het strafrechtelijke beleid kan hij dit bewerkstelligen door het College een algemene aanwijzing te geven.
- 531 Bij bijzondere aanwijzingen gaat het om aanwijzingen van de minister in concrete gevallen. De minister dient evenwel grote terughoudendheid te betrachten bij het geven van bijzondere aanwijzingen in afzonderlijke strafzaken.⁶⁹ Bovendien moet het controlebaar zijn als de minister via zo'n aanwijzing het OM wil overrulen. Voor zulke bijzondere aanwijzingen inzake de opsporing of vervolging van strafbare feiten gelden daarom procedurele eisen. Voordat de minister in een concreet geval het OM een aanwijzing geeft betreffende de opsporing of strafvervolging geeft hij het College van PG's de gelegenheid zijn zienswijze kenbaar te maken over die voorgenomen aanwijzing. De voorgenomen aanwijzing is op schrift gesteld en van een motivering voorzien. Het College van PG's stelt dan zijn zienswijze op schrift en voorziet deze ook van een motivering. Voorgenomen aanwijzing, zienswijze van het College en de uiteindelijke aanwijzing worden vervolgens bij de processtukken van de betreffende strafzaak (het strafdossier) gevoegd.
- 532 Als het een aanwijzing betreft tot het niet of niet verder opsporen of vervolgen stelt de minister beide Kamers van de Staten-Generaal in kennis van de voorgenomen aanwijzing, de zienswijze en de aanwijzing (artikel 128 RO). Aldus wordt bewerkstelligd dat een aanwijzing om in een concrete zaak te vervolgen aan de rechter, voor wie wordt vervolgd, bekend wordt en dat het parlement op de hoogte wordt gesteld van een aanwijzing om in een concrete zaak juist niet te vervolgen. Om de minister van Justitie in staat te stellen zijn politieke verantwoordelijkheid te nemen zal de voorzitter van het College van PG's juist in gevoelige zaken al in een vroeg stadium de minister hierover moeten informeren. Zo kan over (de aanpak van) zo'n zaak nader met elkaar van gedachten wordt gewisseld waarbij ook de minister zijn zienswijze kan geven, en die gedachtewisseling bijdraagt aan het standpunt van het OM in een concrete zaak die de minister vervolgens in de volksvertegenwoordiging voor zijn rekening kan nemen.

3.5 Internationale rechtshulp

- 533 De minister is niet alleen politiek verantwoordelijk voor het vervolgingsbeleid van het OM en in het algemeen voor het criminele beleid, maar ook voor de beslissingen op het gebied van de rechtshulp. Grote rechtshulp heeft, kort gezegd, betrekking op de overdracht van de strafvervolging of tenuitvoerlegging aan een ander land. Kleine rechtshulp heeft betrekking op allerlei andere vormen van assistentie aan een ander land in het kader van een strafrechtelijk onderzoek of tenuitvoerlegging aldaar. Grote rechtshulp vergt een verdrag, kleine rechtshulp niet. Hoewel de minister voor beide vormen van rechtshulp uiteindelijk politiek verantwoordelijk is, is zijn rol met name groot bij de grote rechtshulp, zoals uitlevering. Zo beslist de minister zelf uiteindelijk over uitlevering en overname of overdracht van tenuitvoerlegging.

---

69 G.J.M. Corstens, Het Nederlands strafprocesrecht, bewerkt door M.J. Borgers en T. Kooijmans, Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 122.

- 534 Bij de kleine rechtshulp, zoals het verschaffen van inlichtingen, staat de minister op grotere afstand. Zo kunnen verzoeken door een andere staat om identificerende gegevens al door de politie worden afgehandeld tenzij voor het verkrijgen van die inlichtingen dwangmiddelen of bijzondere opsporingsbevoegdheden moeten worden ingezet. De politie moet bij die afhandeling de door de Ovj gegeven aanwijzingen in acht nemen.⁷⁰ Verzoeken om andere gegevens moeten door de Ovj worden afgehandeld, die een vordering tot verstrekking van die gegevens kan doen. Het College van PG's heeft in 1994 de Richtlijn inzake toepassing van artikel 552i (oud) Sv vastgesteld die op 1 januari 1995 in werking is getreden en die regelde in welke gevallen de politie zelfstandig uitvoering kon geven aan rechtshulpverzoeken en in welke gevallen de tussenkomst van het OM vereist was.⁷¹ Met ingang van 1 januari 2009 geldt de Aanwijzing inzake de informatie-uitwisseling in het kader van de wederzijdse rechtshulp in strafzaken (552i (oud) Sv), die een vergelijkbare inhoud heeft als de richtlijn.⁷²
- 535 In internationale aangelegenheden laat de minister zich informeren door de Afdeling Internationale Rechtshulp in Strafzaken (AIRS).⁷³ AIRS bereidt overleggen voor en stelt nota's en memo's op ten behoeve van de informatievoorziening en besluitvorming van de minister. Daarnaast overlegt AIRS met het OM inzake rechtshulpverzoeken en dikwijls ook met het ministerie van Buitenlandse Zaken.

3.6 Het Landelijk Parket en de Nationale Recherche

- 536 Het Landelijk Parket (LP) is onderdeel van het OM. Net als andere parketten wordt het LP geleid door zijn hoofdofficier die algemene en bijzondere aanwijzingen kan geven aan de ambtenaren van het LP. Tot 17 mei 2013 gold het Besluit reorganisatie Openbaar Ministerie en instelling landelijk parket van 11 mei 1999.⁷⁴ Artikel 3 van dat Besluit bepaalde dat de Ovj bij het LP onder meer belast is met de vervolging van misdrijven waarvan vervolging door het LP, gezien de taakverdeling tussen het landelijk rechteam en de regionale politiekorpsen, in aanmerking komt. Dat landelijk rechteam was de Dienst Nationale Recherche (DNR) van het Korps Landelijke politiediensten (KLPD). De DNR stond in geval van strafrechtelijke of justitiële inzet onder gezag van de hoofdofficier van het LP en had onder meer tot taak het verrichten van onderzoek naar oorlogsmisdrijven.⁷⁵ In het feitenrelaas is nader ingegaan op de invulling van de aansturing door het LP van de toenmalige Criminele Inlichten Eenheid (CIE) en het Team Internationale misdrijven (TIM).
- 537 Tot zover de algemene beschouwingen over de ontwikkeling van de internationale rechtsorde en de staatsrechtelijke context. Beide zijn van invloed geweest op beslissingen die in de zaak Poch zijn genomen en die hieronder worden besproken.

3.7 Melding en vooronderzoek CIE

- 538 In 2006 kreeg het TIM een melding dat een gezagvoerder van Transavia, Julio Alberto Poch, tijdens een diner op Bali in 2003 zijn deelname als militair vlieger aan dodenvluchten tijdens de militaire dictatuur in Argentinië (1976 - 1983) zou hebben verdedigd. In hoofdstuk 2 met de reconstructie is uitgebreid ingegaan op deze melding en het gevolg dat er aan is gegeven. De melding was afkomstig uit Transaviakringen.

---

70 Artikel 552i (oud) Sv, thans artikel 5.1.7 Sv.

71 Stcrt. 4 maart 2008, nr. 45, p. 18 e.v.

72 Stcrt. 28 november 2008, nr. 232.

73 Onderdeel van de Directie Juridische en Operationele Aangelegenheden (DJOA van het Directoraat-Generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving (DGRR).

74 Stb. 1999, 197.

75 Artikel 5 Regeling nationale en bovenregionale recherche, Stcrt. 29 januari 2004, nr. 19, p. 11.

- Collega's van Poch die aanwezig waren bij het diner konden moeilijk leven met de wetenschap dat een collega zou hebben meegedaan aan zulke ernstige feiten en zich daarover niet bezwaard voelde. Zij voelden het als hun burgerplicht om het voorval te melden.
- 539 De melding leek serieus. Zij had betrekking op zeer ernstige feiten, misdrijven tegen de menselijkheid. Bij de zaak Poch was een complicerende factor dat deze feiten jaren daarvoor waren gepleegd door Argentijnen in Argentinië, met merendeels Argentijnen als slachtoffers. Inmiddels woonde Poch met zijn gezin op bijna 20 jaar in Nederland en had hij ook de Nederlandse nationaliteit verworven. Als het allemaal zou zijn gegaan om feiten die zich alleen in Nederland zouden hebben voorgedaan, was er weinig aan de hand. Dan was het een kwestie van opsporingsbeleid of de politie eerst oriënterend aan de gang ging en dan pas tactisch of gelijk tactisch. Hetzelfde gold dan voor de vraag wanneer de politie de verdachte ging horen en/of aan strafvorderlijke dwangmiddelen onderwierp. En uiteindelijk komt het neer op de vraag of de politie voldoende bewijsmateriaal heeft weten te verzamelen om in Nederland tot een vervolging te komen. Maar Argentinië was voor de Nederlandse politie geen vertrouwde omgeving. Hoe daar een oriënterend onderzoek moest worden gevoerd, welke mogelijkheden er waren voor opsporing en hoe de nodige strafvorderlijke dwangmiddelen daar konden worden ingezet vergde meer voorbereiding dan een vergelijkbaar traject in Nederland.
- 540 *Bestond met betrekking tot de oorspronkelijke melding aan de politie een aangifteplicht?*
- 541 Naar luidt van artikel 160 Sv is een ieder die kennis draagt van de meest ernstige misdrijven zoals (een voornemen tot) moord 'verplicht daarvan onverwijld aangifte te doen bij een opsporingsambtenaar.' Die aangifteplicht wordt alleen gesanctioneerd in het Wetboek van Strafrecht als - eenvoudig gezegd - er nog een mogelijkheid bestaat dat de gevolgen worden afgewend. Dat is niet het geval met betrekking tot de dodenvluchten. Maar artikel 160 Sv geeft wel aan dat sprake is van een burgerplicht.
- 542 *Kon de melding over de uitlatingen van Poch tijdens het diner op Bali niet gewoon door de politie worden genegeerd?*
- 543 Dat deze melding niet zomaar terzijde kon worden gelegd was, gelet op het geschetste Nederlandse beleid ten aanzien van internationale misdrijven, evident. De melding had immers betrekking op een afschuwelijke manier waarop het militaire bewind in Argentinië zich stelselmatig van politieke tegenstanders ontdoed, na hen te hebben ontvoerd en gefolterd. Hoe dan ook moest duidelijkheid worden verkregen of wat er was gemeld ook op waarheid berustte en zo ja, voor welke feiten eventueel alsnog in Nederland zou kunnen worden vervolgd. Nader onderzoek leek nodig. Bekend was al bij de melding dat Poch zich er tegenover de leiding van Transavia op had beroepen dat er sprake was van een misverstand en dat hij niet zelf aan die vluchten zou hebben deelgenomen. Die vluchten zouden, aldus Poch, niet zijn uitgevoerd door hem zelf, maar door het Argentijnse leger waartoe Poch behoorde.
- 544 *Waarom heeft de politie Poch niet meteen na de melding gevraagd wat daarvan waar was?*
- 545 De melding en de daarbij behorende brief maakten gewag van zeer ernstige feiten die inmiddels jaren geleden waren begaan in Argentinië. De collega's van Poch namen kennelijk geen genoegen met de manier waarop hun werkgever op de melding had gereageerd, te weten door aan Poch een reactie te vragen en zich met die reactie, dat alles een misverstand was, tevreden te stellen. Zij wilden dat er serieus naar werd gekeken en dat zou zeker niet het geval zijn als de politie hetzelfde zou reageren als de leiding van Transavia. Het TIM, waarbij de melding binnenkwam, was speciaal belast met onderzoek naar internationale misdrijven. Het team was vertrouwd met deze materie. Daar was men met de melding wel aan het goede adres. Dat Poch alles weet aan een misverstand stond er niet aan in de weg dat de politie eerst buiten Poch om nader onderzoek mocht doen om te zien of het de moeite waard was om verder in de zaak te investeren. Als de politie Poch direct zou confronteren met die ernstige beschuldigingen, zou hij - als hij inderdaad bij de dodenvluchten betrokken was geweest - gewaarschuwd zijn dat er een onderzoek tegen hem liep en maatregelen kunnen nemen om dat onderzoek te dwarsbomen, bijvoorbeeld door het laten verdwijnen

van bewijsmateriaal of het eventueel inschakelen van oude contacten in Argentinië. Het is alleszins begrijpelijk en verdedigbaar dat de politie ervoor heeft gekozen geen ruchtbaarheid aan de zaak te geven en eerst onopvallend te werk te gaan om zo wat meer te weten te komen over de achtergrond van Poch en over de Vuile Oorlog.

- 546 Om de feiten helder te krijgen moest in Nederland voorzichtig geopereerd worden, maar het lag in de verwachting dat het materiaal waarop een vervolging kan worden gebaseerd uit Argentinië moest komen. Dat de feiten lang geleden in een ander land, Argentinië, waren gepleegd compliceerde het onderzoek. Bovendien zouden zich nog aanhangers van het oude militaire regime in verschillende geledingen van de Argentijnse overheid ophouden, hetgeen noopte tot voorzichtigheid bij het zoeken naar betrouwbare contacten in Argentinië. Besloten werd om eerst een oriënterend onderzoek te laten instellen door de CIE die vertrouwd was met het in kaart brengen van mogelijkheden en moeilijkheden waarmee de opsporing van internationale misdrijven te maken heeft en die in het verborgene kon opereren zonder een verdachte te alarmeren. Dat onderzoek had de strekking meer duidelijkheid te verschaffen over de mogelijkheden van een Nederlands opsporingsonderzoek, aan de hand van open bronnen en gesprekken met deskundigen die wat meer konden vertellen over de toestand in Argentinië ten tijde van de militaire dictatuur. Het CIE-onderzoek stond onder leiding van een Ovj van het Landelijk Parket, die een wettelijke bevoegdheid heeft om bevelen te geven aan de politieambtenaren die met dat CIE-onderzoek werden belast.
- 547 *Mocht de politie wel een onderzoek beginnen achter de rug van Poch om enkel op basis van wat zijn collega's hem hebben horen zeggen nu bij de politie ook bekend was dat Poch volgens hemzelf verkeerd begrepen was?*
- 548 Het antwoord luidt bevestigend. De politie mag naar aanleiding van zulke mededelingen een onderzoek beginnen zelfs al zou nog niet eens gesproken kunnen worden van verdenking in de zin van een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit. In deze fase mag de politie echter geen strafvorderlijke bevoegdheden inzetten zoals bijvoorbeeld inbeslagneming of aanhouding. Wel mag gesproken worden met derden en gezocht worden in publiek toegankelijke (openbare) bronnen om te onderzoeken of men meer te weten kan komen over de inhoud van de uitlatingen en of deze op waarheid zouden kunnen berusten.
- 549 Toen de minister op de hoogte raakte van het artikel in Vrij Nederland, waarin werd gesteld dat het onderzoek naar een Argentijnse ex-militair, die betrokken zou zijn geweest bij verdwijningen en martelingen tijdens de militaire dictatuur, inmiddels stil zou liggen en daarover vervolgens Kamervragen werden gesteld, werd de minister op zijn ministeriële verantwoordelijkheid aangesproken. Dit leidde ertoe dat namens de minister inlichtingen werden gevraagd bij het College van PG's. De voorzitter van het College schreef op zijn beurt de hoofdofficier van het LP aan. Deze won inlichtingen in en schreef een ambtsbericht aan de voorzitter van het College met als bijlage een proeve van beantwoording van de Kamervragen. Vervolgens schreef de voorzitter weer een ambtsbericht aan de minister.
- 550 De minister liet daarna aan het Parket-Generaal - de ambtelijke staf van het College - weten dat hij de vinger aan de pols wilde houden. Het Parket-Generaal nam daartoe weer contact op met het LP dat op zijn beurt, middels een ambtsbericht, zorg moest dragen voor informatie over deze zaak. De wens van de minister om op de hoogte gehouden te worden is kennelijk via enige schijven doorgegeven aan de Nationale Recherche. In de reconstructie is al uitgebreid ingegaan op de reactie van de minister toen hij voor de eerste maal hoorde van het onderzoek en de daaropvolgende communicatie met het OM.
- 551 Samenvattend verliep de informatie-uitwisseling over deze zaak over verschillende schijven richting minister en kwam de wens van de minister om de vinger aan de pols te houden dus weer over die verschillende schijven bij de politie terecht. Die schijven vormden de hiërarchische lijn waarlangs informatie werd gevraagd en verstrekt opdat de minister, nu de Tweede Kamer vragen had gesteld, uiteindelijk zijn politieke verantwoordelijkheid zou kunnen nemen. De transfer van informatie verliep dus via de lijnen van bevoegdheid en gezag die in de wet zijn neergelegd. Dat betekent geenszins dat de minister heeft ingegrepen in een lopend onderzoek, noch dat hij 'getrapt' een persoonlijke opdracht heeft gegeven.

Het betekent slechts dat de minister conform het wettelijk stelsel over deze gevoelige zaak informatie wenste te ontvangen.

- 552 *Was de CIE verplicht om een proces-verbaal te maken van de verrichtingen in het oriënterend onderzoek?*
- 553 Het antwoord hierop luidt ontkennend. Van belang in dit kader is de definitie van het begrip 'opsporing'. Deze definitie is van belang omdat artikel 152 Sv voorschrijft dat opsporingsambtenaren ten spoedigste proces-verbaal opmaken van wat door hen tot opsporing is verricht of bevonden.
- 554 Met ingang van 1 februari 2007 is het opsporingsbegrip in artikel 132a Sv gewijzigd.⁷⁶ Vóór die datum was bepalend voor de beantwoording van de vraag of sprake was van een opsporingsonderzoek of er onder leiding van de OvJ onderzoek werd gedaan naar aanleiding van een verdenking van een strafbaar feit. Met ingang van die datum is opsporing gedefinieerd als "het onderzoek in verband met strafbare feiten onder gezag van de officier van justitie met als doel het nemen van strafvorderlijke beslissingen". Omdat een oriënterend onderzoek er niet op is gericht om bewijsmateriaal te verzamelen, maar enkel om te zien of er eventueel kansen zijn voor een tactisch onderzoek hoefden de CIE-rechercheurs geen processen-verbaal op te maken van hun verrichtingen tijdens het oriënterend onderzoek. Het opmaken van verslagen waaraan de rechter eventueel de rechtmatigheid van het optreden van de CIE kon toetsen was voldoende.⁷⁷

3.8 Het tactisch onderzoek

- 555 De mogelijkheden om Poch in Nederland te vervolgen bleken al snel zeer beperkt te zijn. Nederland had weliswaar rechtsmacht voor misdrijven als moord in Argentinië gepleegd, omdat Poch na die veronderstelde feiten de Nederlandse nationaliteit had gekregen, maar er waren andere belemmeringen, waarvan de belangrijkste samenhang met de Nederlandse verjaringswetgeving. Verjaringstermijnen beginnen te lopen op de dag na die waarop het strafbaar feit is gepleegd. De verjaringstermijn voor misdrijven zoals moord, waarop levenslange gevangenisstraf was gesteld, bedroeg tot 1 januari 2006 18 jaar. De militaire dictatuur in Argentinië eindigde in oktober 1983 met de verkiezing van Alfonsín tot president. Dit betekent derhalve dat het vervolgingsrecht voor misdrijven die tijdens die dictatuur waren begaan 18 jaar later, in 2001, waren verjaard. Van een daad van stuiting van de verjaring⁷⁸, waardoor een nieuwe verjaringstermijn begint te lopen, is in de zaak Poch niet gebleken. Een eenmaal voltooide verjaring moet worden geëerbiedigd.⁷⁹
- 556 Er is geen wettelijke mogelijkheid om een eenmaal verjaard strafbaar feit toch weer alsnog vervolgbaar te maken. De Wet internationale misdrijven⁸⁰ kent geen verjaring voor in die wet strafbaar gestelde internationale misdrijven, waaronder foltering en gedwongen verdwijning van een persoon. Deze op 1 oktober 2003 in werking getreden wet kent echter geen terugwerkende kracht.⁸¹ Daar staat tegenover dat het misdrijf gedwongen verdwijning een doorlopend delict is. Dat betekent dat zolang het lot van de verdwenen personen niet is opgehelderd het misdrijf voortduurt. Het misdrijf van gedwongen verdwijning riep echter allerlei vragen op. Het was een nieuw misdrijf waarmee in Nederland nog geen ervaring was opgedaan. Het is bovendien een zeer gecompliceerd misdrijf. Het bestaat uit elke vorm van vrijheidsontneming

---

76 Wet van 20 november 2006, Stb. 2006, 580, inwerkingtreding 1 februari 2007 (Wet ter verruiming van de mogelijkheden tot opsporing en vervolging van terroristische misdrijven).

77 HR 5 december 1995, NJ 1996/422; HR 27 januari 1998, NJ 1998/573.

78 Bijvoorbeeld het uitbrengen van een dagvaarding, omdat daaruit blijkt dat het OM een strafrechtelijke reactie nog steeds adequaat en gepast vindt.

79 HR 17 december 2013, NJ 2014/204 m.nt. Rozemond.

80 Wet van 19 juni 2003, Stb. 2003, 340.

81 Vgl. HR 18 september 2001, NJ 2002/559 (Bouterse) m.nt. Reijntjes en Schrijver.

van staatswege of ondersteund door de staat, gevolgd door een weigering informatie te verstrekken over het lot of de verblijfplaats van het slachtoffer, waardoor deze persoon buiten de bescherming van de wet wordt geplaatst. De vraag was dan ook of van Poch gezegd kon worden dat hij zich schuldig had gemaakt aan een dergelijke weigering. Is het enkele zwijgen daarvoor genoeg? Voorts zou toch duidelijk moeten zijn wie de slachtoffers waren. Weliswaar behoeft degene die verzwijgt zelf niet betrokken te zijn geweest bij de ontvoering of fysieke verdwijning, maar hij moet wel opzet hebben op alle onderdelen van het misdrijf. En dat moet bewezen kunnen worden.

- 557 Duidelijk was dat men in Nederland voor de vergaring van de noodzakelijke bewijsmiddelen sterk afhankelijk zou zijn van wat in Argentinië - het land waarin de feiten waren gepleegd - voorhanden was aan tot handelen door Poch herleidbare bewijsmiddelen.
- 558 Als Poch in Argentinië zou zijn gebleven had hij daar vervolgd kunnen worden. Maar omdat hij zich in Nederland had gevestigd en in 1995 de Nederlandse nationaliteit had verkregen was al in mei 2008 duidelijk dat het Nederlands-Argentijns uitleveringsverdrag van 7 september 1893, Stb. 1898, 29 in de zaak Poch geen soelaas bood. Artikel 3 van dat verdrag bepaalt immers dat uitlevering geen plaats zal hebben als de opge-eiste persoon door naturalisatie onderdaan is van het land waaraan de uitlevering is gevraagd. Eveneens vormt verjaring een uitleveringsbeletsel. In een notitie van de zaakofficier van mei 2008 werden die problemen beschreven en is onder meer de suggestie gedaan om het uitleveringsverdrag aan te passen. Een andere optie was dat informatie met Argentinië werd gedeeld waarna Poch in een ander land kon worden aangehouden. Er zou kunnen worden gekeken of Spanje een rol zou kunnen spelen, omdat daar een Argentijns legerofficier, Scilingo, eerder was veroordeeld voor soortgelijke delicten.
- 559 *Kon Nederland de zaak niet gewoon laten rusten toen duidelijk werd dat aan een vervolging in Nederland allerlei haken en ogen zaten?*
- 560 Zo een beslissing zou zeker op kritiek gestuit zijn. Door de publicatie in Vrij Nederland en de Kamervragen was het onderzoek immers in het publieke domein beland. Het terzijde leggen van de zaak zou op gespannen voet komen te staan met de rol die Nederland voor zich zag weggelegd in de internationale rechtsorde. Nederland zou eenvoudig het verwijt gemaakt kunnen worden dat het verplichtingen die voortvloeien uit verdragen zoals het Folteringverdrag en het Verdrag tegen gedwongen verdwijningen niet serieus nam.
- 561 Het eerste Nederlandse rechtshulpverzoek van juli 2008 verzocht aan Argentinië om informatie te verstrekken die mogelijk relevant zou kunnen zijn voor een nadere beoordeling van de melding en een eventueel te volgen strafrechtelijk onderzoek. Gelet op de hiervoor omschreven onmogelijkheid om Poch, die tot Nederlander was genaturaliseerd, aan Argentinië uit te leveren werd aan de Argentijnse autoriteiten in juli 2008 ook verzocht om zonder voorafgaand overleg geen uitleveringsverzoek te doen. Het rechtshulpverzoek vestigde de aandacht van de Argentijnse autoriteiten op de zaak en was aanleiding voor de Argentijnse OvJ om een eigen onderzoek tegen Poch te beginnen. Daarbij speelde een rol dat in Argentinië al een groot strafproces werd voorbereid tegen meerdere verdachten die een band hadden met ESMA ('Escuela de Mecánica de la Armada'), een van de belangrijkste illegale detentie- en foltercentra van de militairen.
- 562 Toen de Argentijnse onderzoeksrechter in december 2008 in Nederland getuigen kwam horen vond na afloop daarvan een strategiebijeenkomst plaats waaraan van Nederlandse zijde de OvJ die verantwoordelijk is voor het TIM en twee leden van dat team deelnamen. De officier bracht de problemen met uitlevering en de suggestie van aanhouding in een ander land ter sprake.
- 563 Deze problemen vergden volgens de officier nog nader onderzoek. De Argentijnse onderzoeksrechter liet doorschemeren dat Argentinië beschikte over veel bewijsmateriaal.
- 564 Toen toch in februari 2009 een Argentijns uitleveringsverzoek, met daaraan gekoppeld een verzoek om aanhouding van Poch, in Nederland werd ontvangen bracht de Nederlandse zaakofficier nogmaals bij de Argentijnse onderzoeksrechter de moeilijkheden met uitlevering ter sprake. Een suggestie om het uitleveringsverzoek in te trekken wekte wrevel in Argentinië.
- 565 *Had Nederland niet meteen het Argentijnse uitleveringsverzoek moeten afwijzen?*

- 566 Het Argentijnse aanhoudings- en uitleveringsverzoek wekte in Nederland verbazing omdat de Nederlandse Ovj aan de Argentijnse onderzoeksrechter had uitgelegd dat het bestaande uitleveringsverdrag tussen Argentinië en Nederland aan toewijzing van dat verzoek in de weg stond. Hoewel de minister overeenkomstig artikel 20 Uitleveringswet het uitleveringsverzoek direct had kunnen afwijzen zou zo een rauwelijke afwijzing de mogelijkheden tot samenwerking met de Argentijnen om tot een oplossing in de zaak Poch te komen niet bevorderen. Het Nederlandse onderzoek, dat afhankelijk was van de medewerking van Argentinië, zou daarvan nadeel kunnen ondervinden. Het Argentijnse uitleveringsverzoek leidde op het ministerie van Justitie tot overleg over de mogelijkheid de verdragsrelatie met Argentinië te moderniseren. Ook het ministerie van Buitenlandse zaken werd bij het overleg over de zaak Poch betrokken.
- 567 Verschillende opties werden bekeken. Echter, de opties van wijziging van het uitleveringsverdrag met Argentinië en het sluiten van een Wotsverdrag, dat het mogelijk moest maken om een in Argentinië opgelegde straf in Nederland ten uitvoer te leggen, stuitte op tegenstand van Argentinië. Bovendien zouden zulke operaties jaren duren. Ook de optie van het ontnemen van de Nederlandse nationaliteit van Poch zou een zaak van lange adem zijn, nog afgezien van het feit dat daarvoor een strafrechtelijke veroordeling in Nederland nodig leek te zijn. En vanzelfsprekend zou Poch bij zo een rechtszaak als procespartij betrokken moeten worden. En dat zou weer het risico met zich brengen dat hij zich onvindbaar zou maken of het onderzoek zou frustreren.
- 568 Er was overleg met de Argentijnse ambassade. De Argentijnse ambassadeur toonde zich bewust van de risico's van het persisteren bij uitlevering en sprak zijn voorkeur uit voor aanhouding in een derde land en voor het vooralsnog onbeantwoord laten van het uitleveringsverzoek. De zaaksofficier stelde met het oog daarop in maart 2009 aan de Argentijnse onderzoeksrechter voor om een nieuw rechtshulpverzoek in te dienen. Gezien de verwijzingen naar foltering in het oorspronkelijke uitleveringsverzoek suggereerde hij ook het Folteringverdrag als toepasselijk instrument te vermelden. Desondanks stuurden de Argentijnen eind augustus 2009 toch weer een Argentijns uitleveringsverzoek, dat overigens verwees naar het Folteringverdrag.
- 569 *Wie bepaalt waar strafvervolging plaatsvindt als twee landen rechtsmacht hebben over dezelfde feiten?*
- 570 Als meerdere landen dezelfde verdachte voor dezelfde feiten gaan vervolgen ontstaat er een conflict met het beginsel "ne bis in idem". Dit beginsel betekent dat niemand meermaals mag worden vervolgd voor hetzelfde feit. In het Nederlandse recht is dit beginsel neergelegd in artikel 68 Sr. Het Handvest van de grondrechten van de EU formuleert het verbod van dubbele vervolging in artikel 50. Artikel 14 lid 7 van het BUDO kent een vergelijkbare bepaling, waarvan Nederland bij voorbehoud de werking heeft beperkt tot de reikwijdte van het eigen artikel 68 Sr.
- 571 Een uitweg uit zo een conflict van twee vervolgingen kan in overleg tussen de betrokken staten worden gevonden doordat de ene staat aan de vervolging door de andere staat voorrang geeft. Het Beneluxverdrag inzake het overnemen van strafvervolging van 11 mei 1974 (Trb. 1974, 184) noemt in artikel 1 lid 2 "een goede rechtsbedeling" als maatstaf voor toedeling. De toelichting bij het Europees Verdrag betreffende de overdracht van strafvervolging van 15 mei 1972 (Trb. 1973, 84) verwijst in dat verband naar "a proper administration of justice".⁸² De beschikbaarheid van het bewijs in de ene of in de andere staat zal in die beslissing meewegen, evenals het verband met een ander gevoerd of te voeren proces. Ook is te denken aan de belangen van de slachtoffers en nabestaanden, evenals die van getuigen en eventuele deskundigen. In die afweging dienen ook de belangen van de verdachte te worden betrokken. De gevolgen die de feiten hebben gehad voor de samenleving in het ene land zullen veel zwaarder kunnen wegen dan de gevolgen

---

82 Explanatory Report to the European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters, Strasbourg, 15.V.1972, p. 11.

in het andere land. Als logisch en algemeen beleden uitgangspunt wordt in Nederland aanvaard dat de vervolging en berechting zoveel mogelijk in het land dienen plaats te vinden waar het feit is begaan, ook als een Nederlander verdachte is.⁸³ In de zaak Poch dient bovendien in ogenschouw te worden genomen dat ten tijde van de militaire dictatuur in Argentinië Poch enkel en alleen nog de Argentijnse nationaliteit had. De Nederlandse rechtsmacht was enkel achteraf ontstaan door het feit dat Poch jaren na de militaire dictatuur de Nederlandse nationaliteit had verkregen.

- 572 Tenslotte is verdedigbaar dat de vervolgingsmogelijkheden in Nederland en die in Argentinië zover uiteenlopen dat er geen sprake is van een vervolging voor dezelfde feiten. Nederland kon slechts vervolgen voor verzwijging van het lot van in Argentinië verdwenen personen (het voortgezette misdrijf van gedwongen verdwijningen). Argentinië daarentegen wilde en kon Poch vervolgen voor het medeplegen van illegale vrijheidsbeneming, van marteling en doodslag onder verzwarende omstandigheden, terwijl zijn gedrag deel uitmaakte van een stelselmatig gemeenschappelijk plan. Vervolging in Argentinië zou dus ook nog eens recht kunnen doen aan alle aspecten van het mogelijk aan Poch te verwijten handelen, terwijl in Nederland de vervolgingsmogelijkheden juist zeer beperkt waren.
- 573 De Argentijnse autoriteiten konden er door de Nederlandse autoriteiten van overtuigd worden dat de weg van uitlevering aan Argentinië onbegaanbaar was en dat gekozen moest worden voor aanhouding in een derde land. De vraag drong zich vervolgens op of zo een aanhouding in een derde land – op basis van door Nederland verstrekte informatie – en daarop volgende uitlevering aan Argentinië niet neerkwam op een ongeoorloofde verkapte uitlevering. Volgens de zaaks-Ovj was dat niet het geval mits de reis naar het land van aanhouding maar op vrijwillige basis geschiedde. Aanvankelijk bestond op het ministerie onzekerheid op dit punt maar later was ook de minister overtuigd.
- 574 Ontegenzeggelijk is het zo dat de arrestatie van Poch op de luchthaven van Valencia en de uitlevering door Spanje aan Argentinië mogelijk zijn geworden doordat Nederland vluchtgegevens heeft verstrekt. De mogelijkheid van aanhouding in een derde land is bovendien door de Nederlandse autoriteiten bij de Argentijnse autoriteiten onder de aandacht gebracht. Deze mogelijkheid is voor het eerst geopperd in een analyse die in mei 2008 door de Ovj Ferdinandusse is opgesteld voor de leiding van het Landelijk Parket en die ook aan OvJ Lucas (teamleider) is gestuurd. Ferdinandusse wees in zijn analyse op de beperkte mogelijkheden die Nederland had om Poch te vervolgen. Die mogelijkheden leken, zoals hiervoor beschreven, beperkt tot het voortdurend delict van gedwongen verdwijning. Lucas heeft, om die reden bij een informele strategie-bespreking met de Argentijnse onderzoeksrechter, na de getuigenverhoren van 8 december 2008, de beperkte mogelijkheden om Poch in Nederland te vervolgen uiteengezet en de mogelijkheid genoemd om informatie over diens verblijf in een ander land aan Argentinië door te geven.
- 575 *Mocht het Nederlandse OM de Argentijnse onderzoeksrechter wijzen op de enige mogelijkheid die er in Nederlandse ogen bestond om Poch in Argentinië voor de rechter te brengen?*
- 576 Het antwoord is 'ja'. In het internationale rechtsverkeer is het niet ongebruikelijk om, voordat een rechtshulpverzoek via diplomatieke kanalen wordt verzonden, informeel overleg te plegen over de mogelijkheden van samenwerking en de inhoud van een eventueel rechtshulpverzoek. Aldus wordt voorkomen dat diplomatieke stappen worden gezet door een officieel rechtshulpverzoek te verzenden dat op een fiasco zal uitlopen, met gezichtsverlies voor alle betrokken partijen en de mogelijkheid dat een succesvolle vervolging in een van beide landen bij voorbaat kansloos wordt. Als na onderling overleg vervolgens daadwerkelijk een rechtshulpverzoek wordt gericht aan de staat waar de te vervolgen persoon verblijft, zullen de autoriteiten van die staat dat rechtshulpverzoek overeenkomstig de daarvoor geldende rechtsregels en procedures in behandeling kunnen nemen. Bovendien ging het in de zaak Poch om verdenking van feiten die vallen onder misdrijven tegen de menselijkheid. Juist dan is het extra belangrijk om, uiteraard binnen de

---

83 Kamerstukken II 2012/13, 33572, nr. 6, p. 16.

- grenzen van nationale wetten en internationale verdragen, tot een oplossing te komen die het beste recht doet aan de belangen van een goede rechtsbedeling, inclusief de belangen van slachtoffers.
- 577 De problemen waarop een uitlevering aan Argentinië stootte stonden aan het verlenen van andere vormen van rechtshulp aan Argentinië niet in de weg. In februari 2009 verzocht Argentinië Nederland om geen beslissing te nemen op het uitleveringsverzoek en kondigde Argentinië aan stappen te zullen zetten die konden leiden tot aanhouding in een derde land, zoals door het Nederlandse OM gesuggereerd. Via Interpol verzocht Argentinië vervolgens in juni 2009 herhaalde malen om verstrekking van vluchtgegevens. De minister had aanvankelijk aarzeling ten aanzien van de verstrekking van de vluchtgegevens en wilde eerst andere oplossingen beproeven. Herziening van het uitleveringsverdrag en het sluiten van een Wotsverdrag met Argentinië ging evenals het ontnemen van de Nederlandse nationaliteit echter te veel tijd vergen. Uit een met de hand geschreven aantekening op een ambtelijke nota bleek dat de minister zich ervan bewust was dat het verwijt van verkapte uitlevering op de loer lag, maar uiteindelijk meende hij het OM te kunnen volgen in de opvatting dat het verzoek van de Argentijnen kon worden gehonoreerd.
- 578 *Was Nederland gehouden om aan de rechtshulpverzoeken van Argentinië om de vluchtgegevens te verschaffen te voldoen, zeker nu daardoor een Nederlands onderdaan het risico liep in het buitenland gearresteerd te worden?*
- 579 Een verzoek om inlichtingen te verschaffen werd ook al door het indertijd van kracht zijnde artikel 552h Sv aangemerkt als een verzoek om rechtshulp. Gewoonlijk mag de politie zo een rechtshulpverzoek beantwoorden als de politie al over die gegevens beschikt, maar het is begrijpelijk, gelet op de consequenties die verbonden waren aan het beantwoorden van het Argentijnse verzoek, dat het OM hierin het voortouw nam. De commissie herhaalt dat het OM nauw contact onderhield met AIRS en via ambtsberichten de minister op de hoogte hield. De Interpolverzoeken om inlichtingen verwezen naar de inhoud van het Argentijns uitleveringsverzoek, dat de feiten waarvoor uitlevering werd gevraagd omschreef als medeplegen van wederrechtelijke vrijheidsberoving, van marteling en van doodslag deel uitmakend van een stelselmatig gemeenschappelijk plan, meermalen gepleegd, en welk uitleveringsverzoek later was aangevuld met verwijzing naar het Folteringverdrag.
- 580 Artikel 9 lid 1 van het Folteringverdrag bepaalt dat de Staten die partij zijn elkaar de grootst mogelijke mate van rechtshulp verlenen in verband met vervolgingen ingesteld ter zake van foltering. Artikel 14 van het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning kent een vergelijkbare inhoud. Artikel 552k lid 1 (oud) Sv hield in dat zoveel mogelijk aan een rechtshulpverzoek het verlangde gevolg wordt gegeven voor zover dat verzoek is gegrond op een verdrag. De Hoge Raad heeft onderstreept dat van inwilliging van het rechtshulpverzoek dat is gegrond op een verdrag alleen maar kan worden afgezien als zich belemmeringen van wezenlijke aard voordoen of als door inwilliging gehandeld zou worden in strijd met fundamentele beginselen van Nederlands strafprocesrecht.⁸⁴ Dat Nederland zelf niet zou kunnen vervolgen omdat een nieuwe strafbepaling, bijvoorbeeld ten aanzien van gedwongen verdwijningen, geen terugwerkende kracht heeft, staat er niet aan in de weg dat Nederland wel rechtshulp mag verlenen ten behoeve van een vervolging in een ander land voor zulke misdrijven die Nederland zelf niet zou kunnen vervolgen. Het verstrekken van gegevens aan het buitenland mag niet afspringen op het feit dat het om een Nederlander gaat die als gevolg van die inlichtingen in het buitenland wordt aangehouden met het oog op vervolging en berechting. Het belang van de internationale samenwerking staat voorop.⁸⁵

---

84 Bijv. HR 13 mei 2003, NJ 2004/40 m.nt. Mevis.

85 Kamerstukken II 1993 - 1994, 23400 VI, nr. 2, p. 44. Idem de Richtlijn inzake toepassing artikel 552i WvSv door het OM, Stcrt. 2008, nr. 45, p. 18 en de Aanwijzing inzake de informatie-uitwisseling in het kader van de wederzijdse rechtshulp in strafzaken (552i Sv), Stcrt. 2008, nr. 232.

- 581 Naderhand is in de media de aanhouding van Poch in Spanje en zijn daaropvolgende uitlevering wel als een verkapte uitlevering gekwalificeerd.⁸⁶ Ook de steunbetuigers aan Poch, net als zijn advocaat, hebben zich in dezelfde zin uitgelaten. Uitlevering moet worden onderscheiden van uitzetting. Uitlevering is een daad van internationale rechtshulp. Uitlevering heeft de strekking de opgeëiste persoon in de macht te brengen van een andere staat met het oog op vervolging of executie van een straf. Deze vorm van rechtshulp kan slechts plaatsvinden op basis van een verdrag. Tussen Nederland en Argentinië bestaat zo'n verdrag, maar dat staat uitlevering van eigen onderdanen niet toe. Uitzetting daarentegen is geen daad van rechtshulp, maar een bestuursrechtelijke maatregel. Uitzetting strekt tot verwijdering van het grondgebied en niet, zoals uitlevering, tot het in de macht brengen van de opgeëiste persoon in de andere staat ter vervolging of tenuitvoerlegging van een straf. Bij uitzetting krijgt de vreemdeling doorgaans een termijn waarbinnen hij het grondgebied verlaten moet hebben. Als hij die termijn ongebruikt voorbij laat gaan kan hij worden aangehouden en worden uitgezet. Als de vreemdeling dan naar een andere staat wil worden overgebracht en die andere staat is bereid hem te ontvangen kan de vreemdeling ook daarheen worden uitgezet.
- 582 Wanneer het instrument van uitzetting wordt gebruikt om tot hetzelfde resultaat te komen als een uitlevering (strafvervolging of strafexecutie), kan dat een oneigenlijk gebruik van de uitzettingsbevoegdheid zijn. De vreemdeling wordt dan immers tegen zijn wil uitgezet naar een land dat strafrechtelijk in hem is geïnteresseerd maar waaraan de vreemdeling niet had mogen worden uitgeleverd. Wanneer de bevoegdheid tot uitzetting oneigenlijk wordt gebruikt enkel om vervolging in een ander land te faciliteren, bijvoorbeeld omdat ook uitzetting naar een derde land mogelijk was, is sprake van een verkapte uitlevering die in strijd kan zijn met het EVRM.
- 583 Een voorbeeld van een geval waarin het EHRM concludeerde dat er sprake was van verkapte uitlevering in plaats van een gewone uitzetting is de zaak Bozano tegen Frankrijk.⁸⁷ Daar was sprake van de situatie dat Bozano van de Franse rechter niet mocht worden uitgeleverd aan Italië. Hij werd toen ineens gevangelijk uitgezet naar Zwitserland. Hij had ook uitgezet kunnen worden naar Spanje. In Zwitserland, een land met een uitleveringsverdrag met Italië, stonden de autoriteiten al klaar om hem over te nemen. De Italiaanse autoriteiten waren geïnformeerd over de uitzetting naar Zwitserland en vroegen direct om zijn uitlevering. Dat werd door de Zwitserse rechter toegestaan. De manier waarop en de reden waarom hij ineens in Frankrijk van zijn vrijheid werd beroofd en naar Zwitserland werd overgebracht maakten dat het volgens het EHRM ging om een verkapte vorm van uitlevering.
- 584 Niet altijd is een verkapte uitlevering in strijd met het EVRM. Zo overwoog het EHRM in de zaak Öcalan tegen Turkije dat een verkapte uitlevering niet in strijd is met het EVRM als die uitlevering het resultaat is van interstatelijke samenwerking op basis van een rechtmatig aanhoudingsbevel van de staat waarheen de betrokkene wordt gebracht.⁸⁸ Daarbij moet wel de kanttekening worden gemaakt dat het in die zaak ging om een overbrenging vanuit Kenia naar Turkije, dat Öcalan voor Kenia een ongewenste vreemdeling was maar ook dat Kenia geen partij is bij het EVRM.
- 585 Ook naar Nederlandse rechtspraak geldt dat het enkele feit dat een uitzetting tot gevolg heeft dat de vreemdeling in de macht komt van de staat die hem wil vervolgen maar waarnaar de vreemdeling niet kan worden uitgeleverd, die uitzending nog niet onrechtmatig maakt.
- 586 Van een onrechtmatige verkapte uitlevering is evenmin sprake als een Nederlander uit eigen beweging Nederland verlaat, zelfs als de beslissing door toedoen van een ander tot stand is gekomen met de bedoeling hem in handen te spelen van een andere staat die hem wil vervolgen. Aldus besliste de Hoge Raad in 1994. Een Amerikaanse undercover agent had de verdachte Nederlander ertoe overgehaald om een geplande reis naar de VS te vervroegen. Dat had de Nederlander gedaan en prompt werd hij in de VS gear-

---

86 Argos 24 november 2018; RTL Nieuws 5, 22 en 26 maart 2019; Nieuwsuur 10 maart 2020.

87 EHRM 18 december 1986, nr. 9990/82 Bozano v. Frankrijk.

88 EHRM 12 mei 2005, no. 46221/99 Öcalan v. Turkije. Zie over deze zaak ook Göran Sluiter, Verkapte uitlevering in de zaken Poch en Ridouan T.?, NJB 2020/688, p. 752.

resteerd en berecht. De Nederlandse autoriteiten waren op de hoogte van de actie maar hadden hem niet gewaarschuwd. Bij de vraag of sprake was van verkapte uitlevering ging het volgens de Hoge Raad om de vraag of de Nederlander door de handelingen van de undercover agent tot iets anders was gebracht dan wat hij reeds van plan was. Nu dat niet het geval was, was er geen sprake van verkapte uitlevering.⁸⁹

- 587 *Heeft Nederland door het verschaffen van inlichtingen over de vliegbewegingen van Poch aan Argentinië een verkapte uitlevering in gang gezet?*
- 588 Gelet op het voorgaande luidt het antwoord op deze vraag ontkennend. De Nederlandse staat heeft immers niet teweeg gebracht dat Poch is afgeweken van wat hij reeds van plan was te doen, te weten het volgens schema uitvoeren van een vlucht voor Transavia naar Valencia. Van een verkapte uitlevering was dus geen sprake.
- 589 *Heeft Nederland door de vluchtgegevens te verschaffen Poch niet blootgesteld aan een flagrante schending van zijn grondrechten in Spanje en Argentinië?*
- 590 Na de militaire dictatuur is Argentinië weer teruggekeerd in de internationale rechtsgemeenschap. Argentinië is aangesloten bij het mensenrechtenverdrag van San José dat een individueel klachtrecht waarborgt en bij het BUPO waarvoor hetzelfde geldt. Hirsch Ballin heeft tegenover de commissie verklaard dat het nieuwe Argentinië weer als een rechtsstaat werd gezien waar mensenrechten geëerbiedigd werden. Daarom werkte het OM ook met vertrouwen met de Argentijnen samen.
- 591 Poch is aangehouden in Spanje dat lid is van de Raad van Europa en van de EU en uit dien hoofde gebonden is aan het EVRM met zijn handhavingsmechanisme en individueel klachtrecht, en aan het Handvest van de grondrechten van de EU. Zowel in Spanje als in Argentinië is de detentie van Poch aan het oordeel van de onafhankelijke rechter onderworpen. Poch heeft bijstand gehad van een Spaanse advocaat. Over de uitlevering naar Argentinië heeft een Spaanse rechter zich gebogen. Poch heeft ingestemd met uitlevering naar Argentinië. Nadat Argentinië aan Spanje had gegarandeerd dat de doodstraf noch levenslange gevangenisstraf zou worden opgelegd, heeft de uitlevering plaatsgevonden. In Argentinië is de voorlopige hechtenis van Poch bevolen. Deze voorlopige hechtenis is verschillende malen door verschillende Argentijnse rechters getoetst en verlengd. Poch heeft rechtsmiddelen kunnen aanwenden tegen de beslissingen over de voorlopige hechtenis. De voorlopige hechtenis is geschorst geweest gedurende de tijd die het Argentijnse OM nodig had om de tenlastelegging aan te passen, maar daarna heeft de Argentijnse rechter de opheffing van de schorsing bevolen. De Argentijnse rechter heeft dus telkens geoordeeld dat er nog voldoende gronden waren om de voorlopige hechtenis te handhaven. De rechtbank die uiteindelijk Poch heeft vrijgesproken heeft in het vonnis ook overwogen dat er voldoende verdenking tegen hem bestond om hem aan te houden en in voorlopige hechtenis te nemen.
- 592 Ook in Argentinië is Poch steeds bijgestaan door een advocaat. Poch had daar de mogelijkheid om zich te wenden tot de Inter-American Commission on Human Rights en heeft van die mogelijkheid ook gebruik gemaakt.
- 593 De Nederlandse ambassadeur volgde het proces in Argentinië op de voet. Personeel van de ambassade was aanwezig op de dagen dat de zaak van Poch diende en in opdracht van de ambassade volgde een Argentijnse advocaat het proces. Een verzoek om schorsing van de voorlopige hechtenis op humanitaire gronden is door Nederland ondersteund.
- 594 Tijdens de uitleveringsdetentie in Spanje heeft de Nederlandse Ovj inlichtingen doen inwinnen in Argentinië over de duur van de voorlopige hechtenis en het tijdsverloop tot de aanvang van de rechtszaak aldaar. De voorlopige hechtenis zou maximaal drie jaar kunnen duren en de verwachting was dat de inhoudelijke behandeling van de Argentijnse strafzaak nog in 2010 zou beginnen.

---

89 HR 9 september 1994, NJ 1995/44 m.nt. van Veen.

- 595 Nederland heeft er dus redelijkerwijs op kunnen vertrouwen dat Poch in Argentinië een eerlijk proces zou krijgen en dat zijn grondrechten daar zouden worden gerespecteerd.
- 596 *Mocht Nederland wel meewerken aan aanhouding in Spanje als aanloop voor een uitlevering aan Argentinië nu naar Nederlandse maatstaven het bewijsmateriaal dat aan Nederland ter beschikking was gekomen onvoldoende zou zijn voor een veroordeling in Nederland?*
- 597 Vanaf het begin van het onderzoek is het duidelijk geweest dat het doorslaggevend bewijs voor deelname van Poch aan de dodenvluchten in Argentinië gevonden zou moeten worden. De Argentijnse onderzoeksrechter heeft laten blijken, althans zeker de indruk gewekt, dat dat bewijs in Argentinië er was of dat dat in orde zou komen. De verklaringen van de collega's van Poch die disgenoten waren bij het diner op Bali zouden enkel ter ondersteuning dienen. Het feit dat veel andere legerofficieren in het ESMA-proces terecht moesten staan ondersteunde de gedachte dat de Argentijnse autoriteiten al erg veel in dat megaproces hadden geïnvesteerd en dat zij het aandurfdën de beschuldigingen aan de Argentijnse strafrechter voor te leggen. De strafzaak tegen Poch werd daarbij gevoegd.
- 598 Internationale rechtshulp is gebaseerd op wederkerigheid en op onderling vertrouwen. De aangezochte staat is niet geroepen om na te gaan of het door de verzoekende staat gestelde op waarheid berust en of naar eigen maatstaven in de verzoekende staat voldoende verdenking bestaat, laat staan of dat voldoende is voor een veroordeling in de aangezochte staat.

R A P P O R T

DEEL 4

4 Beantwoording onderzoeksvragen

- Minister van Justitie Hirsch Ballin heeft geen ministeriële aanwijzing verstrekt met betrekking tot de zaak Poch. De minister heeft evenmin persoonlijke opdrachten verstrekt die de uitvoering van het onderzoek naar Poch raakten. Wel heeft de minister vanuit zijn ministeriële verantwoordelijkheid, na het verschijnen van het artikel in Vrij Nederland en de daaropvolgende Kamervragen, aangegeven dat hij 'de vinger aan de pols wilde houden'. Dit heeft zich vertaald in een ambtsbericht van het College van Procureurs-Generaal van 6 februari 2008 over de voortgang van het oriënterend onderzoek en de start van het tactisch onderzoek. Verder is de minister betrokken geweest bij de besluitvorming tot medewerking aan de aanhouding van Poch in het buitenland, door het verlenen van toestemming om de vluchtgegevens van Poch te delen met Argentinië en Spanje.
- Het standpunt dat een eventuele vervolging van Poch beter in Argentinië kon plaatsvinden berustte op een aantal overwegingen:
  - Het delict waarvan Poch werd verdacht had zich afgespeeld in Argentinië. Nederland vindt principieel dat vervolging bij voorkeur moet plaatsvinden in het land waar het delict is gepleegd. Daar bevinden zich de (nabestaanden van de) slachtoffers en bevindt zich redelijkerwijs ook het bewijsmateriaal.
  - De juridische mogelijkheden tot een vervolging van Nederland waren - los van praktische problemen met bewijsvergaring - beperkt. Dat kwam ook omdat in Nederland inmiddels het vervolgingsrecht voor allerlei feiten met betrekking tot de dodenvluchten verjaard was. In Argentinië kon Poch nog worden vervolgd voor het gehele feitencomplex met betrekking tot de dodenvluchten. Deze overwegingen komen overeen met hetgeen de minister van Justitie reeds op 4 november 2009 de Tweede Kamer heeft gemeld. De commissie heeft in haar onderzoek geen enkele indicatie aangetroffen dat ook andere overwegingen een rol hebben gespeeld.
  - Argentinië gaf aan dat het bij voorkeur de vervolging van Poch zelf ter hand nam en deed daartoe rechtshulpverzoeken aan Nederland waaraan Nederland zich gehouden voelde medewerking te verlenen.
- De commissie heeft geen aanwijzingen gevonden dat Nederland, zoals wel beweerd, 'per se' Poch in Argentinië wilde laten berechten.
- Hetzelfde geldt voor beweringen van een mogelijke afruil van Poch tegen de belofte van de Argentijnse autoriteiten van het niet vervolgen in Argentinië van Jorge Zorreguieta.
- Anders dan de vermelde interventiepoging via Eurojust heeft de commissie geen aanwijzingen gevonden voor een rol van het Koninklijk Huis bij het onderzoek.
- De complicaties bij het onderzoek naar Poch zijn voor een gedeelte inherent aan onderzoeken naar internationale misdrijven: de feiten zijn niet in Nederland begaan en het primaire bewijsmateriaal ligt buiten Nederland. De verklaringen over wat er tijdens het diner in Bali was gezegd zijn zonder aanvullend bewijsmateriaal onvoldoende om tot enige bewezenverklaring te komen, maar waren wel voldoende om Poch als verdachte aan te merken.
- Daarbij deed zich de omstandigheid voor dat Argentinië met vergelijkbare zaken bezig was in het kader van het zogenaamde ESMA-onderzoek. Dit gebeurde in het kader van een afrekening met het verleden van de Vuile Oorlog. In Argentinië waren de strafbare feiten rond de dodenvluchten nog niet verjaard.
- Tot slot was een complicatie dat men de verdachte in redelijkheid niet kon vragen naar zijn verhaal. Als hij inderdaad betrokken zou zijn geweest bij de dodenvluchten, zou hij dan gewaarschuwd zijn en zijn plan kunnen trekken. Bovendien dreigde het gevaar dat eventueel bewijsmateriaal zou verdwijnen. In dit geval was bovendien reeds bekend dat Poch na daar op te zijn aangesproken door Transavia, zijn betrokkenheid bij de dodenvluchten had ontkend en had gezegd verkeerdt te zijn begrepen.

BIJLAGEN

Bijlage 1

Instellingsbesluit

Besluit van de Minister van Justitie en Veiligheid van 9 december 2019, nr 2756384, houdende instelling van de Commissie Dossier J.A. Poch

De Minister van Justitie en Veiligheid;

In overeenstemming met het gevoelen van de ministerraad;

Gelet op artikel 2, eerste lid, van de Wet vergoedingen adviescolleges en commissies;

Besluit:

Artikel 1 Begripsbepalingen

In dit besluit wordt verstaan onder:

- a. *minister*: Minister van Justitie en Veiligheid;
- b. *commissie*: commissie, bedoeld in artikel 2.

Artikel 2 Instelling en taak

1. Er is een onafhankelijke Commissie Dossier J.A. Poch.
2. De commissie heeft tot taak de onderzoeksopdracht uit te voeren zoals opgenomen in de in de voetnoot opgenomen Kamerstukken¹ en haar bevindingen aan de minister te doen toekomen in de vorm van een daartoe strekkend rapport.
3. De commissie is bevoegd gedurende het onderzoek aanvullende vragen te formuleren en deze te onderzoeken en beantwoorden, indien zij dat dienstig acht aan haar opdracht.
4. Naar aanleiding van de bevindingen en conclusies is de commissie bevoegd aanbevelingen te doen.

Artikel 3 Samenstelling, benoeming, ontslag

1. De commissie bestaat uit een voorzitter en één ander lid.
2. De voorzitter en het andere lid hebben zitting op persoonlijke titel en oefenen hun functie uit zonder last of ruggespraak.
3. De voorzitter en het andere lid worden door de minister benoemd.
4. De benoeming geschiedt voor de duur van het bestaan van de commissie.
5. De voorzitter en het andere lid kunnen op eigen verzoek of wegens ongeschiktheid, onbekwaamheid of op andere zwaarwegende gronden worden geschorst en ontslagen door de minister.

Artikel 4 Leden

Voor de duur van het bestaan van de commissie worden tot lid van de commissie benoemd:

- a. de heer prof. mr. A.J. Machielse, tevens voorzitter, met ingang van 1 maart 2019 tot opheffing van de commissie;
- b. de heer prof. mr. B.E.P. Myjer met ingang van 1 november 2019 tot opheffing van de commissie.

Artikel 5 Instellingsduur

De commissie wordt opgeheven 4 weken nadat het eindrapport is uitgebracht.

¹ Kamerstukken II 2018–2019, 35 000, nrs. 88 en 1706 (aanhangsel).

Artikel 6 Secretariaat

1. De commissie wordt ondersteund door een secretariaat.
2. Het secretariaat is onafhankelijk en is voor de uitvoering van zijn taak uitsluitend verantwoording schuldig aan de commissie.

Artikel 7 Werkwijze

1. De commissie stelt haar eigen werkwijze vast.
2. De commissie stelt een protocol vast over de wijze waarop zij het onderzoek uitvoert, waaronder in ieder geval over de wijze waarop zij personen hoort en daarvan verslag doet en op welke wijze de vertrouwelijkheid van informatie geborgd wordt.
3. De commissie bepaalt in het protocol hoe zij, in het kader van hoor en wederhoor, bevindingen voorlegt aan personen of instanties.
4. De commissie kan zich door andere personen doen bijstaan voor zover dat voor de vervulling van haar taak nodig is.
5. De commissie verantwoordt haar werkwijze in het eindrapport.

Artikel 8 Inwinnen van inlichtingen onderzoekscommissie; medewerkingsplicht ambtenaren

1. De commissie kan zich onder meer voor het inwinnen van inlichtingen rechtstreeks wenden tot alle instanties en personen die aan het uitvoeren van haar taak kunnen bijdragen.
2. Het Ministerie van Justitie en Veiligheid, het openbaar ministerie, het Ministerie van Buitenlandse Zaken en op grond van artikel 31 van de Politiewet 2012, de korpschef, verlenen de commissie de verlangde medewerking en toegang tot alle informatie die de commissie nodig acht met inachtname van het in artikel 7 bedoelde protocol.
3. De onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en van het Ministerie van Buitenlandse Zaken vallende ambtenaren zijn verplicht om de commissie de verlangde medewerking te verlenen, voor zover deze samenhangt met hun ambtelijke taak.

Artikel 9 Geheimhouding

Op grond van artikel 2:5 van de Algemene wet bestuursrecht zijn commissieleden, het secretariaat en de door de commissie ingeschakelde personen verplicht tot geheimhouding van de aan hen beschikbaar gestelde gegevens waarvan zij het vertrouwelijke karakter kennen of redelijkerwijs moeten vermoeden.

Artikel 10 Vergoeding

1. Aan de voorzitter wordt een vaste vergoeding per maand toegekend, met ingang van 1 maart 2019, waarbij de salarisschaal wordt vastgesteld op schaal 18, trede 10, van bijlage B van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1984 en de arbeidsduurfactor voor de periode van 1 maart 2019 tot 1 september 2019 op 8/36 en de arbeidsduurfactor voor de periode vanaf september 2019 op 24/36.
2. Aan het andere lid wordt een vaste vergoeding per maand toegekend, met ingang van 1 november 2019, waarbij de salarisschaal wordt vastgesteld op schaal 18, trede 10, van bijlage B van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1984 en de arbeidsduurfactor op 8/36.

Artikel 11 Kosten van de onderzoekscommissie

1. De kosten van de commissie komen, voor zover op basis van een goedgekeurde raming, voor rekening van de minister. Onder kosten worden in ieder geval verstaan:
  - a. de kosten voor de faciliteiten van bijeenkomsten en voor secretariële ondersteuning, inclusief de daartoe gemaakte reiskosten;
  - b. de kosten voor het inschakelen van externe deskundigheid en het laten verrichten van onderzoek;
  - c. de kosten voor oplevering van het rapport;
  - d. de kosten voor ICT-infrastructuur;

- e. de kosten verbonden aan het raadplegen, ontvangen of bezoeken van voor het onderzoek relevante derden.
2. Het Ministerie van Justitie en Veiligheid verschaft de commissie daartoe budget onder de voorwaarde dat:
    - de commissie een gespecificeerde raming van de kosten maakt;
    - de commissie een deugdelijke financiële administratie voert/laat voeren overeenkomstig de eisen die het Ministerie van Justitie en Veiligheid daaraan stelt;
    - de commissie budgetoverschrijdingen tijdig en met reden meldt bij het ministerie;
    - het ministerie als opdrachtgever door de Directie Bestuursondersteuning (DBO) een financiële controle laat uitvoeren;
    - afhankelijk van de bevindingen van deze controle kan de ADR worden ingeschakeld om onderzoek uit te voeren en een rapport van feitelijke bevindingen uit te brengen;
    - na afloop van deze controle de verrekening plaatsvindt.

Artikel 12 Huisvesting onderzoekscommissie

De commissie verricht haar werkzaamheden op een locatie buiten het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Artikel 13 Openbaarmaking onderzoekscommissie

1. De commissie legt haar bevindingen vast in een rapport.
2. Rapporten, notities, verslagen, adviezen en andere producten die door of namens de commissie worden vervaardigd of vergaard, worden niet door de commissie openbaar gemaakt, maar uitsluitend aan de minister uitgebracht of overgedragen.

Artikel 14 Archiefbescheiden

1. Het archief van de onderzoekscommissie wordt bij opheffing van de commissie overgebracht naar het archief van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.
2. Het beheer vindt plaats met inachtneming van de door de onderzoekscommissie in haar protocol aangegeven vertrouwelijkheid, waarover de onderzoekscommissie nadere afspraken met het ministerie van Justitie en Veiligheid maakt.

Artikel 15 Inwerkingtreding

Dit besluit treedt in werking met ingang van de datum van uitgifte van de Staatscourant, waarin het wordt geplaatst en werkt terug tot en met 1 maart 2019, behoudens voor zover in dit besluit anders is bepaald.

Artikel 16 Citeertitel

Dit besluit wordt aangehaald als: Instellingsbesluit Commissie Dossier J.A. Poch.

Dit besluit zal in de Staatscourant worden geplaatst en in afschrift worden gezonden aan betrokkenen.

's-Gravenhage, 9 december 2019

*De Minister van Justitie en Veiligheid,
F.B.J. Grapperhaus*

Bijlage 2

Onderzoeks- en gespreksprotocol Commissie Dossier J.A. Poch

Commissie Dossier J.A. Poch

Onderzoeks- en gespreksprotocol Commissie Dossier J.A. Poch

Gelet op het Besluit van de Minister van Justitie en Veiligheid van 9 december 2019, Stcrt. 18 december 2019, nr. 68436, houdende instelling van de Commissie Dossier J.A. Poch (hierna: het Instellingsbesluit);

Overwegende dat volgens artikel 7 van het Instellingsbesluit de Commissie Dossier J.A. Poch (hierna: de commissie) haar eigen werkwijze vaststelt;

Overwegende dat de in artikel 8 van het Instellingsbesluit genoemde instanties, diensten en ambtenaren hun medewerking desgevraagd aan de commissie dienen te verlenen;

Overwegende dat artikel 9 van het Instellingsbesluit een geheimhoudingsplicht oplegt aan de leden van de commissie, het secretariaat en de door de commissie ingeschakelde personen;

Besluit tot vaststelling van het onderstaande Onderzoeks- en gespreksprotocol Commissie Dossier J.A. Poch.

Artikel 1. Geheimhouding en archivering

1. De leden van de commissie, haar secretariaat en de andere personen bedoeld in artikel 7, vierde lid, van het Instellingsbesluit, zijn op grond van artikel 2:5 van de Algemene wet bestuursrecht verplicht tot geheimhouding van informatie waarvan zij het vertrouwelijke karakter kennen of redelijkerwijs moeten vermoeden, behoudens voor zover enig wettelijk voorschrift hen tot mededeling verplicht.
2. De Voorzitter van de commissie draagt er zorg voor dat de leden van het secretariaat en de in het eerste lid van dit artikel genoemde andere personen, een geheimhoudingsverklaring tekenen.
3. Bij het ter beschikking stellen van informatie aan de commissie vermeldt de verstrekker of op die informatie een bijzonder geheimhoudingsregime berust.
4. De informatie die aan de commissie wordt verstrekt tijdens het onderzoek wordt uitsluitend gebruikt voor de doeleinden van het onderzoek.
5. De in artikel 8 lid 2 van het Instellingsbesluit genoemde instanties, diensten en personen houden een overzicht bij van aan de commissie verstrekte of ter inzage gegeven informatie inbegrepen het eventueel van toepassing zijnde geheimhoudingsregime.

Artikel 2. Gesprek, verslaglegging, hoor en wederhoor

1. De commissie kan personen uitnodigen voor een gesprek. De uitnodiging is persoonlijk en geldt uitsluitend de genodigde. De uitgenodigde persoon heeft het recht zich te laten bijstaan.
2. Aan de uitgenodigde persoon worden voorafgaand aan het gesprek een exemplaar van het Instellingsbesluit en dit protocol toegestuurd.
3. Het voeren van het gesprek geschiedt door leden van de commissie of namens de commissie door leden van het secretariaat dan wel door personen door wie de commissie zich laat bijstaan. Na afloop van het gesprek wordt aan de gesprekspartner gevraagd of voor de verstrekte informatie een bijzonder geheimhoudingsregime geldt.
4. Van het gesprek worden ten behoeve van de verslaglegging geluidsopnamen gemaakt tenzij de geïnterviewde daartegen bezwaar heeft. De geluidsopname van het gesprek wordt 4 weken na de verschijning van het rapport vernietigd.
5. De commissie maakt een niet-woordelijk conceptverslag van het gesprek.
6. De geïnterviewde krijgt het conceptverslag ter commentariëring op juistheid en volledigheid voorgelegd. Daarbij wordt medegedeeld dat de geïnterviewde vóór een in die mededeling genoemde datum de gelegenheid heeft om wijziging van het conceptverslag voor te stellen. Als de

geïnterviewde voor zo een voorstel geen aanleiding ziet wordt de geïnterviewde verzocht het conceptverslag ter bevestiging van de juiste en volledige weergave op iedere pagina te paraferen en op de laatste pagina te dateren en te ondertekenen en het vervolgens te retourneren aan het secretariaat. Als de geïnterviewde wel wijziging voorstelt biedt de commissie het aangepaste conceptverslag weer aan geïnterviewde aan met het verzoek daarmee te handelen als in de derde volzin omschreven. De commissie kan alvorens tot wijziging over te gaan met de geïnterviewde overleg plegen over de voorgestelde wijziging.

7. Als ondertekening door geïnterviewde uitblijft vermeldt de commissie dit in de bijlage bedoeld in artikel 6.

8. De commissie betracht vertrouwelijkheid ten aanzien van de uitnodiging, het gesprek en het verslag. Gespreksverslagen worden door de commissie niet openbaar gemaakt en worden door de commissie niet gedeeld met derden, tenzij in voorkomende gevallen de geïnterviewde daar toestemming voor verleent. Aan de geïnterviewde wordt gevraagd vertrouwelijkheid met betrekking tot de inhoud van het gesprek met de commissie in acht te nemen. De gespreksverslagen maken geen deel uit van het onderzoeksrapport. Relevante passages, en/of samenvattingen van passages uit het verslag en citaten kunnen worden opgenomen in het rapport van de commissie.

9. In de conceptfase van het rapport legt de commissie passages waarin constatering over het handelen of het functioneren van personen aan de orde zijn in het kader van wederhoor ter becommentariëring vertrouwelijk voor aan die personen. De commissie kan eventuele commentaren bij de vaststelling van het definitieve rapport betrekken. Reacties in wederhoor zullen integraal als bijlage bij het rapport worden gevoegd tenzij betrokkene heeft aangegeven daar bezwaar tegen te maken.

10. Geïnterviewden ontvangen uiterlijk een week voorafgaand aan de aanbidding van het rapport aan de opdrachtgever, bericht over deze datum.

Artikel 3. Bescherming persoonsgegevens

In het rapport worden personen aangeduid op basis van functiebenaming, tenzij het gaat om personen die wegens hun functie in de openbaarheid treden, dan wel om personen die in relatie tot dit dossier in de openbaarheid zijn getreden, dan wel wanneer gelet op het doel van het onderzoek de commissie vermelding van een naam redelijkerwijs noodzakelijk acht.

Artikel 4. Publicatie

Uiterlijk 3 werkdagen voorafgaande aan de aanbidding van het rapport aan de opdrachtgever, stelt de voorzitter van de commissie aan de opdrachtgever een exemplaar van het rapport onder embargo beschikbaar. Voor de ontvangst wordt een geheimhoudingsverklaring getekend.

Artikel 5. Verantwoording

De commissie legt verantwoording af over de uitvoering van haar onderzoek in een bijlage bij haar onderzoeksrapport.

Bijlage 3

Door de commissie gevoerde formele gesprekken

Gesproken personen onder vermelding van toenmalige functie

Mevr. mr. D.Ph. (Digna) van Boetzelaer	hoofd bestuurlijke juridische zaken Parket Generaal
Dhr. mr. C.M. (Curd) Brenninkmeijer	hoofd CIE Nationale Recherche
Dhr. mr. H.N. (Harm) Brouwer	voorzitter College van Procureurs-Generaal
Dhr. T. (Tom) Driessen	hoofd Nationale Recherche
Dhr. mr. dr. W.N. (Ward) Ferdinandusse	zaaksofficier onderzoek Raaf Landelijk Parket
Dhr. prof.mr. E.M.H. (Ernst) Hirsch Ballin	minister van Justitie
Dhr. mr. J.J.A. (John) Lucas	officier van justitie Landelijk Parket / teamleider
Dhr. mr. R.J. (Roelof Jan) Manschot	vicepresident Eurojust
Dhr. mr. A.J.A.M. (Bart) Nieuwenhuizen	hoofdofficier van justitie Landelijk Parket
Dhr. mr. H.W.J. (Henk) Soeters	Ambassadeur in Argentinië / chef de poste Buenos Aires
Dhr. J. (John) Tamerus	Chef van de unit informatie Nationale Recherche
Mevr. mr. M.H.L. (Marjolein) Verwiel	CIE-officier van justitie
Dhr. mr. A. (Albert) van Wijk	plv. hoofdofficier van justitie Landelijk Parket / vz. stuurgroep LP-NR

coördinerend onderzoeker TIM

coördinerend specialistisch adviseur AIRS ministerie van Justitie

coördinerend specialistisch adviseur AIRS ministerie van Justitie

KLPD liaisonofficier Post Venezuela

KLPD liaisonofficier Spanje

senior-informantenrunner CIE

senior-informantenrunner CIE

teamleider CIE

teamleider TIM

Bijlage 4

De rechtsgang tegen Poch in Argentinië

De rechtsgang tegen Poch in Argentinië

- 01 In deze bijlage wordt een kort overzicht verstrekt van belangrijke gegevens met betrekking tot de rechtsgang in Argentinië. Daarbij worden ook de belangrijkste overwegingen in het vrijsprekend vonnis van 29 november 2017 vermeld. De commissie heeft in het Rapport al aangegeven zich te onthouden van het geven van commentaar op de inhoud van dat vonnis. Het is niet aan de commissie zich uit te laten over schuld of onschuld van Poch. Wel maakt de commissie een aantal algemene observaties die niets te maken hebben met de vraag naar schuld of onschuld. Los daarvan plaatst zij kanttekeningen bij de opmerkingen in het vonnis dat er reden is te onderzoeken of de getuigen zich hebben schuldig gemaakt aan het geven van een valse getuigenis.

Relevante data met betrekking tot de voorlopige hechtenis en de rechtsgang in Argentinië

- Poch wordt op 5 mei 2010 door Spanje aan Argentinië uitgeleverd wegens de verdenking dat hij tijdens het regime van generaal Videla levende mensen uit vliegtuigen of helikopters gooide die hij bestuurde als officier marinevlieger terwijl hij in de Argentijnse marine dienst deed tussen de jaren 1976 en 1980. Daarnaast kon hij hebben deelgenomen aan onwettige detentie van mensen die ten onrechte waren ingesloten op de operationele ESMA, aan foltering, mishandeling, verdwijning en levensberoving van deze personen of een aantal daarvan en dat alles ter uitvoering van een systematisch en algemeen plan van vervolging van een deel van de Argentijnse bevolking om ideologische redenen.
- In juni 2010 is de tenlastelegging in Argentinië gereed. Poch wordt beschuldigd van zeer ernstige misdrijven tegen meer dan 600 personen.
- De aanklacht is vervolgens uiteindelijk in Argentinië beperkt tot: medeplegen van wederrechtelijke vrijheidsberoving, van marteling en van doodslag deel uitmakend van een stelselmatig gemeenschappelijk plan, meermalen gepleegd, door als bemanningslid mee te werken aan de vluchten tijdens welke slachtoffers uiteindelijk uit de weg werden geruimd.
- Tegen die tenlastelegging wordt bezwaar gemaakt. Het bezwaar wordt op 30 oktober 2010 gehonoreerd en er moet een nieuwe tenlastelegging worden gemaakt.
- Op 28 december 2010 wordt de voorlopige hechtenis van Poch op borgtocht geschorst. Er wordt een nieuwe tenlastelegging gemaakt en de schorsing van de voorlopige hechtenis wordt op 9 juni 2011 opgeheven.
- Het bezwaar tegen de nieuwe tenlastelegging wordt verworpen.
- Op 29 september 2011 beslist de rechter dat er genoeg bewijs tegen Poch voorhanden is om de zaak aanhangig te maken. Het megaproces ESMA II begint op 25 oktober 2012. Vervolgens duurt het meer dan een maand om alle beschuldigingen tegen alle gedaagden en de inhoud van het dossier voor te dragen.
- In december 2012 vindt een formele zitting plaats. In de maanden daarna komen beklagden voor het eerst aan het woord. Op 18 februari 2013 is het de beurt aan Poch.
- Op 4 maart 2015 heeft Poch zijn slotverklaring afgelegd. Dan beginnen de requisitoiren en krijgen de benadeelde partijen het woord.
- Op 3 en 5 juli 2017 heeft de advocaat van Poch gepleit.
- Op 29 november 2017 doet de Argentijnse rechtbank uitspraak. Poch wordt vrijgesproken en onmiddellijk in vrijheid gesteld.
- Voorlezing van het complete vonnis is vastgesteld op 5 maart 2018.

De eis van het Openbaar Ministerie, stellingen van de verdediging en het vrijsprekend vonnis

- 02 De volgende opmerkingen zijn uitsluitend gebaseerd op de paar teksten die de commissie ter beschikking staan en die zijn vertaald in het Nederlands.⁹⁰ Het betreft de eisen van het Openbaar Ministerie, de compilatie van de diverse verklaringen van Poch/de verdediging tijdens de zittingen, en de overwegingen en conclusies van de rechters Daniel Obligado, Adriana Palliotti en Leopoldo Bruglia.

De eis van het Openbaar Ministerie

- 03 Het Openbaar Ministerie eist levenslange gevangenisstraf voor de volgende door het Openbaar Ministerie bewezen geachte feiten:
- 04 Herhaalde wederrechtelijke vrijheidsberoving onder allerlei verzwarende omstandigheden, van een aantal met name genoemde personen, aansprakelijkheid wegens misdaden tegen de menselijkheid, onder allerlei verzwarende omstandigheden, in samenloop met meerdere malen plegen van doodslag onder verzwarende omstandigheden, plus genocide vanwege zijn deelname aan massamoord, onder alle verzwarende omstandigheden tegen een aantal met name genoemde personen.
- 05 In het de commissie ter beschikking staande in het Nederlands vertaalde gedeelte van het vonnis staat de eindconclusie van het Openbaar Ministerie als volgt samengevat:

In zijn eindconclusies stelde het Openbaar Ministerie dat bewezen was dat Julio Poch had deelgenomen aan het criminele systeem van de Argentijnse strijdkrachten bestaande uit de zogeheten "doodsvluchten". Het was van oordeel dat hij een schakel in de repressieve organisatie en een onderdeel van de gezamenlijke criminele operatie vormde door als piloot en lid van het luchtmachtonderdeel van de Argentijnse marine dienst te doen. Deze vluchten werden door de laatste militaire dictatuur gebruikt om zich te ontdoen van slachtoffers die op illegale wijze gevangen werden gehouden in de School voor Werktuigbouw van de Marine (ESMA) door Taakgroep 3.3. De operatie bestond eruit hen in volle vlucht uit het vliegtuig te werpen in de Río de la Plata of de Argentijnse territoriale wateren.

Naar het oordeel van het OM werden de betreffende personen "overgebracht" van het genoemde opleidingscentrum van de marine naar verschillende luchthavens of militaire bases met landingsbanen, waar zij in vliegtuigen werden gestopt om vervolgens in volle vlucht levend in zee te worden geworpen. Hieraan voorafgaand werden de slachtoffers verdoofd door toediening van het middel Pentotal of Pentonaval. Het OM wees erop dat deze operatie de laatste schakel vormde in het systeem dat de Argentijnse strijdkrachten hadden opgezet om de personen uit de weg te ruimen die door het dictatoriale regime in concentratiekampen waren opgenomen, om zo de verschrikkelijke misdaden die hen werden aangedaan te verhullen.

Het stelde verder dat de verdachte gegeven zijn rol als bemanningslid op deze vluchten, waarbij verdwenen-gedetineerde personen in volle vlucht in het water werden gegooid, als medepleger aansprakelijk moet worden gesteld voor de illegale vrijheidsbeneming, marteling en doodslag zoals beschreven voor alle individuele gevallen, in aanmerking genomen dat zijn gedrag deel uitmaakte van een stelselmatig gemeenschappelijk plan.

Het stelde dat de bijdrage van Poch aan de strafbare feiten eruit bestond als bemanningslid mee te werken aan de vluchten waarmee slachtoffers die op illegale wijze van hun vrijheid waren beroofd en ook aan boord nog werden gemarteld, uiteindelijk fysiek uit de weg werden geruimd door middel van de zogeheten "doodsvluchten".

---

90 In het navolgende citeert de commissie die vertaling letterlijk. Wel is het de commissie opgevallen dat gehanteerde terminologie soms afwijkt van hetgeen in de Nederlandse rechtspraak gebruikelijk is. Zo vermeldt de vertaling in de uitspraak van de rechter het woord 'wederpartij' waar het OM bedoeld wordt. Ook worden de overwegingen van de rechters over en weer als 'pleidooi' aangemerkt. In de Nederlandse rechtspraak wordt die term alleen gebruikt als het om de inbreng van advocaten gaat.

Het verweer van Poch en zijn raadsman

- 06 Poch stelt dat hij wordt beschuldigd van iets dat hij niet heeft gezegd over iets dat hij niet heeft gedaan.
- Hij is nooit bij de ESMA ingedeeld, hij heeft daarvoor geen opdrachten uitgevoerd en is er zelfs nooit op bezoek geweest.
  - Hij geeft aan dat hem in de tijd dat hij bij de Argentijnse marine diende nooit iets bekend is geweest van zulke doodsvluchten en dat hij er nooit bij betrokken is geweest.
  - In de getuigenverklaringen tegen hem zijn onjuiste conclusies getrokken. Het is allemaal een kwestie geweest van elkaar mis verstaan. Hij heeft tijdens het diner op Bali geprobeerd de Nederlanders met wie hij aan tafel zat enig idee te geven van de redenen waarom er in Argentinië een militaire staatsgreep had plaatsgevonden. De gesprekken werden in het Engels gevoerd. De communicatie verliep gebrekkig. De anderen wisten niet veel van wat er in Argentinië had gespeeld. Ook zullen culturele verschillen en verschil in temperament een rol hebben gespeeld bij het misverstaan. Hij heeft nooit gezegd dat hijzelf bij de doodsvluchten betrokken is geweest. Er was even een hevige discussie over wat zich allemaal indertijd in Argentinië heeft afgespeeld. Hij heeft indertijd alleen maar algemeen gezegd wat reeds publiekelijk bekend was, dat zich dat soort zaken in Argentinië had voorgedaan. En dat er een binnenlandse oorlog aan de gang was waarbij aan beide zijden veel slachtoffers vielen. En hij heeft op dat moment niet begrepen dat Weert met zijn opmerking "how terrible that you had to do this" refereerde aan de doodsvluchten waarvan Weert dacht dat hij Poch er aan had deelgenomen.
  - Hij beroept zich ook op zijn vrijheid van meningsuiting. Hij wordt vervolgd omdat hij tijdens een gesprek over politiek in Argentinië zijn eigen mening duidelijk heeft laten horen.
  - Hij verklaart dat de aantijgingen tegen hem vaag, algemeen en tweeslachtig zijn, aangezien omstandigheden als de tijdstippen, wijze van uitvoering en de plaats van de doodsvluchten niet worden gespecificeerd, dat de tijdstippen en de data van de vluchten niet bekend zijn en dat zelfs de data waarop de betrokkenen naar de vliegvelden werden vervoerd niet bekend zijn.
- 07 De verdediging werkt dit nader uit. Tegen de aanklacht wordt aangevoerd dat Poch niet aan de strijd tegen subversieve elementen heeft deelgenomen en in die tijd alleen jacht- en gevechtsvliegtuigen bestuurd. Er is tegen Poch geen enkele concrete beschuldiging geformuleerd en de aanklacht is uitsluitend gebaseerd op het feit dat hij in die tijd piloot was bij de Marineluchtvaartdienst, alsook op de verklaringen van getuigen die de uitspraken van Poch tijdens het diner op Bali verkeerd hadden geïnterpreteerd.

Het vrijsprekend vonnis

- 08 Het de commissie ter beschikking staande vertaalde gedeelte van het vonnis heeft als kop:
'f. aansprakelijkheid van Julio Alberto Poch.'
- 09 Het vonnis is aldus opgebouwd:
- aanklacht
  - ontlastend bewijs en verweer
  - bewijs van de betrokkenheid bij de feiten en de mate van strafrechtelijke aansprakelijkheid.
- 10 Onder dat laatste kopje komen eerst honderden pagina's lang de overwegingen die zijn geschreven door een van de drie rechters, Daniel H. Obligado.
- 11 Helemaal aan het slot komen er nog een tiental pagina's die de overwegingen bevatten van de andere twee rechters, Adriana Palliotti en Leopoldo Bruglia.
- 12 Rechter Obligado geeft al aan het begin van zijn overwegingen aan waartoe zijn analyse uiteindelijk heeft geleid. Om een inzicht te geven in de redeneertrant van rechter Obligado volgt hier een lang citaat:
'(...) wat betreft de vermeende aansprakelijkheid die de officier van justitie aan de verdachte, de heer Poch, toeschrijft, is naar mijn oordeel zijn gestelde deelname aan de feiten waarover hij destijds door de onderzoeksrechter werd gehoord, te weten de zogenaamde "doodsvluchten", niet bewezen. Dit alles

gezien de bewijselementen vermeld in het dossier van de onderzoeksfase, afgezet tegen de bewijselementen die tijdens de behandelphase werden verzameld.'

13 Hij legt dit dan nader uit:

Met het oog op de verdere uitwerking van de argumenten waarop dit standpunt is gebaseerd, allereerst moet de wijze worden geanalyseerd waarop justitie in kennis werd gesteld van de betrokkenheid van Poch bij de ten laste gelegde feiten, wat geen onbelangrijk aspect vormt als in aanmerking worden genomen dat het gerechtelijk onderzoek direct naar aanleiding van dat verhaal werd ingeleid. Zoals wij hieronder zullen zien, werd het onderzoek ingesteld naar aanleiding van de verklaringen van diverse getuigen die wijzen op een hypothetische directe deelname aan de genoemde "doodsvluchten", iets wat hij (de verdachte) hen zelf zou hebben verteld tijdens een diner in restaurant "Gado-Gado" op Bali (Indonesië). Deze getuigen waren zijn eigen collega's bij de maatschappij "Transavia".

Nadat hij hun dat verteld had, deden de personen die aan dat gesprek deelnamen, en dat eindigde in een "discussie", deze informatie toekomen aan de lokale politie, waarna deze al spoedig via de gepaste diplomatieke kanalen in handen kwam van Mr. Sergio Torres, die verantwoordelijk was voor de onderzoeksfase van de ESMA-zaak.

De verantwoordelijke onderzoeksrechter achtte het noodzakelijk om persoonlijk contact op te nemen met de betreffende getuigen. Hij beseftte dat dit nodig was vanwege de "onmiddellijkheid" die in deze gevallen vereist is om de getuigen rechtstreeks vragen te kunnen stellen en door te kunnen vragen en toelichting te vragen op onvolledige of verwarrende antwoorden. Met het oog hierop reisde hij naar Nederland en ondervroeg hij hen vergezeld van zijn team en een Nederlandse tolk.

Bij dit aspect wil ik even ingaan op een korte doch belangrijke beschouwing die wijst op een belangrijke verschuiving in het perspectief betreffende de waardering van het bewijsmateriaal. Hoewel alle bewijsmiddelen een zelfde functie vervullen (het bewijzen van de feiten), moeten zij in een andere context, zoals de terechtzitting, wellicht anders worden gewaardeerd.

Die persoonlijk tegen de rechter afgelegde getuigenverklaringen, de verklaringen die in een latere fase van het onderzoek werden afgelegd daargelaten, waren essentieel en vormden wellicht zelfs het belangrijkste bewijs om te begrijpen wat er de avond van de schijnbare "bekentenis" van Poch gebeurd was, omdat zij - nadat rechter Torres hier eenmaal kennis van had genomen - werden verkregen met de onmiddellijkheid die in deze gevallen vereist is.

In het onderhavige geval zorgden het verloop der tijd en andere factoren die zeker niet losstaan van het geschil en die tijdens de behandelphase naar voren kwamen, er echter voor dat de algemene hypothese betreffende die "bekentenis" werd verzwakt, aangezien het tijdens de terechtzitting geleverde bewijs - waarmee beoogd werd de algemene onderzoekshypothese te onderbouwen - uiteindelijk geen duidelijke aanwijzingen bood op grond waarvan, althans met enige kans van slagen, de tenlastelegging tegen Poch kon worden gefundeerd.

14 Hij vermeldt dat de aanvankelijk afgelegde verklaringen indertijd voldoende basis vormden om tot vervolging en aanhouding van Poch over te gaan. Toen die verklaringen later ter terechtzitting in onderlinge samenhang werden getoetst bleken ze onvoldoende bewijskracht te hebben om de hypothese van het openbaar ministerie te onderbouwen:

De tijdens de onderzoeksfase tot stand gekomen versies en de getuigenverklaringen die hieronder zullen worden geanalyseerd, leverden destijds een mate van waarschijnlijkheid - of zo men wil, zelfs statistische kans - op die toereikend was om een eerste verdenking te creëren die voldoende basis bood om tot vervolging en aanhouding van Julio Alberto Poch over te gaan, maar die toen zij tijdens de terechtzitting werden getoetst in onderlinge samenhang onvoldoende bewijskracht bleken te hebben om de hypothese van de officier van justitie betreffende de strafbare feiten te kunnen onderbouwen.

De empirische en feitelijke aspecten die tijdens de terechtzitting aan de orde kwamen - vergeleken met de onderzoeksfase - hebben eenvoudigweg een verandering ondergaan wat betreft hun onderlinge

relatie en samenhang, en daarmee ook de mogelijkheid die deze boden om de schuld van de verdachte in te schatten, aangezien de variabelen van het bewijsmateriaal voor de toewijzing daarvan steeds negatiever uitvielen.

Natuurlijk is het niet vreemd dat zoiets gebeurt, aangezien het bewijs enkel door toepassing tijdens de bewijsvoering van bepaalde kenmerken of eigenschappen van de realiteit op de verschillende bewijsgradaties- of modaliteiten, zoals hieronder zal blijken, niet langer de vaststaande waarde had die het sinds de onderzoeksfase leek te hebben.

In dit verband, voortvloeiend uit de kenmerken en voordelen die eigen zijn aan de mondelinge en openbare behandeling, heb ik om de genoemde redenen de getuigenverklaringen geheel anders ingedeeld en gewaardeerd.

Men dient zich dus af te vragen welke duidelijke en/of waarneembare ervaringen tijdens de terechtzitting de redenen vormden om tot deze nieuwe waardering te komen.

In de eerste plaats, zonder te vergeten dat dit idee later nader zal worden uitgewerkt, kan het antwoord op deze vraag worden gevonden in de praktische wijze waarop de zittingen plaatsvonden, waarbij gebleken is hoe nuttig het is om vast te stellen en te begrijpen hoe verschijnselen als veronderstellingen en theorieën - aspecten die inherent zijn aan een onderzoek - het geheel aan vermoedens heeft ondergraven waarop de aanklacht werd gebaseerd.

Onze (directe en soms ook indirecte) waarneming richtte zich daarbij vooral op observaties die door het bewijs mogelijk werden gemaakt, waardoor wij tot zeer duidelijke en samenhangende overwegingen konden komen die in die fase van het proces niet tegenstrijdig waren.

Het moet dan ook gezegd worden dat de verandering van perspectief, met name wat betreft het verbindende element dat gebruikt werd om het bewijsmateriaal anders te waarderen, de hoeksteen vormt voor de overwegingen die de waarschijnlijkheid van schuld hebben weggenomen.

Wat betekent dit concreet?

Het is bekend dat het verloop der tijd een "aanslag" doet op herinneringen en de nauwkeurigheid van waarnemingen die iemand op het moment van de feiten heeft gedaan. Maar dat niet alleen: ook bepaalde druk, stellingnames en opmerkingen van horen zeggen hebben een dusdanige invloed gehad dat een versie van de feiten die "vers", bijna maagdelijk, werd verkregen uiteindelijk een andere wending kreeg, werd gewijzigd en zelfs ronduit werd betwist.

Dit geldt helemaal nu, zoals in dit geval, wat Poch die avond "zei" en hetgeen zich daarna ontspon, gebeurde in de context van zijn werk, waarbij ook de sociale betrekkingen buiten het werk een rol spelen. Samengevat kan gesteld worden dat de gevoelige twijfels versterkt werden door een sfeer die net als het leven van de verdachte en dat van zijn collega's bepaald werd door intriges - zoals in bepaalde gevallen is gebleken - en door roddels - in andere gevallen - althans volgens de mening van sommige getuigen.

Ongetwijfeld is het doel van getuigenbewijs om ons een zo goed mogelijk beeld te geven, hoewel het uiteindelijk slechts gaat om het woord van degenen die hun vermeende belastende "versie(s)" van de feiten hebben gegeven. Dat doel mag ons echter niet tot ideeën brengen die gebaseerd zijn op geruchten, verzinsels, leugens, verhalen of onwaarheden als we willen voorkomen dat de feiten hierdoor worden verdraaid. Ook moet worden voorkomen dat er verwarring wordt gecreëerd, aangezien dit leidt tot ondergraving van het grondwettelijke idee waarop de wettelijke regeling van het bewijs is gebaseerd, die voortvloeit uit de garantie van een eerlijk proces zoals voorzien in artikel 18 van de Argentijnse Grondwet.

Dit alles maakt dat de feiten waarvan rechter Torres en zijn team kennis namen toen zij naar Nederland gingen naar mijn oordeel in deze fase van het proces minder bewijskracht hebben dan destijds, en zelfs het bewijs dat daarna werd verzameld, nu dit is afgezet tegen alles wat hierover gezegd is tijdens de terechtzitting.

Zo blijkt dus dat dit eenvoudige dilemma dat onvermijdelijk van invloed is op een aantal van de getuigenverklaringen na de behandeling ter terechtzitting de hele onderbouwing van de veronderstelde straf-

bare feiten zoals gebaseerd op het onderzoek heeft aangetast. En aangezien niets buiten de wettelijke eisen voor de bewijswaardering valt, merk ik als hoeksteen de bewijsgrondslag aan die het mogelijk maakt om andere delen of fragmenten van het bewijskader te gebruiken om de structurele zwakte van de aanklacht aan te tonen.

- 15 Hij wijdt dan ook nog wat beschouwingen aan de omstandigheden waaronder de Argentijnse justitie kennis kreeg van deze zaak:

Om het belang van dat fundament beter te begrijpen, moeten wij de omstandigheden analyseren waarin de Argentijnse justitie kennis kreeg van hetgeen in Indonesië had plaatsgevonden.

In juli 2008 ontving de onderzoeksrechtbank een internationaal verzoek om rechtshulp van het Landelijk Parket in Rotterdam onder leiding van Mr. Ferdinandusse, waarin werd gesteld dat zich op 3 juli 2008 bij hen een persoon met het beroep van piloot had gemeld om aangifte te doen van het feit dat een collega hem in de zomer van 2006 had verteld dat een "andere collega" van hem, genaamd Julio Alberto Poch, eveneens piloot, had verteld dat hij "gedurende het regime van Videla meerdere mensen uit vliegtuigen had geworpen". En dat "diens vrouw daarbij aanwezig was en het verhaal van haar man [had bevestigd]".

Vijf maanden later reisde de genoemde Argentijnse rechter naar Nederland, waar hij diverse getuigen hoorde.

Voordat wij ingaan op hetgeen de getuigen de onderzoeksrechter destijds vertelden, kunnen we niet nalaten op te merken dat in de beslissing naar aanleiding van de behandeling ten gronde van de zaak Poch, de rechter aangaf dat hij een positieve indruk had gekregen van de verklaringen van de getuigen voor wat betreft de waarachtigheid van hun uitlatingen.

In dit verband kunnen we stellen dat er drie soorten getuigen bestaan.

Directe of ooggetuigen, te weten de personen die zelf gehoord hadden wat Poch die avond gezegd zou hebben terwijl zij aan het eten waren; de indirecte getuigen, te weten de personen die dit vernamen op grond van wat de directe getuigen hen vertelden; en derden, te weten de personen die Poch en zijn onvermoeibare raadsman ter terechtzitting - en eerder al tijdens de onderzoeksfase - presenteerden om zijn versie van de feiten te onderbouwen. Deze laatsten verschenen in eerste instantie op een notarisbureau in Nederland en werden tijdens de onderzoeksfase gepresenteerd. Later werden zij door middel van een rogatoire commissie gehoord.

Niet alle getuigen werden door de onderzoeksrechter in Nederland gehoord en niet alle getuigen die een verklaring aflegden bij de notaris werden vervolgens middels rogatoire commissie gehoord. Daarom zal voor iedere getuige worden toegelicht waar en wanneer zij werden gehoord.

Opgemerkt moet worden dat de onderzoeksrechter, om onduidelijkheden weg te nemen en op uitdrukkelijk verzoek van de verdediging van Poch, besloot tot nader verhoor van de directe en indirecte getuigen door middel van rogatoire commissies.

Voor een beter begrip van het bewijs zullen wij daarom om te beginnen bekijken wat de getuigen verklaarden toen de rechter in eerste aanleg naar Nederland reisde, en vervolgens, d.w.z. na hun eerdere verklaringen tegen Mr. Torres of de notaris, wat zij verder verklaarden bij de rechtbanken in Europa door middel van de rogatoire commissies, verklaringen die in Argentinië werden vertaald door een vertaalter van het genootschap van vertalers in Buenos Aires, die hiertoe was aangesteld. Daarbij zal ook worden toegelicht wie van hen ook tijdens de onderhavige rechtszaak is gehoord door middel van videoconferentie.

Opgemerkt wordt verder dat na voltooiing van de vertalingen van de getuigenverklaringen middels rogatoire commissie hieraan de vertaling werd toegevoegd van de verklaringen die zij destijds tegen Mr. Torres hadden afgelegd.

- 16 Rechter Obligado vermeldt vervolgens de diverse verklaringen die in Nederland voor rechter Torres of via een rogatoire commissie of - tijdens de zitting in Argentinië via een videoconferentie zijn afgelegd door

- kortweg gezegd - Transavia-collega's van Poch (inclusief de brieven en mails die in de loop van de procedure zijn geschreven door (ex-)collega's aan in het bijzonder Weert, Reijnoudt Brouwer en Duijker). Hij vermeldt ook wat zij hebben verklaard en geeft daarover vervolgens een analyse.
- 17 Hij maakt een onderscheid tussen Directe Getuigen (a. T.E. Weert, b. E.G. Reijnoudt Brouwer, c. Duijker en d. Van Heukelom) en Indirecte Getuigen (a. G.J. Engelkes, b. J.J.G. Wiedenhof). Ook vermeldt hij verklaringen die in Nederland bij een notaris zijn afgelegd (en bij sommigen nadien in het kader van het rechtshulpverzoek tegenover de onderzoeksrechter nader zijn besproken) van M.C.J.J. Raijmakers, M.C.J. Wildschut, D.I. Witmond, E. Kolset, H.J. van Overvest, H. Evers, H. Potze, A. Knip, M. Martin, M.L. Erkelens. Daarnaast wordt de verklaring van F.H. van Heukelom vermeld. Ook deze is een getuige voor de verdediging. Hij was net als Weert, Reijnoudt Brouwer en Duijker aanwezig bij het diner op Bali.
- 18 Na vermelding van alle verklaringen stelt hij:
- 'Na een analyse van het uitgebreide en ingewikkelde bewijsmateriaal dat nu uiteraard onderzocht moet worden om een oordeel te kunnen vellen over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van beklagde, wil ik op grond van wat ik daarbij gevonden heb iets zeggen over een aantal punten die het mij mogelijk maken een definitief oordeel te vormen over het aspect persoonlijke toerekenbaarheid.*
- Voor dat doel zal ik vier diepgaande beschouwingen doorlopen, onderverdeeld in kleine hoofdstukken, om zo tot een slotsom te geraken met betrekking tot de beschuldiging die tegen de heer Julio Poch is ingebracht.'*
- 19 Daarna volgen vier inderdaad zeer uitgebreide theoretische beschouwingen over:
1. De kwestie taalvaardigheid;
  2. Waarheid - welke waarde moeten we hieraan toekennen? (met een nadere onderverdeling in a. persoonlijke waarde en b. maatschappelijke waarde);
  3. Over twijfel (met een nadere onderverdeling in a. De plicht om zich te onderwerpen aan de beperkingen van de spelregels en b. in dubio pro reo);
  4. Over de kwestie van de valse getuigenis. Tegenstrijdigheden en onwaarheden van de Nederlandse getuigen, nader onderverdeeld in: a. de oorspronkelijke onwaarheden en de grondslag voor de beschuldiging (Jeroen Engelkes); b. Tim Weert (terechtzinging in augustus 2014); c. Edwin Brouwer (terechtzinging in oktober 2014); d. de kwestie van het diner; e. over het feestje in het huis van de heer Aldo Knip in 1989; e. over de heer Dick Stek tijdens het feestje; h. over de aanklacht tegen de heer Poch; i. over mevrouw Mariska Tramper; j. over co-piloot Joris Mommersteeg; k. over mevrouw Mireille Wildschut.
- 20 Zijn conclusie is dan:
- Overeenkomstig de gehele voorgaande overweging, rekening houdend met de mate van technische zekerheid die in deze procesfase is vereist, en terwijl ik verkeer in een situatie van onoplosbare twijfel waarin ik word gedwongen tot de meest gunstige uitlegging aan de verdachte, zal ik moeten verzoeken om de vrijspraak van Julio Alberto Poch vanwege de toepassing van de garanties van het vermoeden van onschuld en 'in dubio pro reo', voor alle gevallen waarin hij destijds werd beschuldigd door het betrokken Openbaar Ministerie, overeenkomstig de bepalingen die zijn opgenomen in de tekst van het 3e artikel van het Argentijnse Wetboek van Strafvordering; art. 18 en 75 punt 22 van de Argentijnse Grondwet; en art. 8.2, ACRM (Amerikaanse Conventie voor de Rechten van de Mens) en 14.2, IVBPR (Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten).*
- Dientengevolge behoort Julio Alberto Poch te worden vrijgesproken met betrekking tot de volgende slachtoffers: (...)*
- Voor wat betreft de volgende slachtoffers: (...), waarvoor een verzoek om behandeling ter terechtzitting is gedaan, is eveneens de vrijspraak van Poch aangewezen, op voorwaarde dat het Openbaar Ministerie zijn beschuldiging niet heeft gehandhaafd tijdens de openbare terechtzitting (...)*

21 Hij voegt daar aan toe:

Ten slotte ben ik er echter van overtuigd dat, afgezien van de onmiskenbare staat van twijfel die in deze zaak is gebleken, de getuigen Jeroen Engelkes, Tim Weert en Edwin Brouwer een ander verhaal hebben verteld wanneer we een vergelijking maken tussen hun verklaringen aan het begin en in de loop van het onderzoek. Tijdens de openbare terechtzitting hebben ze absoluut een alarmerende wijziging gepresenteerd ten opzichte van hun oorspronkelijke getuigenverklaringen. Ik kan niet anders dan deze kwestie meewegen in het licht van de tegenstelling van de geldende verplichtingen die volgens de traditie van getuigen worden geëist (Titel III. Bewijsmiddelen, hoofdstuk. IV -getuigen-). Dit is de reden waarom ik besluit dat de getuigenissen uit de betreffende verklaringen afzonderlijk moeten worden bekeken en worden verwezen naar de Argentijnse Federale Correctionele en Criminele Beroepskamer, zodat deze een onderzoeksgerecht kan aanstellen in het licht van mogelijke strafbare feiten (valse getuigenis - art. 245 van het Argentijnse Wetboek van Strafrecht-) die vermoedelijk zijn gepleegd door de hiervoor genoemde personen.

22 Daarna komen de twee andere rechters, Palliotti en Bruglia, met een bespreking van het overige bewijsmateriaal.

23 Zij bespreken alles wat er - los van de getuigenverklaringen naar aanleiding van het diner op Bali - nog meer door het openbaar ministerie naar voren is gebracht met betrekking tot de tenlastegelegde feiten. Ze geven meteen al aan dat ze in het algemeen de conclusies van rechter Obligado over de getuigenverklaringen naar aanleiding van het diner op Bali delen:

In het voorgaande pleidooi van Mr. Obligado werden uitgebreid de verklaringen uitgewerkt van de personen die een rol hebben gespeeld in het proces betreffende de mogelijke betrokkenheid van Julio Poch bij de hier behandelde feiten en die de feitelijke component van de materiële grondslag vormen. Verder is eveneens het gewicht van het opgenomen schriftelijk bewijsmateriaal uiteengezet en geanalyseerd. Daarom zullen we ons in deze paragraaf verdiepen in deze kwesties, ervan uitgaande dat we, over het algemeen, de conclusies delen die onze collega reeds nu al heeft getrokken ten aanzien van de bestaande verschillen tussen de diverse verzamelde belastende elementen en de ontoereikende bewijskracht hiervan, om zo een oordeel te bepalen en/of te vormen over de schuld van de verdachte in de hem ten laste gelegde feiten. Eveneens zullen wij wijzen op ons precieze verschil van mening, hoewel we in dit geval tot dezelfde verwijzing naar een andere rechtbank zijn gekomen.

Vervolgens zullen we de feiten van de beschuldiging analyseren en reageren op alle genoemde bewijselementen, op basis waarvan de wederpartij van mening was dat Julio Alberto Poch verantwoordelijk moet worden verklaard voor de hem ten laste gelegde feiten.

24 Rechters Palliotti en Bruglia gaan dan stap voor stap na of Poch in zijn tijd als vlieger bij de marine, betrokken is of moet zijn geweest bij de dodenvluchten.

Zoals we reeds aangaven in de voorgaande alinea's steunt het toewijzingscriterium dat we hanteren om de betrokkenheid van Julio Alberto Poch bij de gebeurtenissen te analyseren op drie pijlers, namelijk:

- *De systematiek van het criminele plan, de zogenaamde "dodenvluchten", de rol die hij mogelijk heeft gehad in Eerste Gevechtssquadron (EA41), en bij het Derde Jacht- en Gevechtssquadron (EA33) in het organisatiediagram van het georganiseerde machtsapparaat.*

- *De post waarop de verdachte was toegewezen binnen het genoemde schema ten tijde van de ten laste gelegde feiten en vaststelling van de periode dat hij daar actief was, volgens zijn dossier.*

- *De eventuele afbakening van het concrete aandeel in de iter criminis van de aangerekende gebeurtenissen. Dit is een maatstaf die volgens het toerekeningscriterium dat we verderop uiteen zullen zetten, van wezenlijk belang is om de exacte strafrechtelijke aansprakelijkheid te bepalen ten aanzien van de feiten die de materiële grondslag vormen in deze gerechtelijke procedure.*

In de periode met betrekking waartoe de verdachte wordt beschuldigd heeft hij vanaf 13 februari 1976 tot 1 februari 1977 functies vervuld in het Eerste Gevechtssquadron (EA41) en was hij gelegerd op de

marinebasis in de plaats Punta Indio; en vanaf 1 februari 1977 tot 1 februari 1980 vervulde hij functies in het Derde Jachts- en Gevechtssquadron en was hij gelegerd op de marinebasis van Comandante Espora. Voor de duidelijkheid moet worden opgemerkt dat hij in de periode van 23 maart 1977 tot eind oktober van datzelfde jaar hier geen functies vervulde omdat hij taken uitvoerde in het buitenland (zie het dienstdossier opgenomen voor lezing bij de terechtzitting).

Betreffende het eerste hiervoor genoemde punt heeft het Openbaar Ministerie in zijn pleidooi proberen aan te tonen dat Julio Alberto Poch deel uitmaakte van de illegale repressieve organisaties van de Argentijnse marine en dat de squadrons waar hij in de betreffende periode was gestationeerd, betrokken waren bij de strijd tegen subversieve elementen.

Het Openbaar Ministerie baseerde die conclusie op twee aspecten die, naar mening van het Openbaar Ministerie, cruciaal zijn om de beschuldigde deelname aan de gebeurtenissen aan te rekenen.

Eenzijds woog het Openbaar Ministerie mee dat Poch heeft deelgenomen aan de "Operatie Zeemeermin II" (cf. beoordeling van blad 73 van het aantekeningendossier betreft de periode 14-2-1976 tot 28-11-1976). Hiervoor was het Openbaar Ministerie van oordeel dat deze operatie bestond uit een repressieve actie die was beraamd door de Argentijnse en de Paraguayaanse marine om op te treden tegen subversieve elementen. Eén van de doelstellingen hiervan was "bevolkingscontrole". Deze was er niet alleen op gericht te weten wie er in een bepaalde plaats woonden, maar ook om personen op te sporen, op te pakken en deze daarna over te brengen naar bepaalde locaties. Het OM voegde hieraan toe dat bij deze operatie sprake was van algemene richtlijnen, plannen en orders voor een geheime operatie. Met andere woorden: er werd een taakmacht gevormd met taakgroepen en taakeenheden. Deze twee kwesties werden door het OM verdedigd met het oog op de verklaringen van het lid van het Argentijnse ministerie van Staatsveiligheid, María Laura Güembe.

Anderzijds was het OM van mening dat het Jacht- en Gevechtssquadron waarin Poch heeft gediend, betrokken was bij de strijd tegen subversieve elementen. Het OM baseerde dit argument op een verklaring die in het dossier werd gegeven door officier Antonio Urbano, die gelijktijdig met de verdachte lid was van het genoemde onderdeel, en die erop wees dat hij had deelgenomen aan "oorlogsoperaties tegen subversieve elementen die werden uitgevoerd vanuit en met behulp van vliegtuigen (...), met de bedoeling om geen negatieve indruk te wekken voor zijn bevordering op het moment dat hij werd beoordeeld".

Zoals valt op te maken verdedigde het Openbaar Ministerie tijdens de rechtszitting op basis van deze twee veronderstellingen de operationele activiteiten van Poch binnen de criminele organisatie van de Argentijnse marine en de betrokkenheid van het squadron bij de strijd tegen subversieve elementen.

Betreffende dit punt zijn wij van mening dat, hoewel de hiervoor genoemde squadrons van 1976 tot 1983 reglementair en functioneel onderdeel waren van de Argentijnse marine, die zo kon beschikken over personele en materiële middelen voor uiteenlopende activiteiten, deze bijzonderheid op zichzelf niet aantoont dat zij betrokken waren bij de zogenaamde "strijd tegen subversieve elementen". Verder zijn de bewijselementen die zijn aangevoerd door de aanklagers niet toereikend om het tegenovergestelde te bevestigen, zonder andere elementen die dit aantonen.

Op basis van hetgeen tot op heden is geverifieerd tijdens dit proces kwam "Operatie Zeemeermin" niet overeen met een illegale activiteit van de Argentijnse marine, of ons is althans niets bekend van een onderzoek waarin dit is vast komen te staan.

Daarom zijn er, afgezien van de opmerkingen van getuige Güembe over deze operatie en over het begrip "bevolkingscontrole", geen concrete gegevens aangevoerd waarmee de door de wederpartij beweerde feiten kunnen worden bewezen. Daarom komt haar argument niet verder dan een beeld van vermoedens en te verwerpen opvattingen. We hebben het in deze zaak over "dodenvluchten", maar noch de genoemde operatie, noch de vliegtuigen die op de datum van de feiten door Poch werden bemand, stonden in enig verband met de materiële grondslag van de aanklacht.-

Ook de verklaringen van officier Antonio Urbano -destijds een kameraad van Poch in het squadron- die door het Openbaar Ministerie worden genoemd als doorslaggevend bewijs, kunnen niet afzonderlijk worden gebruikt als onweerlegbaar belastend materiaal om zijn aansprakelijkheid voor de feiten te

onderbouwen. Hiervoor kunnen twee redenen worden gegeven: 1) Het gaat om een indicatief bewijs dat niet direct verband houdt met de verdachte, een omstandigheid waarbij alle bewijskracht afwezig is; en 2) we hebben niet te maken met een onderzoek waarin officier Antonio Urbano betrokken is bij de in dit proces ten laste gelegde feiten of waarin, nauwkeurig, de omstandigheden moeten worden verantwoord die hebben geleid tot datgene wat in dat proces wordt bevestigd.

Daarom zijn wij van mening dat de door de aanklagers aangevoerde feiten ontoereikend zijn om op objectieve wijze aan te tonen dat Julio Alberto Poch verbonden was aan de illegale organisatie van de Argentijnse marine tijdens de zogenaamde "strijd tegen subversieve elementen", en dat de onderdelen waarin hij diende, direct of functioneel verbonden waren met de leiding van de taakgroep die opereerde binnen de School voor Werktuigbouw van de Marine (ESMA), wat uiteindelijk datgene is dat hier wordt onderzocht.

Eén van de overige elementen waarop het Openbaar Ministerie zijn beschuldiging baseerde is de bijzonderheid dat Poch niet alleen piloot was op jacht- en gevechtstoestellen, maar ook op transporttoestellen en dat hij hiervoor bevoegd was op het moment van de feiten vanwege een brevet.

In dit verband wijst de wederpartij erop dat blijkt uit zijn dossier dat Poch beschikt over de bevoegdheid van de marineluchtvaartdienst voor het besturen van de volgende toestellen: Aermacchi, Skyhawk, BE-80 "Queen Air", DHC-6 Twin Otter, Beechcraft C-45 en HU-16 "Albatros". Eveneens wijst de wederpartij erop dat de laatste vier toestellen transportvliegtuigen zijn die geschikt zijn om tijdens de vlucht vracht af te werpen (cf. rapport van de Argentijnse marinestaf bij blad 58.905/6 van de belangrijkste processtukken).

Welnu, los van de verklaring die de verdachte heeft afgelegd over de beperkingen van zijn brevet dat hij destijds had voor het besturen van transporttoestellen, staat vast dat tijdens de periode van de ten laste gelegde feiten in zijn logboeken geen nachtvluchten met dit type toestel zijn te vinden.

We konden uitsluitend enkele vluchten vaststellen met toesteltype U-16 "Albatros" op de data 16-5-1976, 3-10-1976 en 4-10-1976 overdag. Er moet echter worden gewezen op het feit dat uit de analyse van de gevallen die de materiële grondslag vormen, niet kon worden opgemaakt of het "overbrengen" van enig slachtoffer plaats heeft gevonden op de aangegeven dagen en of dit met dit transporttoestel is gebeurd. Sterker nog, voor de gevallen die qua tijdstip in de buurt liggen van die data (zie geval nr. 23 en 24) kon het Openbaar Ministerie de aanklacht tegen de verdachte niet overeind houden.

Ten slotte moet erop worden gewezen dat er geen enkel bewijselement is opgenomen dat aantoont dat de transporttoestellen die Poch destijds bemande, werden gebruikt bij de "dodenvluchten"; dit, los van de kenmerken en vluchtcondities die zijn geregistreerd.

Wat betreft hetgeen uiteen is gezet wijzen we erop dat de toestellen van het type "Short Skyvan" en DC-3 binnen dit criminele systeem werden geplaatst in de uitspraak van de derde sectie van de Strafkamer van het Spaanse Hoogerechtshof -vonnis nr. 16/2005 van 19 april 2005-; en enkele getuigen hebben in dit opzicht eveneens gewezen op het gebruik van helikopters. Niets van dit alles is echter bewezen met betrekking tot de transporttoestellen die de aanklagers koppelen aan Poch. Daarom blijft een dergelijke redenering van de wederpartij louter een inhoudsloze speculatie.

Anderzijds beoogt het Openbaar Ministerie in deze rechtsprocedure de aansprakelijkheid van Poch aan te tonen door middel van een felicitatie die hij kreeg van Antonio Vañek in zijn aantekeningendossier op 22 juni 1978 vanwege het vervullen van een door hem opgedragen missie, tussen 2 mei en 1 juni van dat jaar. Laten we niet vergeten dat laatstgenoemde aan het hoofd stond van het bevel over marineoperaties van de Argentijnse marine ten tijde van de feiten.

De vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie waren van mening dat deze kwalificatie niet het gevolg was van een vertaling uit het Engels naar het Spaans tegen de achtergrond van het Beagle-conflict, zoals Poch heeft beweerd. Zij waren daarentegen van mening dat de felicitatie gegeven werd voor zijn diensten als piloot bij het uitvoeren van opdrachten van zijn meerdere.

Wederom hebben de aanklagers een omstandigheid aangevoerd die in geen enkel bewijselement nauwgezet wordt bewezen, maar nog opvallender is het feit dat tussen 2 mei en 1 juni 1978 Julio Poch

geen enkel feit wordt aangerekend van alle feiten die samen de materiële grondslag vormen. Daarom gaat de gevolgtrekking die de wederpartij maakt wat betreft de hier onderzochte gevallen niet op.

- 25 Gelet op deze overwegingen komen rechters Palliotti en Bruglia tot de volgende conclusie:

Op basis van de uiteenzetting tot nu toe kunnen we de volgende uitspraken doen:

- *Dat Julio Alberto Poch geen deel heeft uitgemaakt van de illegale repressieve organisatie die door de Argentijnse marine was opgezet.*
- *Dat de squadrons waarin hij heeft gediend niet betrokken waren bij de "strijd tegen subversieve elementen".*
- *Dat er in geen enkel document dat tijdens de rechtszitting is aangevoerd melding van wordt gemaakt dat de transporttoestellen waarvoor hij als piloot bevoegd was werden gebruikt in het criminele systeem van "dodenvluchten".*
- *Dat los van de inhoud van het hiervoor genoemde punt, evenmin is vast komen te staan dat Poch in de periode van de tenlastelegging een nachtvlucht heeft uitgevoerd in één van deze toestellen.*

- 26 Ook de verdere stelling van het Openbaar Ministerie dat Poch alleen al gelet op zijn functionele positie binnen de marinevliegdiens medeaansprakelijk moet worden gehouden, snijdt naar het oordeel van de twee rechters geen hout. Daarbij is niet onbelangrijk dat hij niet bij ESMA was gestationeerd:

Hoewel de hiervoor genoemde feiten reeds toereikend zijn om de aansprakelijkheid van Poch in deze gevallen te verwerpen, gaan we verder met onze analyse om zo te reageren op andere zaken die in twijfel worden getrokken.

In de beschuldiging hangt het Openbaar Ministerie de tenlastelegging hoofdzakelijk op aan de functionele positie die de verdachte ten tijde van de feiten had binnen de criminele organisatie die in verband wordt gebracht met de "dodenvluchten". Voor de wederpartij moet Poch zich namelijk verantwoorden voor het feit dat hij gestationeerd was bij de genoemde squadrons en voor de banden die deze onderdelen onderhielden met de taakeenheden van de Argentijnse marine, en meer in het bijzonder met de leiding van de ESMA ten tijde van de gebeurtenissen die hier worden onderzocht.

Als er iets moet worden uitgesloten, is dat het vermoeden dat de toestellen die door Poch werden bemand, zouden kunnen zijn gebruikt voor het transport van personen met als doel de "dodenvluchten". Het waren toestellen die plaats boden aan hooguit drie of vier bemanningsleden.-

De wederpartij is er volgens haar aannahme, ten onrechte, van uitgegaan dat de beschuldigde als schakel in de repressieve organisatie en als onderdeel van de gehele criminele onderneming in zijn hoedanigheid van piloot en als lid van de luchtmacht van de Argentijnse marine vliegtuigen heeft bemand die tijdens de laatste militaire dictatuur werden gebruikt met als doel zich te ontdoen van slachtoffers die door de Taakgroep 3.3. onrechtmatig van hun vrijheid waren beroofd in de School voor Werktuigbouw van de Marine en dat eruit bestond hen in volle vlucht uit het vliegtuig te werpen in de Río de la Plata of de Argentijnse territoriale wateren.

Net als bij de andere verdachten in de hier behandelde feiten zien we dat de gehanteerde maatstaf voor persoonlijke aanrekening niet bestond uit de vaststelling of uit de verzamelde bewijselementen één concrete vlucht kon worden aangewezen die door de beschuldigde is uitgevoerd en die voorlopig een geval inhoudt dat de feitelijke component vormt van de beschuldiging.

De vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie merken daarentegen op dat enkel het feit dat iemand deel uitmaakte van onderdelen die waren opgericht en opereerden binnen de onderzochte criminele organisatie, reeds impliceert dat deze persoon direct medeplichtig is en functioneel invloed kon uitoefenen op de feiten omdat deze persoon orders van zijn meerderen heeft opgevolgd en vliegtuigen heeft bemand die zouden kunnen zijn gebruikt binnen het systeem waarin personen fysiek werden uitgeschakeld, de zogenaamde "dodenvluchten". Natuurlijk is dit niet zo in het geval van Poch.-

Om kort te gaan is de redenering voor de beschuldiging gefundeerd op het concept "strafbare gemeenschap". Voor de bewijsmethode die wordt gehanteerd door de openbare aanklagers hoeft dan enkel te

worden aangetoond dat de verdachte deel uitmaakte van en een functionele rol vervulde binnen een instituut dat opereerde binnen de criminele organisatie van de Marine Luchtvaartdienst en reglementair was toegewezen aan de "strijd tegen subversieve elementen", zoals de wederpartij van oordeel is. Betreffende dit punt moeten we er nogmaals op wijzen dat we, in het onderhavige geval, deze situatie reeds volledig hebben verworpen.

Toch gaan we, ondanks hetgeen de wederpartij ter verdediging aanvoert, verder met de behandeling van deze kwestie. Maar we willen nu reeds aangeven dat we het absoluut niet eens zijn met het toerekeningscriterium dat de vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie gebruiken om de strafrechtelijke aansprakelijkheid van Poch aan te tonen. Hierna zullen we uiteenzetten welke redenen hiervoor zijn.

Volgend uit hetgeen is vast komen te staan in de gevallen van de verdachten Arru, D'Agostino, Hess en Ormello moeten we, om deze analyse te maken, rekening houden met twee niet onbelangrijke omstandigheden die van invloed zijn op de persoonlijke aansprakelijkheid van de beschuldigde, namelijk: Julio Alberto Poch was niet gestationeerd bij de School voor Werktuigbouw van de Marine in de periode van de feiten die hem worden verweten. Dat wil zeggen, hij vervulde geen functies binnen het illegale detentiecentrum, net zo min als er een verband bestond tussen deze feiten en zijn leidinggevend, ondanks de pogingen van de vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie om het tegenovergestelde te bewijzen.

Deze eerste bijzonderheid stelt ons in staat te wijzen op een substantieel verschil met de situatie waarin we een persoon verantwoordelijk willen stellen die, ofwel als bewaker en/of als lid van de taakgroep, functioneel verbonden is aan de School voor Werktuigbouw van de Marine, en die -onvermijdelijk- handelt in rechtstreekse hiërarchische ondergeschiktheid aan zijn meerderen en overeenkomstig de door hen bepaalde werkverdeling.

Volgens deze zienswijze veronderstellen wij dat de aanwezigheid in het illegale detentiecentrum een doorslaggevend belastend element vormt om aan een verdachte schuld te verwijten, omdat deze alleen al vanwege de activiteiten die daar werden uitgevoerd, van welke aard dan ook, ofwel als bewaker van illegaal gevangene gezette personen en/of door diensten te vervullen binnen één van de afdelingen die deel uitmaakten van de taakgroep (logistiek, operaties en/of inlichtingen), de verschillende juridische grondrechten schendt die zijn beschermd in de betreffende onderdelen van het strafrecht.

Binnen dit gedrag kijken we vooral naar: deel uitmaken van de "knokploegen" die de ontvoeringen pleegden, deelnemen aan ondervragingen waarbij werd gefolterd, personen naar de "martelkamer" voeren, personen gevangene houden, deelnemen aan doodslag, evenals het begaan van andere inhumane en/of verwerpelijke behandelingen die in het illegale detentiecentrum werden gepraktiseerd. Op deze manier wordt niet alleen -in objectieve zin- bewezen dat de verdachte deel uitmaakte van de "organisatie", maar wordt eveneens bevestigd, in subjectieve zin, dat hij concreet heeft bijgedragen aan het leed dat de slachtoffers hebben ondergaan.

In dit opzicht kunnen we, om een voorbeeld te geven, verwijzen naar de aansprakelijkheid voor de strafbare feiten van de beschuldigde Dalmacio Torres de Tolosa, die wel actief is geweest binnen het complex van de ESMA en die zelf heeft deelgenomen aan de "dodenvluchten", zoals kon worden vastgesteld tijdens de rechtszitting.

Daarom is de zienswijze dat degenen die deze activiteiten uitvoerden, mede functionele controle hadden over de feiten en de directe uitvoerders waren binnen het georganiseerde machtsapparaat, een conclusie die strikt logisch aansluit op de algemeen geaccepteerde basisprincipes waarop directe medeplichtigheid is gebaseerd, in functionele en successieve vorm. Dit is echter niet het geval bij Poch, die, zoals we reeds hebben aangegeven, geen taken uitvoerde binnen de ESMA.

Een andere factor waar we rekening mee moeten houden bij het beoordelen van de aansprakelijkheid van de verdachte is de relatie die mogelijk heeft bestaan tussen de Taakgroep die opereerde binnen de School voor Werktuigbouw van de Marine en de squadrons waarvan Julio Alberto Poch deel uitmaakte.

Toen we de typerende kenmerken beschreven van het systeem van de “dodenvluchten”, merkten we over de uitvoering van de bevelen op dat het commando van marineoperaties aan het hoofd stond van de bevelsketen. Taakgroep 3.3 moest bij dit onderdeel verzoeken indienen voor de toewijzing van middelen. Dit verzoek werd vervolgens doorgestuurd naar het commando Marineoperaties of naar de afdeling Luchtmacht van de Argentijnse Marineprefectuur, op basis van beschikbaarheid.

Daarom kunnen we evenmin verdedigen dat de squadrons waar Poch diende, zonder tussenpersonen hebben voldaan aan de opdrachten van de Taakgroep. Het aantonen van deze omstandigheden zou in dit opzicht eventueel kunnen leiden tot een andere mate van toewijzing. We hebben reeds verdedigd dat er geen enkele feitelijke mogelijkheid bestond dat één van deze vliegtuigen deelgenomen zou kunnen hebben aan de rampzalige vluchten.-

De relatie tussen deze onderdelen was daarentegen ondergeschikt aan de reeds uiteengezette verticale structuur. Vandaar dat de toestemming voor het “hulpmiddel” en de samenstelling van de bemanning voor een vlucht niet behoorde tot de taken van de leiding van de ESMA; dit was een beslissing die via verschillende hogere instanties liep en ten slotte op willekeurige wijze terechtkwam bij een afdeling die voor de betreffende gelegenheid een toestel beschikbaar had. Daarom is ook de redenering van het Openbaar Ministerie betreffende de rechtstreekse relatie tussen deze eenheden evenmin houdbaar.

In dit opzicht kunnen we betreffende het voorgestelde criminele systeem de volgende conclusie trekken: hoe verder we ons verwijderen van de leiding van de Taakgroep van de ESMA, hoe flexibeler de superieuren konden omspringen met het kiezen van de uitvoerder. Deze bijzondere situatie dwingt ons ertoe de specifieke interventie van de verdachte bij deze gebeurtenissen nog verder in te perken.

Daarom zijn wij van mening dat de wederrechtelijke handelingen van Poch niet in algemene zin kunnen worden omschreven enkel op basis van het feit dat hij bevoegd was om transporttoestellen te besturen toen hij functies vervulde bij de genoemde squadrons, en dat dit een indicatie is voor zijn deelname aan de “dodenvluchten”, zoals de vertegenwoordigers van de Openbaar Ministerie van mening zijn, maar dat moet worden getracht concreet te bewijzen of hij een specifieke bijdrage heeft geleverd aan elk van de hem ten laste gelegde feiten. Dit is het analysetraject dat moet worden gevolgd voor het onderzoek naar de betrokkenheid van de verdachte.

Hierbij moet er ook aan worden herinnerd dat Poch binnen de institutie geen hiërarchische functie met beslissingsbevoegdheid bekleedde. Om die reden kan zijn aansprakelijkheid evenmin worden bepaald volgens de conceptuele richtlijnen voor een indirect daderschap. Om zijn schuld aan de feiten op die basis te bewijzen, zou het namelijk wel voldoende zijn om hem functioneel binnen de repressieve organisatie te plaatsen. Maar zoals we uiteengezet hebben, komt de situatie van de beschuldigde in het geheel niet overeen met deze veronderstelling.

Om de betrokkenheid van de verdachte bij de feiten te onderbouwen bracht het Openbaar Ministerie ook de uitlatingen ter sprake die hij in het buitenland heeft gedaan en de versies van de getuigen die in de verschillende procesfasen hierover een verklaring hebben afgelegd.

Zoals we aan het begin van deze paragraaf al hebben aangegeven, zullen we niet over dit punt gaan uitweiden, ervan uitgaande dat we het eens zijn over de beweringen die Mr. Obligado in zijn pleidooi doet over de meningsverschillen en afwijkingen die zijn ontstaan tussen de verklaringen van de getuigen die zijn opgeroepen in het proces, zowel tussen hun verklaringen onderling, als t.o.v. hetgeen zij eerder hebben verklaard tijdens het vooronderzoek van de rechtsprocedure.

Overeenkomstig hetgeen is vastgesteld door onze collega, zijn wij in dit verband van mening dat deze specifieke bijzonderheden tijdens de rechtszitting niet de vereiste impact hebben gekregen om de door het Openbaar Ministerie verdedigde veronderstelde strafbare feiten minimaal te kunnen ondersteunen, en dat de verandering en/of variatie die deze ondergingen, zonder enige twijfel, een negatief effect hebben gehad op de verdediging van deze beoogde toewijzing.

Ook is het, afgezien van deze omstandigheden waarop de verdediging haar grieven heeft gebaseerd, en die door Mr. Obligado zijn aangenomen en uiterst gedetailleerd onderzocht, onweerlegbaar en voor ons hier het meeste van belang dat, zelfs al zouden deze omstandigheden hun bewijskracht hebben

behouden die er destijds in de onderzoeksfase aan is toegekend, vaststaat dat uit de getuigenverklaringen die zijn afgelegd tijdens het rechtsproces geen belangrijkere details naar voren zijn gekomen voor bewijzen of vermoedens van enige betrokkenheid van Julio Alberto Poch bij elk van de hem ten laste gelegde feiten.

Hoewel deze verdraaide getuigenverklaringen in het begin het vooronderzoek hadden kunnen ondersteunen om de verdachte voor de rechter te dagen, is tijdens rechtszitting inderdaad duidelijk bewezen dat het onmogelijk is om enige aanklacht tegen Julio Poch te verdedigen.-

Verder beschikken we evenmin over andere documenten waarin aantekeningen zouden kunnen staan over de vluchten die de verdachte in deze periode zou kunnen hebben uitgevoerd, of die ons op zijn minst in staat stellen een kleine concrete interventie vast te stellen die kan worden gelinkt aan de hier onderzochte feitelijke grond voor beschuldiging.

Kortom, het enige dat we nauwkeurig hebben bewezen is dat Poch deel heeft uitgemaakt van het Eerste Gevechtssquadron (EA41) en van het Derde Jacht- en Gevechtssquadron (EA33) ten tijde van de gebeurtenissen; dat hij piloot was op toestellen met de bijbehorende kenmerken en ook op een transporttoestel; en dat er geen enkele aanwijzing bestaat dat deze laatste toestellen zijn gebruikt voor de hier beoordeelde feiten.

27 Er is geen enkel bewijs dat Poch zou hebben deelgenomen aan een concreet feit:

Daarom is niet bewezen dat Poch heeft deelgenomen aan enig concreet feit. Dit gegeven, in combinatie met de omstandigheden die we in de voorgaande paragrafen reeds uiteen hebben gezet, kunnen we als volgt recapituleren: 1) De verdachte was niet verbonden met de illegale repressieve organisatie die was opgezet door de Argentijnse marine; 2) De squadrons waarin hij diende maakten geen deel uit van de "strijd tegen subversieve elementen"; 3) Van de transporttoestellen waarvoor hij bevoegd was als piloot, wordt in geen enkel document vermeld dat deze werden gebruikt in het criminele systeem van "dodenvluchten"; en 4) Los van de inhoud van het hiervoor genoemde punt, is evenmin vast komen te staan dat Poch in de periode van de ten laste gelegde feiten een nachtvlucht heeft uitgevoerd in één van deze toestellen.

Wij zijn van mening dat deze omstandigheden niet in abstracte zin kunnen worden meegewogen, zonder enig bewijselement ter ondersteuning.

Hiervoor moeten we eveneens in het kort de stand van zaken schetsen die we als uitgangspunt hebben genomen voor de analyse en de eventuele toewijzing van strafrechtelijke aansprakelijkheid van Poch, namelijk:

- Dat hij niet heeft gediend binnen de School voor Werktuigbouw van de Marine;
- Dat hij qua functie niet rechtstreeks onder de leiding van de taakgroep viel die opereerde in het illegale detentiecentrum aldaar; en
- Dat hij geen hiërarchische functie bekleedde binnen het Jacht- en Gevechtssquadron van de Argentijnse marine.

Hoewel de verzamelde en opgenomen bewijselementen toereikend zijn om te bevestigen dat de personen die in dit proces basis van de beschuldiging vormen, werden "overgebracht" door middel van het systeem van "dodenvluchten", en we dit als bewezen hebben beschouwd tijdens de beoordeling van de materiële grondslag, staat daarom vast dat deze bewijselementen in dit stadium van het rechtsproces niet geschikt zijn om aan te tonen dat Poch een concrete bijdrage heeft geleverd aan het plegen van de feiten.

Evenmin is deze bijdrage aangetoond door de openbare aanklagers of de civiele partijen, bij wie uiteindelijk de bewijslast ligt. Zij hebben hun belastend materiaal uitsluitend gebaseerd op de functionele plaatsing van Poch binnen het systeem van destijds, waarmee wij het niet eens zijn vanwege de uiteengezette redenen. Vanuit dit standpunt wijzen wij op al het bewijsmateriaal dat we hebben meegewogen om de aansprakelijkheid van Arru en D'Agostino voor de vlucht van 14 december 1977 na te trekken.

De illegale sfeer waarin de gebeurtenissen hebben plaatsgevonden, ontgaat ondergetekenden niet, zoals ook het Openbaar Ministerie deze schetst wanneer het verdedigt dat er geen vluchtplannen wer-

den opgesteld als het ging om "militaire vluchten"; dat de piloten mochten vliegen zonder de vereiste training en/of toestemming, en dat dit niet werd geregistreerd.-

Toch mogen dit niet de enige factoren zijn waarop een strafrechtelijke veroordeling wordt gebaseerd, wanneer men er niet in is geslaagd andere, directe en/of indirecte, doorslaggevende bewijsmiddelen te verzamelen die ons in staat stellen, via de afleidingsregels, de betrokkenheid van een persoon bij een bepaald feit te controleren.

Het begrip 'historische waarheid', als doel van de strafrechtelijke vervolging en als ondersteunend argument voor het logische principe van "voldoende grond" -de beoordelingsmethode voor gezonde ratio-nale kritiek- berust op het feit dat de beoordelaar komt tot de juiste ideologische voorstelling van een ontologische werkelijkheid. Wij zijn van mening dat in dit proces nog geen bevredigende reconstructie is bereikt, wat betreft de betrokkenheid bij de beschreven gebeurtenissen van de verdachte.

Omdat we, ook niet op basis van de aanknopingspunten, zelfs niet komen tot een minimale waarschijnlijkheidsdrempel bij het vaststellen van de rol van de verdachte in deze gevallen, is de beschuldiging van het Openbaar Ministerie daarom niet houdbaar, nog afgezien van hetgeen destijds is vast komen te staan tijdens het onderzoek, de procesfase waarin de bewijsnorm minder streng is dan in de fase van de rechtszitting. Hier komt nog eens bij dat de versies van de verklaringen van de getuigen à charge in deze procesfase (die zelfs geen ooggetuigen waren, maar het "van horen zeggen" hadden) aanzienlijke verschillen vertoonden en tegenstrijdig waren toen deze tijdens de rechtszitting uiteen werden gezet. Dientengevolge behoort Julio Alberto Poch te worden vrijgesproken met betrekking tot de volgende slachtoffers: (.)

Voor wat betreft de volgende slachtoffers: (.), waarvoor een bezoek om behandeling ter terechtzitting is gedaan, is eveneens de vrijspraak van Poch aangewezen, op voorwaarde dat het Openbaar Ministerie zijn beschuldiging niet heeft gehandhaafd tijdens de mondelinge en openbare zitting (cf. precedenter van het Argentijns Hooggerechtshof "Tarifeño" - deel 325, pag. 2019-; "Cattonar" -deel 318, blz. 1234-onder andere).

- 28 Ook rechters Palliotti en Bruglia stemmen er mee in dat nader wordt onderzocht of Weert, Reijnoudt Brouwer en Engelkens een valse verklaring hebben afgelegd:

Ten slotte stemmen wij er, overeenkomstig hetgeen hier is betoogd, mee in om de getuigenverklaringen afzonderlijk te bekijken, waartoe door Mr. Obligado is besloten in het voorgaande pleidooi, zodat het mogelijk plagen van strafbare feiten (valse getuigenis -art. 245 van het Argentijnse Wetboek van Strafrecht-) kan worden onderzocht.

Kanttekening van de commissie bij de overwegingen in het vonnis

- 29 De commissie beschikt alleen over een Nederlandse vertaling van het gedeelte van het vonnis dat specifiek op Poch betrekking heeft. Er wordt daarin wel verwezen naar een andere paragraaf waarin blijkbaar algemene opmerkingen staan over dat er - kort gezegd - dodenvluchten hebben plaatsgevonden. In het onderdeel van het grote vonnis dat de commissie heeft kunnen raadplegen moest uitsluitend worden gezien of ook Poch aan die dodenvluchten kon worden gekoppeld en daarvoor strafrechtelijk aansprakelijk is.
- 30 Nu er tegen het vrijsprekend vonnis hoger beroep is ingesteld door het openbaar ministerie zal de commissie geen inhoudelijk commentaar geven op de overwegingen in het vrijsprekend vonnis. De rechters hebben op basis van het onderzoek ter terechtzitting de aangedragen bewijsmiddelen gewogen en te licht gevonden. Wel wil de commissie wat algemene opmerkingen maken naar aanleiding van dat vonnis.
- 31 De commissie heeft zich niet nader verdiept in de manier waarop in Argentinië de procesgang is ingericht, of de manier waarop dit soort majeure processen daar verlopen. Ook om die reden past de commissie terughoudendheid bij het maken van opmerkingen. De opbouw van het vonnis in de zaak Poch is totaal anders dan de opbouw van een Nederlands vonnis. Dat blijkt alleen al uit het feit dat het vonnis voor het

allergrootste deel bestaat uit de overwegingen van een van de drie rechters, Daniel H. Obligado. Pas in het laatste deel van het vonnis spreken de twee andere rechters, Adriana Palliotti en Leopoldo Bruglia, zich ook uit over wat rechter Obligado heeft overwogen. Rechter Obligado gaat in op alles wat er vanuit Nederland naar aanleiding van het diner op Bali over Poch is verklaard; de andere twee rechters bespreken wat er door het Argentijnse openbaar ministerie als nadere onderbouwing van de betrokkenheid van Poch bij de dodenvluchten is aangevoerd en gesteld.

- 32 Rechter Obligado maakt melding van een Nederlands rechtshulpverzoek en vermeldt dan dat enige tijd later de Argentijnse onderzoeksrechter Torres naar Nederland is gekomen om zelf te onderzoeken wat de deelnemers aan het diner in Bali kunnen vertellen. Er wordt overigens geen melding gemaakt van het feit dat de Argentijnse justitie er zeer sterk op heeft aangedrongen dat deze zaak in Argentinië zou worden behandeld.
- 33 Rechter Obligado merkt uitdrukkelijk op dat de in Nederland afgelegde verklaringen voldoende basis boden voor de vervolging en aanhouding in Argentinië. Daarbij kan wel de kanttekening worden gemaakt dat de melding van Engelkes, met daarbij de verklaring van Weert voor de Nederlandse justitie aanvaardbaar slechts reden was tot een nader oriënterend onderzoek. De in de melding en bijgevoegde verklaring gestelde feiten waren zo ernstig dat er voor de Nederlandse politie en justitie noodzaak bestond ze nader te onderzoeken. Ook al speelden de feiten zich niet af in Nederland, als waar was wat was gesteld, dan was immers sprake van een uiterst ernstige variant van misdrijven tegen de menselijkheid. Als die verklaringen op dat moment niet serieus zouden zijn genomen en zonder nadere actie of serieus onderzoek terzijde zouden zijn gelegd, zou later terecht - ook internationaal - het (politieke) verwijt kunnen worden gemaakt dat Nederland bewust dat soort ernstige aanwijzingen had laten passeren.
- 34 Na de eerste fase van het oriënterend onderzoek werd vanuit Nederland gezocht naar nadere informatie in het land waar die informatie eventueel voorhanden zou moeten zijn: Argentinië. Had Poch indertijd inderdaad gevlogen bij de marineluchtvaartdienst, en in het bijzonder bij het onderdeel daarvan dat betrokken was geweest bij de dodenvluchten, en waren er feiten of omstandigheden bekend die hem konden koppelen aan bepaalde dodenvluchten? Dat soort informatie zou tenminste noodzakelijk zijn om te bepalen welk traject verder moest worden gevolgd.
- 35 Om het even met een eenvoudig voorbeeld te illustreren: als zich een getuige meldt bij de Nederlandse politie met de kennelijk serieuze mededeling dat hij van een bepaald iemand gehoord heeft dat die persoon betrokken is geweest bij een moord, doet de politie er verstandig aan nader te onderzoeken of er überhaupt een dode is die kan worden gekoppeld aan die verklaring, en zal ook nog nader duidelijkheid moeten worden verkregen of de persoon van wie gezegd wordt dat hij een moord heeft begaan, ook qua tijd en plaats kan worden gekoppeld aan een vermoord iemand. Sterker nog, zelfs als iemand zichzelf komt aangeven, zal er eerst moeten worden onderzocht of die verklaring wel kan kloppen.
- 36 Als in de zaak Poch naar aanleiding van een poging van de kant van de Nederlandse politie en justitie om meer duidelijkheid te krijgen over wat zich met betrekking tot Poch in Argentinië heeft afgespeeld door Argentijnse autoriteiten wordt aangegeven dat zij al met een groot onderzoek bezig zijn naar alle indertijd aldaar uitgevoerde dodenvluchten en dat zij nu zelf de medewerking vragen van de Nederlandse autoriteiten om van de getuigen in Nederland te horen wat zij van Poch zouden hebben gehoord, en als zij daarna met steeds verder opgevoerde aandrang vragen rechtshulp te verlenen om het mogelijk te maken Poch in Argentinië - het land waar indertijd de strafbare feiten zouden zijn gepleegd - te laten berechten, mag er van worden uitgegaan dat ook de Argentijnse justitiële autoriteiten met de in Nederland afgelegde verklaringen als uitgangspunt met voortvarendheid gaan bezien of die ernstige aanwijzingen inderdaad hout kunnen snijden.
- 37 Dat geldt helemaal als de verdachte vanaf het moment dat hij is aangehouden en wordt gehoord ontkent dat hij zelf betrokken is geweest bij dit soort ernstige feiten en gemotiveerd aangeeft dat het wellicht allemaal op een misverstand berust dat verband houdt met het feit dat het bewuste gesprek

in het Engels heeft plaatsgevonden en gelet op andere omstandigheden waaronder dat gesprek werd gevoerd. Uit de tekst van het vonnis lijkt evenwel te moeten worden afgeleid dat ook op het tijdstip van het onderzoek ter terechtzitting het belangrijkste bewijsmateriaal tegen Poch bestond uit de verklaringen waarin door de Nederlandse getuigen wordt herhaald wat Poch indertijd op Bali heeft gesteld over zijn rol bij dodenvluchten.

38 Dat laatste is uiterst opmerkelijk, gelet op de omstandigheid dat toen een aantal getuigen in Nederland door de Argentijnse onderzoeksrechter Torres werd gehoord zij reeds ten tijde van dat verhoor navraag hebben gedaan dat hun getuigenis toch niet het enige bewijsmateriaal zou zijn tegen Poch. In dat kader zou door de Argentijnse onderzoeksrechter zijn aangegeven dat Poch een 'confirmed suspect' was. En bij die verhoren is ook al aangegeven wat de reactie van Poch was geweest, toen hij binnen Transavia officieel was aangesproken op het gebeurde tijdens het diner op Bali: het zou allemaal op misverstaan berusten.

39 Uit het vonnis blijkt evenwel dat blijkbaar in Argentinië geen bewijsmateriaal is gevonden dat Poch op enig moment aan ESMA was verbonden geweest en ook was zijn naam blijkbaar niet te verbinden aan enige concrete dodenvlucht. Op de verklaring van één collega na was er blijkbaar geen verklaring van enige Argentijnse getuige waardoor Poch of het squadron waarin hij had gevlogen kon worden gekoppeld aan de dodenvluchten. Die ene uitzondering was de in het vonnis genoemde officier Antonio Urbano, die gelijktijdig met Poch lid was van een marinesquadron en die er op wees dat hij had deelgenomen aan 'oorlogsoperaties tegen subversieve elementen die werden uitgevoerd vanuit en met behulp van vliegtuigen (...), met de bedoeling om geen negatieve indruk te wekken voor zijn bevordering op het moment dat hij werd beoordeeld'. Maar die verklaring was, zoals hierboven geciteerd, onvoldoende:

'Ook de verklaringen van officier Antonio Urbano -destijds een kameraad van Poch in het squadron- die door het Openbaar Ministerie worden genoemd als doorslaggevend bewijs, kunnen niet afzonderlijk worden gebruikt als onweerlegbaar belastend materiaal om zijn aansprakelijkheid voor de feiten te onderbouwen. Hiervoor kunnen twee redenen worden gegeven: 1) Het gaat om een indicatief bewijs dat niet direct verband houdt met de verdachte, een omstandigheid waarbij alle bewijskracht afwezig is; en 2) we hebben niet te maken met een onderzoek waarin officier Antonio Urbano betrokken is bij de in dit proces ten laste gelegde feiten of waarin, nauwkeurig, de omstandigheden moeten worden verantwoord die hebben geleid tot datgene wat in dat proces wordt bevestigd.'

40 Blijkbaar is deze Urbano niet ter terechtzitting over de concrete feiten die aan Poch zijn tenlastegelegd als getuige gehoord of heeft hij slechts willen verklaren over wat hij zelf heeft gedaan.

41 In het gedeelte van het vonnis dat door de rechters Palliotti en Bruglia is geschreven wordt duidelijk dat de rechters niet mee gaan met de redenering van het openbaar ministerie dat, zelfs bij het ontbreken van concrete aanwijzingen dat Poch bij bepaalde dodenvluchten betrokken was, hem dit gelet op zijn functie als Argentijns marinevlieger algemeen kan worden toegerekend:

1) De verdachte was niet verbonden met de illegale repressieve organisatie die was opgezet door de Argentijnse marine; 2) De squadrons waarin hij diende maakten geen deel uit van de "strijd tegen subversieve elementen"; 3) Van de transporttoestellen waarvoor hij bevoegd was als piloot, wordt in geen enkel document vermeld dat deze werden gebruikt in het criminele systeem van "dodenvluchten"; en 4) Los van de inhoud van het hiervoor genoemde punt, is evenmin vast komen te staan dat Poch in de periode van de ten laste gelegde feiten een nachtvlucht heeft uitgevoerd in één van deze toestellen. Wij zijn van mening dat deze omstandigheden niet in abstracte zin kunnen worden meegewogen, zonder enig bewijselement ter ondersteuning. Hiervoor moeten we eveneens in het kort de stand van zaken schetsen die we als uitgangspunt hebben genomen voor de analyse en de eventuele toewijzing van strafrechtelijke aansprakelijkheid van Poch, namelijk:

- Dat hij niet heeft gediend binnen de School voor Werktuigbouw van de Marine;

- *Dat hij qua functie niet rechtstreeks onder de leiding van de taakgroep viel die opereerde in het illegale detentiecentrum aldaar; en*

- *Dat hij geen hiërarchische functie bekleedde binnen het Jacht- en Gevechtssquadron van de Argentijnse marine.*

- 42 Uit het vonnis kan onvoldoende worden afgeleid vanaf welk moment in het in Argentinië verrichte strafrechtelijk onderzoek voldoende duidelijk was dat Poch niet kon worden gekoppeld aan enige concrete vlucht, of - meer in het algemeen - aan ESMA. Ook is niet duidelijk of het door het openbaar ministerie voorgestane toerekeningscriterium dat het enkele feit dat iemand deel uitmaakte van onderdelen die waren opgericht en opereerden binnen de onderzochte criminele organisatie, reeds impliceert dat deze persoon direct medeplichtig is en functioneel invloed kon uitoefenen op de feiten omdat deze persoon orders van zijn meerderen heeft opgevolgd en vliegtuigen heeft bemand die zouden kunnen zijn gebruikt binnen het systeem waarin personen fysiek werden uitgeschakeld (de zogenaamde "dodenvluchten"), zich verhoudt met wat in de Argentijnse strafrechtspleging te doen gebruikelijk is. Deze punten kunnen in zoverre van belang zijn dat ze ook een invloed zouden kunnen hebben op de mate van verdenking die nodig is voor continuering van de voorlopige hechtenis van Poch.
- 43 In het gedeelte van het vonnis dat is geschreven door rechter Obligado wordt ook uitvoerig aangegeven dat het Argentinië van na de militaire dictatuur hecht aan naleving van fundamentele rechten van de mens, zoals ook internationaal neergelegd in het VN International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) en in de American Convention on Human Rights. Dat betekent dat voor Argentinië opgaat wat staat omschreven in artikel 9 van het ICCPR en artikel 7 van de American Convention on Human Rights: Right to Personal Liberty. In dat laatste artikel staat vermeld: *'It shall not be the general rule that persons awaiting trial shall be detained in custody, but release may be subject to guarantees to appear for trial, at any other stage of the judicial proceedings, and, should occasion arise, for execution of the judgment.'* Als in al die jaren van vooronderzoek in Argentinië al duidelijk zou zijn geworden dat er in Argentinië zelf geen overtuigend aanvullend bewijsmateriaal tegen Poch kon gevonden, kan met recht de vraag worden gesteld of de aanvankelijke verklaringen van Weert en Reijnoudt Brouwer, hoezeer ook ingegeven door de overtuiging dat Poch zich in hun aanwezigheid had uitgelaten over zijn eigen betrokkenheid bij de dodenvluchten, de continuering van de voorlopige hechtenis al die tijd bleven rechtvaardigen. Dit te meer omdat ook in aanvullende verhoren van die getuigen inmiddels duidelijker was geworden dat wat de getuigen meenden juist op dat punt begrepen te hebben, kon berusten op een interpretatie.
- 44 Gezien wat te doen gebruikelijk is in de Nederlandse strafrechtspleging, is het zeer opmerkelijk te moeten constateren dat de drie Argentijnse rechters van oordeel zijn dat er termen zijn een onderzoek in te stellen wegens het geven van een valse getuigenis door de getuigen, Engelkes, Weert en Reijnoudt Brouwer. Uit alles in het dossier blijkt hoe deze drie getuigen oprecht geworsteld hebben met wat zij voelden als hun rechtsplicht om aandacht te vragen voor de verschrikkelijke zaken waaraan Poch zich zou hebben schuldig gemaakt. Ze hebben wel bij de Argentijnse onderzoeksrechter duidelijk gemaakt dat ze er van uitgingen dat het echte bewijs in Argentinië geleverd zou worden. Dat werd hun toen bevestigd. Onweersproken is dat Poch zich heeft uitgelaten op de wijze zoals de getuigen dat hebben weergegeven. Zij hebben - niet onbegrijpelijk gelet ook op de kennelijk temperamentvolle manier waarmee Poch de militaire onderdrukking verdedigde - aan die woorden een betekenis gegeven die Poch nadien heeft ontkend daarin te hebben willen leggen, maar naar Nederlandse begrippen blijft dat mijlen ver verwijderd van het misdrijf meeneed. Dat zij nu zelf door de Argentijnse rechters 'verdacht' zijn gemaakt lijkt - naar Nederlandse maatstaven - een vorm van afstraffen van overduidelijk optreden te goeder trouw.

Bijlage 5

Lijst van gebruikte afkortingen

AIRS	Afdeling Internationale Rechtshulp in Strafzaken (voorheen BIRS)
AIVD	Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
ANP	Algemeen Nederlands Persbureau
BIRS	Bureau Internationale Rechtshulp in Strafzaken
BJZ	Bestuurlijke en Juridische Zaken
BOB	Bijzondere Opsporings Bevoegdheden
BUPO	Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (VN)
BZ/BuZa/BuiZa	Buitenlandse zaken
CDA	Christen Democratisch Appèl
CELS	Centro de Estudios Legales y Sociales (Centrum voor wets- en sociale studies) is mensenrechtenorganisatie
CHIN	Chef Informatie
CHOP	Chef Opsporing
CIE	Criminele Inlichtingeneenheid
CONADEP	Comisión Nacional para la desaparición de personas
CTA	Central de los Trabajadores Argentinos
DAVA	Dirección Adjunta de Vigilancia Aduanera (onderdeel van de Spaanse douane)
DCV	Directie Consulaire Zaken en Visumbeleid
Dinpol	Dienst Internationale Politiesamenwerking
DJOA	Directie Juridische en Operationele Aangelegenheden
DLIO	Dienst Landelijke Informatie Organisatie
DNR	Dienst Nationale Recherche
EAB	Europees aanhoudingsbevel
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
ESMA	Escuela Superior de Mecánica de la Armada
Eurojust	Agentschap van de Europese Unie voor justitiële samenwerking in strafzaken
EVRM	Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (Raad van Europa)
HR	Hoge Raad
ICC	International Criminal Court
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
Interpol	International Criminal Police Organisation
IPOL/IP	Voorganger van DLIO
KLPD	Korps landelijke politiediensten
LO	Liaison officer
LP	Landelijk Parket
m.nt.	met noot
NCB	National Central Bureau (interpol)
NGO	Non-gouvernementele organisatie
NOJO	Nationaal opsporingsteam voor Joegoslavische oorlogsmisdrijven
NOVO	Nationaal opsporingsteam voor Oorlogsmisdrijven
NR	Nationale Recherche
OM	Openbaar Ministerie

Ovj	Officier van Justitie
PG	Procureur-Generaal
pv	proces-verbaal
RC	Rechter-Commissaris
RHV	Rechtshulpverzoek
RO	Wet op de rechterlijke organisatie
ROM	Resultaatsgebied Oorlogsmisdrijven
RTL	Radio Télévision Luxembourg
SG	secretaris-generaal
SP	Socialistische Partij
Sr	Wetboek van Strafrecht
Stb.	Staatsblad
Stcrt.	Staatscourant
Sv	Wetboek van Strafvordering
TCl	Team Criminele Inlichtingen
TIM	Team Internationale Misdrijven
Trb.	Tractatenblad
UDYCO-central	Unidad de Drogas y Crimen Organizado (Onderdeel van de Spaanse gerechtelijke politie dat zich bezighoudt met zware criminaliteit)
vd	verdachte
VN	Vrij Nederland
VPRO	Vrijzinnig Protestantse Radio Omroep
WIM	Wet internationale misdrijven
WOS	Wet Oorlogsstrafrecht
WOTS	Wet Overdracht Tenuitvoerlegging Strafvonnissen

Bijlage 6

Bibliografie

- Amnesty International. *Argentina the right to the full truth*. (z.p. 1995).
- Baaijens-van Geloven, Y.G.M. *Overdracht en overname van strafvervolgning*. (Arnhem 1996).
- Bakker, Christine A. 'A Full Stop to Amnesty in Argentina.' *Journal of International Criminal Justice*. 2005(5), 1106-1120.
- Baud, Prof. dr. M. *Militair geweld, burgerlijke verantwoordelijkheid Argentijnse en Nederlandse perspectieven op het militaire bewind in Argentinië (1976-1983)*. ('s- Gravenhage 2001).
- Baud, J.M. *Achtergronden, doelstellingen, uitvoering en resultaten van de Nederlandse buitenlandse politiek met betrekking tot Argentinië (2005-2012)*. (Amsterdam 2013).
- Boer, T. de, & Kappel, H. 'Verkapte uitlevering in mensenrechtelijk perspectief,' *Jaarboek Vreemdelingenrecht JNVR*. 2019/4, 34-44.
- Borgers, M. J., Sjöcrona, J. M., van Sliedregt, E., & Orié, A. M. M. (2008). *Handboek internationaal strafrecht: schets van het Europese en internationale strafrecht*. (Deventer 2008).
- Brett, Sebastian. 'Argentina Reluctant Partner. The Argentine Government's Failure to Back Trials of Human Rights Violators.' *Human Rights Watch, Volume 13 (2001), Issue 5 (B)*, 55.
- Brinkhoff Sven. *Startinformatie in het strafproces*. (Deventer 2014).
- Conadep National Commission on the Disappearance of Persons. *Nunca Más* (Buenos Aires 1984).
- Dijkstra, mr. W.H.,/Ouwerkerk, prof. dr. J.W. & Verrest, prof. dr. P.A.M. *T&C Internationaal Strafrecht*. (Deventer 2019).
- Glerum, V.H. & Rozemond, N. Uitlevering, in R. van Elst & E. van Sliedregt (red.). *Handboek internationaal strafrecht*. (Deventer 2015) 241-337.
- De Hullu, J. *Materieel strafrecht*. (Deventer 2018).
- Inter-American Commission on Human Rights. *Report on the situation of human rights in Argentina*, (OEA/Ser.L/V/II.49; p. 239). (Washington 1980).
- MacGillavry, E.C. *Met wil en dank Een rechtsvergelijkend onderzoek naar de medewerking aan strafvordering door bedrijven*. (Oisterwijk 2004).
- Moerman, E.M. *Inburgeren in de opsporing Over de juridische positie van de burger in de opsporing van strafbare feiten*. (Rotterdam 2016).
- Paridaens, D.W.M.J. *De overdracht van de tenuitvoerlegging van strafvonnis*. (Utrecht 1994).
- Poch, Julio A. *Acht jaar onschuldig vast. Mijn verhaal*. (Amsterdam 2019).
- Sanders, H. *Handboek uitleverings- en overleveringsrecht*. (Deventer 2014).
- Sieben, G.M.C. 'Julio P. voor de Nederlandse rechter? Nederlandse strafvervolgning voor internationale misdrijven'. *DD* 2010/59.
- Sluiter, Göran. 'Verkapte uitlevering in de zaken Poch en Ridouan T.?' *NJB* 2020/688.
- Swart, Bert. Het eeuwige leven van de verkapte uitlevering. *Recht en Kritiek* 1981, 3, 334-356.
- Swart, A. H. J. *Nederlands uitleveringsrecht*. (Zwolle 1986).
- Swart, A.H.J. 'De overdracht van strafvervolgningen'. *NJB* 1982/8.
- Tamerus, John & Corsèl, Mirjam. *Tutti Fratelli. Het berechten van oorlogsmisdadigers is het minste wat we kunnen doen*. (Alphen aan den Rijn 2007)
- Verbitsky, H. *Confessions of an Argentine dirty warrior*. (New York 2005).
- Vis, T. *Intelligence, politie en veiligheidsdienst: Verenigbare grootheden?* (Tilburg 2012).